

10.18132/LFZE.2017.7

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola

AZ 1776 ÉS 1790 KÖZÖTTI ESZTERHÁZI
OPERAÉVADOK KRONOLÓGIÁJA

MALINA JÁNOS

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

2016

TARTALOM

KÖSZÖNET	III
BEVEZETÉS	V
RÖVIDÍTÉSEK	X
I. Az eddigi kronológia-kísérletek	1
II. Az arkhimédeszi pont: 1788	4
Ügyeleti számlák	6
Librettószámlák	8
A gránátosok kimutatásai	11
A színházakban dolgozó ácsok részvétele a díszletkészítésben	17
Az eddigiekből levonható konklúziók	18
III. A többi operaévad krónikája	19
1776	19
Az évad kezdete és a tavaszi ügyeleti dátumok	19
A librettók információi	24
A II. negyedév	25
A III. negyedév	38
A IV. negyedév	45
1777	51
A II. negyedév	51
A III. negyedév	54
A IV. negyedév	55
Az adatok összeillesztése – 1	56
Kitérő: az II marchese villano szerzőjének kérdése	59
Az adatok összeillesztése – 2	61
1779	68
1780	87
1781	94
1782	99
1783	112
1784	117
1785	125
1786	130
1787	135
1788	144
1789	153
1790: februártól júliusig	158
1790: a végjáték	161
BIBLIOGRÁFIA	169
FÜGGELÉKEK	176
(A) függelék: összesítő kronológiai táblázat	176
(B) függelék: a dokumentumok jelzetei	205
(C) függelék: a Hárich János hagyatékában található opera-dokumentumok borítékjain található kronológiai adatok	218
(D) függelék: a kávéházi számlákban rejlő információk	234
(E) függelék: fakszimilék (DVD-melléklet)	–

KÖSZÖNET

Azért, hogy munkám elkészülhetett, mindenekelőtt *Somfai Lászlónak* vagyok életre szólóan adósa. Az a nyolc év, ami alatt közvetlen tanítványa lehettem, minden tekintetben meghatározó volt számomra. Ezen túl azonban természetesen mindaz, amit Haydnról és az eszterházi zenei életéről tanulhattam tőle, különösen jelentős szerepet játszott abban, hogy rátaláltam – úgy hiszem – rám szabott témámra.

Ugyancsak rendkívül sok impulzust és ismeretet kaptam az évtizedek folyamán korábbi nagyszerű tanáromtól, *Komlós Katalintól*.

A közvetlen mintát az eszterházi viszonyoknak a korabeli dokumentumokon – és általában a kor és a térség kontextusán – alapuló tanulmányozásához azonban három nem-zenész kollégától kaptam. *Dávid Ferenc* művészettörténész megközelíthetetlen példával szolgált a sokoldalú műveltség szükségességéről; a fraknói Esterházy-levéltárban végzett több éves, rendkívül intenzív és átfogó kutatásainak eredményeit önzetlen módon megosztotta velem, és így kutatóként privilegizált helyzetbe hozott; végül pedig számtalan jótanácsa, illetve néha a követeléssel határos biztatása nélkül sohasem vágtam volna bele az Eszterháza-kalandba.

Dr. Josef Pratl nyugalmazott elektromérnöknek és nagyszerű amatőr bibliográfusnak a munkássága minden jövőbeli Eszterháza-kutatásnak szilárd alapjául fog szolgálni. A fraknói levéltárnak, az OSZK Acta Musicalia és Acta Theatralia iratgyűjteményének és a Magyar Országos Levéltár Esterházy-anyagának az általa és segítői által több éves áldozatos munkával elvégzett feltérképezése nélkül mind a mai napig sötétben tapogatóznánk az Eszterháza zenei életét feltáró levéltári anyag tekintetében. Dr. Pratl ezenfelül mindenkor a legnagyobb készséggel szolgált számomra információval, tanáccsal, vagy akár gyakorlati segítséggel is.

Dr. Klaus Pollheimer, a bécsi egyetem oktatástudományi professor emeritusa ugyancsak műkedvelőként kutatja több mint négy évtizede az eszterházi marionett-színház történetének minden elképzelhető aspektusát; az eredményeket magába foglaló *magnum opusa* közvetlenül megjelenés előtt áll. Az utóbbi néhány évben szerencsém volt monográfiájának terjedelmes részleteit kéziratban megismerni, s ez megvilágító élményt jelentett számomra. Könyve ugyanis minden eddigi „hivatalos” Eszterháza-kutatást megszégyenítő alaposággal és precizitással, összes forrását pontosan azonosítva épített fel az eszterházi bábopera-játszásról és kontextusáról egy olyan merőben új és részletgazdag képet, amely megértette velem, hogy a téma nemhogy lerágott csont lenne (ahogy némelyek gondolják), hanem a végre korrekt módszerekkel és a szükséges kitartással újrakezdett kutatás az egész Eszterháza-jelenség közhelyektől és városi legendáktól megtisztított, minden tekintetben izgalmas leírásával kecsegtet.

Fraknói kutatásaim során a Dávid Ferencén kívül sokáig *Fatsar Kristóf* tájépítész-történész inspiráló társaságát is élvezhettem; hármásban folytatott beszélgetéseink a tanulságokon túl különleges élvezetet is jelentettek, s jótékony hatással voltak látóköriöm tágítására.

Összinté köszönettel tartozom a 2006-ban belgiumi székhellyel alakított Nemzetközi Eszterházi Opera-Alapítvány tagjainak, barátaimnak, közülük különösen írásaim szerző-társainak, *Edward McCue* zenész-akusztikusnak (USA) és *Carsten Jung* színháztörténésznek (Berlin) kitartó támogatásukért és a tőlük tanultakért.

A munkám során sűrűn látogatott könyvtárak közül elsősorban az OSZK Zeneműtárának, a fraknói Esterházy-archívumnak és a bécsi Gesellschaft der Musikfreunde könyvtárának, illetve vezetőiknek, *Mikusi Balázsnak*, *Gottfried Holzschuh*nak és *Otto Bibának* tartozom köszönettel; közülük Mikusi Balázs és Dr. Holzschuh nem is egyszer önzetlenül, az elvárhatót

messze meghaladó készségességgel teljesítették a legkülönlegesebb kéréseimet is. *Veniero Rizzardi*, a padovai Cesare Pollini konzervatórium könyvtárának vezetője pedig hallatlanul udvariasan és gyorsan, sőt díjmentesen küldte el számomra néhány fontos kéziratoldal fakszimiléjét.

Tóth Tamás barátom a dolgozat formai kialakításában és digitalizálásában nyújtott nélkülözhetetlen segítséget, amelyért rendkívüli hálával tartozom neki.

Végül, de nem utolsó sorban köszönettel tartozom a *Nemzeti Kulturális Alap* Zenei, illetve Előadóművészeti kollégiumának, amely az utóbbi hat évben rendszeresen részesített alkotói támogatásban – ezek nélkül dolgozatom semmiképp sem születhetett volna meg.

BEVEZETÉS

Nagyszabású Haydn-monográfiájában¹ Ludwig Finscher megrója a Haydn-filológia művelőit, amiért továbbra is adósak a zeneszerző által irányított opera-előadások megbízható kronológiájával. Rámutat arra, hogy az ezzel foglalkozó publikációk már az előadások pusztá számát illetően is élesen ellentmondanak egymásnak. A *La fedeltà premiata* kapcsán így fogalmaz:² „Wieviel auch in der Haydn-Dokumentation noch zu tun ist, zeigt sich hier und in ähnlichen Fällen an den divergierenden Angaben, die sich alle auf die relevanten Dokumente berufen: Tank und Altenburg sprechen von 26 Aufführungen, Feder im genannten Enzyklopädie-Artikel von 36, und Dénes Bartha kommt auf 37 ...”.³

Ebben a konkrét kérdésben az idevágó forrásdokumentumok ismeretében nem nehéz igazságot tenni. Az előadások száma (t.i. az opera két verziójának előadásaie együttvéve) helyesen 36: Tank – akinek hivatkozott könyve a kapkodás számos jelét mutatja – egyszerűen elfeledkezett 11 egyértelműen dokumentált 1781-es előadásról, viszont konstruált egy nemlétező 1783-asat; Altenburg átvette Tank adatát; Bartha pedig, aki e tekintetben bevallottan Hárich számaira támaszkodott, egyszerűen elnézett valamit: Hárich korrekt 1781-es előadásszámát (17) akkor, amikor a szóba jövő négy év adatait összesítette, 17 *ismétlés*nek értelmezte, és ezért a négy év előadásszámainak összegéhez – indokolatlanul, a bemutató fejében – még hozzáadott egyet. Végül pedig az egyetlen helyes adat, Federé, minden bizonnyal ugyancsak Hárichtól ered.⁴

Finscher konkrét észrevétele azonban csupán a jéghegy csúcsát érinti. A probléma mélyebb ennél: arról van szó, hogy az eszterházi operaélet átfogó és részletekbe menő vizsgálatát még senki sem végezte el az elvárható alapossggal és tudományos apparátussal, a források pontos és visszakereshető megadásával. Kétségtelen, hogy az effajta munkát hosszú ideig erősen megnehezítették bizonyos gyakorlati akadályok, elsősorban az Esterházy hercegi család fraknoi gazdasági levéltárának rendezetlensége és hozzáférhetetlensége, továbbá az OSZK-ban őrzött, még a háború előtt Hárich által összeválogatott kettős dokumentum-gyűjtemény, az Acta Musicalia, illetve Theatralia katalogizálatlansága, végül pedig az Országos Levéltár Valkó Arisztid által meglehetősen felületesen vizsgált hatalmas Esterházy-anyagának a legutóbbi időkig fennálló tanulmányozatlansága. Miután a 21. század első évtizedében – első-sorban dr. Josef Pratl kismartoni amatőr bibliográfus és segítői önzetlen és kitartó munkájának köszönhetően – mindhárom akadály elhárult a kutatás elől, Ludwig Finscher figyelmeztetése

¹ Ludwig Finscher, *Joseph Haydn und seine Zeit* (Laaber: Laaber, 2000).

² 9. l., 260.

³ Finscher itt a következő publikációkra utal: Ulrich Tank, *Studien zur Esterházyischen Hofmusik von etwa 1620 bis 1790* = Kölner Beiträge zur Musikforschung 101 (Köln: Gustav Bosse, 1981); Detlef Altenburg, „Haydn und die Tradition der italienischen Oper: Bemerkungen zum Opernrepertoire des Esterházyischen Hofes”, in *Joseph Haydn: Tradition und Rezeption. Bericht über die Jahrestagung der Gesellschaft für Musikforschung, Köln 1982*, (Regensburg: Bosse, 1985), 77–99; Georg Feder, „La fedeltà premiata”, in *Pipers Enzyklopädie des Musiktheaters*, 2. k. (München: Piper, 1987), 757–760. Dénes Bartha, „Haydn’s Italian Opera Repertory at Eszterháza Palace”, in *New Looks at Italian Opera. Essays in Honor of Donald J. Grout* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1968), 172–219.

⁴ Magából Finscher megjegyzéséből nem derül ki, hogy a négy megnevezett szerző közül csupán ketten, Tank és Bartha vizsgáltak behatóan elsődleges forrásokat, és közülük is csak Tanknak állt rendelkezésére a teljes anyag. Másrészt Finscher meglepő módon említés nélkül hagyja Hárich úttörő tanulmányát, amely különböző jelentős fenntartások ellenére is sokáig az egyetlen olyan publikáció volt, amely az opera-előadások kronológiájának kérdését alaposan tárgyalja: János Harich, „Das Repertoire des Opernkapellmeisters Joseph Haydn in Eszterháza (1780–1790)”, *HY*, 1 (1962): 9–110. Ennek jelentőségét – korlátai ellenére – első-sorban az adja, hogy Hárich hosszú időn át és intenzíven tanulmányozta a levéltári anyagot.

ma még időszerűbb, mint megjelenésének pillanatában. S hogy ez a szó szoros értelmében lépcsényszerbe hozza a zenetudományt, az abból is következik, hogy immár közvetlenül megjelenés előtt áll az egyébként nem szakmabeli Klaus Pollheimer mintaszerűen precíz és évtizedek kitartó kutatómunkáját összegező monográfiája az eszterházi marionettjátszásról. Az eszterházi operaélet átfogó, valóban tudományos igényű feldolgozásának első lépéseként a dolgozat tehát a Finscher által kijelölt feladat elvégzésére tesz kísérletet, felvállalva emellett az egy-két opera szerzőségének tekintetében még fennálló bizonytalanság eloszlatását is.

Szóhasználat, jelölések, konvenciók

Ebben a könyvben a 18. századi viszonyokról esik szó, ezért a könyv témájának háttérül szolgáló Esterházy-birtokot, tehát a kastélyt, a hozzá tartozó és a kiszolgáló épületeket, a parkot és a vadászóerdőt az 1766. január 3-án kelt jószágigazgatói utasításban⁵ meghatározott nevén, „Eszterháza”-ként emlegetjük. A korabeli magyar használatban az „Eszterház” és az „Eszterháza” forma egyaránt kimutatható, de mára a hosszabb alak – amely egyébként csak 1900-ban lett államilag is elismert, hivatalos településnév, hogy 1950-ben már el is tűnjön – lényegében kizárólagossá vált.

A helynév „-i” képzős alakjaként az „eszterházi” szót használom, mert a) már Bessenyei György híres költeményének címében (*Eszter-házi vígasságok*), illetve az Eszterházát egy évtizeddel később versben leíró Dallos Mártonnál is így találkozunk vele; b) az Eszterházáról szóló első modern magyar nyelvű könyv, Horányi Mátyás közismert műve⁶ is következetesen így jár el; c) ez választékosabb, irodalmibb szóalak, mint az „eszterházi” (lásd még: „augusztus huszadiki” versus „augusztus huszadikai”), és analóg a széles körben használt „nyíregyházi” jelzővel is. Írott formájában pedig az Esterházy családnévvel sem keverhető össze, amint az élő beszédben esetenként előfordul.

Az operák szerzőinek nevét az online *Grove* enciklopédia által használt alakban írtam. Az operák címeinek esetében, ha ismeretes az Eszterháza számára nyomtatott librettó, akkor annak a címlapját követtem; az ott talált forma nem mindig áll összhangban a mai hivatalos olasz helyesírással. Ha librettó nem áll rendelkezésre, akkor ismét csak a *Grove* enciklopédiát követtem.

Itt kívánom leszögezni, hogy a kronológiában található csaknem 1200 konkrét előadási dátum mindegyikét „újonnan” állapítottam meg. Ha tehát egy általam közölt dátum vagy más adat eltér valamely korábban publikált adattól, annak sohasem az az oka, hogy a korábbi irodalmi adatot elnéztem volna, hanem az, hogy attól függetlenül, a források alapján, más következtetésre jutottam. Következtetésem helyességének megítélését tehát nem a megjelent *publikációkkal*, hanem a dolgozathoz hiánytalanul mellékelte *forrásokkal* való egybevetés teszi lehetővé. Ebből az is következik, hogy dolgozatomban nem térek ki egyenként minden egyes eltérésre a korábban publikált, módszertanilag és a megbízhatóság szempontjából amúgy is sok kifogás alá eső kronológiai kísérletekhez képest. Ez nagy mennyiségű „holt” információval terhelné a szöveget; emellett Hárich 4. lábjegyzetben említett tanulmányának rosszízűen személyeskedő (és részben teljesen jogtalan) helyreigazítás-áradata is elriasztott ettől. Természetesen ott, ahol az eltérések különösen lényegesek vagy tömegesek, illetve ahol valamilyen fontos tanulsággal szolgálnak, felhívom rájuk a figyelmet.

Mindenesetre mindvégig az a törekvés vezetett, hogy a pusztán lehetőséget vagy feltételezést világosan megkülönböztessenem a *valószínűségtől*, a valószínűséget pedig, hasonlóképpen, a *bizonyosságtól*.

⁵ EPA, PR 6625, f. 172

⁶ Horányi Mátyás, *Eszterházi vígasságok* (Budapest, Akadémiai, 1959).

További tudnivalók a dolgozat olvasásához:

A kronológiákban félkövér betűtípussal az eszterházi **premiereket**, dőlt szedéssel a *próbákat* jelöltem (ideértve a főpróbákat is). A betűk fölötti, kettőzést jelentő felülvonást tipográfiai okokból felodottam, tehát a kettőzést kiírtam. Hasonlóan a felülvonással írt „776” típusú évszámokból is elmaradt a felülvonás. A pont, a kettőspont és a sor alá kanyarodó, „l” betűre emlékeztető szimbólum mint rövidítésjel helyett mindenütt pont áll.

A kronológiai táblázatokban az operaelőadások dátumai után álló kérdőjeleket a következő jelentésben használom. ? = valószínű, de nem teljesen bizonyos adat. ?? = kérdéses adat. ??? = lehetséges, de valószínűtlen adat. Ilyen módon a ? és a ??? jelentése kiegészíti egymást, egymás komplementere. ?? pedig nem „nagyon bizonytalan”, hanem egyszerűen bizonytalan adatra utal, amelynek valószínűsége éppúgy lehet 20, mint 80%.

A zeneszerző Bianchi mindig Francesco Bianchit (1752–1810) jelenti.

A dolgozat felépítése

Jelen munka célja egy adatsornak, az Eszterháznál a rendszeres operaévadok 1776 márciusi megindítása és az Esterházy I. Miklós herceg 1790 szeptemberi halála között rendezett operaelőadások dátumának és műsorának meghatározása. Mint a tárgyalás folyamán kiderül, ez a fennmaradt adathalmaz hiányai miatt teljes egészében nem lehetséges. Egy-egy bizonytalan adat minden időszakban előfordul; az első években pedig akadnak hosszú időszakok, amelyekben csak a bemutatók pontos vagy közelítő dátumai, illetve csupán összesítő adatok (az adott időszakban játszott operák listája, előadásszám) határozhatók meg. Figyelemmel kell lennünk azonban arra, hogy jóllehet a végeredmény, az output egy egydimenziós adatsor, meghatározásához mégis – különösen a hiányosabban dokumentált időszakokban – az operajátszás mindennapi gyakorlatának, az udvari adminisztrációnak, a herceg utazásainak és különféle egyéb tényezőknek a körültekintő mérlegelésére, tehát az információk széles skálájának mint inputnak a feldolgozására van szükség.

Az eszterházi operajátszás kronológiájának meghatározására eddig tett kísérletek áttekintése után a dolgozat II. és III. fejezete évenként igyekszik megállapítani az operaelőadások programját, az adott évre vonatkozó atadatanyag természetének megfelelően. Az első néhány év esetében azonban nem az évek kronológiai sorrendje szerint halad, hanem olyan sorrendben, hogy az előbb sorra vett évek vizsgálata során nyert tapasztalatok felhasználhatók legyenek a további évek feldolgozása során.

Az egyes operák első előfordulásakor megadom a zeneszerző nevét is. Az esetek elsőprő többségében ez egyértelmű és általánosan elfogadott adat. Mivel nem függ össze közvetlenül kutatási témámmal, a komponista kilétét csak abban az egy-két esetben indokolom, illetve dokumentálom, ahol ez vita tárgyát képezte, illetve véleményem eltér az eddig ismertektől.

Egy-egy év operaműsorának tárgyalása tehát a dolgozat egy-egy fejezetét, illetve alfejezetét alkotja. Ahol ez kézenfekvő volt – tehát 1778-ban, majd 1780-tól kezdve (1782 kivételével) minden évben – a fejezetek az adott év programjának megadásával kezdődnek (a táblázatokba foglalt dátumok előtt mindig ott áll hét napjának megjelölése – ez megkönnyíti az előadások áttekintését, az esetleges elcsúszások megtalálását). Ezt követően hónaponként indokolom a megadott listát, pontos forráshivatkozásokkal, illetve a felmerülő problémák – elsősorban a források hiányos volta, bizonytalansága vagy ellentmondásossága – ismertetésével, a javasolt következtetések levonásával. Egyes években ez a részletes tárgyalás nem hónapokra, hanem hosszabb időszakokra tagolódik, amit adott esetben a források jellege indokol. A disszertációnak ebben a részében a – különböző természetű – *próbákra* vonatkozó

adatokat is beillesztettem a kronológiába, ezek ugyanis sokszor értékes módon értelmezik, világítják meg az előadások sorában megmutatkozó hézagokat.

A dolgozat (A) függeléke egyetlen kronológiai táblázatban összesíti az opera-előadások dátumait, immár a próbák feltüntetése nélkül.

A (B), illetve (E) függelék tartalmazza továbbá a hivatkozott elsőrendű fontosságú források adatbázisát, azaz – dokumentumonként – a forrás lelőhelyét, fakszimiléjét. Viszonylag kis számú hivatkozott forrás esetében, amelyek nem érintik közvetlenül a kronológiai problémákat, eltekintettem az amúgy is rendkívül terjedelmes adatbázisba való felvételtől. Ez a fakszimilét tartalmazó adatbázis a dolgozat függelék DVD-mellékletét – (E) függelék – képezi.

A (C) függelékben közlöm a három létező kronológia közül az egyetlen publikálatlant, tudniillik a bécsi Gesellschaft der Musikfreunde Hárigh-hagyatékának 17-es számú, operatárgyú dobozában, az egyes operákhoz tartozó borítékokon található előadás-összesítések sorát. Végül a (D) függelék a kávéházak bérlőinek havi elszámolásaiból tárgyunk számára kihámozható adatok összesítését tartalmazza. Bár a kávéház (legalábbis abban a funkciójában, hogy a játzó – időnként esetleg a próbáló? – művészeket utólagos térítés ellenében kiszolgálja, ami az elszámolások tartalma) nem működött folyamatosan, mégis jó néhány tucat ilyen havi vagy kéthavi elszámolás született. Ezeket azért nem közlöm eredeti formájukban, mert tárgyunk szempontjából általában csekély információval – vagy azzal sem – szolgálnak, s csupán féltucatnyi esetben használhatjuk őket dilemmák eldöntésére.

RÖVIDÍTÉSEK

PUBLIKÁCIÓK

- Annals of Opera* Alfred Loewenberg. *Annals of Opera: 1597–1940*, Genf: Societas Bibliographica, 2/1955.
- Briefe* Dénes Bartha (szerk.). *Joseph Haydn: Gesammelte Briefe und Aufzeichnungen*, Kassel—Budapest: Bärenreiter—Corvina, 1965.
- BS* Bartha Dénes—Somfai László. *Haydn als Opernkapellmeister*, Budapest: Akadémiai, 1960.
- Das Repertoire* János Harich. ‘Das Repertoire des Opernkapellmeisters Joseph Haydn in Eszterháza (1780–1790)’, *HY*, 1 (1962), 9–110.
- Esterházy-Musikgeschichte* Johann Harich. *Esterházy-Musikgeschichte im Spiegel der Zeitgenössischen Textbücher* = Burgenländische Forschungen 39, Kismarton: Burgenländisches Landesarchiv, 1959.
- Esterházysche Hofmusik* Ulrich Tank. *Studien zur Esterházyschen Hofmusik von etwa 1620 bis 1790* = Kölner Beiträge zur Musikforschung 101, Köln: Gustav Bosse, 1981.
- Eszterházi vigasságok* Horányi Mátyás. *Eszterházi vigasságok*, Budapest: Akadémiai, 1959.
- Grove* Stanley Sadie—John Tyrrell (szerk.). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Second edition, 1–29. k., London: Macmillan, 2001.
- Haydn’s Opera House* Ferenc Dávid—Carsten Jung—János Malina—Edward McCue. ‘Haydn’s Opera House at Eszterháza: New Archival Sources’. *EM*, 43/1 (2015 február): 111–127.
- HW* Haydn Werke
- Itinerárium* Dávid Ferenc—Fatsar Kristóf. ‘Esterházy »Fényes« Miklós herceg itineráriuma és az általa rendezett ünnepségek hercegi rangra emelkedésétől haláláig (1762–1790)’. *Levéltári Közlemények* 75/1 (2004): 99.
- Landon II* Landon, H. C. Robbins. *Haydn: Chronicle and Works*, 2. k.: *Haydn at Eszterháza: 1766–1790*, London: Thames and Hudson, 1978.

- Paisiello catalogue* Robinson, Michael F. *Giovanni Paisiello: A thematic catalogue of his works* = Thematic catalogues series 15, Stuyvesant, NY: Pendragon Press, 1991–1993.
- Pohl I* Carl Ferdinand Pohl. *Joseph Haydn*, 1. k., Lipcse: Breitkopf und Härtel, 2/1878.
- Pohl II* Carl Ferdinand Pohl. *Joseph Haydn*, 2. k., Lipcse: Breitkopf und Härtel, 1882.
- Sartori* Claudio Sartori. *I libretti italiani a stampa dalle origini al 1800: catalogo analitico con 16 indici*, 1–7. k., Cuneo: Bertola & Locatelli, 1990–1994.

FOLYÓIRATOK

<i>18CM</i>	<i>Eighteenth-century Music</i>
<i>EM</i>	<i>Early Music</i>
<i>HYb</i>	<i>Haydn Yearbook</i>
<i>MZ</i>	<i>Magyar Zene</i>

KÖNYVTÁRAK ÉS LEVÉLTÁRAK

<i>A-Wgm</i>	Bécs, Gesellschaft der Musikfreunde
<i>A-Wmi</i>	Bécs, Institut für Musikwissenschaft der Universität
<i>A-Wn</i>	Bécs, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung
<i>A-Ws</i>	Bécs, Wienbibliothek
<i>D-B</i>	Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, Musikabteilung
<i>D-Mbs</i>	München, Bayerische Staatsbibliothek
<i>DK-Kk</i>	Koppenhága, Kongelige Bibliotek
<i>EPA</i>	Esterházy Privatstiftung Archiv, Burg Forchtenstein
<i>F-Pn</i>	Párizs, Bibliothèque Nationale de France
<i>H-Bn</i>	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár
<i>I-Nc</i>	Nápoly, Conservatorio di Musica S Pietro a Majella, Biblioteca
<i>I-Pl</i>	Padova, Conservatorio Cesare Pollini
<i>MOL</i>	Magyar Országos Levéltár

LEVÉLTÁRI JELZÉSEK

A. M.	Acta Musicalia gyűjtemény a <i>H-Bn</i> Zeneműtárában
A. Th.	Acta Theatralia gyűjtemény a <i>H-Bn</i> Zeneműtárában
AV	Acta Varia (<i>EPA</i>)
BC	Bau-Cassa Süttör vagy Bau-Cassa Eszterház Rechnung (<i>EPA</i>)
BJ	Bau-Journal (BC, <i>EPA</i>)
CD	Central Directions Kanzley
ED	Eisenstädter District oder Hof und Domainen Buchhaltung (<i>EPA</i>)
F	Faszikel, fasciculus
GC	General-Cassa (<i>EPA</i>)
HM	Haus- und Hofmeisteramts-Rechnungen (<i>EPA</i>)
MI	Miscellanea (<i>MOL</i> , eredetileg: Esterházy Familien-Archiv, Kismarton)
N	Nummer
PR	Protocolle (leltárak és konvenciók könyvek) (<i>EPA</i>)
R	Rubrik, rubrika
RA	Rentamt Eisenstadt Rechnung (<i>EPA</i>)
RR	Ablage des Regenten Rahier (<i>MOL</i> , eredetileg: Esterházy Familien-Archiv, Kismarton)
SM	Süttör Missiles (<i>EPA</i>)
SP	Secretariats-Protocolle (1783-ig <i>EPA</i> , 1784-től <i>MOL</i>)

EGYÉB JELEK ÉS RÖVIDÍTÉSEK

<i>Bader-lista</i>	Philipp Georg Bader listája az 1778-as év minden műfajban tartott előadásairól (<i>MOL</i> , Esterházy hercegi levéltár, P 149 15. cs. 1/a–7)
H	hétfő
K	kedd
SZE	szerda
CS	csütörtök
P	péntek
SZO	szombat
V	vasárnap
f.	fólió
<i>f</i>	Gulden, forint
x	Kreutzer, krajcár
<, illetve >	jelentésük kétféle: egyrészt internetes címeket fognak közre, másrészt időrendi táblázatokban azon operák szerzőinek nevét, amelyeknek bemutatója korábban, az adott táblázat által lefedett időszak előtt volt.
[ ]	kronológiai táblázatokban egy adott előadás többféle lehetséges dátumát fogja közre

I. Az eddigi kronológia-kísérletek

A legismertebb kísérletet az eszterházi operaévak kronológiájának meghatározására Hárích tanulmánya (*Das Repertoire*) jelenti. Ez azonban legtöbb esetben nem az előadások dátumait közli, hanem csupán azt, hogy egy adott darabot egy adott év adott hónapjában hányszor adtak elő. Ez annál különösebb, mivel Hárích a konkrét dátumok nagy többségét ismerte, s ezt minősíthetetlen hangnemben folyamatosan Bartha Dénes orra alá is dörgölte: „Tagesdaten der einzelnen Vorstellungen teilt er [Bartha] nicht mit [írja az a Hárích, aki egészen addig szintén nem adta meg az egyes dátumokat, csak a bemutatókét], wahrscheinlich macht ihm das Lesen der alten Dokumente zu große Schwierigkeiten”.¹ Majd az ehhez fűzött lábjegyzetben, immár egy dackorszakát élő kisgyermek szintjén, így folytatja: „Um diesem Mangel abzuhelpfen, werden wir nunmehr die genauen Daten geben”, mármint az éppen következő 1786-os év vonatkozásában. Az esetleg az összes többi dátum iránt is érdeklődő olvasó pedig elképedve tapasztalja, hogy annak az egy évnek a pontos adatait csupán azért tudhatta meg, mert azok Bartha leckéztetését szolgálták.

Hárích azonban nem csupán „lebutítja”, hónaponként összevonja pontosan ismert dátumait, hanem a vizsgált időszakot önkényesen le is szűkíti az 1780 és 1790 közötti 11 évadra, ráadásul ezt az eljárást egyáltalán nem indokolja. Világos persze, hogy az előadások címét és dátumát rögzítő statisztika-kimutatások („Staben-Ausweis”) rendszerének bevezetésével azoknak az éveknek a műsorát jóval egyszerűbb meghatározni (legalábbis első közelítésben; mint látni fogjuk, fogas kérdések azért akkor is adódnak); ám kezdőpontnak még így is használhatta volna 1779. október 1-jét, a statisztika-kimutatások rendszerének kezdetét, vagy akár már május közepét, amikortól fogva – másfajta dokumentumokból – minden dátum és cím viszonylag egyszerűen meghatározható. A még korábbi előadásokra vonatkozóan pedig legalább valamifajta áttekintést, becslést adhatott volna – ahelyett például, hogy úgy tesz, mintha a 11 évad alapján akár hozzávetőlegesen is fel lehetne állítani a legtöbbszór játszott darabok listáját.²

Hárích sokirányú megbízhatatlanságára további példákkal szolgál nem is egy elnézett dátuma (sőt évszáma); azok az 1790-es évad végére vonatkozó, hajuknál fogva előrangotott spekulációk, köztük a *Figaro* 1790 augusztus–szeptemberi előadásainak víziójával, amelyeket Landon is mindenfajta kritika nélkül átvett, s amelyeket a maguk helyén részletesen cáfolni fogok; az a minden alapot nélkülöző, bár Tank által is osztott feltételezése, hogy az 1789-es júliusi statisztika-kimutatás hiányzik, és a valójában augusztusban bemutatott *La Circe* már júliusban műsoron volt; illetve annak az ismételt hangsúlyozása,³ hogy ő a „Friseur, Schneiderin und Schuster” ügyeleti számláit is figyelemmel kíséri – nem vevén észre, hogy az a havi három, egy évtizeden át sorjázó, dátumokat tartalmazó ügyeleti számla a férfi-, a női szabótól és a fodrásztól származik, cipész-ügyelet egyáltalán nem lévén (néha látunk dátumokat egy-egy cipésszámlán, de azok csupán egy bizonyos munka leadásának, nem pedig valamely előadásnak a napját jelentik).

Létezik Háríchnak egy másik kronológiája is (lásd a (C) függelékben): ezt, mint már említettem, a bécsi Hárích-hagyaték opera-borítékjainak előadás-összefoglalói alkotják. Ez több szempontból is különbözik az előzőtől: itt – a maga számára – Hárích a konkrét dátumokat gyűjtötte össze, ezek a dátumok viszont nincsenek egyetlen kronologikus sorba rendezve, hanem operánként csoportosítja őket; végül pedig itt megjelennek az 1780 (sőt az 1776) előtt bemutatott operák is, ám legtöbb esetben csupán a premierjük (pontos vagy

¹ Hárích, *Das Repertoire*, 65.

² Hárích, *Das Repertoire*, 106–107.

³ Pl. Hárích, *Das Repertoire*, 72.

becsült) dátumával. A korai előadásoknak Hárich a hozzávetőleges feltérképezésére sem vállalkozik. Az operák közül hiányzik az *Acide*, bár annak mind a librettója, mind pedig – erősen hiányos – kottaanyaga megtalálható volt az Esterházy-gyűjteményben, s a librettóról saját 1941-es gépiratos szövegkönyv-katalógusában⁴ említést is tesz Hárich. Tud viszont Gluck 1776-ban bemutatott *Orfeo, ed Euridicéjéről*, illetve szövegkönyvének a bécsi Stadtbibliothekban őrzött unikális példányáról.⁵ Erről persze – Barthával és Somfaival,⁶ illetve Horányi könyvének első kiadásával⁷ ellentétben – már 1959-ben tudomása lehetett; ám abban az évben megjelent tanulmányában⁸ nem említette, hiszen ott csak az Esterházy-librettógyűjteményben képviselt darabokról volt szó. Ellenben három évvel később, a *Das Repertoire* bevezetőjében futólag már említést tett róla.⁹ Könnyen lehet, hogy a Bécsben kutató és vele szívélyes viszonyt kialakító, rá később igen sokszor hivatkozó Landonnak is ő hívta fel a figyelmét a Stadtbibliothek eszterházi Gluck-librettójára.

Korábban hivatkozott könyvében¹⁰ Ulrich Tank ugyancsak felvázolta az eszterházi opera-előadások kronológiáját. Tank ismerte ugyan Hárich idevágó publikációját, és ismételt hivatkozott is rá, ám nyilvánvaló, hogy dátumokra lebontott kronológiája önálló kutatás eredménye, és hogy a Hárich-hagyaték nyilvánosságra nem hozott adatait sem ismerte, bár az adatokat ugyanabban a rendszerben – operánként – jelenítette meg, mint hagyatékában Hárich. (Amikor Tank kutathatott, nyilván 1966 után, akkor a fraknoi és kismartoni gyűjteményeket már nem Hárich kezelte.) Hogy Tank adatai független eredmények, az nyilvánvaló a két kronológia dátumai között fennálló kisebb (illetve, mint a bevezetőben láthattuk, néha nagyobb) eltérésekből is.¹¹ Tank nagy erénye, hogy Haydn teljes operakarmesteri pályáját igyekezett feltérképezni, és az 1776 és 1779 közötti levéltári anyagban olyan dokumentumokra bukkant, amelyekkel Hárich egyáltalán nem foglalkozott, ám közvetlenül vagy közvetve sokat segítenek nekünk az előadások datálásában. Eredményeinek használhatóságát csökkenti azonban számos hibája, elírása, hiánya, következetlensége. Ez nem is csoda, hiszen az *Esterházyische Hofmusik* megírása során több mint másfél évszázad mérhetetlenül gazdag forrásanyagát nézte át és sűrítette néhány száz oldalba. Tank a kisebb tévedéseken túl nem csupán egy opera 11 előadását tünteti el, de két egészen biztosan játszott operáról (*Il marchese villano*, 1777, és Paisiello: *La contadina di spirito*, 1788) szőröstül-bőröstül meg is feledkezik, ami talán összefügg azzal, hogy Hárich (s az ő nyomán Landon is) úgy gondolja: a második opera az előző változata. Ez, mint látni fogjuk, nem igaz, de Tank talán szembesült a problémával, kereste a megoldását, és ezzel összefüggésben sikkadt el valahogy a két mű a listáról.

⁴ *Szövegkönyvgyűjtemény*. Összegyűjtötte és jegyzékelt Dr. Hárich János hercegi levéltáros 1941. Gépirat. *H-Bn*, Zeneműtár, Ms. Mus. Th. 112.

⁵ Jelzete: A-15128.

⁶ Bartha Dénes—Somfai László, *Haydn als Opernkapellmeister* (Budapest: Akadémiai, 1960).

⁷ *Eszterházi vigasságok*. Az 1762-es angol kiadásban (Mátyás Horányi, *The Magnificence of Eszterháza* (London—Budapest: Barrie and Rockliff—Akadémiai Kiadó, 1962), 105) Horányi, Hárichra hivatkozva, már említést tesz a Gluck-bemutatóról.

⁸ Johann Harich, *Esterházy-Musikgeschichte im Spiegel der zeitgenössischen Textbücher* = Burgenländische Forschungen 39 (Kismarton: Burgenländisches Landesarchiv, 1959).

⁹ 13.

¹⁰ *Esterházyische Hofmusik*.

¹¹ Ilyen például Bologna *L'isola di Calipso abbandonata* című operája három 1787 októberi előadásának esete. Ezek 17-én, 22-én, illetve 26-án voltak, Hárichnál (l. (C) függelék) azonban egy nappal korábbra csúsztak. Tank (*Esterházyische Hofmusik*, 477) a helyes dátumokat közli, amiből – tekintetbe véve, hogy máskor, például a 11 kifejezett *La fedeltà premiata*-előadás esetében, viszont ő hibázik ott, ahol Hárich nem – következik, hogy közvetlenül a forrásokból dolgozott (ami forráslistája révén egyébként is kézenfekvő, és eleve nehéz elképzelni, hogy Hárich feljegyzéseit ismerhette volna).

Tank az egyes operákra vonatkozó levéltári forrásokat minden opera esetén külön felsorolja,¹² ami a további kutatás szempontjából rendkívül értékes segítséget ígér. Sajnos, közelebbről vizsgálva ez az adatsor igen sok, részben meglehetősen zavaró problémát is okoz. Sok esetben hiányzik a forrás pontos jelzete; a meglevő jelzetek sokszor nem azonos formátumban vannak megadva, vagy tévesek, vagy nemlétezőek; ugyanazt a dokumentumtípust hol így, hol úgy hívja; másban is gyakran következetlen, és olykor fontos hivatkozások hiányoznak. Nevezetes hibája Tanknak, hogy – mint majd látni fogjuk – egy fontos 1779 végi dokumentumot elmulasztott megfordítani; ezért nem vált mindmáig köztudottá, hogy Haydn *L'isola disabitata*-ját december 6-i, Miklós napi ősbemutatója után még 9-én is adták, a következő évi, március 12-i előadással együtt tehát összesen háromszor játszották, nem pedig kétszer, ahogyan mindenütt szerepel. Ugyanezért nem vált ismertté az sem, hogy jóllehet a szezon ezután még december 19-ig folytatódott, később már csak a novemberben bemutatott Felici-buffát játszották, a Metastasio–Haydn-kamaraoperát nem.

---

¹² Esterházyische Hofmusik, 453–488.

II. Az arkhimédieszi pont: 1788

Az 1778-as év operaprogramját régóta jól ismerjük. Így fest:

V	február 1.	Il finto pazzo per amore <Dittersdorf>
CS	február 5.	Il finto pazzo per amore
CS	március 12.	Il barone di rocca antica <Dittersdorf>
V	március 22.	Il barone di rocca antica
V	március 29.	La buona figliuola <Piccinni>
V	április 5.	Il finto pazzo per amore
CS	április 9.	Arcifanfano re de' matti <Dittersdorf>
CS	április 23.	Arcifanfano re de' matti
CS	április 30.	Arcifanfano re de' matti
V	május 3.	Guglielmi: La sposa fedele
CS	május 7.	La buona figliuola
V	május 10.	La buona figliuola
CS	május 14.	La buona figliuola
H	május 18.	La sposa fedele
CS	május 21.	La sposa fedele
V	május 24.	Arcifanfano re de' matti
CS	május 28.	La sposa fedele
V	május 31.	La Frascatana <Paisiello>
CS	június 4.	Arcifanfano re de' matti
V	június 7.	La sposa fedele
CS	június 11.	La Frascatana
V	június 14.	Arcifanfano re de' matti
CS	június 18.	La sposa fedele
V	június 21.	La sposa fedele
CS	június 25.	La Frascatana
CS	július 2.	Arcifanfano re de' matti
V	július 5.	La sposa fedele
CS	július 9.	La sposa fedele
V	július 12.	Piccinni: L'astratto
CS	augusztus 27.	La sposa fedele
V	augusztus 30.	L'astratto
CS	szeptember 10.	Anfossi: Il geloso in cemento
V	szeptember 13 .	Il geloso in cemento
CS	szeptember 17 .	L'astratto
V	szeptember 20 .	La sposa fedele
CS	szeptember 24.	La Frascatana
V	szeptember 27.	La Frascatana
CS	október 1.	La buona figliuola
CS	október 8.	La Frascatana
V	október 11.	La Frascatana
V	október 18.	Il geloso in cemento
CS	október 22.	La buona figliuola
V	október 25.	La sposa fedele
CS	október 29.	L'astratto
CS	november 5.	La Frascatana

CS	november 12.	L'astratto
V	november 15.	L'astratto
V	november 22.	Gazzaniga: La locanda
K	november 24.	La locanda
CS	november 26.	La locanda
K	december 1.	La locanda
V	december 6.	Il geloso in cemento
K	december 8.	Il geloso in cemento

A fenti előadáslistával önmagában véve nem lenne több feladatunk. Ebben az évben egy olyan forrás szolgál számunkra rendkívül pontos előadási naptárral, mégpedig az összes műfajban rendezett előadásokéval, amelyhez hasonló sem korábban, sem később nem áll rendelkezésünkre. (A fenti operaműsor ennek a forrásnak a kivonata.) Az 1778-as év előadási naptárát (*Verzeichniß der Opern, Academien, Marionetten und Schauspiele welche von 23n . Januarii bis Xbris 1778 . auf den Hochfürstliche Bühnen in Esterhatz gegeben worden sind*. 1. DOKUMENTUM)¹ Philipp Georg Bader operaigazgató állította össze. Bader 1774 táján,² hercegi könyvtárosként került Eszterházára, és rendkívül precíz ember volt, amint ez az összes, általa gyöngybetűkkel írott, világos és alapos dokumentum sugallja. Az opera- (pontosabban inkább színház- és bábszínház-) igazgatói feladatokat az 1778-as évad kezdetével vette át a távozó Karl von Pauerspachtól, aki eredetileg – már 1772-től – csupán a báb-előadások irányításával foglalkozott, de a rendszeres operajátszás 1776-os megindulásakor Miklós herceg az opera igazgatását is őrá bízta. A *Bader-lista* – ahogyan a továbbiakban hívni fogom – nemigen szolgálhatott praktikus célokat: az utókort az udvar életéről tájékoztató dokumentumok 99%-ával ellentétben nem szerepelnek benne *pénzösszegek*. A grafomán vonásokkal rendelkező Bader talán a saját maga, talán a herceg számára írhatta össze az 1778-as év összes színházi produkcióját, látható kedvvel színesítve a listát különféle részletekkel: a koncertek hozzátételével műsorával, a színdarabokban főszereplőjének nevével, az alkalom megnevezésével, vagy éppen a herceg szerencsés hazatérének megemlékezésével. Bader a következő évet is színiigazgatóként kezdte, de valamilyen betegség, amely egy időre már az év elején ágyhoz kötötte,³ egyre inkább elhatalmasodott rajta: az év utolsó két hónapjában már egyáltalán nem írt alá dokumentumokat, és 1780. január 2-án meg is halt.⁴ Így 1779-ről már nem állt módjában az előző évihez hasonló összesítést készíteni; utódai pedig minek is foglalkoztak volna, drámaian sűrűsödő feladataik közepette, egy ilyen haszontalan összefoglalás elkészítésével.

Bader listája többek között éppen azért tekinthető pontos és megbízható forrásnak, mert olyan sokféle művészeti eseményt tartalmaz. Ez azt jelenti, hogy minimális az esély egyes dátumok vagy dátumsorozatok elcsúszására, eltolódására, amit az évek folyamán nem is egyszer tetten érhetünk majd. Hiszen általában az opera-előadásokat megelőző és követő napokon is vannak felsorolandó események: „nincs hová elcsúszni”. (József Attila *Eszmélete* nyomán ezt „hasítottfa-effektusnak” is nevezhetjük.) Jóllehet nem is egy hosszabb-rövidebb

¹ Átírása megtalálható Pohl monográfiájának – Carl Ferdinand Pohl, *Joseph Haydn*, 1. k. (Lipcse: Breitkopf und Härtel, 2/1878), 2. k. (Lipcse: Breitkopf und Härtel, 1882), 3. k. (Hugo Botstiber gondozásában) (Lipcse: Breitkopf und Härtel, 1927) – 2. kötetében (367–371), Horányinál (*Eszterházi vigasságok*, 24–247) és Landonnál (*Landon II*, 94–98).

² EPA, PR 4701, fol. 3r.

³ OSZK, Zeneműtár, A. M. 3754 (eredetileg Esterházy-levéltár, Fraknó, MI F 46 N 91).

⁴ MOL, a süttöri plébánia halotti anyakönyve. A digitalizált változat adatai: doboz: A1718, törzsszám: X 3242, kötet: 507/7, 1780 január. Ezzel egybehangzó halálozási adatot tartalmaz a Wienbibliothek ún. Portheim-katalógusának „Bader P G” bejegyzése, online hozzáférés: <<http://www.digital.wienbibliothek.at/wbrobv/periodical/titleinfo/1139669>> (utolsó hozzáférés: 2016. november 27).

megszakítás tagolja (melyeknek legkézenfekvőbb magyarázatául Miklós herceg részben dokumentálható, vagy épp Bader által is jelzett távollétei kínálkoznak), amikor nincs utazás, akkor a műsorfolyam annyira kompakt, hogy április 20. és július 17. között például 89 napon, csaknem egy negyedéven át minden egyes napon volt valamilyen előadás.

A Bader-lista létezése egyedülálló lehetőséget biztosít számunkra arra, hogy kipróbáljuk rajta olyan fajta levéltári adatok megbízhatóságát, amelyekhez hasonlóak a megelőző két évben, illetve a következő évben is rendelkezésünkre állnak, akkor viszont kizárólag rájuk tudunk támaszkodni.

Ilyen adatok a következők:

- A fodrász és a színházi szabók havi, illetve ügyeleti számlái;
- A bekötött librettók leszállításának, illetve számlázásának időpontja (a premier időpontjához képest);
- A gránátosok (illetve más években ácsok, gyermekszereplők) színházi közreműködéseinek dátumai, illetve mindenkori létszámuk;
- A díszletkészítés rendelkezésre álló adatai a premierek időpontjához képest. Kellékek beszerzése, illetve leszállítása.

Ügyeleti számlák

A teljes 15 évad ideje alatt szolgálatot teljesítő fodrász, Martin Damm⁵ ebben az évben április–május hónapban nyújtott be először ügyeleti számlát (2. DOKUMENTUM), amely azonban Bader kézírása (hasonlóan az év összes többi fodrász-ügyeleti számlájához). A kezdeti lendületnek tudható be, hogy ez az (egyetlen) irat az előadások dátumát és címét is közli, teljes összhangban magával a Bader-listával. (Februárról és márciusról azonban nem ismeretes hasonló számla.)

A júniusi (3. DOKUMENTUM), júliusi (4. DOKUMENTUM) és augusztus–szeptemberi (5. DOKUMENTUM) ügyeleti számlák már csak az előadások *számát* tartalmazzák, ám továbbra is mindannyiszor a Bader-listával egyezően. Eltérést találunk viszont a fodrász-ügyeletszámokban az októberi számla (6. DOKUMENTUM) és a Bader-lista között: míg október folyamán 7 előadásra került sor (1-jén, 8-án, 11-én, 18-án, 22-én, 25-én és 29-én), addig az ügyeleti számla csak 6-ot számláz; ezzel szemben a november-decemberi számlában (7. DOKUMENTUM) szereplő ügyeletek száma – 9 – ismét csak egyezik a Bader-lista előadásszámával.

Ilyen módon 1778-ban a fodrász-ügyeletek száma hattal kisebb maguknak az előadásoknak a számánál, ebből azonban ötöt megmagyaráznak a hiányzó február–márciusi adatok; még az sem elképzelhetetlen, hogy a fodrász-ügyeletet menet közben, áprilistól látták szükségesnek bevezetni. A hiányzó októberi ügyelet oka pedig akár egy betegség is lehetett; mindenesetre áprilistól decemberig az egyezés igen jó. Egy valami pedig már mindebből is világosan kiderül: az tudniillik, hogy a fodrász-ügyelet nem terjedt ki a próbákra és főpróbákra, mert akkor az ügyeletek számának valamennyivel meg kellett volna haladnia az előadások számát. Márpedig a bemutatók mindig próbákkal járnak; nem csupán a mindennapi tapasztalat és a későbbi explicit adatok bizonyítják ezt, hanem konkrétan ebből az évből is vannak próbákra utaló adatok. Így a „Verzeichnis der von denen Grenadiers, als stummen Personen oder Sta

⁵ Nevét ebben az alakban használom, jóllehet a kettős „m” sokszor hiányzik, vagy vízszintes felülvonás jelöli, továbbá a név igen sokszor „(Märtin/Märdin) Däm” alakban jelenik meg; ám itt, mint a „Märtin” alak mutatja, az umlaut pusztán díszítőelem.

bene in diesem Monathe [= April] geleisteten Dienste auf dem Theater” felcímet viselő elszámolás (8. DOKUMENTUM) első két sorából:

d: 5n.	April 1778 beym Finto pazzo 9. Mann	f 1 3 x
d: 9n	eiusdem bey der Probe und Pro- duction vom Arcifanfano 9. Mann	„ 2 6 x

világos, hogy 9-én, az előző évadban bemutatott *Arcifanfano* felújításának napján, külön, azonos honoráriummal (fejenként 7 krajcárral, ami 9 emberre 1 gulden és 3 krajcár) díjazott próbán is közreműködtek a gránátosok, míg a 2. DOKUMENTUM szerint Damm azon a napon is csak egy ügyeleti gázsit (1 guldent) vett fel. Minden bizonnyal próbanap volt például szeptember 5. is: a gránátosok szeptemberi operai statisztálásait összegezõ 9. DOKUMENTUM szerint aznap ugyanúgy 4 statisztát fizettek, mint az *Il geloso in cemento* szeptember 10-i és 13-i előadásain; 5-én viszont a Bader-lista tanúsága szerint nem volt opera-előadás (tudniillik a *Die ungleichen Mütter* című prózai darabot játszották), és Damm ügyeletei is ennek megfelelően alakultak. S miután Damm sohasem kapott több ügyeleti díjat, mint amennyi az előadások alapján járt neki, biztosak lehetünk benne, hogy a próbákon és a főpróbákon nem volt fodrász-ügyelet.

A női szabó, Barbara Handlin, negyedévenként számolta el az ügyeleket, az adott negyedévben elvégzett munkákról adott számla egyik tételeként. Az I. negyedévben a 10. DOKUMENTUM szerint 6 operai ügyeletet látott el („Bey 6 Oppern gewöst”), ami meglepő, hiszen a Bader-lista szerint február-márciusban csupán 5 előadás volt. Ezzel szemben a II. negyedévben, noha akkor 20 előadásra került sor, csupán 19 ügyeletet számolt el (11. DOKUMENTUM) – kézenfekvő arra gondolnunk, hogy a II. negyedév első ügyeletét valahogy az I. negyedéviiek között tüntette fel. Ez azért sem elképzelhetetlen, mert a II. negyedév első előadása Bader szerint április 5-én volt, a Handlin és a jóváhagyó Bader által is datálatlan elszámolás elkészítésének időpontjáról pedig csupán annyit tudhatunk, hogy értelemszerűen az I. negyedév vége, március 31. és a számla kifizetésének időpontja, július 31. közé esett. Ha tehát Handlin az összesítést mondjuk április 6-án végezte el, esetleg elsiklott afölött, hogy az addigi 6 ügyelete közül az utolsó már a folyó II. negyedévre esett; legközelebb pedig természetesen korrigált. (De a negyedév végét a szokásosnál sokkal később követő kifizetés miatt még az is könnyen lehetséges, hogy az elszámolás egy-két hónap késéssel történt, s ez lehetett az elnézés alapja.) A hátralévő két negyedévben viszont már teljes az egybeesés: a Bader-listával egybehangzóan Handlin a III. negyedévben 12 (12. DOKUMENTUM), a IV.-ben pedig 16 ügyeletet (13. DOKUMENTUM) számított fel.

Johann Mayer férfiszabó (ezt az írásmódot önkényesen választottam ki a a Mayerek, Meyerek, Meierék, sőt Mäerek tömegéből) adatai negyedévről negyedévre megegyeznek a kolléganőivel (14., 15., 16. és 17. DOKUMENTUM). Az I. és a II. negyedév határán előforduló elcsúszás megismétlődése annál kevésbé meglepő, mivel Mayer I. negyedévi elszámolása – természetesen az aláírástól eltekintve – Handlin kezétől származik; kettejük közül talán ő volt a rutinosabb írástudó. Mayer többi számlája más kézírást őriz, de – aláírásainak tanúsága szerint – az sem lehet a sajátja. Megjegyzendő, hogy a III. negyedévi elszámolásban a Mayer által megjelölt határdátumok – június 20-tól szeptember 21-ig – első pillanatban meglepőek ugyan, de a szöveg közelebbi vizsgálata egyértelművé teszi, hogy itt egyértelműen az *elvégzett munkák*, nem pedig az elszámolt ügyeletek időbeli határaitól van szó; az ügyeleket ugyanis Bader utólag biggyeszti oda – időhatárok említése nélkül – a dokumentum második oldalának végére.

Összefoglalóan megállapíthatjuk tehát, hogy az ügyeleti számlák egyfelől csupán magukon az előadásokon – és nem a próbákon – teljesített ügyeletekkel kapcsolatosak, másfelől, alig egy-két eltéréstől eltekintve, jól egyeznek az – ebben az évben pontosan ismert – előadás-dátumokkal.

Librettószámlák

A Bader-lista tanúsága szerint 1778-ban négy operát mutattak be Eszterházában. Guglielmi *La sposa fedele*-jét május 3-án, Piccinni *L'astrattóját* július 12-én, Anfossi *Il geloso in cimentóját* szeptember 10-én, Gazzaniga *La locandáját* pedig november 22-én. A négy opera közül mindegyikhez nyomtattak librettót, s azok kivétel nélkül fenn is maradtak, a keletkezésükre vonatkozó összes nyomda- és könyvkötőszámlával együtt. Az első két opera librettóját Joseph Siess nyomtatta ki Sopronban, a kötést pedig az ugyancsak soproni Mathias Pfundtner „polgári könyvkötő” végezte – ez a páros állította elő az évek folyamán a legalább 86 elkészült eszterházi librettó nagyobbik részét.⁶ Az ősz folyamán bemutatott operák librettóját viszont az Eszterháza számára ugyancsak rendszeresen dolgozó, kottakiadással is foglalkozó bécsi nyomdász, Joseph Kurzböck készítette – ő kész példányokat szállított, mivel kötészete is volt.

Siess számlájának (18. DOKUMENTUM) tanúsága szerint a *La sposa fedele* librettójának kinyomtatása áprilisban készült el; a bekötött példányokat pedig Pfundtner május 18-án – a premier után 15 nappal! – szállította le (19. DOKUMENTUM). Hogy ez nem tévedés vagy elírás, arra több jel is utal: mindkét számlából kiolvasható, hogy ezzel a librettóval kapcsolatban valamifajta bonyodalom adódott.

Először is szögezzük le, hogy annak ellenére, hogy a Pfundtner-számlán nem szerepel cím, a május 18-án leszállított librettó csakis a *La sposa fedele* szövegkönyve lehetett. Egyrészt nyilvánvaló, hogy a Siess- és a Pfundtner-számla tételei (egy alább tárgyalt eltéréssel) pontról pontra megfelelnek egymásnak (l. a faksimilét), másrészt az utóbbi első tétele kifejezetten „Opera Büchl”-t említ (a marionett-operákat, mint e két számlán is, mindig meg szokták különböztetni a valódi operáktól). Márpedig az előző, még 1777 októberében bemutatott opera (Dittersdorf: *Arcifanfano re de' matti*) librettója még az előző ősszel elkészült (20. DOKUMENTUM), míg a következő három operáéra, mit látni fogjuk, más dokumentumok vonatkoznak.

Ami a közelebbről meg nem határozható bonyodalmat illeti, arra utal egyfelől a 18. DOKUMENTUM második tétele (amelynek nem felel meg külön pont a könyvkötőszámlában), mely szerint „wurden solche vom corrigirten Exempl. nachgemacht und eben soviel gedruckt”, ugyanabban az 500-as példányszámban és ugyanúgy 25 guldenes áron, mint az első, eszerint „nem korrigált” szériát. Hogy nem a nyomda hibájáról lehetett szó, arra utal, hogy ez a 25 gulden a végösszegben is kétszer szerepel, és eszerint is lett kifizetve. Valamifajta problémát a 19. DOKUMENTUM első pontjának szövege is jelez: „Ein Opera Büchl von 325 Exemplarien Theils Gold Papir Theils Conton Papir, wo auch sehr viele Blätter außgeschniden worden”. Hogy ez pontosan mit jelent, nem világos számomra, ám miután úgy tetszik, hogy a kötést csak egyszer végezték el (nyilván a „javított” példányokét, illetve, amint ez máskor is megtörtént, azoknak csak egy részét), a kivágott lapok problémája valószínűleg nem azonos az újranyomást szükségessé tevő hibával. Mindenesetre könnyen lehet, hogy itt is valamilyen többletmunka adódott a szokásosakon fölül, s ezek együtt okozhatták a jó kéthetes késést. Az sem látszik véletlennek, hogy a 3-i premier után a szokásos három-négy napnál jóval többet kellett várni az opera második előadására, amelyre éppen 18-án került sor. Kézenfekvő, hogy a második előadással éppen a librettó elkészülésére várhattak, annál is inkább, mert ez az előadás kivételesen nem vasárnapra, hanem hétfőre esett, összhangban azzal, hogy a bekötött librettót vasárnap biztosan nem szállíthatták le.

⁶ Mint a librettók címlapjairól is leolvasható, Joseph Siess 1789-ben meghalt, és vállalkozását özvegye vitte tovább.

Mindent összevéve nemigen lehet kétségünk afelől, hogy a 15 napos késedelem valóban megtörtént; ez pedig, a további késésekkel együtt, a későbbiekben – jobban mondva a korábbiakban: 1776-tal kapcsolatban – értékes precedensként fog szolgálni.

Mi több: a következő opera librettóját is késedelmesen szállította le Pfundtner könyvkötő; igaz, immár csupán 5 nappal a bemutató után. A már idézett 19. DOKUMENTUM-ban Pfundtner a július 17-én leszállított *L'astrattót* is számlázza; ő ugyan csak „Teusch und Welsches Opera Büchl”-t említ, de Siess már ismert számlája az „Opera-Büchel in Deutsch- und Wallischer Sprach”-jának a német címét („Der Zerstreute- oder Glückliche Spieler”) is megadja. Más darabról tehát nem lehet szó.

Ha Kurzböck nem lett volna már több korábban előadott opera szöveggönyvének előállítója is, arra is gondolhatnánk: ezek a késedelmek vezettek oda, hogy az 1778-ban még hátralévő két új opera librettójának kinyomtatását nem Siessre, hanem bécsi konkurensére bízták. Ez a mi szempontunkból csak hátrány, mivel Kurzböck datálta ugyan a számláit, ám sohasem írta rájuk, mint Siess vagy Prandtner, a szállítás időpontját. Egy ilyen számla pedig – jóelőre elvégzett munka esetén – jócskán meg is előzheti, de szinte akármennyivel követheti is a bemutató dátumát.⁷ Ezt szem előtt tartva kell értékelnünk azt a két adatot, mely szerint az *Il geloso in cemento* szöveggönyvének számláján nincs semmilyen dátum, és a kifizetés az opera bemutatója után öt héttel, október 15-én történt (21. DOKUMENTUM); illetve hogy a *La locanda* esetében a számla dátuma, december 15., 23 nappal követi a bemutatót, a kifizetés pedig december 31-én, öt és fél héttel utána történt (22. DOKUMENTUM).

A librettószámlákból nyerhető eddigi tanulságok sajnos meglehetősen soványak: oda jutottunk, hogy Siess–Pfundtnerről bármikor feltehető, hogy késve szállítják le a librettókat, miközben azért mégsem látszik hihetőnek, hogy ez volna az alapeset; továbbá, hogy Kurzböck esetében a számlaadás, illetve a kifizetés nagyjából egy hónappal követi az előadást. Mivel azonban a számlázási dátum eleve lazábban függ össze az előadás időpontjával, mint a leszállítás dátuma, és mivel Kurzböckről is mindössze két adatunk van, ez utóbbi tanulsággal sem jutunk nagyon messzire. Ezért e ponton kivételesen elhagyjuk tárgyalásuk szigorúan logikus pályáját, és tudottnak vesszük – amint a későbbiekben tudottá is válnak majd – két 1777 végi bemutató, illetve a legtöbb 1789-es bemutató pontos dátumait. Ezzel a bemutató és a librettókészítés dátumainak összevetése az eddigi négy mellett további kilenc esetben is lehetségessé válik, valamivel használhatóbb mankót ígérve az 1776–1777-es bemutatók időpontjainak megbecsüléséhez.

A lépések részletes ismertetését immár mellőzve, a 4+9 vizsgálat eredményét az alábbi táblázatban foglalhatjuk össze:

⁷ A legszélsőségesebb példa az 1770. szeptember 16-án bemutatott *Le pescatrici* librettójának az esete, amelyről Siess datálatlan számlája csak annyit mond, hogy 1770-ben szállította le, mindenesetre a kifizetésére (a könyvkötő számlájával együtt) csupán 1771. november 14-én került sor. (GC 1771 R 8 F 15 N 18, ill. 20.)

SZERZŐ, CÍM	A BEMUTATÓ NAPJA	NYOMÁS, KÖTÉS	SZÁLL.-, ILL. SZÁMLADÁTUMOK
Haydn: Il mondo della luna	1777. VIII. 3. ⁸	Kurzböck	számla VI. 28., kifiz. VIII. 9. ⁹
Dittersdorf: Arcifanfano re de'matti	1777. X. 19.	Kurzböck	számla X. 27., kifiz. 1778. II. 6. ¹⁰
Guglielmi: La sposa fedele	1778. V. 3.	Siess–Pfundtner	száll.: Siess IV., Pfundtner V. 18.
Piccinni: L'astratto	1778. VII. 12.	Siess–Pfundtner	száll.: Siess ?, Pfundtner VII. 17.
Anfossi: Il geloso in cimento	1778. IX. 10.	Kurzböck	kifiz. X. 15.
Gazzaniga: La locanda	1778. XI. 22.	Kurzböck	számla XII. 15., kifiz. XII. 31.
Paisiello: Le due contesse	1779. III. 7. ¹¹	Kurzböck	számla III. 23., kifiz. IV. 8. ¹²
Haydn: La vera costanza	1779. IV. 25.	Kurzböck	számla III. 23., kifiz. IV. 8.
Gazzaniga: L'isola d'Alcina	1779. VII. 1.	Kurzböck	kifiz. 1780. I. 4. ¹³
Anfossi: Metilde ritrovata	1779. VIII. 12.	Siess–Pfundtner	száll.: Siess VII., Pf. VIII. 24. ¹⁴
Sarti: Le gelosie villane	1779. IX. 9.	Siess–Pfundtner	száll.: Siess IX., Pf. IX. 8. ¹⁵
Felici: L'amore soldato	1779. XI. 21.	Siess–Pfundtner	száll.: Siess XI. Pf. XI. 17. ¹⁶
Haydn: L'isola disabitata	1779. XII. 6.	Siess–Pfundtner	száll.: Siess XII., Pf. XII. 6. (!) ¹⁷

Mint látható, a *Metilde ritrovata* esetével Pfundtner még eggyel növelte késedelmes szállításainak bünlajstromát, s csupán 1779 szeptemberétől látszik magára találni és megtalálni a módját a határidő betartásának; mindebből sajnos nem tudunk az 1778 előtti évekre nézve új következtetést levonni. Az immár hét Kurzböck-számlával azonban mégiscsak előrejutunk valamennyire. Jóllehet különösebben pontos becslést így sem tesznek lehetővé, két dolog mégis világos. Az egyik, hogy a *pénzfelvétel* dátuma, amely akár fél esztendő is késhet, nemigen használható következtetések levonására; a *számlázás* dátuma viszont, amennyiben van ilyen, bizonyos fokig igen. Öt ilyen eset közül kettőben a számlázás napja (mintegy öt héttel) megelőzi a premier dátumát, a többi három esetben pedig 1–3 héttel követi. Ennek alapján nem tetszik nagyon önkényesnek az az ökölszabály, hogy az adott premier napja a Kurzböck-féle librettószámla dátumától nemigen tér el egy jó hónapnál többel (sőt, azt talán még ennyivel sem előzi meg).

⁸ Igen valószínű dátum, de esetleg lehet néhány nappal későbbi is, lásd alább.

⁹ 23. DOKUMENTUM.

¹⁰ 20. DOKUMENTUM.

¹¹ Egy-két napos eltérés lehetséges.

¹² 24. DOKUMENTUM.

¹³ 25. DOKUMENTUM.

¹⁴ 26., ill. 27. DOKUMENTUM. A darabot 1779. augusztus 15. után nem játszották többé.

¹⁵ 28., ill. 27. DOKUMENTUM.

¹⁶ 29., ill. 30. DOKUMENTUM.

¹⁷ 29., ill. 30. DOKUMENTUM.

A gránátosok kimutatásai

Korábban hivatkoztam már az 1778 április 30-án kelt 8. DOKUMENTUM-ra, amely az első azok sorában, amelyek hónapról hónapra, dátum szerint megadják az egyes előadásokon közreműködő gránátosok – „néma szereplők”, „Sta benen”, azaz statiszták – számát és honoráriumukat. Sőt, ez az első, az áprilisi szolgálatokat összefoglaló dokumentum (február-márciusban nem készült ilyen vagy esetleg nem maradt fenn) az előadások címét is tartalmazta. Íme az irat teljes releváns részének transzkriptója:

d: 5n.	April 1778 beym Finto pazzo 9. Mann	f 1 3 x
d: 9n	eiusdem bey der Probe und Pro- duction vom Arcifanfano 9. Mann	„ 2 6 x
d: 23	eiusd: bey der näml. Oper. 10. Mann	„ 1 10 x
d: 30.	eiusd: bey derselben 9. Mann	„ 1 3 5 22 x

Ezt a precizitást azonban még az összefoglalást készítő Bader is túlzásnak érezhette, mivel már a következő hónapban felhagyott a címek feljegyzésével. Sőt, májustól elmaradt az az információ is, ami miatt korábban hivatkoztam rá, tudniillik hogy áprilisban még explicit módon utalt arra, ha operapróbáról volt szó. Maga a májusi kimutatás (31. DOKUMENTUM) felsorolja a Bader-listából ismert összes operaelőadás-dátumot, emellett négy prózai előadás időpontját a statiszták számával. Viszont az első dátummal, május 2-ával kapcsolatban nem lehetünk bizonyosak abban, hogy a két gránátos az aznap esti színházi előadásban – a *Die Zwillingsbrüder* című darabot adták –, vagy pedig a másnap bemutatott *La sposa fedele* feltételezhető főpróbáján működött-e közre. Ha az opera 4–8 fős statisztá-igényét vesszük tekintetbe, akkor az előbbi eset látszik valószínűbbnek. Ha viszont szó szerint vesszük a precíz Bader témamegjelölését az okmány felzetében – „Bey Opern, Komedien und Opern Proben dienten” – akkor május 2-án biztosan operapróba volt, hiszen az összes többi dátum vagy opera-, vagy pedig Comedie-előadásnak felel meg. Ha ugyanis az egyes dátumokhoz hozzárendeljük az aznap játszott opera Bader-listából ismert címét, akkor az irat tartalmát a következő táblázatban foglalhatjuk össze, a nem (feltétlenül) operai dátumokat halványítással megkülönböztetve):

máj. 2.	2 fő [???
3.	8 fő [La sposa fedele]
7.	10 fő [La buona figliuola]
10.	9 fő [La buona figliuola]
14.	9 fő [La buona figliuola]
18.	7 fő [La sposa fedele]
21.	5 fő [La sposa fedele]
24.	12 fő [Arcifanfano]
22.	3 fő „bey der Comedie”
23.	2 fő „detto”
25.	2 fő „detto”
30.	4 fő „detto”
28.	6 fő [La sposa fedele]
31.	11 fő [La Frascatana]

Ugyanez a dokumentum viszont egy fontos megfigyelésre nyújt első ízben lehetőséget. Ha összegyűjtjük a *La sposa fedele* e havi előadásai során előforduló statisztika-létszámokat, akkor az 5-ös, a 6-os, a 7-es és a 8-as számmal egyaránt találkozunk. Az Arcifanfano statisztikaigénye ebben a hónapban 12 fő volt, míg az előző hónapban, 9, illetve 10. Ez azt jelenti, hogy az egy-egy darab előadása során szereplő gránátosok száma nem volt szigorúan rögzítve, sőt rövid idő alatt is rapszodikusán változhatott, s az egyes előadások létszámai közti különbségek a 3-at is elérhették. Hasonló eltérésekre még a későbbiekben is lesz mód felhívni a figyelmet.

Júniusban azután megint fordult valamennyit a kaleidoszkóp. Ebben a hónapban is készült dátum szerinti elszámolás a gránátosok statisztálásairól, csak hogy azt ezúttal – előadásonként felsorolva az érintett gránátosok nevét is – a gránátosoknak az a képviselője, Andreas Rehus¹⁸ „Feld-wöb” (örmeister) írta össze, aki a gránátosok honoráriumát már addig is felvette; Bader itt csak a teljesítést igazolja (32. DOKUMENTUM). Ez a dokumentumfajta tehát a Bader által korábban készítetteknek egy részletesebb variánsa. (Az altiszt azonban katonásabban fogalmaz, „Manschaft”-ot emleget.) Ez a kimutatás nem tartalmaz semmilyen meglepetést: annak a hét napnak a közreműködőit sorolja fel, amelyek a Bader-listában júniusi opera-előadások napjaként szerepelnek. A táblázatos összefoglalásához viszont már nekünk kell megszámolnunk az egyes dátumok alatt felsorolt neveket:

jún. 4.	9 fő [Arcifanfano]
7.	4 fő [La sposa fedele]
11.	5 fő [La Frascatana]
14.	9 fő [Arcifanfano]
18.	4 fő [La sposa fedele]
21.	4 fő [La sposa fedele]
25.	7 fő [La Frascatana]

Láttuk: július–augusztus folyamán csupán elvétve volt opera-előadás; mint Dávid Ferenc és Fatsar Kristóf észrevétel nélkül maradt, ám az Eszterháza-kutatásban abszolút nélkülözhetetlen „Fényes” Miklós-itineráriumának adataiból nagy valószínűséggel következik¹⁹, a herceg július vége és augusztus vége között nem is tartózkodott Eszterházán. Ugyanezt sugallja a Bader-lista is, amely július 17. és augusztus 26. között nem jegyez fel előadást, az augusztus 26-i színházi előadás rovatában pedig megjegyzi: „Bey der Zurückkunfft Sr. Durchlaucht”. (Ugyanakkor az *Itinerárium* még július 23-án is számontart egy Eszterházán aláírt iratot.)

A rövid júliusi statisztika-kimutatás (33. DOKUMENTUM) viszont a korábbiaknál alaposabb fejtörésre ad okot. Íme a kivonata:

júl. 2.	9 fő [Arcifanfano]
5.	4 fő [La sposa fedele]
7.	4 fő [??]
12.	4 fő [L'astratto]

Mi lehetett vajon ez a 7-i esemény? A Bader-lista a *Die dankbare Tochter, und die Parodie* című prózai előadásról tudósít. A statiszták elvben akár ebben a darabban, akár esetleg az öt nappal később bemutatott opera (Piccinni: *L'astratto*) valamelyik próbáján is közreműködhetek. Mindkét esetben felmerül azonban a kérdés, hogy miért maradt le a listáról – egyedülként – a *La sposa fedele* 9-i előadása, amelyen mindenképpen szükség volt

¹⁸ Az örmeister írása lendületes, gyakorlott kézre vall, de meglehetősen nehezen olvasható. Biztos olvasat híján nevezzük őt Rehusnak.

¹⁹ Dávid Ferenc—Fatsar Kristóf, „Esterházy »Fényes« Miklós herceg itineráriuma és az általa rendezett ünnepek hercegi rangra emelkedésétől haláláig (1762–1790)”, *Levéltári Közlemények* 75/1 (2004): 99.

– minden bizonnyal négy – statisztára. Emellett a dokumentum felzete sem utal sem próbákra, sem színdarabokra. Bár a fentiekből biztos következtetést nem vonhatunk le, a legkézenfekvőbb lehetőségnek mégiscsak az tetszik, hogy egyszerűen a dátum elírásáról van szó, tehát hogy a bejegyzés 7-e helyett 9-ére vonatkozik.

Az augusztus-szeptemberi összevont kimutatás (34. DOKUMENTUM) által felvetett kérdésekre adható válaszok, ha lehet, még határozatlanabbak. A dokumentum kivonata:

aug. 28.	2 fő [??]
30.	3 fő [L'astratto]
szept. 5.	4 fő [??]
10.	4 fő [Il geloso in cemento]
13.	4 fő [Il geloso in cemento]
17.	3 fő [L'astratto]
20.	4 fő [La sposa fedele]
24.	7 fő [La Frascatana]
27.	7 fő [La Frascatana]

Immár két olyan dátumunk van tehát, amelyet nehéz értelmezni. Augusztus 28-án, pénteken prózai darabot adtak Eszterházán; s persze okoskodhatunk úgy, mint az imént a harmadik júliusi dátum kapcsán, tehát hogy miután az előző napon, 27-én volt egy *La sposa fedele*-előadás, amelyhez kellettek statiszták, bizonyára egyszerűen a dátum elírásáról van szó. Ez az érvelés azonban ezúttal, a statiszták száma miatt, jóval kevésbé meggyőző: két statisztát teljesen normális egy prózai előadás esetén (a néhány májusi adatot a későbbi években számtalan új adat erősíti meg), viszont példátlanul kevés egy opera-előadáshoz, különösen a 8 statisztával induló, de június elejétől változatlanul 4 statisztával játszott *La sposa fedele* esetében. (Igaz ugyan, hogy októberben egy-egy 3, illetve 2 fős adat is előfordul, de mint mindjárt látni fogjuk, ennek a hónapnak az adatai úgyszólván teljesen értelmezhetetlenek. A következő évből pedig tudunk egy 3-statisztás előadásról – május 13., 35. DOKUMENTUM –, a többi esetben azonban a megszokott 4-es létszámmal találkozunk.) Vagyis annak a lehetősége, hogy a lista első bejegyzése valójában az augusztus 27-i *La sposa fedele*-előadás adataként értelmezhető, nem zárható ki ugyan, de nem is problémamentes – jóllehet az összesítés csak opera-előadásokat említő felzete ezúttal is ezt a lehetőséget erősíti. Megjegyzendő még, hogy mintegy két héttel a következő operapremier előtt a színpadi operapróba lehetősége is minimális.

A lefedett időszak többi operás napja hiánytalanul megjelenik ugyan a kimutatásban, a szeptember 5-i dátum viszont a levegőben lebeg, hiszen szeptember első hét napján nem volt előadás, és Bader 8-i megjegyzése ezúttal konkrétan a herceg Bécsből való visszaérkezésére utal; az *Itinerárium* is számontart egy-egy szeptember 2-i és 7-i aláírást,²⁰ vagyis 5-én „Fényes” Miklós biztosan nem tartózkodott Eszterházán. Aznap tehát valamiféle próbának kellett zajlania; 5 nappal az *Il geloso in cemento* premierje előtt ez csaknem bizonyosan ennek az Anfossi-operának a próbáját kellett hogy jelentse – a felzet ellenére, amely eszerint nem veendő annyira szó szerint, mint Bader esetében.

Mint az előbb utaltam rá, a legnagyobb nehézséget az októberi adatok értelmezése jelenti. A fő probléma onnan adódik, hogy erről a hónapról két elszámolás is létezik (36. és 37. DOKUMENTUM), és sem a kettősség oka, sem a két dokumentum egymáshoz való viszonya nem világos. Az első az immár megszokott, Rehus által készített összesítés, a második az év elején látott típushoz tartozó, Bader által kiállított, neveket nem tartalmazó dokumentum. Ám az előbbit is Bader igazolja, és az utóbbi végösszegét is Rehus veszi fel. Ami még szokatlan-

²⁰ 99.

nabb, az az első elszámolás benyújtásának és kifizetésének sietsége: a hónap utolsó, 29-én tartott opera-előadása még le sem zajlott, máris benyújtottak egy az előadásokat 25-éig bezárólag tartalmazó összesítést, és annak ellenértékét még aznap, 25-én fel is vették. Majd ezután öt nappal, 30-án kifizették a Bader-féle elszámolás ellenértékét is. Ez a második elszámolás azonban korántsem csupán a 29-i előadás számaait tartalmazta, amint az logikus lenne, hanem különféle korábbi dátumokat is. Íme a két dokumentum kivonata:

„opern, und proben”:

- okt. 1. 4 fő [La buona figliuola]
- 8. 7 fő [La Frascatana]
- 15. 4 fő [??]
- 22. 5 fő [La buona figliuola]
- 25. 2 fő [La sposa fedele]

Kifiz.: okt. 25.

„Opern und Comedien”:

- okt. 1 2 fő [La buona figliuola]
- 2. 3 fő „Comedie”
- 3. 3 fő „Comedie”
- 8. 2 fő „Comedie”
- 11. 2 fő [La Frascatana]
- 17. 3 fő [??]
- 22. 3 fő [La buona figliuola]
- 25. 3 fő [La sposa fedele]
- 28. 2 fő „Comedie”
- 29. 3 fő [L’astratto]

Ig. Bader, kifiz: okt. 30.

Minél tovább nézzük ezt a két összesítést, annál kevesebbet értünk belőlük. Négyfajta – a Bader-listából ismert – operai dátumot találunk bennük: olyat, amelyik csak az egyikben, illetve csak a másikban fordul elő, továbbá olyat, amelyik mind a kettőben, vagy egyikben sem található meg. 8-a, amely a *La Frascatana* előadásának napja volt, vajon miért szerepel „Comedie” megjegyzéssel – és annak valóban megfelelő statisztaszámmal – Badernél? És hogyan lehetséges, hogy a *La Frascatana* 8-án 7, 11-én viszont már csupán 2 statisztával ment? Ez azért talán már mégsem életszerű! S vajon mi történt 15-én, amikor nem volt opera-előadás, de az első lista szerint – amely felzetében kivételesen próbákról is említést tesz – 4 statisztát foglalkoztattak? Bizonyára operapróba, hiszen az irat összes többi dátuma operaelőadásnak felel meg. Bár 15-e csütörtökre esett, ám mivel aznap kivételesen nem operát, hanem prózai darabot adtak elő, tulajdonképpen jól elképzelhető, hogy a több mint egy hónapig nem játszott *Il geloso in cimento*t próbálták ismét, mielőtt 18-án újra műsorra került. Ez a statisztá-létszámmal is összhangban volna. No de mire utalhat akkor a második, a Bader-féle lista 17-i dátuma, három statisztával? Ennek is operapróbának kellene lennie, hiszen Bader precíz, és nem „Comedie”-ként jelöli. Rendben van, itt lehetett éppen eggyel kevesebb statisztá. De akkor hová lettek a 18-i előadás statisztái? Lehet, hogy a két próba valamelyike valójában maga az előadás, amelynek elírták a dátumát? S ha így van, melyik? No és azokon az operai napokon, amelyek mindkét elszámolásban megjelennek – október 1-jén, 22-én és 25-én – vajon a későbbi dokumentumot a korábbi helyesbítésének vagy kiegészítésének kell-e tekintenünk? A számok valamelyike igaz, vagy össze kell őket adnunk? Tekintettel arra, hogy megtörtént kifizetésekről van szó, az utóbbira kell gondolnunk, mégis:

igen egzotikus módja is az elszámolásnak az, hogy – mint 22-én – a nyolc statisztából ötöt emitt, hármat meg amott számolunk el.

Nagyrészt megválaszolhatatlan, ráadásul reménytelenül egymásba fonódó kérdések ezek. Ezt a kérdésgubancot azonban nyugodtan kibogozatlanul hagyhatjuk: az 1778-as dátumokat megbízhatóan ismerjük, további következtetések levonására viszont elegendő anyagot biztosítanak az összes többi hónap statisztá-kimutatásai. (A munka folyamán már csak egyszer fogunk majd ilyen súlyú ellentmondás-tömegbe ütközni – akkor azonban nem fog segíteni minket semmiféle Bader-lista, és rá leszünk kényszerítve a csomó önálló kibogozására vagy kettévágására.)

1778-ból hátravan még azonban két statisztá-kimutatás, a novemberi és a rövid decemberi (38. és 39. DOKUMENTUM); szerencsére mindkettőből csak egy-egy. A novemberi kivonata:

„opern, und proben”:

nov. 1.	2 fő [??]
5.	7 fő [La Frascatana]
8.	5 fő [??]
12.	3 fő [L’astratto]
15.	3 fő [L’astratto]
21.	9 fő [??]
22.	9 fő [La locanda]
24.	9 fő [La locanda]
26.	9 fő [La locanda]

November 1-jén és 8-án, noha vasárnapokról van szó, nem operát, hanem színdarabot adtak, itt tehát a felzetszövegnek megfelelően operapróbákról lehet szó. Zavarbaejtő ugyanakkor, hogy az azokban a hetekben játszott *L’astratto* és *La Frascatana*, amelyekre próbálni értelme lett volna, addig is viszonylag folyamatosan ment; különösen 8-án lehetett kevés szükség a *L’astratto* próbájára, amelyet tíz nappal korábban játszottak utoljára. Vagy arra használták a színdarab-dömpinget, hogy már a színpadon próbáltak – nyilván napközben – a *La locanda* két héttel későbbi bemutatójára? Elképzelhető. Az viszont egészen kézenfekvő, hogy az összesítésben szereplő 21-i, 9 statisztát igénylő alkalom a másnapi premier főpróbája volt; a statiszták száma is azonos.

Végül a decemberi kimutatás már nem állít minket új rejtélyek elé, ugyanis a három decemberi opera-előadás statisztá-létszámait adja meg:

„opern”:

dec. 1.	9 fő [La locanda]
6.	5 fő [Il geloso in cemento]
8.	5 fő [Il geloso in cemento]

Megjegyzendő, hogy létezik egy további, sajátos dokumentumtípus is ebben az évben, amely próbákkal kapcsolatos: ez a gyermekstatiszták próba- és fellépésszámára vonatkozó kimutatás. A Bau-Cassában öt ilyen összesítés található: BC 1778 Bau Cassa Rechnungen 471, illetve 473–476. Hogy ezeket mégsem veszem számításba a forrásdokumentumok között, annak az az oka, hogy adataik nemigen fordíthatók le konkrét próbádátumokra. Először is nem világos, hogy a megadott próbaszámok az összprobákra vonatkoznak-e, vagy pedig külön gyermek-próbákat is tartalmaznak. Ezenkívül dátumok nem szerepelnek bennük, csak egy-egy időszak próba- és előadásszámai, miközben egyes esetekben a lefedett időszakok

sem ismerhetők pontosan, és még ellentmondások is előfordulnak ezen összesítések és az ismert előadásszámok között.

A fenti vizsgálatok mindazonáltal nem voltak céltalanok, ugyanis lehetővé teszik, hogy a Bader-listán alapuló, előzetes 1778-as programot kiegészítsük (egyres) próbák dátumaival. (Az alábbi éves összefoglalóban, mint a későbbiekben is, elütő betűtípussal megjelöltük hamvazó-szerdának, tehát a nagybőjt kezdetének dátumát, valamint a virágvasárnaptól húsvét vasárnapig értett nagyhét idejét. Ki fog tűnni, hogy ezek fontos tájékoztatósi pontok.)

V	február 1.	Il finto pazzo per amore <Dittersdorf>
CS	február 5.	Il finto pazzo per amore
HAMVAZÓSZERDA: MÁRCIUS 4.		
CS	március 12.	Il barone di rocca antica <Dittersdorf>
V	március 22.	Il barone di rocca antica
V	március 29.	La buona figliuola <Piccinni>
V	április 5.	Il finto pazzo per amore
CS	április 9.	<i>Arcifanfano re de' matti – [fő]próba</i>
CS	április 9.	Arcifanfano re de' matti <Dittersdorf>
NAGYHÉT: ÁPRILIS 12–19.		
CS	április 23.	Arcifanfano re de' matti
CS	április 30.	Arcifanfano re de' matti
SZO	május 2. ?	<i>[La sposa fedele] – [fő]próba</i>
V	május 3.	Guglielmi: La sposa fedele
CS	május 7.	La buona figliuola
V	május 10.	La buona figliuola
CS	május 14.	La buona figliuola
H	május 18.	La sposa fedele
CS	május 21.	La sposa fedele
V	május 24.	Arcifanfano re de' matti
CS	május 28.	La sposa fedele
V	május 31.	La Frascatana <Paisiello>
CS	június 4.	Arcifanfano re de' matti
V	június 7.	La sposa fedele
CS	június 11.	La Frascatana
V	június 14.	Arcifanfano re de' matti
CS	június 18.	La sposa fedele
V	június 21.	La sposa fedele
CS	június 25.	La Frascatana
CS	július 2.	Arcifanfano re de' matti
V	július 5.	La sposa fedele
CS	július 9.	La sposa fedele
V	július 12.	Piccinni: L'astratto
CS	augusztus 27.	La sposa fedele
V	augusztus 30.	L'astratto
SZO	szeptember 5. ?	<i>[Il geloso in cemento] – próba</i>
CS	szeptember 10.	Anfossi: Il geloso in cemento
V	szeptember 13.	Il geloso in cemento
CS	szeptember 17.	L'astratto
V	szeptember 20.	La sposa fedele

CS	szeptember 24.	La Frascatana
V	szeptember 27.	La Frascatana
CS	október 1.	La buona figliuola
CS	október 8.	La Frascatana
V	október 11.	La Frascatana
CS	október 15. ??	<i>Il geloso in cemento? – próba</i>
SZO	október 17. ??	<i>Il geloso in cemento? – próba</i>
V	október 18.	<i>Il geloso in cemento</i>
CS	október 22.	La buona figliuola
V	október 25.	La sposa fedele
CS	október 29.	L'astratto
V	november 1.	<i>La Frascatana? – próba</i>
CS	november 5.	La Frascatana
V	november 8.	? – próba
CS	november 12.	L'astratto
V	november 15.	L'astratto
SZO	november 21.	<i>[La locanda] – [fő]próba</i>
V	november 22.	Gazzaniga: La locanda
K	november 24.	La locanda
CS	november 26.	La locanda
K	december 1.	La locanda
V	december 6.	<i>Il geloso in cemento</i>
K	december 8.	<i>Il geloso in cemento</i>

A színházakban dolgozó ácsok részvétele a díszletkészítésben

Nem sok adat áll rendelkezésünkre 1778-ból a *díszletfestési munkákkal* kapcsolatban. Ennek fő oka, hogy Pietro Travagliát ekkor már minden bizonnyal szerződésben foglalkoztatták, a kifizetésekhez tehát nem volt szükség munkája tartalmának rögzítésére. A díszletek felállítással, lebontásával, karbantartásával megbízott öt színházi ács, Geyr, Corbinian, Duffner, Meyr és Glük szokásos félhavi elszámolásai közül négy azonban új díszletek készítésére vonatkozik. A 40. és 41. DOKUMENTUM július első, illetve második felére vonatkozik, és két új díszlet elkészítését tartalmazza „az új operához”, ami nem lehet más, mint a július 12-én bemutatott *L'astratto*. Meglepő lehet, hogy a már funkcionáló díszlet július 16. és 31. között is a munka tárgyát képezi, de a szöveg a két új operadíszlet mellett marionettszínházi díszleteket is említ, és a hónap második felében talán már csak azokon dolgoztak az ácsok.

A következő opera esetében viszont már idejében, a bemutatóhoz viszonyítva mintegy egy hónappal korábban sort kerítettek az új díszletek elkészítésére. A 42. és 43. DOKUMENTUM augusztus első, illetve második felére vonatkozik, a munka célját jelentő bemutató viszont ezúttal a következő hónapban, szeptember 10-én volt. A 42. DOKUMENTUM ezúttal meg is nevezi – német címén, „der Eüfersichtige”-ként – a szóban forgó operát, az *Il geloso in cemento*-t.

Mindebből csupán az a hozzávetőleges megállapítás szűrhető le, hogy *a díszletek elkészítéséhez akár már másfél hónappal a premiért megelőzően is hozzákezdhettek, de a munka az utolsó pillanatig is eltarthatott.*

1778-ban alig merültek fel olyan számlák, amelyek azonosítható darabok számára szükséges kellékekről (használati tárgyak, ékszerek, fegyverek, lábbelik, kesztyűk, kalapok) szóltak volna. Az ilyenek azonban adott esetben hasznos eligazítást nyújthatnak.

Az eddigiekből levonható konklúziók

Nem volt értelmetlen átrágnunk magunkat az 1778-as számlákon és elszámolásokon. Először is a Bader-lista előadás-dátumait próbadátumokkal egészíthettük ki. Másrészt megállapíthattuk, hogy a gránátos-statiszták napra lebontott kimutatásai – amelyek fontos segítséget jelentenek majd az 1779-es előadások datálásában – általában megbízhatók a dátumok tekintetében, az esetek mintegy 15%-ában azonban problémákat vetnek fel. Végül pedig kiderült az 1778-ban játszott operák statisztaigénye, illetve annak változása – erről a néhány nehezen értelmezhető adat ellenére világos kép alakult ki. Nevezetesen a statisztaszámok a következőképpen alakultak:

Il finto pazzo: 9 (egyetlen adat)

La buona figliuola: 10 vagy 9

La Frascatana: általában 7, de 5 és 11 is előfordul (és egy talán téves 2-es adat)

La sposa fedele: a kezdeti 8-ról gyorsan 4-re süllyed, majd változatlan marad

L'astratto: egyszer 4, majd mindig 3

Il geloso in cimento: 4 vagy 5

La locanda: mindig 9

Ez a megfigyelés arra mindenképpen alkalmasnak látszik, hogy az 1779 elején még címek nélkül megismert dátumokról – a statisztaszámok alapján – legalább azt meg tudjuk mondani, hogy a nagyobb (*Il finto pazzo*, *La buona figliuola*, *La locanda*) vagy a kisebb (*La sposa fedele*, *L'astratto*, *Il geloso in cimento*) számú statisztát igénylő operák valamelyikét adhatták-e az adott napon; az utóbbi csoporton belül a *L'astratto* bizonyos eséllyel el is különíthető a 3-as statisztaszám alapján.

III. A többi operaévad kronológiája

1776

Az évad kezdete és a tavaszi ügyeleti dátumok

Az első operaévad műsorának a mozaikkockákból történő – hozzávetőleges – összerakása igényli az összes év közül a legsokrétűbb, legkörültekintőbb megfontolásokat. Ezt a fejezetet – mint a következőt is – ezért nem célszerű az eredmény, az éves program megelőlegezésével kezdeni. Annál kevésbé, mert az végül sem fog olyan lineárisan rendezett képet mutatni, mint az 1778-as évé.

1776-ban két fő vezérfonal adódik számunkra. Az egyik a színházban foglalkoztatott ácsok munkájának kéthetenként elkészített, és napokra lebontott munkaóra-számokat, egészen pontosan az előadásokhoz kapcsolódó túlóraszámokat – „Extra Stunden” – is tartalmazó összesítése. (A rögzített számú, félhavonta fix bérért dolgozó színházi ácsok 1778-ban megismert rendszerét ekkor még nem vezették be – sajnos, a következő évben már igen.) Másik fő adatforrásunk a szabók és a fodrász ügyeleteinek száma – dátumokról egyelőre még nincs szó, ráadásul az elszámolások rendszere nem is teljesen egyidejűleg és nem minden részletében megállapodottan lép működésbe. A rendszer további „gyermekbetegsége”, hogy az egyes ügyeletesek – alapvetően negyedévenkénti – elszámolási időszakai, a mozaikkockák, nem mindenütt fedik egymást, és ugyanazon iparos időszakai sem mindig illeszkednek egymáshoz hézagmentesen; ezáltal nagy valószínűséggel maradtak lefedetlenül hagyott előadások. Viszont több elszámolás is felsorolja az adott időszak ügyeleteinek címek szerinti, számszerű eloszlását, s ez igen értékes adatokat eredményez számunkra. Mi több, az első, több mint két hónapot átfogó férfiszabó-elszámolás a dátumokat és a címeket is megadja. Ennek szemügyre vételével kezdünk hozzá hosszú oknyomozásunkhoz (44. DOKUMENTUM).

Mayer szabóval 1778 kapcsán már találkoztunk; az operaévadok története során kiállított első számlája – amelynek teljes átírása megtalálható az (E) függelékben – elvégzett szabómunkákat és ügyeleti dátumokat egyaránt tartalmaz (mint említettem, a játszott darabokra történő utalással együtt). A dokumentum felzetének, majd – az elvégzett munkák felsorolásának átugrásával – az ügyeleti résznek a transzkripcióját most itt is idézem:

Schneydter Conto für das Fürstliche Theater dd° 28 April.
Biß Endte Juny 776. was aldahin veracortirter massen
zur opera orpheus Gearbeithet word. betr.

[...]

Mehr habe ich an nachstehenden Tügen, bey denen opern nebst einen
gesellen wehrender Praduction die verkleydung besorgen,
die Kleyder jedes mahl vorhero denen H.ⁿ und Frauen Sängers,
und Sängersinnen zu theillen, und ihnen auf den leib richten,
und nach hero wider tags darauf in ordnung bringen müß[en].
dafür mir für jedes mahl mit einen Gesellen 30 Xr zugestan[-]
den worden als:

	<i>f</i>	Xr
Erstl. den 23 ⁿ Marty Ein Gantzen Tag	–	30
den 24 ⁿ d ⁿ bey der opera nebst dem Gesöllen	–	30
den 13 april eben alda	–	30
den 18 ⁿ d ⁿ eben	–	30
den 18 ⁿ d ⁿ desgleichen	–	30
den 21 ⁿ d ⁿ alda	–	30
den 26 ⁿ d ⁿ mehr	–	30
den 28 ⁿ d ⁿ abermahl	–	30
den 2 ⁿ May ingeleichen	–	30
den 9 ⁿ d ⁿ mehrmahlen	–	30
den 17 ⁿ d ⁿ nicht Minder	–	30
den 24 ⁿ d ⁿ Alda	–	30
den 30 ⁿ d ⁿ ebenfals	–	30
den 2 ⁿ Juny bey der Türkischen opera	–	15
Item 32 Ele Endt a 1½ Xr	–	48

Summa	7	33
Suma Herüber ¹	21	3

---

in Toto	28	36

Vorstehender Conto hat seine
Richtigkeit. Esterhaz den 19ten
Junius 776.

Carl v. PauersPach MP

Daß ich obstehende Zweinzig acht gulden 36 xr von H.ⁿ Bauschreiber
Kühnel richtig empfangen habe bescheine hiemit Eszterhaz d.
5te July 776

Joseph Mayer Schneid.
meister von Sütör

+ + +

Erre a számlára már Tank is hivatkozott, amikor a Gluck-féle *Orfeo, ed Euridice* előadásainak dátumait felsorolta.² (Landon Tank előtt publikált, tényként feltüntetett feltételezése, miszerint a darabnak kizárólag 1776 februárjában lettek volna előadásai,³ az alábbiakban önmagától össze fog omlani.) Mielőtt azonban megvizsgálánk a Mayer-féle számla által tartalmazott információt, illetve a számla által felvetett problémákat, érdemes melléállítanunk egy másik dokumentumot (45. DOKUMENTUM); ezt az összevetést sem Tank, sem senki más nem végezte el, jóllehet az utóbbi irat Else Radant és H. C. Robbins Landon átírásában már 1994 óta hozzáférhető.⁴ Ez az ácsok számára az 1776. március 10. és

¹ Ez az összeg a számla itt nem idézett részében leírt munkák díjának végösszege.

² *Esterházyische Hofmusik*, 456.

³ *Landon II*, 394.

⁴ *HY* 19 (1994), 131–132. Ugyanez a dokumentum az accademie-k színházban történő megrendezésének is az egyik koronatanúja; vö. Malina János: „A Haydn korabeli eszterházi *accademie*-k helyszíneiről és elvirágzásáról”, *MZ*, 52/4 (2014 november): 406–430, illetve „On the Venues for and the Decline of the *Accademie*s at Eszterháza in Haydn’s Time”, *18CM*, 13/2 (2016 szeptember): 253–282.

23. között eltelt két hétben órabérben elvégzett különféle javításokért és egyéb munkákért kifizetett összegek elszámolása; ezen belül külön szakasz („Extra stunden in denen Comethäusern”) foglalja össze a színházi túlórákat (a többes szám nyilván a színházra és a marionett-színházra utal). A dokumentum 3. oldalán található táblázat a túlórakkal együtt naponta megadja az előadás műfaját is:

den	10	accademie	6	
den	11	Comœdie	18	
den	12	accad	6	
den	13	Comœd	18	
den	14	accad	4	
den	15	Comœd	18	
den	16	accad	6	
den	17	Comœd	20	
den	18	accad	6	
den	19	Comœd:	14	
den	20t.	operett dido	16	
den	21	opera große:	40	
den	22	Marionet:	12	
den	23	accad:	4	à 3 Xr

A két táblázat ugyan csupán egyetlen (szombati) nap, március 23. erejéig fedi át egymást, arra vonatkozóan azonban ellentmondanak egymásnak. Az ügyeleti számla szerint ugyanis ez operai, míg az ácsok elszámolása szerint koncertdátum.

Az a feltételezés, hogy mindkét dokumentum adata helyes, vagyis hogy március 23-án hangverseny és opera-előadás is volt, egyáltalán nem látszik életszerűnek. Azon túl, hogy egy napon tartott kétféle műfajú előadásra – a különféle vigasságoktól eltekintve – csak egészen elenyésző számú példát ismerünk, a döntő ellenérv az, hogy egy opera-előadás napján mindenképpen nagyszámú ács-túlórának kellene megjelennie az elszámolásban, tekintet nélkül arra, hogy rendeztek-e mellette hangversenyt is aznap vagy sem; itt viszont csupán a megelőző 13 nap adatai szerint az accademie-kre jellemző túlóraszámmal – 4 vagy 6, ami bizonyára 2 vagy 3 fő közreműködésének felel meg – találkozunk. Vagyis március 23-ára vonatkozóan (legalább) az egyik forrás téved. Tekintettel arra, hogy szombati napról van szó, tehát az 1778-as évre vonatkozó tapasztalataink szerint nem a szokásos operai napok valamelyikéről, eleve arra a feltételezésre hajlunk, hogy aznap nem opera-előadást, hanem hangversenyt rendezhettek, tehát hogy az ácsnapszám-nyilvántartásnak adjunk igazat. (Hogy már 1776-ban is a vasárnap és a csütörtök számított standard operai napnak, az hamarosan nyilvánvalóvá válik.)

Ám többféle más megfontolásból is az látszik sokkal valószínűbbnek, hogy a cipészszámla a kevésbé megbízható forrás a kettő közül. Először is egy csaknem két és fél hónapos időszak ügyeleti dátumaira tekint vissza; ha Pauerspach a számla tartalmát közvetlenül a benyújtása után igazolta, amint az kézenfekvő, akkor az igazolás dátuma szerint Mayer összefoglalása csaknem negyedévvvel az érintett legkorábbi előadások után készült, amikor már könnyű egy-két napot tévedni; a 80-as években a párhuzamos, de egymásnak helyenként ellentmondó ügyeleti számlákból látjuk majd, hogy ez egy csupán egy hónapra visszamenő dátum-felsorolás esetén is könnyen előfordul. Az, hogy a számlát Mayer a „+ + +” szignóval látta el, arra utal, hogy nem sajátkezűleg írta le, ami további potenciális hibalehetőséget jelent. Továbbá a számlát jobban megnézve az is feltűnik, hogy valami furcsaságot tartalmaz: az április 18-i (csütörtöki) dátum kétszer szerepel benne. Ezt is jóval kézenfekvőbb elírásnak tekintenünk, mint realitásnak: ugyan miért játszották volna el egy napon kétszer is (minden

bizony) ugyanazt az operát? S ha esetleg próbára gondolunk – noha próbákra nem csupán 1778-ban, de soha máskor sem számoltak el ügyeleti díjat, mint ez a későbbiekben kiderül –, akkor is meglepőnek látszik, hogy egy „menet közbeni” próbát egy előadási napra zsúfoltak volna be; az ilyesmi inkább csak egy premier előtti lázas sietségben életszerű. Végül különös, a száraz tényyszerűség szellemének némileg ellentmondó vonása ennek a számlának az a játékos extravagancia, amellyel az ‘ugyancsak’, illetve ‘ismét’ jelentésű német szavak és szókapcsolatok közül tízet sorol fel a számla egymás alatti soraiban, azt az evidenciát kifejezendő, hogy az ügyeleti díj nem változott.

Ezzel szemben az ácsok túlóráinak elszámolása személytelen és precíz kimutatás, amelynek megbízhatósága mellett még két további megfontolás is szól. Az egyik, hogy itt – a cipésszámlával ellentétben – nem egy, hanem tucatnyi ember munkájáról és díjazásáról van szó, amelyet tapasztalt, felelősséghez szokott adminisztrátornak kellett összesítenie. A másik megfontolás a korábban már említett „hasítottfa-effektus”, hiszen itt naponkénti elszámolásról van szó, nem pedig elszigetelt dátumok felsorolásáról.

Mielőtt megpróbálnánk átgondolni, hogy forrásainkból a március 21-i, 23-i és 24-i dátummal, illetve az Orfeo, ed Euridice bemutatójával kapcsolatban milyen következtetés(ek)e)t vonhatunk le, érdemes betekintenünk a következő két hét ácsmunka-elszámolásába is (46. DOKUMENTUM). Ott vajon mit találunk 24-ével, vasárnappal kapcsolatban?

A dokumentum releváns részének átírása így fest:

Extra stunden in Beiden Comety hausern ã 3 Xr

den	24	41
	25	8
	26	14
	28	12
	29	12
	30	16
	31	8

Suma der Extra stunden

111

A vasárnaptól vasárnapig terjedő (a szerdai nap ezúttal kimarad) lista azért nem folytatódik a következő héttel, mert április 7. húsvét vasárnap volt, tehát a nagyhét következett, nyilván ezért szüneteltek az előadások (miközben az egyéb ácsmunkák nagycsütörtökig még folytatódtak).⁵

Ami 24-ét, vasárnapot illeti, ott pontosan azt találjuk, amit várni lehet: majdnem pontosan ugyanannyi túlórát (40 helyett 41-et), mint három nappal korábban, a csütörtöki „opera große” napján. A többi hat napon ezzel szemben karakterisztikusan kisebb, az accademie-kre, comœdie-kre, illetve marionett-produkciókra jellemzőnek talált túlóraszámokkal találkozunk. Hogy melyik melyik, azt a legtöbb esetben találgatnuk kell, ugyanis a műfajok megadása ezúttal – és mostantól fogva már mindig – hiányzik. A 8-as számokról valószínűnek látszik, hogy accademie-knek felelnek meg: ezek maximális túlóraigénye az előző kéthetes időszakban ugyan csak 6 volt, a színpadi produkcióké, beleértve a marionettet, viszont legalább 12. A többi négy napon azonban csak a 12 túlórát igénylő produkciók vélhetően elsősorban marionett-előadásoknak, a 14-es és a 16-os túlóraszám, az előző dokumentum

⁵ A Hárich-hagyatékban az *Il finto pazzo*-hoz tartozó borítékja szerint – (C) függelék – ezt az operát előadták volna április 5-én, azaz nagypénteken. Hivatkozást, indoklást a bortítékban található anyagok sem tartalmaznak. Ez természetesen teljes képtelenség, talán elírás. Érdekes, hogy az április 5-i dátummal 1778 esetében is megpróbálkozik; ott viszont az a baj, hogy a Bader-lista nem tud ilyen előadásról.

adatai alapján, egyaránt utalhat comœdie-re és marionett-előadásra. Miután azonban a megelőző dokumentum műfaji utalásai egyszeri, kivételes adományt jelentettek, amennyiben mostantól soha többé nem térnek vissza, ez azt jelenti, hogy a továbbiakban az opera-előadások valószínű dátumait is ezen a kissé süppedékes talajon állva, az ácsnapaszám-adatok alapján kell megpróbálnunk felderíteni olyankor, amikor más támpont nem áll rendelkezésünkre.

Ebben a helyzetben érdekes lehet a március 10-ét megelőző időszakra is visszatekinteni, milyen információt kaphatunk esetleg onnan. Nos, a korábbi időszakban csak egyetlen olyan kéthetes ácsmunka-összesítés keletkezett, amely színházi túlórákat is tartalmaz, nevezetesen az, amelyik a közvetlenül megelőző két hétre vonatkozik, tehát a február 26-tól március 9-ig terjedő időszakot öleli fel (47. DOKUMENTUM); a színházi túlórák külön kimutatásából a 9-i adat lemaradt, azt a következő (tehát a 45. számú) dokumentum hasonló táblázatának elejére biggyesztették. Valamilyen okból március 2-án és 3-án (szombaton és vasárnap) nem volt semmilyen előadás (jóllehet a herceg 2-án például biztosan Eszterházán tartózkodott),⁶ ezen túlmenően azonban ebből az iratból csak annyi derül ki, hogy a szezon ebben az évben február 26-án – tehát az addig szokásosnál jó két hónappal korábban – kezdődött, és hogy a túlóraszám egyik napon sem haladta meg a 18-at (sőt, 27-e kivételével még a 12-t sem). Az évad első két hetében tehát nem kell még opera-előadást gyanítanunk.

Ezek után megkísérelhetjük összefoglalni, hogy a fentiekből milyen tanulság vonható le az *Orfeo, ed Euridice* bemutatójára vonatkozóan. A megbízhatóbbnak látszó ácsmunka-kimutatások arról tanúskodnak, hogy február 26. és március 31. (sőt április 7.) között mindössze kétszer: március 21-én (csütörtökön) és 24-én (vasárnap) volt opera-előadás. Ezzel az adattal két probléma van: nem eleve világos, hogy – miután Mayer szabó ügyeleteiben nem jelenik meg – 21-én nem csupán főpróba volt-e, hiszen azt már tudjuk, hogy alapesetben a próbákon nincs, pontosabban nem számolható el szabó- és fodrász-ügyelet, arra viszont még nincs adatunk, hogy az ácsok teljesítettek-e túlórákat a próbákon, főpróbákon. A másik probléma az, hogy Mayer szabó opera-ügyeleti számlájában szerepel – éppen kezdő dátumként – március 23. is, ami egyrészt szombati, tehát nem operai nap, másrészt ellentmond az ács-elszámolásnak, amely szerint aznap accademie-t rendeztek, nem operát.

Talán a második probléma, pontosabban ellentmondás feloldása könnyebb. Miután valószínűnek találtuk, hogy a szabószámla több okból is kevésbé megbízható, mint az ácsok kimutatása, és miután a kettő között ellentmondás feszül, arra kellene valószínű választ találnunk, hogy a szabószámla téves adata hogyan állt elő. Nos, ha – úgy fest, joggal – feltételezzük, hogy március 23-án nem volt opera-előadás, akkor tulajdonképpen csak két lehetőség áll előttünk. Az egyik az, hogy a szabószámla 23-i dátuma megfelel a valóságnak; ebben az esetben azon a napon – amelyen hangverseny is volt – sor került valamifajta próbára, aminek az volt a jellegzetessége, hogy a szabó egész napi jelenlétét igényelte. A másik lehetőség az, hogy ez a dátum téves – újból aláhúzom, hogy ez teljesen életszerű lehetőség, tekintettel az összegezés csaknem negyedéves időtávjára és az ügyeleti dátumokban később is előforduló számos tévesztésre –, mely esetben a messze legkézenfekvőbb és legvalószínűbb feltételezés az, hogy a helyes dátum 21-e, tehát az első szabóügyelet ezen a napon történt.

Marad tehát a főpróba lehetőségének kérdése 21-ével kapcsolatban. Nos, ha azt feltételezzük, hogy a 23-i dátum hibás, és az ott leírt szolgálat valójában 21-ére vonatkozik, akkor 21-én minden bizonnyal előadás, mégpedig bemutató előadás zajlott: ez összhangban van azzal az 1778-ban megfigyelt és, mint majd látjuk, máskor is érvényes tapasztalattal, hogy ügyeleket csak előadásokkal kapcsolatban számoltak el, próbák napjára nem; továbbá azzal is, hogy az 1776-os év folyamán az opera-produkciókkal összefüggésbe hozható,

⁶ *Itinerárium*, 96.

magasabb színházi ács-túlóraszámok is kifejezetten előadási napoknak látszanak megfelelni. (Utóbbi állításról hamarosan részletesen szó lesz.) Ha viszont a szabószámla 23-i dátumát valósan fogadjuk el, akkor az látszik életszerűnek, hogy az aznapi próba *megelőzte* a premiért, amely ezek szerint 24-én lett volna, s így a 21-i esemény csak (fő)próba lehetett.

Mindazonáltal a 23-i dátum téves mivoltának feltételezése az egyszerűbb és elegánsabb hipotézis, amely ráadásul nem vet fel olyan további, a másik feltételezésből következő kérdéseket, mint hogy ha már volt egy próba teljes ácslétszámmal és egy ácsok nélkül, akkor a kettő közül miért nem a feltételezett 24-i premiért megelőző próba, kézenfekvő módon a *főpróba* volt az, amely teljes apparátussal zajlott.

Mindezek nyomán most már leírhatjuk a tizenöt évad műsorának kezdetét jelentő első két sort:

CS március 21. Gluck: Orfeo, ed Euridice (talán csak főpróba és még nem a premier?)
V március 24. Orfeo, ed Euridice (esetleg premier???)

A librettók információi

Mielőtt tovább követnénk időben a Mayer-féle szabószámlát és az ácsok túlóra-kimutatásait, érintsük előbb a librettók kérdését egy kis kitérő formájában.

Először is: megint egyszer meg kell előlegeznem egy olyan információt, amely majd későbbi vizsgálataink során kerül napvilágra. Eszerint az 1776-ban bemutatott operák listája azonos a fennmaradt librettók címeivel, kiegészítve az előző évből továbbjátszott „Türkische operá”-val, azaz a *L'incontro improvviso*-val. A szabószámlákban ugyanis sem az – általában operacímeként csoportosított – elvégzett munkák listájában, sem az operacímeket is említő negyedévi ügyeleti összesítésekben nem bukkannak fel más címek; továbbá egyéb, pl. cipészszámlákban sem. Ennek most azért van jelentősége számunkra, mert az év első két librettószámlája nem tartalmaz operacímet, azt tehát ki kell következtetnünk. Ez azonban nem különösebben nehéz.

A fentiek értelmében 1776-ban a következő operabemutatókra került sor (zárójelben a librettó egyik lelőhelye és jelzete):

Orfeo, ed Euridice (A-Ws A-15128)
 Dittersdorf: Il finto pazzo per amore (H-Bn 160.937)
 Sacchini: L'isola d'amore (A-Wgm 16 985 Tb)
 Piccinni: La buona figliuola (A-Wgm 16 965 Tb)
 Dittersdorf: Lo sposo burlato (A-Wgm 16 952 Tb)
 Dittersdorf: Il barone di rocca antica (az Esterházy Privatstiftung könyvtára, Kismarton, LE 48/2)⁷

Az első kettő kivételével mindegyik opera librettója megjelöli a bemutató évszakát: ez a Sacchini-mű esetében „estate”, a három további esetben pedig „autunno”. Mint rögtön látni fogjuk, az *Orfeo* és az *Il finto pazzo* szövegek könyve a többi előtt, pár hét különbséggel készült el; ebből pedig, miután a szabószámlából tudjuk, hogy az évadot a Gluck-opera indította, az következik, hogy az első három bemutató a megadott sorrendben követte egymást.

Mindezek előrebocsátása után már szemügyre vehetjük az első két, Siess által kiállított librettószámlát (48. és 49. DOKUMENTUM). Mindkettő meglehetősen informatív a

⁷ Jelenleg nem hozzáférhető, de a címlap szövegét ismerjük pl. innen: Harich: *Esterházy-Musikgeschichte* 39.

dátumozás szempontjából: tartalmazzák a szállítás hónapját (sajnos a közelebbi dátumát nem), valamint a számlaadás és a pénzfelvétel dátumát (utóbbi a két számla esetében azonos).

Az első számla tárgya „Anno 1776. im Monath May: Ein Opera Büchel mit 3 Bögen”, a dátum 1776. június 8., a pénzfelvétel napja július 16.

A másik számla esetében: „Anno 1776. im Monath Juny ... von mir ... gefertigt an Buchdrucker-Arbeit gemacht, und nacher Eszterház geliefert worden, als: / Ein Opera Büchel mit Zwey ein Viertel Bogen”, a dátum: június 25., pénzfelvétel július 16.

A két számla nem szólhat másról, mint az *Orfeo* és az *Il finto pazzo* szövegkönyvéről, hiszen az év során hátralevő operák esetében későbbi, már a címeket is megemlítő librettósámlák készültek, az előző évi *L'incontro* szövegkönyvének újabb kiadásáról pedig már csak azért sem lehet szó, mert az a librettó 4 ívet tartalmazott.

Az év első két operáját is az ívek számának alapján „oszthatjuk szét” az előttünk álló két számla között, mégpedig teljes bizonyossággal. A szövegkönyveket megvizsgálva ugyanis megállapíthatjuk, hogy az *Orfeo* librettója éppen $2\frac{1}{4}$ ívet,⁸ 36 oldalt,⁹ az *Il finto pazzo* pedig 3 ívet, 48 oldalt tartalmaz. Így, bármily meglepő, a Dittersdorf-opera szövegkönyvének kinyomtatása készült el előbb, már májusban, míg az *Orfeo* librettójáé csupán júniusban (egészen pontosan június 25-ig, a számla kiállításának dátumáig). Mint látjuk, ez nehezen vonható kétségbe – ám mégis megnyugtató, hogy az effajta késés az 1778-as adatok szerint sem volt példátlan. (Tegyük hozzá: az *Orfeo* librettója fordított sorrend esetén is jócskán megkésett volna.)

Igen ám, de mint 1778 kapcsán tapasztaltuk, Siess nem kész példányokat szállított, hanem bekötendő íveket. Az év első négy munkájáról Pfundtner könyvkötő egy pontos dátumokat igen, de címeket nem tartalmazó számlát állított ki szeptemberben (50. DOKUMENTUM). Eszerint a bekötött librettók első két szállítási dátuma június 8., illetve július 5. Matematikailag lehetséges persze, hogy a bemutatókhoz képest fordított sorrendben kinyomott librettók Pfundtnernél helyet cseréltek, bár annak igen kicsiny gyakorlati esélye van, hogy a nyomda által valamikor júniusban – illetve eszerint június első napjaiban – leszállított *Orfeo* példányai június 8-án már be is voltak kötve. (Éppen azokban a napokban nem is lett volna miért kapkodni, hiszen 8-a után még mintegy két hétig nem is volt előadás.) Nyugodtan feltételezhetjük tehát, hogy az *Orfeo* librettói július 5-ére, az *Il finto pazzo* szövegkönyvei pedig június 8-ra készültek el teljesen, bekötve.

A II. negyedév

Kitérünk tehát az *Orfeo* bemutatójának időzítése szempontjából nem hozott kézzelfogható eredményt. A Mayer-számlában felbukkanó későbbi dátumokat azonban, a látottak értelmében, gyümölcsöző lehet egybevetni a színházi ács-túlóraszámokkal. Ehhez a következő öt, a június 15-ig terjedő időszakot lefedő színházi túlóraszám-jegyzéket kell szemügyre vennünk, bár az utolsónak egyelőre csak ez első napjára, június 2-ára vonatkozó adatát használjuk fel (51–55. DOKUMENTUM).

Lássuk tehát először is az április 8-tól 20-ig terjedő időszakot lefedő 49. DOKUMENTUM-ot. Átírás helyett íme a színházi túlórák világos elrendezésű és tökéletesen olvasható táblázatának táblázatának fakszimiléje – ezt érdemes alaposan megfigyelnünk, mert az adatok újfajta bontásáról van szó:

⁸ Érdekes módon $\frac{1}{2}$ ív + 1 ív + $\frac{3}{4}$ ív (8 + 16 + 12 oldal) elosztásban, bizonyára azért, hogy a kötés során ne kelljen egy túlságosan vékony $\frac{1}{4}$ ívvel bajlódni.

⁹ A paginázás csak a második ívvel kezdődik!

Látjuk: ez a kimutatás immár nem csupán az adott napon teljesített színházi ácsutórák *összesített* számát rögzíti, hanem azt is, hogy ezek a utórák hány munkás között oszlottak meg, és hogyan. Ugyan ez a fajta részletezés sem lesz hosszú életű – ha nem is csupán egyetlen alkalomra szól, mint a műfajok szerinti besorolás –, ám így is értékes következtetések levonását teszi lehetővé számunkra.

Első ránézésre az lehet a benyomásunk, hogy bizonyára április 8-án (húsvét hétfőn) és 14-én (vasárnap), esetleg még 18-án (csütörtökön) játszhattak operát ebben a két hétben: az eddig tapasztalt 40-es, illetve 41-es túlóraszámot csupán a 8-i és 14-i 35-ös szám közelíti meg. Ha azonban ezeket a dátumokat összevetjük Mayer szabó adataival, akkor meglehetősen gyér egybeesést tapasztalunk, miután ő ebben a 13 napban csupán a 13-i és a 18-i (szombati, illetve csütörtöki) dátumot említi (bár az utóbbit kétszeresen is). Mivel magyarázhatjuk ezt?

Először is szögezzük le, hogy valamifajta bizonytalanság mind a négy felmerülő dátummal kapcsolatban fennáll. 8-ának még a közelében sincs Mayer-féle dátum, 13-a a túlóralistán, 14-e pedig Mayernál nem szerepel, 18-án viszont „kevés” az ács-túlóra. Márpedig napnál világosabb, hogy legalább két előadásnak kellett lennie ebben az időszakban.

Vegyük észre, hogy a legkézenfekvőbb megoldás a 13–14-i ellentmondásra kínálkozik. Miután a Mayer-féle dátumokról különböző megfontolásokból már eddig is feltételeztük, hogy tartalmazhatnak elcsúszásokat, kézenfekvő arra gondolnunk, hogy a Mayer-féle 13-i és a túlóralistán szereplő 14-i előadás egy és ugyanaz; mivel pedig egyfelől – a hasítottfa-effektus miatt – a túlóralista tekinthető megbízhatóbb forrásnak a kettő közül, másfelől 14-e esett szokásos opera-előadási napra, *a helyes dátum csaknem biztosan 14-e*.

Ha ezt elfogadjuk, akkor viszont érdemes összehasonlítanunk az iménti táblázatban a túlórák 14-éhez, illetve a 18-ához tartozó eloszlását az ácsok között. Azt látjuk, hogy a 18-i össz-túlóraszám (27) hiába csupán a kétharmada az eddigi két opera-előadás esetében látott adatnak, a két eset tulajdonképpen nagyon hasonló: 14-én és 18-án egyaránt 9 ács volt szolgálatban, és nagy részük 3 órás szolgálatot látott el; 14-én csupán kettejük szolgálata volt – igaz, jóval – hosszabb: 7 órás. De miért is ne volna lehetséges, hogy ők ketten valamiféle előkészítő munkát, átrendezést vagy kisebb átalakítást végeztek el, amelyre 18-án már nem volt szükség? Különösen akkor látszik ez reális eshetőségnek, ha a bizonytalan húsvét hétfői előadás nem létezett: ez esetben ugyanis április 14-én három hetes kihagyás után először használták volna ismét opera-előadás céljaira a színpadot. (Hasonló megfontolás indokolhatja az évadot, sőt a rendszeres eszterházi operajátszást elindító két márciusi *Orfeo*-előadás még

magasabb túlóraszámait.) Hogy a túlórák struktúrája 14-én és 18-án mennyire hasonló, azt az is aláhúzza, ha a 8-i és 14-i, egyébként azonos túlóraszám (35) eloszlását is összehasonlítjuk egymással: a 8-án szolgálatot teljesítő mindössze 5 ács fejenként egységesen 7 túlórája valamilyen más jellegű, egy opera-előadás időtartamánál mindenesetre hosszabb ideig tartó tevékenységre utal.

Azon felül, hogy a 18-i 27 túlóra ugyanúgy 9 főt jelentett, mint a 14-i 35 – s ez a 9 fő a maga három-három túlórájával 18-án is az előadás teljes tartama alatt jelen tudott lenni –, ismeretes egy két évvel később keletkezett dokumentum (56. DOKUMENTUM), amely arra utal, hogy a színpadtechnika működtetésének kulcskérdése nem a *túlórák*, hanem a működtetésben részt vevő *személyek* száma. Eszerint a színpadi gépezetek működtetéséhez legkevesebb tíz főre volt szükség: közülük ketten a színpad alatti berendezések segítségével az oldalkulisszákat hordozó kocsik mozgatását végezték; négyen a színpad szintjén dolgoztak, és az oldalkulisszákat cserélték a kocsikon; ugyancsak négyen pedig a magasban tartózkodtak: ketten a háttérfüggönyt, ketten pedig a szuffittákat engedték föl-le. Ha belegondolunk abba, hogy mindebbe a mindenkori színpadtechnikus („Machinist”, 1776-ban Pierre Goussard, vagy akár a marionett-színházban hasonló feladatot ellátó Albert Bienfait) is besegíthetett (fix fizetéssel rendelkezvén az eseti kimutatásokban meg nem említve), továbbá abba, hogy amennyiben egyik felvonás sem igényelt többet két-három színnél, akkor a kulisszákat a szünetekben is helyükre lehetett tenni, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a gyakorlatban a színpadtechnika működtetésében közreműködő ácsok létszáma egy-kettővel – de nem sokkal – kevesebb is lehetett 10-nél.

Egyszóval, az opera-előadásokhoz 9×3 túlóra is elegendő kellett, hogy legyen. Miután viszont a 18-i dátum ráadásul egybeesik a túlóra-kimutatásokban és a Mayer-féle számlában, lényegében biztosra vehetjük, hogy ezen a napon volt opera-előadás.

Ami végül a 35 túlórát igényelő 8-i produkciót illeti, több érv szól azellen, hogy ez is opera-előadás lett volna. A leggyengébb ezek közül, hogy szokatlan időpontról van szó (bár, mint majd látni fogjuk, 1779 húsvét hétfőjén például valóban volt opera-előadás). Fontosabb ellenérv, hogy Mayer szabóról jóval könnyebben feltételezhetünk egy-két napos elcsúszást a dátumokban, mintsem azt, hogy egy előadásról – amelyért neki díjazás járt – mindenestül elfeledkezett, illetve, hogy a márciusi évadkezdetet követő kihagyás időtartamára egy teljes hétnyi hibával emlékezett volna. A legfontosabb azonban az ácsok számával kapcsolatos megfontolás: az 56. DOKUMENTUM fényében öt ács-díszletmunkás bizonyosan kevés volt egy opera-előadáshoz, azon túl, hogy, mint már utaltam rá, a fejenként egységesen 7 túlóra is más jellegű munkára utal.

Így a 8-i opera-előadás lehetőségét ugyanolyan nagy valószínűséggel kizárhatjuk, mint amilyenrel a 14-i és a 18-i előadás lehetőségét elfogadtuk. Egyszersmind pedig célul tűzhetjük ki magunk elé azt, hogy ameddig a Mayer-féle számla erre még lehetőséget ad (azaz a következő három kéthetes időszakban), addig továbbra is minden esetben gondosan összevetjük két forrásunkat, hogy a későbbiekre nézve minél megbízhatóbb becslést alakíthassunk ki a túlóra-, illetve a közreműködőszám lehetséges értékeiről opera-előadások esetében.

Mielőtt előzetesen összefoglalnám az ezzel a két héttel kapcsolatban megállapítottakat, foglalkoznom kell az 1776 eleji előadások *műsorával* is.

Korábban idézett könyvében Tank minden forráskritika nélkül átvette a Mayer számlájában szereplő dátumokat, ám azokat – feltételesen, június 2. kivételével – mind az *Orfeo*, ed *Euridice*, mind pedig a *L'incontro improvviso* lehetséges előadási dátumai között szerepeltette.¹⁰ Vagyis nem adott hitelt Mayernak abban a tekintetben, hogy csak az utolsó, június 2-i dátum felelt meg a Haydn-opera előadásának, az összes addigi napon Gluck művét

¹⁰ Tank: *Esterházyische Hofmusik*, 456.

játszották. Véleményem szerint azonban nincs alapunk arra, hogy Mayer adatait ebben a tekintetben megkérdőjelezzük, éspedig négy okból. Először: Mayer szabó számlájában (44. DOKUMENTUM) az elvégzett munkák között szerepelnek ugyan a *L'incontró*val kapcsolatos tételek („zur türkischen opera”, „Janitscharen Kleid”), ez azonban semmilyen módon nem kérdőjelezi meg a számla dátumokat tartalmazó részének helyességét, tudniillik hogy csupán az utolsó, június 2-i időpontban kerítették sort a *L'incontróra*. Másodszor: az évad kezdetéhez kapcsolódó énekes-szerződtetések eredményeképpen ennek az operának a szereposztása nagyrészt megújult az előző augusztusi bemutatóhoz képest,¹¹ így az 1776-os felújítás már-már bemutatónak tekinthető; márpedig az még jóval később, a bejáratott „operaüzem” időszakában is előfordult, hogy két egymást követő bemutatót két-három hónap is elválasztott egymástól. Harmadszor: a Pauerspach által ápr. 1. és jún. 23. között kifizetett színházi kellékeket felsoroló 57. DOKUMENTUM egyik tétele így szól: „Ein paar weisse handschuhe zur Opera Orpheus, als sie im April aufgeführt worden”, tehát az *Orfeo* előadásai március után is biztosan folytatódtak. A legfontosabb, negyedik érveléssel az 1778-cal kapcsolatban már említett női szabó, Barbara Handlin második negyedévi számlája (58. DOKUMENTUM) szolgál, amelyet később fogunk közelebbről szemügyre venni. Ez „von Marcio Biß Heunte d. 16 Juny” 11 *Orfeo*-előadást említ („11 mahl mit 2 madeln Bey der Oper Orfea”), mégpedig a két márciusi előadás nélkül, azokat ugyanis, mint majd látni fogjuk, már korábban elszámolta. Mivel ez éppen kimeríti a Mayer-számlában szereplő április-májusi dátumokat¹² (továbbá mivel, mint ugyancsak látni fogjuk, június 2. és a Handlin-számla keletkezése, június 16/20. között bizonyára nem rendeztek opera-előadást), az áprilisi és májusi előadásokat joggal tekinthetjük, Mayerral összhangban, *Orfeo*-előadásoknak. A magában álló június 2-i „török operát” pedig kellően magyarázza az aznapi bál, amelyről az *Itinerárium* tudósít.¹³

Ebből és a korábbiakból kiindulva a legutóbb vizsgált két hétre így folytathatjuk tovább az előadáslistát:

[H	április 8.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínűtlen)]
V	április 14.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)
CS	április 18.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)

¹¹ L. például: Tank: *Esterházysche Hofmusik*, 456.

¹² Ez az állítás csak hozzávetőlegesen igaz, de ennek szempontunkból most nincs jelentősége.

¹³ 96.

A következő két hét színházi ács-túlórait az 52. DOKUMENTUM tartalmazza – ennek megint az eredetijét idézem:

	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	1	2	3	4
<i>Zünnelüpf.</i>														
<i>Vilja Lützow</i>	5	3	2	3	2	2	2	7	3	3	3	3	3	3
<i>Johann Wranitz</i>	5	-	-	-	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
<i>Miscl Wranitz</i>	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
<i>Wranitz Wranitz</i>	5	3	3	3	2	2	2	7	3	3	3	3	3	3
<i>Paul Gluck</i>	3	-	-	-	2	-	-	4	-	-	3	3	3	18
<i>Lorenz Gluck</i>	3	-	2	3	2	2	-	3	-	-	3	3	-	22
<i>Johann Lütz</i>	3	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3	2	-	8
<i>Johann Wranitz</i>	3	-	-	-	2	2	-	3	-	-	3	3	-	17
<i>Gluck</i>	3	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-	8
<i>Johann Wranitz</i>	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	-	6
<i>Miscl Wranitz</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
<i>Summa</i>	37	6	7	9	20	12	11	33	9	9	18	21	12	12

A megfelelő Mayer-féle dátumokat (április 21., 26., 28. és május 2.) is tekintetbe véve, kétségtelenül volt opera-előadás a két vasárnapi napon: április 21-én (9 közreműködő ács, 37 túlóra) és 28-án (8 ács, 33 túlóra). Május 2-án a 7 ács 21 túlórával minden bizonnyal megint csak operai közreműködő lehetett, ha megbízunk az ezúttal csütörtökre eső Mayer-dátumban – végül is a szabó olykor elcsúszhatott egy-két nappal, de nemigen próbálkozhatott fiktív előadások becsempészésével. Ugyanakkor a 7 fős létszám eggyel csökkenti az „elfogadható” ács-létszámot; sajnos, egyelőre nem látjuk azt az éles határt, amelyen alul már nem reális operára gondolnunk, és amellyel biztosan elválaszthatnánk egymástól az opera- és a marionett-előadásokat.

Még zavarba ejtőbb Mayer 26-i, pénteki dátuma. Az persze megnyugtató, hogy a megelőző csütörtöki napon jóval több a szolgálatot teljesítő ács és jóval magasabb a túlóraszám, mert így eléggé kézenfekvő, hogy egyszerű elírásról van szó: Mayer április 25-re gondolhatott. Az azonban már fejtörést okoz és kétségeket ébreszt, hogy noha 25-én az ácsok létszáma 8, tehát „megfelelő” volt, fejenként azonban nem 3, hanem csak 2½ órás szolgálatot teljesítettek. Miután abból kell kiindulnunk, hogy május végéig egyedül az *Orfeo* volt műsoron, könnyebb azt feltételeznünk, hogy 9 ember munkáját adott esetben nyolcan vagy kilencen is el tudták végezni, vagy azt, hogy némelyiküknek extra munkája is akadt, mint azt, hogy ugyanaz az opera az egyik napon mindenki számára 3, a másik napon meg 2½ órás munkát jelentett. Mayer (korrigált dátumú) előadás-adata és a rövidebb túlórák így bizonyos fokig ellentmondanak egymásnak, ami a többenél kétségesebbé teszi ezt az előadást.

Összefoglalva:

V	április 21.	Orfeo, ed Euridice
CS	április 25.	Orfeo, ed Euridice (megkérdőjelezhető)
V	április 28.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 2.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)

Az 53. DOKUMENTUM a május 5. és 18. közötti időszakot fedi le:

	5 ^{te}	6.	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18 ^{te}	
<i>Spring Lustm.</i>	7	3 $\frac{1}{2}$	3	2 $\frac{1}{2}$	3	3	3	7	3 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	3	—	—	3	44
<i>Wolfsen Deym</i>	7	3 $\frac{1}{2}$	3	2 $\frac{1}{2}$	3	3	3	7	3 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	3	7	3	3	54
<i>Johann Strauss</i>	7	3 $\frac{1}{2}$	3	2 $\frac{1}{2}$	3	—	3	3 $\frac{1}{2}$	—	2 $\frac{1}{2}$	3	7	3	3	44
<i>Paul Glöckl</i>	7	3 $\frac{1}{2}$	3	2 $\frac{1}{2}$	3	—	—	3 $\frac{1}{2}$	—	—	3	7	—	—	32 $\frac{1}{2}$
<i>Lorenz Glöckl</i>	—	—	—	—	3	—	—	3 $\frac{1}{2}$	—	—	—	3	—	—	9 $\frac{1}{2}$
<i>M. Wirtz</i>	3	—	—	—	3	—	—	3 $\frac{1}{2}$	—	—	—	3	—	—	12 $\frac{1}{2}$
<i>J. Wirtz</i>	3	—	—	—	3	—	—	3 $\frac{1}{2}$	—	—	—	3	—	—	12 $\frac{1}{2}$
<i>Johann Filtz</i>	3	—	—	—	3	—	—	3 $\frac{1}{2}$	—	—	—	3	—	—	12 $\frac{1}{2}$
<i>Witt Strauss</i>	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
<i>Carl: Fortmeyer</i>	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
	44	17	12	10	24	6	9	34 $\frac{1}{2}$	7	7 $\frac{1}{2}$	12	33	6	9	227 $\frac{1}{2}$

Ebben igazán az általunk várt rend uralkodik: a 10 ács közül hatot csakis a négy vasárnapi, illetve csütörtöki napon vetettek be; ilyenkor mindig legalább heten szolgálatban voltak közülük, míg más napokon legfeljebb négyen. Ez jelentheti természetesen azt, hogy ebben a két hétben valóban teljesen szabályosan, 5-én, 9-én, 12-én és 16-án követték egymást az opera-előadások; sajnos azonban ennek Mayer – ezúttal eléggé egyértelműen – ellentmond. Nála ugyanis csak a 9-i – csütörtöki – és a 17-i – pénteki – dátum jelenik meg. Utóbbit most már rutinszerűen minősíthetjük elírásnak 16-a helyett (hiszen 17-én mindössze két ács teljesített 3-3 túlórárt, valószínűleg egy hangversenyen, esetleg egy színházi előadáson), a két vasárnapi dátum hiányával Mayernál nehezen tudunk mit kezdeni. Mayer ügyeleti pénze, 30 krajcár, éppen tízszerese volt annak, amit például az ácsok egy túlóráért, vagy később a fiústatiszták egy egész estéért kaptak. Nehéz tehát elképzelni, hogy két ügyeletéről egyszerűen elfeledkezett volna. (Hacsak nem azt csinálta, hogy ismerve a teljesített ügyeletek valóságos számát, ötletszerűen írt be megfelelő számú dátumot. Ez az *Orfeo*-bemutató vélhetően hibás napja, a kétszer megadott április 18., és egyéb valószínű tévedések fényében tulajdonképpen nem elképzelhetetlen, de azért nem is különösebben valószínű.)

Ha azonban Mayer adatait alapján alkalmasnak tartjuk következtetések levonására, akkor ez a két hiányzó dátum erősen csökkentené az ács-túlórákból levonható következtetések érvényességét. Annak a veszélye is kirajzolódik, hogy – ellentétben azzal, ami a 45.

DOKUMENTUM voltaképpen nagyon kicsiny mintájában tükröződik – a bábopera-bemutatókban kivételesen gazdag 1776-os évben¹⁴ színre kerülhettek nagyobb színpadtechnikai igényű bábprodukciók is, olyanok, amelyek az operakéhez hasonló számú ács közreműködését igényelték, s ezeket esetleg az operák által „szabadon hagyott” vasárnapi és csütörtöki napokon is előadhatták. Ellene szól ennek a kellemetlen lehetőségnek, hogy a néhány dátum szerint ismert 1778-as bábelőadás mindegyike keddi vagy szombati napra esett (1. DOKUMENTUM), bár az opera-előadások nem is egy vasárnapot és csütörtököt szabadon hagytak.¹⁵ Mindenesetre fontos, hogy a második negyedévnek az elsősorban az ácsok túlóraszámaira alapozott előadásszámát a Mayer-féle dátumok mellett a Handlin női szabó által (dátumok nélkül) megadott előadásszámmal is összevessük. Amennyiben az ács-túlórák alapján nem jutunk túlságosan nagy előadásszámhoz (ti. amiatt, hogy az esetleges nagy apparátusú marionett-előadásokat az opera-előadásoktól nem tudjuk elválasztani), akkor módszerünk a valószínűleg a későbbiekben is használható – egyébként az ügyeletszámok jelentette további kontroll mellett.

A fentieket táblázatosan így foglalhatjuk össze:

V	május 5.	Orfeo, ed Euridice	(kérdéses)
CS	május 9.	Orfeo, ed Euridice	
V	május 12.	Orfeo, ed Euridice	(kérdéses)
CS	május 16.	Orfeo, ed Euridice	(igen valószínű)

A következő túlóra-összefoglaló, az 54. DOKUMENTUM a május 19. és június 1. közötti napokra vonatkozik. Ez a táblázat kuszább a korábbiaknál, és kivételesen hiányzik belőle a naponkénti összesítés, ezért itt egy kivonatot közlök:

Haftlichen [?]	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	1
Tuffner	7	3	3	3	3	3	3	8	12	3	3	3	3	3
Beyr	7	3	3	3	3	3	3	8	12	3	3	3	3	3
Sprengel	7	–	–	3	3	–	3	8	9	–	3	3	–	–
Maier Glöckh	7	–	–	3	3	–	3	8	9	–	3	3	–	–
Johann Würtz	5	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	3	–	–
Minor Glöckh	5	–	–	–	3	–	–	6	8	–	–	3	–	–
Minor Beyr	–	–	–	–	–	–	–	3	3	–	–	3	–	–
Jorten [?] Hayer	–	–	–	3	–	–	3	3	–	–	–	–	–	–
Wisser	–	–	–	–	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Ächberger	–	–	–	–	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Filz	3	–	–	–	3	–	6	8	–	–	–	3	–	–
Mathias Wirz	5	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	3	–	–
	[46	6	6	15	24	6	21	58	53	6	12	27	6	6]

A helyzet erősen emlékeztet az előző időszakra: Mayer a 8-10 ácsot 46, illetve 58 túlórán foglalkoztató vasárnapi eseményeket (19-én, illetve 26-án) nem igazolja vissza opera-előadásként, a 23-i, illetve a – minden bizonnyal elírásból eredően 29-iként említett – 30-i, csütörtöki rendezvényeket viszont igen; ezeken 8, illetve 9 ács segédkezett, mindannyian 3–3 óras szolgáltatásban. Ezek a vegyes hosszúságú – de legalább 3 óras – ács-szolgáltatásokat igénylő,

¹⁴ Vö. pl. H. C. Robbins Landon, „Haydn’s Marionette Operas and the Repertoire of the Marionette Theatre at Esterházy Castle”, *HY*, 1 (1962), 192–193.

¹⁵ Sőt, jelenleg mindössze egyetlen csütörtöki és ennél is kevesebb vasárnapi marionett-előadásról van tudomásunk egyáltalán, az évek folyamán – ennek az állításnak az érdemi verifikálása azonban hosszadalmas lenne, és messze is vezetne tulajdonképpeni tárgyunktól.

össességükben kiugróan magas túlóraszámot hozó vasárnapi rendezvények immár határozottan gyanússá kezdenek válni; kérdés azonban, hogy milyen más műfajra gondolhatunk egyáltalán mint olyanra, amely az operáénál is nagyobb apparátust mozgat meg.

Ráadásul 27-én, hétfőn megjelenik egy egészen újfajta túlóra-eloszlás: mindössze 6 ács dolgozott ezen a napon, négyen közülük eladdig példátlanul magas túlóraszámmal, ami fél-háromnegyed munkanapot jelent, és mindössze egyikük szolgálata volt három órás. Tekintettel az alacsony létszámra, a szokatlan óraszámokra, a hétfői napra és Mayer hiányzó adatára, opera-előadásról nemigen lehet szó ezen a napon, ezek az adatok azonban ismét figyelmeztetnek a helyzet bonyolult voltára. Az összegezés:

V	május 19.	Orfeo, ed Euridice	(kérdéses)
CS	május 23.	Orfeo, ed Euridice	
V	május 26.	Orfeo, ed Euridice	(kérdéses)
CS	május 30.	Orfeo, ed Euridice	(igen valószínű)

Ezek után igen érdekes kérdés, hogy a soron következő vasárnapon, amely Mayer szerint a *L'incontro improvviso* felújításának napja (és amelynek alkalmából, rejtélyes módon, a szokásos ügyeleti díjának csak a felében részesült), milyen túlóra-eloszlással találkozunk: olyannal, amely az utolsó hetek csütörtökjeire emlékeztet (csupa 3 órás szolgálattal), vagy a vegyesebb és népesebb vasárnapi eloszlásokra. Utóbbi esetben ugyanis több esélyt adhatunk annak, hogy a májusi vasárnapokon mégis opera-előadások voltak.

Nos, először is a következő, június 2-től 15-ig terjedő időszakról készített ács túlóra-elszámolás szakít az utolsó két hónap gyakorlataival, és nem bontja le többé egyes személyekre a túlórákat. Azt azonban szerencsére megadja, hogy az egyes napokon hány személy között oszlik meg az adott számú túlóra; s ez a rendszer az év végéig már nem fog változni. Az 55. DOKUMENTUM vonatkozó részét fakszimilében és átírában is idézem, mert ezúttal olvasási nehézség is adódik.

Monath Junny 776.   1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

Zimmerleuth Persohnen   8. 2. 2. 4. 5. 2. 5. 5. 2. 3. 4. 2. 2. 3.

Haben verichttet Stundten   24. 4. 4. 8. 15. 4. 10. 15. 4. 6. 8. 4. 4. 6.

Extra verschidl. Ahrbeith   18.   6.   8.

Monath Junny 776.	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Zimmerleuth Persohnen	8	2	2	4	5	[?]	2	5	5	2	3	4	2	3
Haben verichttet Stundten	24	4	4	8	15	4	10	15	4	6	8	4	4	6
Extra verschidl. Ahrbeith	18				6			8						
Summar ^m	42	4	4	8	21	4	10	23	4	6	8	4	4	6

Ez az egyetlen olyan ács túlóra-összesítés, amely megkülönbözteti egymástól és külön sorban sorolja fel a rutin-szolgálatot – nyilván az előadásokban való részvételt – és a „különféle egyéb munkákat”. Mint mindjárt az első napon látjuk, ezek az egyéb munkák tekintélyes számú órát (18) is igénybe vehettek, ami megerősíti, hogy a nagyobb össz-

óraszám-beli különbségek sem kell, hogy elbizonytalanítsanak minket egy adott dátumhoz tartozó műfaj meghatározásakor, s a lényeg valóban az, hogy meglegyen az opera-előadásokhoz szükséges – eddigi tapasztalataink szerint hét-tíz – közreműködő ács, fejenként 3 (esetleg $2\frac{1}{2}$, bár ez, láttuk, kérdéses) túlórával. Mint látjuk, június 2-án, vasárnap – Mayer szerint a *L'incontro* felújításának napján – pontosan ez volt a helyzet: a 8 ács nyilván fejenként 3 órát teljesített az előadáson, az egyéb munkáktól eltekintve. Mindez tehát inkább amellet szól, hogy a Mayer által meg nem erősített májusi vasárnapi dátumok opera-előadásoknak felelhetnek meg.

Ez a kéthetes elszámolás azonban újabb, ezúttal ellenkező előjelű problémát is felvet. A májusi vasárnapi előadásokkal kapcsolatban az aggály merül fel, hogy az ács-túlórák alapján opera-előadásnak látszó produkciók talán mégsem azok voltak, s így „kakukktójások” kerülhetnek a műsornaptárba. A június 6-i és 9-i dátummal kapcsolatban viszont annak a veszélye látszik fennállni, hogy esetleg elhamarkodott módon kihagyunk opera-előadásokat a listáról.

Lássuk tehát a tényeket, először is az említett olvasási problémát. Június 6-án a „rendes” színházi túlórát végző ácsok száma első ránézésre, bár javított, de világos 9-esnek tetszik. Kinagyítva a kérdéses számjegy így fest:

Bár még ez is könnyen olvasható 9-esnek, az egyrészt kétségtelen, hogy a táblázatban található másik 9-es számjegynek – csakúgy, mint a korábbi táblázatokban látottaknak – a jobb oldali, lefelé irányuló vonása jóval erőteljesebb-lendületesebb, és – a 6-os számjegy ellentétéként – lefelé túlnyúlik az alapvonalon. Ez a számjegy azonban magán az alapvonalon balra kunkorodik, ha nem is nagyon hosszan. S ha jobban megnézzük, ezt a vastagon írt, mert javított számjegy részét képező alsó kunkort könnyen ki tudjuk egészíteni egy vastagon írt 5-össé, ami teljes összhangban áll az alatta álló, ugyancsak javított, sőt egy kihúzott szám fölé írt 15-ös túlóraszámmal: 9 ács a szokásos előadási túlóraszámokkal ($2\frac{1}{2}$, 3, $3\frac{1}{2}$) nemigen tud mindössze 15 túlórát produkálni. Ha megnézzük a vitatott képletben a javított, vékonyabb vonallal írt számjegyet is, akkor azt látjuk, hogy az 5-ös (vagy 9-es) alól árulkodóan kikandikál egy hurok a bal alsó sarokban, amely nyilvánvalóan csakis egy 4-es számjegyhez tartozhat; ez egyszersmind kézenfekvővé teszi azt is, hogy az 5-ös számjegy felső részét a 4-es jobboldali, általában kissé vastagított függőleges vonalának felső része egészítheti ki teljes hurokká, a 9-es benyomását téve.

A túlórák számának javításai pedig lehetővé teszik, hogy meglehetősen valószínűséggel rekonstruáljuk a történeteket. Itt a háromszor áthúzott szám második számjegye elég világosan egy egymásra írt 2-esnek és 8-asnak felel meg. Vagyis az történhetett, hogy az összesítés leírója először tévesen 4 ácsot írt be 5 helyett, és alá odaírta az ennek megfelelő túlóraszámot (3 órás szolgálattal számolva), azaz 12-t. Majd észrevette tévedését, és a 4-et 5-re, a túlóraszámot pedig – a szorzást elvétele – 18-ra javította. Végül ezt a tévedést is észrevette, de az egyszer már javított túlóraszámot csak úgy tudta egyértelműen kijavítani, hogy áthúzta, és föléírta a végleges, helyes adatot, 15-öt.

Ha mindeme feltételezések helyesek, akkor a 6-i, csütörtöki produkció túlóra-adatai azonosak a 9-i vasárnapi programéval. A különbség csak annyi, hogy míg csütörtökön hat, addig vasárnap nyolc órányi különféle egyéb munka akadt. Annak pedig, hogy a 6-i ács-túlóra-adatok azonosak a 9-iekével, azért van jelentősége, mert akkor – a közreműködő ácsok

alacsony száma miatt – aligha lehetett opera-előadás e két nap bármelyikén, jóllehet szokásos operai napokra estek.

Érdemes itt még egy kis kitérőt tennünk, ellenőrzendő: jól gondoljuk-e, hogy az opera-előadások tízhez közeli számú kisegítőt kívánnak a színpadtechnika működtetéséhez. A korábban idézett dokumentum adata, amely szerint ezek száma legalább tíz kell hogy legyen, meggyőzőnek látszik, de eleve némi korrekcióval tudtuk csak alkalmazni. Jó lenne, ha rendelkezésre állna legalább egy-két közvetlen adat a közreműködő ácsok számáról olyan napokon, amelyeken minden kétséget kizáróan opera-előadás volt. Ha azonban az eddig vizsgált időszakot végiggondoljuk, el kell ismernünk, hogy ilyen adattal egyelőre nem rendelkezünk. Feketén-fehéren dokumentált opera-előadási napnak ugyanis csupán március 21-ét nevezhetjük (a 45. DOKUMENTUM „opera große” bejegyzése), azzal kapcsolatban azonban csak az összóraszámot ismerjük, a fontosabb adatot, az ácsok létszámát nem. Mayer szabó számlája többszörösen megbízhatatlannak, vagy legalábbis pontatlannak bizonyult; a többi dátumot pedig ebből a pontatlan forrásból, illetve éppen az ácsok, illetve a túlórák számából próbáltuk meg kihámozni.

Mégis van azonban lehetőség arra, hogy módszerünket próbának vessük alá. Két nevezetes esemény révén pontosan ismerjük ugyanis egy-egy 1776 őszi opera-előadás dátumát. Az egyik a korai időszak meghatározó eszterházi énekesnőjének, 1763 és 1775 között az összes (ma ismert szereposztású) eszterházi opera-produkció – köztük hat Haydn-bemutató – résztvevőjének, Barbara Fux-Dichtlernek váratlan, a színpadon bekövetkezett halála. A másik viszont nem tragikus, hanem komikus esemény: az emlékezetes Bianchi-affér, amikor is Benedetto Bianchi, aki azután – hároméves megszakítással – egészen 1790 nyaráig az eszterházi társulat tagja maradt, rendkívül indecens módon viselkedett a színpadon Katharina Poschwa énekesnővel.

A Haydn- és az Eszterháza-irodalom mindkét eseményt bőszéggel tárgyalja; Barbara Dichtler halálának, azaz a végzetes kimenetelű előadásnak a pontos dátumára vonatkozóan azonban változatos – adott esetben egy szerző ugyanazon művén belül is ellentmondó – találgatások vannak forgalomban. Ezek áttekintése azonban szükségtelen, miután a halálozás napja az eredeti dokumentumokból egyértelműen meghatározható. Ezt ugyanis, mint erre Hárich is felhívja a figyelmet,¹⁶ bejegyezték az 1773-as úgynevezett *Conventionale* – az alkalmazottak és alkalmazásuk adatait tartalmazó, folyamatosan vezetett, majd időnként hasonló újjal helyettesített adattár – rá vonatkozó rubrikájának margójára: „den 19 7br 776 ist Sie gestorben” (59. DOKUMENTUM). Ugyanezt az adatot („*Dichtlerin* +. 19 7br”) találjuk meg az 1776-os bérjellegű kifizetések összegező ún. General-Cassa Handbuchban (60. DOKUMENTUM, f. 102).¹⁷ Ezzel teljes összhangban van a temetési szertartást elvégző pap számlája (61. DOKUMENTUM), amelynek tanúsága szerint a temetésre két nappal később, szeptember 21-én került sor.

A Bianchi-afférnak a 62. DOKUMENTUM-ban¹⁸ olvasható helyes dátuma, október 24., megtalálható többek között Landon most hivatkozott könyvében is.¹⁹

¹⁶ János Hárich, „Das Opernensemble zu Eszterháza im Jahr 1780”, *HY*, 7 (1970): 21.

¹⁷ Fakszimile: Josef Pratl, *Acta Forchtensteiniana: Die Musikdokumente im Esterházy-Archiv auf Burg Forchtenstein*, Tutzing: Hans Schneider, 2009. DVD-melléklettel. A dokumentum az 1776. december 31-i dátumnál található meg.

¹⁸ *Opinio, et Sententia Contra Cantorem Bianchi*.

¹⁹ *Landon II.*, 55. A szerző által említett ötven botútságra szerencsére nem került sor, mégpedig azért nem, mert ezt a kemény büntetést a határozat csupán elrettentésképpen, a kifogásolt viselkedés *megismétlődésének* esetére helyezte kilátásba: „Bey *abermahliger* Betretung einer dergleichen unverschämten That aber mit 50. Prügel auf öffentlicher Schau-Bühne Bestraft werden solle” (kiemelés tőlem).

Barbara Dichtler tehát szeptember 19-én, egy csütörtöki napon, Sacchini *L'isola d'amore* című operájának előadása közben esett össze és halt meg.²⁰ A Bianchi-affér, október 24-én, ugyancsak csütörtökön zajlott le, a hivatkozott *Opinio*, et *Sententia* szerint Dittersdorf *Il finto pazzo per amore*-jének előadásán. Azaz két további opera adatával vethetjük össze az eddig az *Orfeo*, illetve, egy ízben, a *L'incontro* esetében látott ács-létszámokat. A szeptember 8. és 21. közötti ács-túlórát összegző 63. DOKUMENTUM, illetve az október 20. és november 2. közötti időszakra vonatkozó 64. DOKUMENTUM tanúsága szerint a *L'isola d'amore* szóban forgó előadásán 9 ács működött közre 27 órában, az októberi *Il finto pazzo*-előadáson pedig 8 ács 32 órában: az előbbi adat pontosan megfelel a 3 órás szolgálatoknak, a második pedig bizonyára $32 - 3 \times 8 = 8$ óra „különféle egyéb munkát” is tartalmaz.

A 8, illetve 9 fős ácslétszám tökéletesen illeszkedik a megszilárduló képbe. Ha ráadásképpen a két teljesen bizonyos opera-előadási napon túl még azokat a korábban már vizsgált napokat is újra szemügyre vesszük, amelyek a Mayer-féle dátumok közül vasárnapra vagy csütörtökre estek, s amelyeken ezért az ácsok túlóraszámaitól függetlenül lényegében biztosan operaelőadás volt, akkor április 18-án, 21-én és 28-án, továbbá május 2-án, 9-én, 30-án és június 2-án 3–3, az őszi dátumokkal együtt 4–4 ízben volt 8, illetve 9, és egyetlen alkalommal 7 a közreműködő ácsok száma. Ez az egyetlen 7-es szám ilyen módon kivételként, afféle túl nem léphető szélső értékként hat; nem tetszik hát elhamarkodottnak az az ökölszabály, hogy egy adott napon az opera-előadás lehetőségére csupán akkor gondolhatunk, ha legalább 7 ács teljesített legalább a létszámuk háromszorosának megfelelő túlórát.

Ha mostantól ebből indulunk ki, akkor először is, még egyszer mégigmenve a már vizsgált összesítéseken, azt találjuk, hogy az április 10-én kimutatott 8 ács, illetve 24 túlóra tökéletesen megfelel az opera-előadás most pontosított kritériumainak, csak eleinte, a 45. és 46. DOKUMENTUM ismeretében, még úgy látszott, hogy az opera-előadásokat kifejezetten a 40 körüli túlóraszámok mögött kell keresnünk. Ez a nap a májusi vasárnapokhoz hasonlítható: az ács-túlórák tanúsága szerint egyértelműen operai előadási napnak látszik, amelyet azonban a Mayer-féle dokumentum nem erősít meg; csak éppen ebben az esetben ennek még az is ellene szól, hogy szerdai napról van szó.

Újonnan rögzített kritériumunk alapján, figyelembe véve a javított június 6-i ácslétszámról mondottakat is, megállapíthatjuk továbbá, hogy június 3. és 15. között egyáltalán nem volt opera-előadás. Sőt, a 65. DOKUMENTUM tanúsága szerint:

	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
Opinio	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Sententia	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28

még ezt követően, június 22-ig bezárólag sem.

²⁰ Haydn-monográfiájában (Pohl I, 207) Pohl – hivatkozás nélkül, de helyes dátummal – leírja, hogy Barbara Dichtler a *L'isola d'amore* Belindájának szerepét énekelte utolsó fellépésekor. BS (66, 9. lj.) a *Gothaer Kalender auf das Jahr 1777*-re hivatkozva – bár más dátummal – közli ugyanezt. Az adat megbízhatónak tekinthető, mivel az 1777-es librettók mindegyike közöl szereposztást (Dittersdorf *Il barone di rocca anticájának* szövegkönyve, amelyet az Eszterháza Központ őriz, jelenleg nem hozzáférhető, ám Hárlich révén – *Esterházy-Musikgeschichte*, 39 – ennek az operának a szereplőit is ismerjük), és az énekesnő neve közülük csupán a Sacchini-operában bukkan fel.

Ez azért érdekes számunkra, mert Handlin varrónő 2. negyedévi számlája június 20-án kelt, és a 16-áig terjedő időszakra vonatkozik. Ügyelet-számaait tehát a június 16-ig terjedő időszak előadási dátumaival vethetjük össze. Előbb azonban az ezt megelőző számláját (66. DOKUMENTUM) kell szemügyre vennünk. Ez a dokumentum Barbara Handlin I. negyedévben végzett munkáját foglalja össze, s Pauerspach még március 26-án igazolta, március 29-én pedig ki is fizették. A munkák között egy tétel rendelhető hozzá konkrét operához, nevezetesen Ámor ruhájának átalakítása („das amor kleid geänderth”), nyilvánvalóan az *Orfeo, ed Euridice*hez. Számunkra azonban most a számlának az a mondata a legfontosabb, hogy „2 mahl Bey der Oper mit den madel gewöst”, mert ez teljesen egybevág azzal az eredményünkkel, hogy az *Orfeo* két márciusi előadása 21-én és 24-én zajlott.

Már nem ilyen egyszerű értelmezni azt, amit Handlin varrónő a második negyedévről benyújtott számlájában (67. DOKUMENTUM) leír. Először is felmerül a kérdés, hogy pontosan melyik időszak munkáit foglalja össze ez a számla, s hogy a jelmezkészítés tekintetében is ugyanazt az időszakot-e, mint az ügyeleket illetően – minket természetesen az utóbbi érdekelne napra pontosan. Nos, a dokumentum, felzete szerint, „Specification Was Ich von Marcio Biß Heute d. 16 Juny mit A Corth für Beide Fürstliche Theatra gearbeittet Habe”. A nagyvonalú „von Marcio” megjelölést a korábbi számla ismeretében csakis „vom Ende Marcio”-ként értelmezhetjük: a néhány krajcáros túlfizetéseket is következőket, hosszú idő elteltével is korrigáló hercegi pénzügyi adminisztráció ismeretében²¹ – mármint Handlin részéről való ismeretében – elképzelhetetlen, hogy egy teljes guldent egy negyedéven belül kétszer próbált volna meg fölvenni. A különféle marionett-színházi feladatok mellett Handlin asszony biztosan foglalkozott a már futó *Orfeo* jelmezeinek javításával, átalakításával (pl. „Daß Kleidt vor den amor zertränt undt anderd”), segédeivel ellátta az opera 11 előadásának ügyeletét („11 mahl mit 2 madeln Bey der Oper Orfea”), és már dolgozott a következő bemutató, az *Il finto pazzo per amore* jelmezein is: ezeket a munkákat „Zu der Oper Finis Bazi” megjelöléssel jegyezte föl. Hogy a június 2-i *L'incontro*-előadással kapcsolatban lett volna feladata, annak a számlában nincs nyoma, mint ahogy annak sem, hogy ezen az előadáson ügyeletet teljesített volna. A számlának az a sora, mely szerint „2 Täg mit den madel in Commödi Hauß gearbèt”, nemigen vonatkozhat ügyeletre, mert arra, akár megad operacímet, akár nem, következőket a „bey der Oper” fordulattal utal; inkább a ruhatár javítási, karbantartási munkájáról lehet szó, olyasmivel, amivel később is számtalanszor találkozunk. Marad tehát a 11 ügyelet az *Orfeo* előadásain.

Lássuk tehát, mire kell ezt a 11 ügyeletet rávetíteni: ebből a célból összesítettem az eddig az ácsnapszámok és a 2. negyedévi Mayer-számla összevetéséből leszűrt előadási dátumokat és a valószínűségükre vonatkozó megjegyzéseket, nem feledkezve el az utólag valószínűsített – ám egyszersmind a májusi vasárnapi előadásokhoz hasonlóan kérdéses – április 10-i előadásról. Miután azonban Handlin két I. negyedévi ügyelete időközben még inkább megerősítette a két márciusi *Orfeo*-előadás eddig is jóval valószínűbbnek tetsző lehetőségét, ezeket az előadásokat már nem jelölöm bizonytalanként.

CS	március 21.	Gluck: Orfeo, ed Euridice	
V	március 24.	Orfeo, ed Euridice	
[H	április 8.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínűtlen)]	
SZE	április 10.	Orfeo, ed Euridice (kérdéses)	?
V	április 14.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)	+
CS	április 18.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)	+
V	április 21.	Orfeo, ed Euridice	+
CS	április 25.	Orfeo, ed Euridice (megkérdőjelezhető)	

²¹ Ugyanebben az évben például 4 krajcár téves túlfizetést vontak le, több mint egy év után, Mathäus Samüllner lakatostól (BC 1776 Auszüge 3tes Quartal N 79).

V	április 28.	Orfeo, ed Euridice	+
CS	május 2.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)	+
V	május 5.	Orfeo, ed Euridice (kérdéses)	?
CS	május 9.	Orfeo, ed Euridice	+
V	május 12.	Orfeo, ed Euridice (kérdéses)	?
CS	május 16.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)	+
V	május 19.	Orfeo, ed Euridice (kérdéses)	?
CS	május 23.	Orfeo, ed Euridice	+
V	május 26.	Orfeo, ed Euridice (kérdéses)	?
CS	május 30.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)	+
V	június 2.	L'incontro improvviso (Haydn)	

Amit elsősorban remélünk ettől az összevetéstől, az az április 10-re és a négy májusi vasárnapra eső, Mayer által meg nem erősített (listánkban kérdőjellel megjelölt) előadások kérdésének eldöntése vagy legalábbis valószínűbbé vagy kevésbé valószínűvé tétele. Nos, időközben az öt, fejenként 7-órás ácszolgálatot involváló április 8-i esemény teljesen elvesztette esélyét szemünkben, hogy opera-előadás legyen; a későbbi éves összesítésben mellőzni is fogom. Az április 25-i dátum a maga szokatlan 2½ órás szolgálataival is „kétesélyes”. Mivel az „igen valószínű” minősítés viszont igen csekély, inkább csak elméleti kételyt jelent, 9 olyan dátumunk van, amelyen (április elejétől) Handlin varrónőnek biztosan ügyelnie kellett; ezeket a fenti listán + jellel jelöltük.

Mi lehet a megoldás? Megfigyelhetjük, hogy – függetlenül attól, hogy a „billegő” április 25-ét hová számítjuk – ha az öt kérdéses előadást létezőnek tekintjük, akkor a Handlin számlájában található ügyelet túlságosan kevésnek, ha viszont az öt dátumot elvetjük, akkor túlságosan soknak bizonyul. Az utóbbi esetben persze jóval kisebb az eltérés: április 25-ét is előadásnak számítva, így Handlinnak április elejétől 10 *Orfeo*-előadásra kellett ügyelnie; s ha azt a nem teljesen életidegen feltételezést is elfogadjuk, hogy Handlin június 2-án is ügyelt, csak éppen ezt nagyvonalúan hozzácsapta az *Orfeo*-ügyelethez, akkor tulajdonképpen van is egy elfogadható megoldásunk, ami kellő mérlegeléssel és minimális korrekciókkal az összes forrásunk adatait összeegyezteti. Ez tehát így festene:

CS	március 21.	Gluck: Orfeo, ed Euridice
V	március 24.	Orfeo, ed Euridice
V	április 14.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)
CS	április 18.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)
V	április 21.	Orfeo, ed Euridice
CS	április 25.	Orfeo, ed Euridice (megkérdőjelezhető)
V	április 28.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 2.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)
CS	május 9.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 16.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)
CS	május 23.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 30.	Orfeo, ed Euridice (igen valószínű)
V	június 2.	L'incontro improvviso (Haydn)

Ez azonban némileg formális győzelem; annál is inkább, miután a következő időszakban rábizonyosodik majd Barbara Handlinra, hogy néhány előadáson nem tartott ügyeletet (ami azután a későbbi évekre szinte elképzelhetetlenné vált). Tehát amellet, hogy egyfelől figyelemmel vagyunk arra: legvalószínűbb eredményként arra jutottunk, hogy pusztán az ácslétszámok alapján nem tudunk teljes bizonyossággal opera-előadásnak nyilvánítani egyes

dátumokat, és az ügyeleti napok számát ellenőrzésképpen mindig szem előtt kell tartanunk, másfelől éppen ezeknek az ügyeleti számoknak a bizonytalansága miatt nem zárhatjuk ki egészen a Mayer által meg nem erősített dátumokat, és továbbra is bizonytalannak kell tekintenünk az április 25-i dátumot.

Mindent összevéve, viszonylag sok tisztáz(hat)atlan kérdés maradt ebben az első, az évad kezdetétől június elejéig terjedő időszakban. Számos, további munkánkban hasznosítható tanulságot szűrhattunk le azonban, és egy viszonylag szilárd pont is akadt: úgy fest, hogy egyetlen kivételtől eltekintve minden szóba jövő dátum vasárnapra vagy csütörtökre esett. Azt pedig mindenesetre biztonsággal leszögezhetjük, hogy az előadások száma 14 (a Handlin által ügyelt 2 + 11 *Orfeo* és a június 2-i *L'incontro*) és 19 között volt.

A III. negyedév

A már látott 64. DOKUMENTUM három hetes kihagyás után könnyen értelmezhető folytatást kínál: eszerint a következő két előadás, 8–8 szolgálatos áccsal, 23-án, vasárnap, illetve 27-én, csütörtökön volt. 27-én azonban az össz-túlóraszám, 16, nem felel meg a magunk-felállította szabálynak, miszerint a teljes óraszám 3 órás szolgálatoknak kell beleférniük. Noha – legalábbis a librettó oldalszámát tekintve – az *Orfeo, ed Euridice* – rövidebb opera akár a *L'incontro* improvizónál, akár az *Il finto pazzo per amoré*nál, mégse zárjuk ki annak a lehetőségét, hogy operaváltás történt – egy esetleges bemutató lehetőségével a 24-i nagyobb össz-túlóraszám is összhangban van –, és további információk megszerzéséig hagyjuk nyitva egy „két túlórás opera” lehetőségét. Mindenekelőtt azonban vizsgáljuk meg, hogy pontosan milyen időszakot fognak át a III. negyedévi ügyeleti számok, azaz meddig haladjunk előre a kéthetes túlóra-kimutatások sorában.

Nos, Mayer III. negyedévi számlája (68. DOKUMENTUM) a június végétől szeptember 15-ig terjedő időszakra („von Ende Juny Biß 15 7br”) vonatkozik. Az kézenfekvő, hogy ez azt jelenti, hogy a három hetes kihagyás után (ami persze nem feltétlenül jelenti azt, hogy eközben a jelmezek készítése is mindvégig szünetel) a szeptember végi előadásokkal veszi fel a fonalat.

Barbara Handlin esetében (69. DOKUMENTUM) az időszak megjelölése némileg eltér: ez a számla a varrónő június 16. és szeptember 24. közti tevékenységét foglalja össze. A kezdő dátum előző számlájának záró dátumával azonos, így ügyeleti szempontból ugyancsak a szeptember 23-i előadástól kezdve lép életbe. Az azonban már kellemetlenebb, hogy ez a számla 9 nappal későbbi dátummal zárul, egy olyan időszakban, amikor a júniusi helyzettel szemben – mint látni fogjuk – folyamatosan zajlanak az opera-előadások. Egyáltalán, mi indokolja itt, hogy – mint az később gyakorlattá válik – a negyedév-váltás ne szeptember és október fordulóján történjen?

Bár erre a kérdésre később sem kapunk megnyugtató választ, Barbara Handlin III. negyedévi számlája más szempontból nagyon hasznosnak fog bizonyulni. Most azonban térjünk vissza az ács-túlórák vizsgálatához, amelyeket a fentiek szerint ezúttal szeptember 24-ig, vagyis a szeptember 22. és október 5. közötti túlóra-összesítésekig bezárólag kell áttekintenünk. A jobb áttekinthetőség kedvéért idemásolom a szóban forgó öt dokumentum (70–72., 63., 74. DOKUMENTUM) megfelelő sorait. Az összesítések mindig vasárnapi nappal kezdődnek és szombati nappal végződnek.

Június 30–július 13.:

30. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.
16. 6. 3. 5. 8. 2. 3. 10. 6. 2. 6. 8. 6. 3.
44. 12. 6. 10. 16. 4. 6. 34. 12. 6. 12. 16. 12. 6.

Július 14–27. (két nap kimarad!):

14. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27.
8. 2. 5. 3. 3. 8. 4. 8. 2. 3. 4. 10.
43. 4. 10. 6. 6. 24. 8. 16. 4. 6. 8. 10.

Július 28–augusztus 10. (itt a dátumok néhány sorral följebb vannak írva, ezért pótoltam):

28	29	30	31	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.	6.	10.	3.	10.	3.	3.	8.	7.	6.	2.	10.	6.	-
52.	12.	10.	6.	10.	6.	12.	36.	14.	12.	4.	10.	12.	-

Szeptember 8–21.:²²

8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21.
8. 8. 3. 9. 9. 3. 4. 9. 4. 3. 9. 9. 2. 6.
46. 24. 9. 27. 27. 9. 12. 49. 12. 3. 27. 27. 6. 18.

Szeptember 22–október 5. (ismét bepótolt dátumokkal):

22	23	24	25	26	27	28	29	30	1	2	3	4	5
7.	2.	2.	6.	5.	5.	3.	9.	7.	3.	5.	9.	5.	3.
54.	6.	6.	18.	15.	15.	9.	87.	21.	9.	15.	27.	15.	9.

²² A kimaradó egy hónappal hamarosan elszámolok.

Augusztus 10. és szeptember 7. között hiányoznak a színházi túlórák az ácsok elszámolásából. Ennek oka világosan meg van adva a két közbeeső kéthetes időszak elszámolásának felzetében, az elsőben (75. DOKUMENTUM) például így: „Specification Deren Zimmerleithen, welche von 11ten Bis inclu. 24ten Aug. 776. Bey abbrechung und Neü aufrichtung des großen Theaders, und zuehuung [?] deren Traumen und pfosten ... verrichtet haben”. A mondat utolsó szavai nyilván speciális lécz- vagy gerendafajták kifaragására vonatkoznak, aminek a részletei érdektelenek számunkra, az azonban így is világos, hogy nagyszabású munkálatokról volt szó, amelyek a teljes színpad (és talán a hozzá tartozó színpadi gépezetek) lebontását és újraépítését involválták. Itt a „Theater” szónak nyilván a ma is használt „színpad” jelentéséről van szó, nem magát a színházat bontották le és építették újra; kézenfekvő, hogy az akkor már nyolcéves színház és színpadi gépezetek hibáit éppen a hónapokig tartó folyamatos, intenzív használat mutatta meg igazán. A következő elszámolásban már nincs szó szétszedésről és alkatrészek kifaragásáról, hanem csak összerakásról. Erre a műszaki újjáépítésre az adott alkalmat, hogy Miklós herceg augusztus folyamán Ozorán tartózkodott,²³ vélhetően, szokása szerint, vadászaton.

Mármost ha áttekintjük ennek a június 23. és szeptember 24. között – a technikai szünet miatt – két hónapot kitevő előadási időszaknak az ács túlóraszám-összesítéseit, meg kell állapítanunk, hogy a kép bonyolultabb, sőt zavarosabb, mint amire az addigiak alapján számítottunk. Szeptember 15-ig 10 olyan dátumot találunk – június 23., 30., július 7., 14., 21., 28., augusztus 4., szeptember 8., 12. és 15. – amelyek minden szempontból operai előadási napnak festenek: vasárnapra vagy csütörtökre esnek, legalább hét ács teljesít ügyeletet, és átlagosan legalább három órában. Ehhez szeptember 24-ig még hozzájön a szeptember 19-i és 22-i dátum.

Értékelhető ügyeletszám-kontrollt csak Mayer számlája jelent, amely szerint a férfisزابó 15-éig 13 ügyeletet teljesített („13 mahl Bey dehnen Opern gewöst mit 2 Geseln”); Barbara Handlin ugyanis a 24-éig tartó, 9 nappal hosszabb időszakra *kevesebb*, 12 ügyeletet ad meg (a vonatkozó szövegrészt később idézem), ami tehát szükségszerűen hiányos adat. Mármost a szeptember 15-ig talált tíz „megbízható” operai nap közül is „gyanús” június 30. a maga 16 fő, színházi túlórát teljesítő ácsával;²⁴ ennyi ács csupán valami különösen látványos esemény megvalósításában működhetett közre. És valóban: ezen a napon Eszterházán bál volt,²⁵ amely, mint négy héttel korábban láttuk, összeegyeztethető az opera-előadással. A temérdek ácsra pedig szükség lehetett akár a tánczenét szolgáltató zenészek elhelyezésének megújításához, akár bármilyen látványosság kivitelezéséhez.

Ezen a tíz (illetve tizenkét) dátumon túl azonban túlságosan sok a kétséges és a határeset, különösen ahhoz képest, hogy a meglevőkön túl már csak három dátumot kellene „találnunk”, hogy szeptember 15-ig összhangba kerüljünk Mayer ügyeletszámával. Bár ez sem egészen biztos: ha június 30-án esetleg csupán bál volt, opera-előadás nélkül, akkor már négy dátum hiányzik, ha pedig Handlinhoz hasonlóan Mayer is mulasztott ügyeletet egyszer-kétszer,²⁶ akkor ennél is több. Mindehhez van 10 (illetve szeptember 24-ig 11) többé-kevésbé „hibás” dátumunk:

²³ *Itinerárium*, 97. Eszerint a herceg Eszterházán utoljára augusztus 8-án, az utazás után pedig először szeptember 11-én írt alá dokumentumot.

²⁴ A teljes óraszám, 44, nem is éri el az ácsok számának háromszorosát; de itt ezt teljesen formális dolog volna számonkérni, hiszen mondjuk 8 ács könnyen elvégezhette az opera-előadáshoz szükséges 24 órányi munkát, a másik nyolc pedig 2–3 órással szolgálatokkal osztozhatott a fennmaradó 20 órán.

²⁵ *Itinerárium*, 97.

²⁶ Amint azt a májusi vasárnapok esete is elképzelhetővé teszi.

- tökéletes ácslétszám és -túlóraszám „rossz” napon: szeptember 9. és 11. (továbbá 18.);
- megfelelő ácslétszám „jó” napon, de csak kétórás ügyelettel: június 27., július 11., augusztus 8. (csupa csütörtök);
- megfelelő ácslétszám „rossz” napon és csupán kétórás ügyelettel: július 4., 23., 27., 30., augusztus 1.

Legindokoltabbnak az első kategóriába eső két nap opera-előadási nappá nyilvánítása látszik, hiszen biztosan nem vasárnap vagy csütörtökön tartott előadások például 1778-ban is akadtak; ebből viszont az következne, akkor szeptember 8-án, 9-én, majd 11-én és 12-én is operát játszottak volna, ami viszont alig képzelhető el, és mint majd tapasztalni fogjuk, öt nap alatt négy előadás a későbbiekben is példátlan volt.

Legvonzóbb lehetőség volna a „jó” napokon a kétórás ács-szolgálatokat operaszolgálatként elfogadni: ezzel éppen három előadást nyernénk, az egyenlet meg lenne oldva. Ám ez kifejezetten álságos megoldás volna, mert szőnyeg alá söpörné azt a kérdést, hogy ha „jó” napokon voltak „kétórás” opera-előadások, akkor mi lehetett az a jó pár hasonlóan kétórás előadás a „rossz” napokon. Valamint feltűnik egy további kellemetlen probléma is. Tudjuk, hogy szeptember 19-én, csütörtökön a *L'isola d'amore* (félbeszakadt) előadására került sor; ezen 9 ács teljesített összesen 27 órás színházi szolgálatot. Azonban a megelőző napon, szerdán, továbbá a megelőző hét szerdáján és csütörtökén ugyanígy 9 áccsal és 27 túlórával találkozunk. Vajon lehetséges lenne, hogy a csütörtöki opera-előadásokat megelőző napokon valamilyen más műfajban rendeztek előadást és az adatok egybeesése, két egymást követő héten is, pusztá véletlen? Ugyanakkor: elképzelhető, hogy – minden eddig tapasztalt szokással ellentétesen – ezen a két héten vasárnap, szerdán és csütörtökön rendeztek előadást? Esetleg a szerdai napokon próbát tartottak? Talán még ez utóbbi a legvalószínűbb.

Nem folytatom – el kell ismernem, hogy ennek a III. negyedévi időszaknak az esetében az ács-túlórák módszerével még a II. negyedévhez képest is csak közelítő képet rajzolhatunk az opera-előadások dátumairól. Meg kell elégednünk a következő eredménnyel.

Az alább felsorolt napokon biztosra vehetjük, hogy volt opera-előadás (egy részleges kivételt jeleztem); azonban ebben az időszakban voltak további előadások is, legalább három, de esetleg több is, valószínűleg elsősorban csütörtöki napokon (esetleg szerdaiakon, szeptember 11-én és 18-án).

V	június 23.	
V	június 30.	(nem teljesen biztos)
V	július 7.	
V	július 14.	
V	július 21.	
V	július 28.	
V	augusztus 4.	
V	szeptember 8.	
CS	szeptember 12.	
V	szeptember 15.	
CS	szeptember 19.	<i>L'isola d'amore</i> (félbeszakadt)
V	szeptember 22.	

Ebben a negyedévben viszont már arra a kérdésre is válaszolnunk kell, legalább hozzávetőlegesen, hogy mikor mit játszottak, vagy legalább arra, hogy mit hányszor játszottak, illetve legalább hozzávetőlegesen mikor mutatták be. A fenti dátumlistán egyelőre csak egyetlen címet tudtam megjelölni.

A játszott darabok listája könnyen összerakható. Barbara Handlin III. negyedévi számlájának az ügyeleket összesítő része ugyanis megadja az operacímeket, a következőképpen:

„Bey der Opera Orpöa
Mit 2 Madel 6 mahl gewöht
Bey der Türckischen allein 2 mahl
Bey der Opera d Isola d Amore
Alein 4 mahl”

Ebben a negyedévben tehát mind az *Orfeo, ed Euridicét*, mind a *L'incontro improvvisót* továbbjátszották, és – amint azt a szerencsétlen kimenetelű szeptember 19-i előadás révén már eddig is tudtuk – a *L'isola d'amorét* is bemutatták. Miután – a Mayer-féle ügyeleti szám tanúsága szerint – szeptember 24-ig a minimális előadásszám (a szeptember 19-i és 22-i előadásokkal együtt) 15 volt, ez azt is jelenti, hogy lehet, hogy Handlin asszony összesítéséből csupán 3 előadás hiányzik. Könnyen elképzelhető, hogy mindhárom az *Il finto pazzo per amoré* lehetett, amelyet a librettó és a több irányú előkészületek tanúsága szerint szintén be kellett, hogy mutassanak, s amelynek előadásain valamilyen okból talán nem volt szükség a varrónő jelenlétére. S bizonyára ezt az újdonságot adták elsőként – gondoljunk csak arra, hogy Handlin II. negyedévi számlájában az *Orfeo* számára végzett munkák mellett konkrétan csak az *Il finto Pazzo* munkáit említi cím szerint.

A *L'isola d'amore* éppen négy előadása pedig azt a korábbi sejtést látszik igazolni – még ha csak a találgatás szintjén is –, hogy a két egymást követő hét szerdáján és csütörtökén az azonos ács- és óraszámok ennek az operának a négy előadását rejtik. S a négy dátum közül valóban szeptember 19-e az utolsó, összhangban azzal, hogy az egyik szereplő halála egy időre nyilván megakadályozta a *L'isola d'amore* további előadásait. S ha szeptember 11. és 18., ez a két szerdai nap valóban előadási nap volt, akkor a legutóbbi „biztonsági” előadáslistából már csupán egyetlen dátum hiányzik biztosan.

Viszátérve a III. negyedév repertoárjára, az maradt még hátra, hogy megvizsgáljuk: az ebben a negyedévben a készülő jelmezek leírásában megjelenő *La buona figliuola* cím²⁷ nem jelentheti-e Piccinni művének még ebben a negyedévben – tehát szeptember 24-ig – történő bemutatását. Nos, nemigen: egy festőszámlából, a 76. DOKUMENTUM-ból kiderül ugyanis, hogy az opera díszleteinek festésén szeptember 22. és október 5. között még dolgoztak („Bey Mahlen deren Decorations zu der Obra Buona Figliuola und dem brospec im garden In Monnad September und October, 1776. von 22. ... 5”), s ugyan a munkának egy további tárgya, egy bizonyos kerti Prospekt („brospec”) festése is meg van nevezve, az azért életszerűtlen lenne, hogy a két hetes időszak *első napján* a még hiányzó operadíszletet meg is festik, meg is szárad, s este már be is vetik a 22-i előadáson (a hátralévő 13 napon pedig már csupán a kerti háttérképpel foglalkoznak).

Ezzel meghatároztuk a III. negyedév pontos repertoárját (még egyszer, az *eredeti* bemutatók sorrendjében: *L'incontro improvviso*, *Orfeo, ed Euridice*, *Il finto pazzo per amore* és *L'isola d'amore*). Egyszersmint az előadásszám alsó és felső határát is meg tudjuk becsülni. Az alsó határ nyilván 15, ami a szeptember 15-ig terjedő Mayer-féle ügyeleatszám (13) és a szeptember 19-i és 22-i biztos, illetve biztosnak tekintett előadás összegeként áll elő; ha a 10, illetve 12 „gerinc-előadáshoz”, amely csaknem kizárólag vasárnapi dátumokat jelent, minden két egymást követő vasárnap közé képzelünk egy csütörtöki előadást, kivéve, amikor

²⁷ Így, közvetlenül megnevezve csak Mayernál: 67. DOKUMENTUM, „Zur Opera La Brana figliuola” alcímként, egyébként Handlin kézírásával. Handlin számlájában (68. DOKUMENTUM) a diplomatikus „Zu der Opera” alcím szerepel (ezt jóval könnyebb volt leírni); itt találjuk azonban a „vor die Madam Boschwar ein gärtner Kleidt gemacht” feljegyzést is, és hát kertészlánya-ruha nélkül nincs *La buona figliuola*.

ez kifejezetten nem tételezhető fel, így július 18-án és 25-én, viszont számolva a szept. 11-i és 18-i szerdával. Ez hét további bővítési lehetőséget jelent, ennél több opera-előadás feltételezése már teljesen észszerűtlennek látszik. A maximális elképzelhető előadásszám a III. negyedévben így $15 + 7 = 22$. A két ügyeletszám, illetve az ácsutóóraszámok azonban inkább az alsó határhoz közeli értéket tesznek kézenfekvővé, a magasabb értékek spekulatívabbnak tetszenek.

Miután 15 előadás esetére a cím szerinti eloszlásuk is nagy valószínűséggel ismert előttünk – sőt, nem lehetetlen, hogy az esetleges további dátumok is a Handlin által nem ügyelt *Il finto pazzo* előadásszámát növelik –, nincs más feladatunk, mint a két premier dátumának korlátok közé szorítása – miután a pontos kronológia, tehát az egyes címekhez rendelt konkrét dátumok meghatározása erre a időszakra a rendelkezésünkre álló adatok alapján nyilvánvalóan nem lehetséges.

A *L'isola d'amore* bemutatójának dátumára már megfogalmaztam egy hipotézist (szeptember 11.), amely akkor érvényes, ha a Handlin számlájában említett négy ügyelet az opera összes előadásának felel meg, továbbá, ha ez a négy előadás valóban a két szeptember közepi hét szerdájára–csütörtökjére esett. Vizsgáljuk meg ennek a dátumnak a realitását az 1778 kapcsán leírt eszközökkel.

A fodrászszámlák 1776-ban még nem léteznek, s kisegítő gránátosokról szóló kimutatások sem. Eddigi vizsgálatainkat az ácsok túlóráinak kimutatásaira és a szabók negyedéves számláira alapoztuk. Rendelkezésünkre áll tehát még a librettók leszállításának, a díszletek elkészülésének és a kellékek beszerzésének, leszállításának vizsgálata.

A *L'isola d'amore* librettójának számláival nem jutunk sokra. Siess számlája (77. DOKUMENTUM) a *L'isola d'amore* és a *La buona figliuola* librettójának leszállításáról szól, ezúttal pontos dátummal; a Sacchini-opera esetében ez július 10. („den 10 July ... Ein Opera Büchel, ... L'Isola D'Amore”). Pfundtnernél (50. DOKUMENTUM) ez nyilván a július 25-én leszállított harmadik tételnek felel meg. Az 1778-as analógiák értelmében, ha ez is megkésett librettó, mint az *Orfeóé*, akkor a bemutatóra akár már július közepén sor kerülhetett; ha viszont nem, akkor akár még szeptemberben is.

Nézzük tehát, mi a helyzet a díszletek, esetleg a kellékek elkészülésével, leszállításával. A díszletfestésre vonatkozóan egy explicit festő-elszámolás található az iratokban (78. DOKUMENTUM). Eszerint egy Fester nevű festő július 1-je és 13-a között (7-e, vasárnap kivételével) mindennap dolgozott „Bey Mahlen deren Dorazyones zu Opera, l'Isola d'Amore. In Monna. Julius. von 1776”. Ám nyilván ugyanennek a díszletfestési munkának (a marionettszínházi munka mellett történő) folytatása a tartalma a következő két hétre vonatkozó elszámolásnak is (79. DOKUMENTUM): „Bey Mahlen denen Datros und Figuhren zu den triden deil derer Genovefa” – utal az elszámolás írója, Friedrich Rodh festőmester az operai munka mellett a csiszoltabb németiséggel *Genovefens dritter Theil* néven emlegetett bábopera munkálataira; a munkát ellenjegyző, az Eszterháza-irodalomból jól ismert Anton Kühnel „Bauschreiber” azonban a mi szempontunkból explicitebben fogalmaz: „Dieser Mahler hat bey denen Theater mahlen zur neüen opera, und Marionetten gearbeit”. Itt a július 14. és 27. közötti időszakról van szó (ismét a vasárnap kihagyásával), tehát „az új opera”, a *L'isola d'amore* díszleteinek festése ebben az időszakban folytatódott. Sőt, minden bizonnyal a következő, a július 18. és augusztus 10. közötti, tehát a színpad-újjaépítés kezdetéig tartó időszakban is, amelyet Kühnel ezúttal csupán aláírásával látott el, a címe viszont lényegében azonos az előző összesítésével: „Bey Mahlen deren Datro und Figuhren zu den triten deil derer Genovefa”; ez arra utal, hogy minden úgy folytatódott, ahogy az előző két hétben.

Ez persze nem zárja ki azt, hogy ez utóbbi kéthetes időszak elején-közepén ne készülhettek volna már el a *L'isola d'amore* díszletei, és ne mutathatták volna be az operát mondjuk augusztus 4-én – mint láttuk, eddigre már a librettót is leszállították. Azonban mégis

életszerűbbnek tetszik az a lehetőség, hogy egy bemutatót nem egy hosszú játékszünet előtti utolsó vagy utolsó előtti előadásra tettek, hanem inkább az újranyitást tették vele emlékezetessé. Ha tehát valóban erre törekedtek, illetve a díszleteken ebben az utolsó vizsgált időszakban is mindvégig dolgozott a festő, akkor a bemutatóra értelemszerűen már csak szeptemberben került sor – talán mindjárt 8-án? Ha csak a biztosnak tekinthető dátumokban gondolkozunk, akkor később nem is kezdhették játszani, mert akkor az emlékezetes szeptember 19-i előadásig nem jött volna össze az opera Handlin által ügyelt négy előadása, amelyeknek számát egyébként a 80. DOKUMENTUM is megerősíti. Ez utóbbi egy Barbara Handlin kézírását őrző számla szeptember 26-i dátummal, mely szerint „Catharina Mayerin Als Statistin 4 mahl gewöst Bey der Opera d’ Isola d’ Amore” (itt bizonyára Mayer szabó feleségéről vagy leányáról van szó). Az egyhónapos szünet előtti vagy utáni bemutató kérdését a fennmaradt többi számla nem dönti el; csupán egy november végén benyújtott fodrászszámla (81. DOKUMENTUM) erősíti meg még egyszer a *L’isola d’amore*-előadások számát azzal, hogy – az 1776-ban más operában nem játszó – „Madam Dichtler”-t „viermal frißiert”-ként említi.

Végül pedig – időben visszafelé haladva – a negyedév első bemutatójára, az *Il finto pazzo per amore*-ra vonatkozóan nem állnak rendelkezésre a díszletkészítéssel kapcsolatos számlák. A kellékekre vonatkozó három számla közül nem sokra megyünk egy szállítási időpontokat nem tartalmazó, május 31-én igazolt cipésszámlával (82. DOKUMENTUM), amely az *Il finto pazzo* és a *L’incontro* előadásaihoz készített lábbelikről szól. Hasonló a helyzet a 83. DOKUMENTUM-mal, amely kifejezetten az *Il finto pazzo*-val kapcsolatos teveszőr-, copfszalag-, kesztyű-, gomb- és egyéb rövidáru-beszerzésekről szól, április 22. és május 30. közötti szállítási időpontokkal. A könyvkötő korábban idézett számlája (50. DOKUMENTUM) szerint a librettó már június 8-án rendelkezésre állt. Többet mond viszont a Pauerspach által április 1. és június 23. között kifizetett színházi kellékek listája (84. DOKUMENTUM), amelyben szerepelnek „Taffet-Bänder zur Opera il Finto Pazzo”, majd, nyilván ugyanehhez az operához, „Haar poudre für die Comparsen”. Igaz, a listán a már futó *Orfeo* pótlólagos apróbb kellékei is megjelennek, de kézenfekvőnek látszik, hogy Pauerspach azért zárhatta le csaknem két hónap kellék-beszerzéseinek pénzügyi mérlegét éppen június 23-án, mert három hetes szünet után éppen aznap kezdődtek újra az opera-előadások, s ha az új sorozat mindjárt az *Il finto pazzo* bemutatójával kezdődött, s az nem a következő előadások valamelyikén történt meg, akkor úgy érezhette, hogy éppen lélegzetvételnyi szünet támadt a kellék-beszerzésekben, így a pillanat alkalmas az összegezésükre. Ez nyilván nem bizonyítéka a június 23-i bemutatonak, de mindenképpen valószínűsíti. (A teljesség kedvéért hozzá kell itt tennem, hogy ha az *Orfeo* és az *Il finto pazzo* librettója netán mégis „visszacserélődött” volna a könyvkötőnél, ahogyan arról korábban szó volt, akkor csak július 5-én készült volna el az *Il finto pazzo*-librettó-vagyis nagyobb lenne a későbbi, július eleji bemutató valószínűsége.)

A III. negyedévvél kapcsolatban fentebb mondottakat a következőképpen foglalhatjuk össze:

V június 23.

Dittersdorf: *Il finto pazzo per amore*

(a bemutató később is lehetett, egészen augusztus elejéig)

V június 30. ?

V július 7.

V július 14.

V július 21.

V július 28.

V augusztus 4.

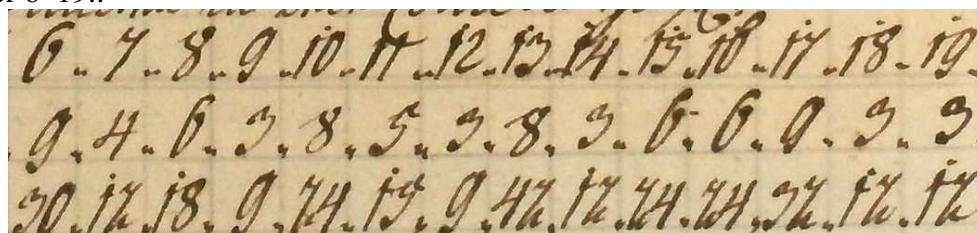
V szeptember 8.	Sacchini: L'isola d'amore (de a bemutató lehetett esetleg már augusztus végén, vagy csak szeptember 11-én)
SZE szeptember 11. ??	L'isola d'amore (bemutató , ha volt egyáltalán előadás)
CS szeptember 12.	L'isola d'amore
V szeptember 15.	
SZE szeptember 18. ??	L'isola d'amore (ha volt egyáltalán előadás)
CS szeptember 19.	L'isola d'amore (félbeszakadt)
V szeptember 22.	

(Megjegyzendő, hogy a kétes szerdai előadások nélkül is összejöhett a L'isola d'amore négy előadása a szeptember 19-ivel együtt, ha feltételezzük, hogy szeptember 15-én is ez az opera ment.) Miután a minimális előadásszám 15 volt, a jelzett dátumokon kívül biztosan volt még legalább egy előadási nap; ha a bizonytalan szerdai előadások, illetve a csupán némileg bizonytalan június 30-i nem léteztek, akkor ennek megfelelően még több. Augusztus 10. és szeptember 9. között biztosan nem volt opera-előadás. A *L'isola d'amore* előadásainak száma mindenesetre 4 volt, a *L'incontro improvvisó* 2, az *Orfeo, ed Euridicé* 6. A fennmaradó előadásokon az *Il finto pazzo per amoré*t adták.

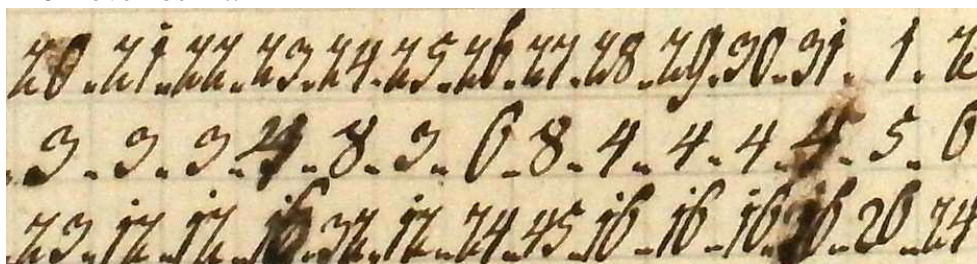
A IV. negyedév

Kezdjük az áttekintést ismét az ácsok túlóráinak kimutatásaival. A szabók elszámolásának megfelelő negyedév a legutóbbi idézett összegezés időszakának közepén, szeptember 29-én, vasárnap kezdődött. A többi kimutatás (85., 64., 87–88. DOKUMENTUM):

Október 6–19.:

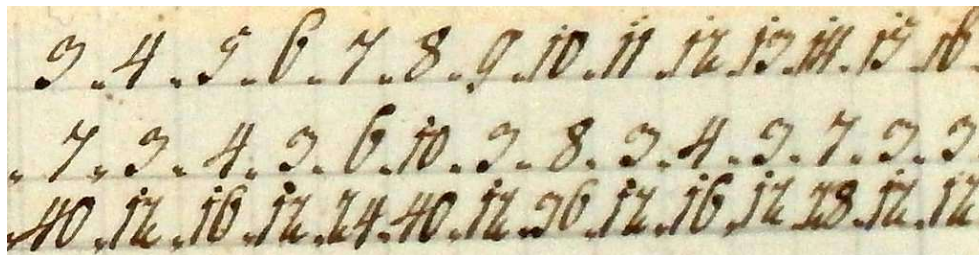

Október 20–november 2.:²⁸

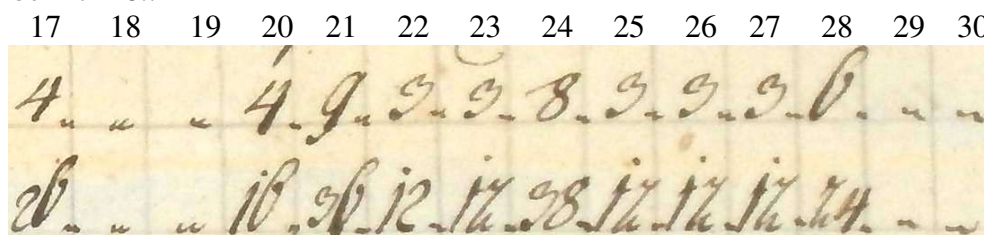

²⁸ Az összegezés mindkét javított oszlopát (október 23., ill. 31.) 4 fő, 16 órának értelmezem.

November 3–16.:

November 17–28.:

Mint az előző negyedév esetében, ezekből az adatokból összeállítható a hétfői-csütörtöki napokra eső, megfelelő számú kiegészítő ácsot, illetve túlóráat involváló dátumokat, mint az opera-előadások legvalószínűbb időpontjait.

V	szeptember 29.
CS	október 3.
V	október 6.
CS	október 10.
V	október 13.
CS	október 17.
CS	október 24.
V	október 27.
V	november 3.
V	november 10.
CS	november 14.
CS	november 21.
V	november 24.

„Opera-gyanús” paramétereivel az egész időszakban mindössze két dátum „lóg ki a sorból”: szeptember 30., hétfő (7 ács, 21 óra) és november 8., péntek (10 ács, 40 óra). Figyelmet kelt továbbá két-két csütörtöki és szombati, elszórt dátum 6 áccsal és 24 órával; ezekre nem is kellene különösebb figyelmet fordítanunk, ha az utolsó, november 28-i ilyen dátum nem esne egybe az előadási szezon végével, amely után az ácsok színházi túlórái megszűnnek, miközben Pauerspach a különböző beszállítókkal is elszámol 28-án, nem egy régebben leadott számlát is aznap igazolva. A számos példából csak taláломra hivatkozom a bécsi drótygyár számlájára (89. DOKUMENTUM), Pauerspach készpénzes színházi beszerzéseinek újabb összesítésére (90. DOKUMENTUM), és végül, de korántsem utolsó sorban Barbara Handlin utolsó 1776-os negyedévi számlájára (91. DOKUMENTUM). Azt persze semmi sem írja elő, hogy az évadnak éppen opera-előadással kell befejeződnie, 1778-ban például az *Olivie* című szomorújáték a december 8-i utolsó opera-előadás után két héttel zárta az évadot (1. DOKUMENTUM).

A két szabószámla közül ezúttal is Handliné a közlékenyebb. A lefedett időszakot napra pontosan, és utolsó számlájával összhangban adja meg: „von 24 7br Biß d. 28 Nobr” Ruhakészítést már csak az utolsó két bemutatóhoz végez; a *La buona figliuola*t nyilván már az időszak elején, esetleg az első napon (szeptember 29-én) bemutatták. Erre még visszatérek. Az ügyeletekről ennyit ír: „Bey der Opra Orpea mit 2 madeln gewößt 3 mahl, Bey dehmen andern allein 7”. Ez tíz ügyelet; a három *Orfeo*-előadáson kívül mennie kellett még a három újonnan bemutatott darabnak: a *La bouna figliuolának* és a két új Dittersdorf-buffának, a *Lo sposo burlatónak* és az *Il barone di rocca anticának* is. Erre meglehetősen kevésnek tetszik hét előadás, és akkor a *L'incontro improvviso* és az *Il finto pazzo per amore* továbbjátszásának kérdését fel sem vetettük. (Előrevetíti árnyékát az 1777-es évad makacs kérdése: miután szinte csak az újonnan bemutatott operák előadásáról van adat, ott már az első két negyedév összesített műsora is kérdésessé válik.)

Mayer számlája (92. DOKUMENTUM) nagyvonalúan adja meg az időbeli határokat (szeptembertől november végéig), jöllehet nem bánnánk, ha megerősítené vagy cáfolná az előző számlája csupán szeptember 15-ig terjedő érvényét. Ha ugyanis most szeptember 15-től összesít, akkor hiába egyezik az ügyeleti száma a kolléganőjével („10 mall bei der opera mit 2 geselle”), a szeptember 19-i és 22-i előadás miatt ez kettővel kevesebbet számít; ennél fogva ezúttal az ő adata az, ami bizonyosan hiányos, vagyis Mayer nem lehetett ügyeletben minden előadáson (bár ha ez a két előadás éppen a szeptember 19-i és 22-i, akkor adatai a tulajdonképpen IV. negyedben elvben lehetnek Handlin asszonyéval egybehangzóak és teljesek; csak éppen ez nem hat valószínűnek, részben a sok játszott darabra jutó kevés előadás, részben az ács-túlórákból kirajzolódó 13 operaelőadási lehetőség miatt).

Sajnos, az előadásszám kérdésében ennél sokkal messzebbre nem tudunk jutni, a hátralevőkben csupán a bemutatók dátumát próbálom meg közelebbről megbecsülni. A *La buona figliuola* esetében a már idézett 76. DOKUMENTUM-ot követően – amely szerint szeptember 22. és október 5. között még folyt az opera díszleteinek festése – nem ismeretes több hasonló dokumentum; a következő két hetes időszakról pedig egyáltalán nem készült ilyen festőszámla. Eszerint operánk díszleteinek megfestése valamikor a szeptember 22–október 5. időintervallumban fejeződött be. Ez szigorúan véve csak azt jelenti, hogy szeptember 22. ante quem non dátumnak tekintendő; életszerűbbnek inkább egy legalább egy héttel későbbi dátum látszik. A librettó leszállításának napja pontosan megtalálható a többször idézett könyvkötő-számlában (50. DOKUMENTUM): szeptember 4., ami nem szűkíti tovább a lehetőségeket. Mindezeket túl a számlaanyagban csak retrospektív, tehát meghatározatlan időpontra vonatkozó kellék- és szolgáltatás-számlákat, valamint Pauerspach előrelátó, júniusi bécsi kellék- és textilbeszerzéseit találjuk a *La buona figliuola*val kapcsolatban, vagyis meg kell elégednünk annak megállapításával, hogy a bemutatóra a IV. negyedév elején, talán már szeptember 29-én került sor.

A *Lo sposo burlato* és az *Il barone di rocca antica* bonyolultabb eset. A két opera teljes – vokális és instrumentális – előadási anyagát, amely a standard operai kopista, Schellinger két 1776-os számlájában nem, illetve csupán kis töredékével szerepel, szeptember 23-ára készítette el bizonyos Fleischmann kottamásoló (93. DOKUMENTUM). A bekötött librettók szállítási dátuma Pfundtner számlája szerint (94. DOKUMENTUM) már érdekesebb: október 29. (*Lo sposo burlato*), illetve november 16. (*Il barone*). Ebben az esetben vannak ugyanis adataink a díszletfestés időszakáról, amelyekkel a librettók elkészülésének időpontját összevethetjük. A két díszletfestés adatai azonban kivételesen egybemosódnak.

Az október 6. és 20. közötti időszakból nem ismerünk olyan számlát, amely díszletfestéssel lenne kapcsolatos. (Október 5-ig, mint láttuk, még a *La buona figliuola* díszletei készültek.) A következő kéthetes időszakról, az október 21. és november 2. közöttiről, két számla is született (95. és 96. DOKUMENTUM), az egyik a festés előkészítő munkálatairól (festékkeverés, alapozás), a másik magáról a díszletfestésről. Operacímet azonban egyik

számla sem ad meg, csak „új operáról” („Neuhe”, illetve „neihe Obra”) tesz említést. A 3-i vasárnap után a november 4-től 12-ig terjedő időszakig szólnak a következő számlák; ismét egy az előkészítő munkákról és egy a festésről (97. és 98. DOKUMENTUM); csak ezúttal már kifejezetten a „Sponsa Burlato”, illetve „Sposo Parlato” című opera céljaira. Mi több, a munka még a következő, immár decemberbe nyúló két hétben sem marad abba, s az erről szóló számla (99. DOKUMENTUM) a munka tárgyát így határozza meg: „Beym Decoration Mahlen zur Fée Urgele, und für das grosse Theatre”. Tehát díszletfestés folyik a marionett-színházban Pleyel *Die Fee Urgele* című új bábooperájához – amelyet dr. Klaus Pollheimer szíves szóbeli közlése szerint november 30-án mutattak be –, de folytatólag még „a nagy színházhoz” is. Hagyjuk a bábtörténetekre azokat a már-már hajszállhasogató kérdéseket, hogy hogyan lehetséges bábprodukció akkor, amikor a mindenfajta produkció színpadtechnikai igényeit kiszolgáló ácsutlóra-gépezet már két nappal korábban leállt, illetve hogy miért festettek a festők december 1-jéig, ha a festési tevékenység már 30-án elérte célját. A mi problémáink ennél nagyobbak. Vajon az „új opera” maga a *Lo sposo burlato*, mely esetben az *Il barone di rocca antica* festéséről nincsen adatunk; vagy pedig az „új opera” éppen az *Il barone*, mely esetben mindkét opera díszletfestését két-két hét alatt letudták. Ám akár így, akár úgy: a librettók leszállítása alapján az *Il barone di rocca antica* bemutatójának kellett volna november 16. után lezajlania, míg a díszletfestésre vonatkozó adatok szerint viszont a *Lo sposo burlato* díszleteit festették november 16-ig, illetve következő számla szerint még legalább egy kicsit tovább. November 16. után pedig, mint láttuk, mindössze két elképzelhető operai dátumunk van: 21., csütörtök és november 24., vasárnap. Ha elvetjük annak lehetőségét, hogy e két dátum egyike az egyik, másika a másik opera bemutatásának napja (márpedig ez meglehetősen egzotikus lehetőség volna így az évad legvégén), akkor csakis abból indulhatunk ki, hogy librettó nélkül elképzelhető (sőt, mint többször is láttuk: volt is) opera-előadás, elkészült díszletek nélkül viszont nem, és ez esetben a *Lo sposo burlato* bemutatóját kell november 21-re vagy 24-re tennünk, s az *Il baronéét* korábbra. Hogy mikorra? *Nagyon sokkal* korábbra egyrészt azért nem, mert akkor annál nagyobb késést kell feltételeznünk a librettó elkészülésével kapcsolatban (bár az *Orfeo*-librettó több mint három hónapos késése mindenképpen fölülmúlhatatlan), másrészt ha a „neie Obra” az *Il barone* volt, akkor a díszlet november 2. táján már készen állhatott.

Az egész helyzet, egy több hetet késő és egy több héttel előbb elkészülő librettóval, egyébként nem a nyomdász vagy a könyvkötő hibáját sejteti, hanem azt, hogy a két opera bemutatójának sorrendjét utólag megváltoztathatták. Itt jegyzem meg az is, hogy egy, az említettekhez képest egészen máshol található számla szerint (64. DOKUMENTUM) nemcsak festő-, hanem jelentős asztalosmunkák is zajlottak október 21. és november 2. között, „zur Neuen Opera”: elkészült 6 új oldalkulissza, 6 szabad elhelyezésű díszlet és 9 ún. kocsi, amelyekre akasztva az oldalkulisszákat ki-be tolták. Sajnos, a következő hetekben azután nem találkozunk hasonló asztalosmunkákkal, sem operacímmel.

Nincs tehát bizonyosság a tekintetben, hogy november 2-áig az *Il barone* vagy már a *Lo sposo burlato* díszleteit festették, készítették volna. Sajnos a különböző kellékek szállítói számlái sem tartalmaznak több hasznosítható információt. Abban a néhány számlában pedig, amely éppen az utolsó két operához történő szállításokról szól, a két operát mindkét sorrendben felsorolják – nem mintha ennek különösebb bizonyító ereje volna.

A IV. negyedévre vonatkozó tudásunkat a következőkben foglalhatjuk össze:

Legalább 10, de inkább több előadásra került sor az alábbi időpontok egy részében vagy mindegyikében; halvány esélye van még egy-egy szeptember 30-i, és/vagy november 8-i előadásnak is (főleg az utóbbinak). A listában jelzett, kivétel nélkül bizonytalan dátumú bemutatókon kívül a műsorról csupán annyit tudunk, hogy az *Orfeo, ed Euridice*t 3-szor előadták.

V	szeptember 29.	Piccinni: La buona figliuola (vagy a következő előadások valamelyikén)
CS	október 3.	
V	október 6.	
CS	október 10.	
V	október 13.	
CS	október 17.	
CS	október 24.	
V	október 27.	
V	november 3.	Dittersdorf: Il barone di rocca antica (előbb vagy később is lehetett)
V	november 10.	
CS	november 14.	
CS	november 21.	Dittersdorf: Lo sposo burlato (vagy 3 nappal később)
V	november 24.	

Mint a fenti összefoglalásból kitűnik, ebben a negyedévben az előadások minimális száma 10, maximális száma 15 volt.

Most már egy táblázatban összefoglalhatjuk az egész 1776-os műsort, illetve amit vele kapcsolatban meg tudtunk állapítani:

HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 21.		
CS	március 21.	Gluck: Orfeo, ed Euridice
V	március 24.	Orfeo, ed Euridice
NAGYHÉT: MÁRCIUS 31–ÁPRILIS 7.		
V	április 14. ?	Orfeo, ed Euridice
CS	április 18. ?	Orfeo, ed Euridice
V	április 21.	Orfeo, ed Euridice
CS	április 25. ??	Orfeo, ed Euridice
V	április 28.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 2. ?	Orfeo, ed Euridice
CS	május 9.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 16. ?	Orfeo, ed Euridice
CS	május 23.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 30. ?	Orfeo, ed Euridice
V	június 2.	L'incontro improvviso <Haydn>

V	június 23.	Dittersdorf: Il finto pazzo per amore (a bemutató később is lehetett, egészen augusztus elejéig)
V	június 30. ?	
V	július 7.	
V	július 14.	
V	július 21.	
V	július 28.	
V	augusztus 4.	
V	szeptember 8.	Sacchini: L'isola d'amore? (a bemutató lehetett esetleg már augusztus elején is, vagy csak szeptember 11-én)
SZE	szeptember 11. ??	L'isola d'amore (bemutató , ha volt egyáltalán előadás)
CS	szeptember 12.	L'isola d'amore
V	szeptember 15.	
SZE	szeptember 18. ??	L'isola d'amore (ha volt egyáltalán előadás)
CS	szeptember 19.	L'isola d'amore (félbeszakadt)
V	szeptember 22.	

A jelzett dátumokon kívül biztosan volt még legalább egy előadási nap; ha a bizonytalan szerdai előadások, illetve a csupán némileg bizonytalan június 30-i nem léteztek, akkor ennek megfelelően még több. Augusztus 10. és szeptember 9. között biztosan nem volt opera-előadás. A L'isola d'amore előadásainak száma 4 volt, a L'incontro improvisóé 2, az Orfeo, ed Euridicéé 6. A fennmaradó előadásokon az Il finto pazzo per amorét adták.

Legalább 10, de inkább több előadásra került sor az alábbi időpontok egy részében vagy mindegyikében; halvány esélye van még egy-egy szeptember 30-i, és/vagy november 8-i előadásnak is (főleg az utóbbinak). A listában jelzett, kivétel nélkül bizonytalan dátumú bemutatókon kívül a műsorról csupán annyit tudunk, hogy az Orfeo, ed Euridicét 3-szor előadták.

V	szeptember 29.	Piccinni: La buona figliuola (vagy a következő előadások valamelyikén)
CS	október 3.	
V	október 6.	
CS	október 10.	
V	október 13.	
CS	október 17.	
CS	október 24.	Il finto pazzo per amore
V	október 27.	
V	november 3.	Dittersdorf: Il barone di rocca antica (előbb vagy később is lehetett)
V	november 10.	
CS	november 14.	
CS	november 21.	Dittersdorf: Lo sposo burlato (vagy 3 nappal később)
V	november 24.	

1777

Ez az az évad, amelyről – pontosabban az első hat hónapjáról – a leggyengébb felbontású képet tudjuk csak alkotni magunknak. Itt nem kell majd innen-onnan kikövetkeztetett előadási dátumokat szembesítenünk egymással, mert nincsenek dátumokat tartalmazó forrásaink; egy esetben az opera szerzőjét is inkább csak sejthetjük. Amire törekedni tudunk, az az egyes negyedévek előadásszámának megállapítása, a bemutatók egészen hozzávetőleges időpontjának meghatározása és az egyes negyedévekben játszott darabok legalább egy részének megadása. Cserében erre az évre megbízható adataink vannak az előadásszámokról mind negyedéves bontásban, mind pedig a teljes év vonatkozásában. Szeptember 25-től pedig minden egy csapásra megváltozik, s nem kell a sötétség és félhomály határán tapogatóznunk többé. Még 1779 első hónapjainak hézagosa adatai sem lesznek az 1776–77-es adathiányhoz hasonlíthatók.

Ami 1777-ben alapvetően megváltozik a kifizetések rendjében az előző évhez képest, az az, hogy (néhány kivételes alkalomtól eltekintve) megszűnik az előadásokon részt vevő ácsok munkájának órák szerint történő nyilvántartása; ehelyett három kiválasztott ácsot 1777 májusától havi átalányban fizetnek a színházi munkákért – ez a rendszer egyébként azután az eszterházi opera fennállása alatt mindvégig fennmarad. Hogy a három állandósított ács hogyan láthatta el 7–10 kollégájának korábbi feladatait, az persze megkerülhetetlen kérdés. Megválaszolását a jelen dolgozat nem tekinti feladatának, és alapvetően a további kutatás hatáskörébe utalja; egészen hipotetikus felveti azonban, hogy az elvégzendő feladatoknak addig sem az egésze igényelte képzett ácsok szakértelmét, és hogy a kieső munkát a hercegi magángárda tagjai, a gránátosok és darabontok vehették át, akiknek nem óra, hanem nap szerint számon tartott szolgálataival 1778-ban már találkoztunk. Most, 1777 elején kezdődhetett az a munkamegosztás a két testület között, amely később, a jól ismert 1778-as színházi rendtartásban (101. DOKUMENTUM, magyar fordításban közli Horányi²⁹) öltött végleges formát.

A II. negyedév

Az alábbiakban először megvizsgáljuk, hogy milyen darabok jelmezein, kellékein dolgoztak már az I. negyedévben, majd az évad kezdetéről igyekszünk közelebbit megtudni az ácsok munkáinak segítségével. Ezt követően vesszük szemügyre a II. negyedévtől a szabó-, illetve a mostantól hozzájuk csatlakozó fodrászszámlákban rejlő információkat. Ezek alapján, és tekintetbe véve egy éves összesítés adatait is, megkíséreljük rekonstruálni a negyedévenkénti előadásszámot. Majd áttekintjük a librettók készítésével kapcsolatos számlákat, illetve a librettók címlapjairól leolvasható információkat, végül a díszletkészítés, illetve a kellékekbeszerzések, -szállítások időpontjait. Mindez – egy operacímeket is tartalmazó statisztika-összesítéssel együtt – a bemutatók időpontjának valamivel közelebbi behatárolását teszi lehetővé, továbbá egyes operák előadásszámaira vonatkozó információkkal szolgál a szeptember 25-ét megelőző időszakban.

Az első negyedév szabó- és fodrászszámlái közül négy hasznosíthatót találunk. Az első (102. DOKUMENTUM) Mayer szabó március 31-i számlája, amely a *L'amore artigiano* négy férfi szereplője (a szereposztást a librettóból ismerjük) számára készülő munkákról szól. A második Stampfel cipész ugyancsak március 31-én kelt számlája (103. DOKUMENTUM), amely viszont mind a hét szereplő számára készülő cipőkről szól. E két számlát Pauerspach is igazolja mint a *L'amore artigiano* céljából történő kiadást. A harmadik Handlinnak a március kezdetétől utolsó napjáig („Von Anfang Mary Biß d. Lötzn”) ugyancsak a nyitó opera

²⁹ Eszterházi Vigasságok, 120–124.

jelmezein végzett munkáját részletezi; ez azonban második negyedévi számlájának függelékét alkotja (l. ott). A negyedik számlát (104. DOKUMENTUM) régi ismerősünk, Damm fodrász állította ki három – bizonyára az opera három hölgszereplője számára készített – parókáról már március 29-én.

Mindeközben a díszletek festésének előkészítése és maga a festés is javában zajlott (105–107. DOKUMENTUM), mégpedig március 3. és 29. között, a számlák szerint az „Amore Articsano”, illetve „Articzano”, illetve „Artizan” számára. Minden jel szerint évadnyitó bemutatóra készültek tehát. De közelebbről mikor lehetett az évadkezdet?

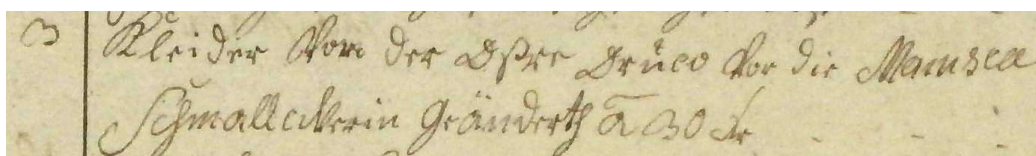
Kiindulásképpen le kell szögeznünk, hogy 1777-ben a húsvét vasárnap március 30-ára esett, így az 1. DOKUMENTUM-ban meg is fogalmazott – s mint látni fogjuk, még 1783-ig érvényben maradó – helyi szokás szerint a nagyhéten, tehát március 23. és 30. között nem lehetett előadás; az első, az előkészületek ismeretében egyáltalán szóba jövő előadási nap március 31., húsvét hétfő lehetett, jöllehet az előkészítő munkákat tartalmazó első negyedévi számlák többsége egyértelműen 31-éig terjed. Ha azonban figyelembe vesszük az ácsok két egymást követő időszakról szóló számláját (108. és 109. DOKUMENTUM), akkor valamivel későbbi évadkezdés látszik kézenfekvőnek. A március 24-től április 5-ig terjedő időszakra vonatkozó 108. DOKUMENTUM felzete: „Consignation über verichte Zimmer Tag werck in bedreffen des grosen Diatro als in Decaration der neüen opera Eine waltzen Zur grosen Cartin Ein Richtung und aus Raumen in Manath Martz et April”, kifejezetten különféle előkészítő munkákról: díszletekről, az előfüggöny mozgatását szolgáló hengerről, berendezésről és rendrakásról szól. A következő, 109. DOKUMENTUM, amely az április 7. és 19. között végzett munkával számol el, már egészen más feladatokat nevez meg: „Consignation über Zimer Tag werck welche in verichtung des grossen Diater auf an orthnung des P Tit. Herrn v Bauers bach in verschietenen stuken deren opera und Cometien”, itt tehát már – Pauerspach utasítására – a különböző operák és színdarabok *előadásához* kell a színházat „igazítani”. Érdekes, hogy a két elszámolás között kimarad az április 6-i, vasárnapi nap; mindenesetre, ha szó szerint vesszük a két munkaleírás tartalmát (jöllehet elképzelhető, bár nem jellemző, hogy a második összesítés nem utal az időszak néhány napjára még esetleg áthúzódó előkészítő munkára; vagy éppen ellenkezőleg, az előkészítő munka már valamivel az 5-ig terjedő időszak vége előtt befejeződött), akkor a szezon április 6-án vagy 7-én kellett hogy megkezdődjön, persze nem feltétlenül opera-előadással (1776-ban és 1778-ban sem azzal kezdődött). Meglehetősen kései kezdés, ha figyelembe vesszük, hogy Miklós herceg legkésőbb március 13-án már Eszterházában tartózkodott.³⁰ „Papírforma” szerint tehát a nyitó opera-előadás április 6-ra, vasárnapra vagy 10-re, csütörtökre eshetett, bár a szezon elején elképzelhető, hogy eltértek a szokásos rendtől, és csak egy-két nappal későbben adtak operát. Mindenesetre április 10-nél sokkal később nemigen kezdődhetett az operaévad, ugyanis április 10-től, csütörtöktől június 29-ig, vasárnapig összesen 24 vasárnapi és csütörtöki nap állt rendelkezésre a II. negyedévben, és a rögtön szemügyre veendő ügyeleti számlák többsége szerint éppen ennyi előadást tartottak a valóságban is. Ami azt jelenti, hogy ha április 10. előtt valóban nem játszottak egyetlen operát sem, és – alig hihető módon – ebben a három hónapban tökéletesen szabályos ritmusban folytak az opera-előadások, akkor a dátumokat is ismerjük. Ezeket a feltételes dátumok a következők: április 10. CS, 13. V, 17. CS, 20. V, 24. CS, 27. V, május 1. CS, 4. V, 8. CS, 11. V, 15. CS, 18. V, 22. CS, 25. V, 29. CS, június 1. V, 5. CS, 8. V, 12. CS, 15. V, 19. CS, 22. V, 26. CS, 29. V. (Mint hamarosan szó esik róla, június 1-jén balett-előadás volt, s ez máris megtöri az elméleti szabályosságot, mert így egy opera-előadásnak valamilyen más napon kellett lezajlania. Április 6-i kezdés esetén ez a probléma nem áll fenn.)

³⁰ *Itinerárium*, 97.

Ezek után vegyük szemügyre a második negyedév ügyeleti számláit (110–112. DOKUMENTUM). Ezúttal már hármat, ugyanis a már 1776-ban előbukkanó Damm fodrász is megkezdte színházi ügyeleteit, egészen a herceg haláláig folytatva őket. Megnyugtató, hogy a két szabószámla „áprilistól” (Mayer), illetve „április elejétől” (Handlin) datálódik, tehát a márciusi szezonkezdés ezáltal is elképzelhetetlen. (Damm, kissé extravagáns módon, „őfőméltósága megérkezésétől” számítja ügyeleteit, amivel nehéz mit kezdeni, mert nem tudjuk, miféle, mikori megérkezésről van szó, s mert a jelek szerint ő is a többiekkel együtt kezdte az ügyeleteket.)

Mayer számlája (110. DOKUMENTUM) tehát április elejétől június végéig szól, s az elkészült jelmezeket csupán énekesek, és nem operák szerint sorolja fel. Ügyeleteinek száma 24 (azaz az elképzelhető legmagasabb szám).

Handlin számlája (111. DOKUMENTUM) az áprilistól június végéig terjedő időszakot öleli fel. Ekkor a *L'isola d'amore* (tehát 1777-ben – új Belindával – tovább játszották), továbbá a *La Frascatana* és az *Il marchese villano*, azaz az évadban soron következő operák jelmezein dolgozott; a *L'amore artigiano*én tehát már nem. Van egy igen érdekes, bár nem teljesen egyértelműen kiolvasható tétel a munkái között:

Vagyis: „3 Kleider vor [von?] der Opre [Oper?] Orueo [= Orveo = Orfeo] vor die Mamsell Schmalleckerin geänderth 30 Xr”. A „Kleider” után következő szó leginkább „vor”-nak olvasható; annak viszont zavaros, mintha az „r”-nek egy fölösleges lába volna. Ráadásul ez a régies, „für” értelmű „vor” accusativusszal járna („vor die Oper”), de tartalmilag azért egyértelműnek látszik: az Orfeo táncbetéteihez szükséges jelmezek átalakításáról van szó „Schmallecker kisasszony” számára, aki nyilván Joseph Schmalögger Eszterházán időző, több családtagját is foglalkoztató balett-társulatához tartozott³¹. Eszerint az operát 1777-ben is tovább játszották.

Barbara Handlin ügyeleteinek száma – Mayerral megegyezően – 24.

Damm fodrász (Bader könyvtáros kezétől származó) számlája (112. DOKUMENTUM) nemcsak kezdetével („seit der Anherokunft Sr. Durch.”), hanem végnapjával – „bis inclusive 22.te Junius”, ahogy igazolásában Pauerspach írja – is eltér a másik kettőtől; ennek megfelelően kevesebb – bár, meglepő módon, nem kettővel, hanem csak eggyel kevesebb –, 23 ügyeletet rögzít. A számla az elvégzett munkák közül a parókakészítés esetében az operát – *La Frascatana*, *Il marchese villano* – nevezi meg, a hajfürtök esetében viszont a viselőt. „Mlle Tauber” („2. Paar lange Locken”) esetében szóba jöhet az 1777-es első három opera bármelyike: a *L'amore artigiano*ban és a *La Frascatana*ban a librettók szerint szerepelt Maria Anna Tauber, s az *Il marchese villano* két – Handlin harmadik negyedévi számlájából ismert – szereplőjének egyike is ő volt. „2. par mittlere” [Locken] „Hr. Vielsekes Tochter” számára

³¹ Schmalögger 1777-ben Carl Wahr színtársulatának kötelékében érkezett Eszterházára. Társulatával itt április 12-én előadta a Goethe három évvel korábban megjelent *Werther*jéből készített háromfelvonásos balettjét (tehát egy bécsi divat szerinti *ballet d'action*, à la Noverre vagy Angiolini), amelynek fennmaradt a Siess által kinyomtatott librettója: Florian Johann Deller—Joseph Schmalögger, *Der Junge Werther* (Sopron: Siess, 1777 (lelőhely: *H-Bn*, Gymn. 352). Június 1-jén egy második, ötfelvonásos „hősi-pantomimikus balett”-et („heroisch pantomimischer Ballet”) is bemutattak *Achilles und Daira* címmel. (Ez vasárnapi nap volt, tehát „kiütött” a helyéről egy opera-előadást.) Ennek az előadásnak is ismeretes a librettója: [Florian Johann Deller?] —Joseph Schmalögger, *Achilles und Daira* (Sopron: Siess, 1777) (lelőhely: *H-Bn*, Gymn. 351c). Mindkét mű felbukkan továbbá Schellinger 1777 végi kottamásolási számlájában (GC 1777 F 14 R 20 N 21) is.

készült – Franz Vielsecker segédgondnok („Vice Pfleger”) volt Eszterházán, és leányai 1777-ben számos opera- és balettelőadásban statisztáltak.³²

A III. negyedév

A harmadik negyedév ügyeleti számlái (113–115. DOKUMENTUM) közül az első, Mayer férfiszabó-számlája a közelebről meg nem határozott 3. negyedévet fedi le („pro 3tes Quartal”); az elvégzett munkákkal kapcsolatban pedig a nevek mellett csak egy ízben közöl operacímeket: „vor dem Jeraty [esetleg Seraty, nyilván: Gherardi] d. Kleid von orfeo gamtz Neu renoviert, vor orfeo ein weisses Kleid Renoviert”. Ez még a második negyedévi Handlin-számlánál is egyértelműbben jelzi, hogy a Gluck-operát még mindig műsoron tartották. A többi három név – Jermoli, Bianchi, Dichtler – minden bizonnyal az *Il mondo della Luna*-val függ össze, bár az utóbbi két énekes neve az októberben bemutatott *Arcifanfano*-val kapcsolatban is felmerülhetett. Mayer továbbá 23 operaügyelet mellett („23 operen, jedes mahl mit 2 gesellen”) 5 balett- és 4 pantomim-ügyelettel is elszámol; utóbbiak azonban vonatkozhattak az *Achilles und Daira* esetleges újabb előadásaira is.

Handlin női szabó harmadik negyedévi számlája (114. DOKUMENTUM) a július 1-jétől szeptember 20-ig terjedő időszakra vonatkozik. Az új jelmezek készítése kapcsán csak egy operacím: az *Il mondo della luna* („Monda della Luna”), illetve a három női szereplő: Maria Jermoli, Poschwa és Marianna Puttler neve jelenik meg. Továbbra is dolgozik viszont „Mamsell” Schmalögger számára, mégpedig a pásztorok balettjéhez („schöffner Balet”); ez bizonyára ismét az *Orfeo* egyik táncbetétjét jelenti, hiszen az önálló balettek közül sem a *Werther*, sem a „hösi-pantomimikus” *Achilles und Daira* nem pasztorális témájú. Végül Handlin a pantomimot („Bandomin”) is megemlíti, mind a munkák, mint az ügyeletek között. Utóbbiak összesített száma itt is 32, bár Handlin csupán a Mayernél is szereplő három *műfajt* említi meg, a balettek és pantomimek konkrét számát nem. Mivel azonban az összesített ügyeletszám azonos, kézenfekvőnek tetszik, hogy a két lefedett időszak is megegyezik.

A Handlin által megjelölt időszakban – pontosan június 3., csütörtök és szeptember 18., csütörtök között – éppen 23 vasárnapi és csütörtöki nap található, ugyanolyan „telítettséget” hozva létre, mint az előző negyedévben. (Igaz, ez a kép egy csöppet még módosulni fog.) Ez ismét lehetővé teszi az előadási dátumok feltételes listájának megadását: július 3. CS, 6. V, 10. CS, 13. V, 17. CS, 20. V, 24. CS, 27. V, 31. CS, augusztus 3. V, 7. CS, 10. V, 14. CS, 17. V, 21. CS, 24. V, 28. CS, 31. V, szeptember 4. CS, 7. V, 11. CS, 14. V és 18. CS. Ebben az esetben az okoz némi többlet-bizonytalanságot, hogy erre az időszakra: augusztus 3-ra esik „Fényes” Miklós második fiának, Miklósnak az esküvője, amely az *Il mondo della luna* megírásának alkalmául is szolgált. A bemutató dátumának kérdését még érintjük; az esküvőhöz kapcsolódó ünnepségek – melyeknek része volt pl. az *Itinerárium*³³ említett 5-i bál – mindenesetre megzavarhatták az opera-előadások szokásos ritmusát.

Damm számlája (115. DOKUMENTUM) ezúttal is többlet-fejtorést okoz. A számla időhatárai – „von 26te July bis 20te 7br” – közül a kezdő időpont nyilvánvalóan elírás június 26. helyett – összhangban azzal, hogy az előző számla június 22-éig, vasárnapig terjedt, az azt követő első csütörtök pedig éppen 26-án volt. Július 26-tól szeptember 20-ig nyilván a két szabóéval lényegében azonos ügyeletszám sem jöhetne ki. Némi problémát éppen Damm 23 operaügyelete jelent, hiszen ha az utolsó két júniusi előadás az ő esetében a harmadik

³² Vö. PR 4701 (Personal Stand 1776), 70v, illetve BC 1777 Auszügel 4tes Quartal N 1/2 (121. DOKUMENTUM). Az utóbbi számlát tartalma miatt is elővesszük még. – A legmeglepőbb név itt magáé Frau Handliné, akinek számára „1. paar detto” (mittlere Locken) készült; lehet, hogy ő is statisztált. De elképzelhető, hogy itt Anna Handlinról – bizonyára a leányáról – van szó, aki időnként biztosan statisztált, vö. BC 1777 Auszügel 4tes Quartal N 1/3.

³³ 98.

negyedévi számlában jelenik meg, akkor két ügyelettel többet várnánk, mint Handlin esetében, akinek a számlája ugyancsak szeptember 20-ával zárul. A helyzetet csak tovább bonyolítja, hogy miután Mayer számlájának a végpontja nincs napra pontosan megadva, akár az is lehetséges, hogy az övé egy harmadik időszakra vonatkozik – ugyanazzal az ügyeletszámmal. Az elvégzett munkák az *Il mondóval*, illetve Joseph Schmalölger pantomimjával kapcsolatosak; nevek nincsenek említve. A 23 operaügyelet mellett Damm – Mayerhoz hasonlóan – további 5 ügyeletet számol el az *Achilles und Daira* előadásaihoz.

A IV. negyedév

A mozaik darabjai a negyedik negyedév számláinak (116–118. DOKUMENTUM) tükrében sem illeszkednek teljesen hézagmentesen egymáshoz.

Barbara Handlin számlája (116. DOKUMENTUM), ha a kezdő időpont megjelölését – „von Lötzen Sebtr” – szó szerint vesszük, akkor a szeptember 30-tól november végéig terjedő időszakot fedi le. Az operaügyeletek száma 16. Az elvégzett munkák egyrészt az *Arcifanfano re de’ matti* bemutatójához kapcsolódnak, a librettóból ismert mindhárom női szereplő megnevezésével, másrészt további egyes feladatok.

Mayer Szent Mihály-naptól („von S: Michaely”), tehát szeptember 29-től november végéig datálja számláját (117. DOKUMENTUM) – operai szempontból ez egybevág a Handlinéval, hiszen szeptember 29–30. hétfőre, illetve keddre esett. Ezzel szemben Mayer 3-mal több, 19 operaügyeletet számít fel (valamint egy színházi ügyeletet, ami talán Badernek egy általa készített jelmezben, egy „Komodie”-ben történő szereplésével függ össze). Az *Arcifanfano* megnevezése nélkül ő is felsorolja az operának mind a négy férfiszereplőjét, akik számára ruhát készít; majd egy-két „polgári” rendeltetésűnek látszó feladat (pl. libéria-vasalás) mellett több pantomim-jelmez készítését is elszámolja.

Damm – Bader kezétől származó – negyedik negyedévi számlája (118. DOKUMENTUM) a szokásos részletező felzet helyett a lakonikus „1777. Opern Liste.” felirattal kezdődik, s csak Pauerspach igazolása és a pénzfelvétel Damm részéről történő elismerése teszi valóságos számlává. Ám az időhatárokat kijelöli maga a tartalom.

Ezzel a számlával átlépünk egy jelentős határvonalat: mostantól fogva az opera-előadások időpontjai, elenyésző kivételtől (és persze az óhatatlan elírásoktól) eltekintve, egyértelműek. Damm szerint ugyanis 1777 hátralevő részének operaműsora szeptember 25-től kezdődően a következőképpen festett:

CS	szeptember 25.	Il barone di rocca antica
V	szeptember 28.	Il barone di rocca antica
CS	október 2.	Il barone di rocca antica
V	október 5.	Lo sposo burlato
CS	október 9.	Il barone di rocca antica
V	október 12.	Lo sposo burlato
CS	október 16.	Il barone di rocca antica
V	október 19.	Dittersdorf: Arcifanfano re de’ matti
CS	október 23.	Il barone di rocca antica
H	október 27.	Arcifanfano re de’ matti
CS	október 30.	Arcifanfano re de’ matti
H	november 3.	L’isola d’amore
CS	november 6.	Arcifanfano re de’ matti
H	november 10.	Il barone di rocca antica
CS	november 13.	Arcifanfano re de’ matti
H	november 17.	Arcifanfano re de’ matti

SZE	november 19.	Arcifanfano re de' matti
CS	november 20.	Arcifanfano re de' matti
SZE	november 26.	Arcifanfano re de' matti

Az utolsó három időpont meglehetősen kuszának fest, az azt megelőző négy hétfői időpont pedig könnyen adódhat a három-, illetve négynapos közök felcseréléséből, téves „lépésváltásból”, hiszen nincsenek feltüntetve más előadások (a „hasítottfa”-korrekció lehetőségének hiánya). Végül ami a számlában foglalt egyéb munkákat illeti, azok közül kettő (egy paróka- és egy hajfürt-készítés) van „nevesítve”, tudniillik Leopold Dichtler, illetve Maria Anna Tauber részére.

Az adatok összeillesztése – 1

Mielőtt azonban megpróbálkoznánk az ügyeleti számlák adatainak összeegyeztetésével, érdemes megismernedünk egy olyan elszámolással (119. DOKUMENTUM), amelynek megfelelője sem a korábbi, sem a későbbi években nem bukkan elő. Három asztalossegéd, bizonyos Martin, Anton és Ferdinand egész évi opera- és marionettszínházi szolgálatainak díjazásáról van szó. A három mesterlegény a Bécsben működő, de Eszterháza számára évtizedeken át dolgozó, a második operaház felépítésében, sőt tervezésében is oroszánrészt vállaló Augustin Haunold asztalos-nagyvállalkozó alkalmazottja volt, s a – nyilván Eszterházán végzett – szokásos, tízórás napi munkája után dolgozott a két színházban. A Pauerspach által igazolt elszámolásból kiderülnek a következők:

- Ügyelet jellegű munkáról van szó, amely este 6-tól az előadás végéig, általában 9 óra utánig tartott, s amelyért a segédek alkalmanként és fejenként 16 krajcárt kaptak. Kézenfekvőnek látszik, hogy az 1777 folyamán félhavonta fix összegért dolgozó három színházi áccsal együtt ők működtethették a színpadtechnikát az előadások alatt.³⁴
- A három segéd munkája mindkét helyszínen nélkülözhetetlen volt, ezért egyszeri, különleges manőverre volt szükség akkor, amikor a marionettszínház júliusi schönbrunni vendégjátéka miatt kivételesen egyszerre két helyen lett volna rájuk szükség – ez három eszterházi opera-előadást érintett.³⁵
- A három segédet 63 eszterházi operaelőadásért (és 7 marionett-előadásért) díjazták, továbbá az egyik segéd visszakapta azt az összeget, amellyel megelőlegezte a távollétükben rendezett három eszterházi opera-előadáson alkalmazott helyettesítőket, ugyancsak asztalossegédeket. Ebből következik, hogy Eszterházán 1777-ben 66 operaelőadásra került sor.³⁶

³⁴ 1776-os tapasztalataink szerint ez a létszám azonban még éppen nem volt elegendő az opera-előadások lebonyolításához. Hogy a hiányzó személyeket honnan pótolták, az eddigi ismereteink alapján nem világos. Elképzelhető, hogy gránátosokat foglalkoztattak, hiszen ők már 1776–77-ben is jelen lehettek az előadásokon statisztaként, bár a Bau-Cassa elszámolásaiban nincs nyomuk. (Gránátosokat a nagy kézügyességet és gyakorlatot igénylő bábmozgatói szerepben is alkalmazták.) A későbbi években asztaloslegényeknek sem találjuk nyomát: a továbbra is alkalmazott három-négy állandó színházi ács mellett – a megállapodott rendszerben – estéről estére változó számú színpadtechnikai kisegítőként („Gehilfen”) gránátosokat alkalmaztak.

³⁵ *Wienerisches Diarium*, 1777. július 12. és 16. Az interneten: <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17770712&seite=9&zoom=28>>, illetve <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17770716&seite=9&zoom=28>>. – A vendégjátékkal párhuzamosan Eszterházán zajló operaelőadások egyértelművé teszik, hogy Schönbrunnban valamilyen helyi zenekar működött közre.

³⁶ A bécsi udvartól a marionett-előadásokért kapott jutalom minden bizonnyal jóval meghaladta a szokásos honoráriumot, ezért tetszik hihetőnek, hogy az egyik szegény asztaloslegény saját zsebéből előlegezte meg a kisegítőket.

Ez a szilárd 66-os szám segíthet nekünk a negyedévenkénti előadásszámok valószínűsítésében is. Mivel az adatok némileg ellentmondóak, egyik-másik számlaadó minden bizonnyal el-elcsúszott a dátumok megadásával, illetve – amire korábban is láttunk példát – egy következő időszakban korrigálhatott egy előző időszakban megadott előadásszámot. A három személy adatai azonban végeredményben összhangban vannak egymással, amennyiben mindegyikből 66 előadásra következtethetünk:

	Handlin	Mayer	Damm
második negyedév	24	24	23
harmadik negyedév	23 <i>szept. 21-29. (3 előadás?) lefedetlen</i>	23	23 <i>szept. 21-24. (1 előadás?) lefedetlen</i>
negyedik negyedév	16	19	19
	63	66	65

(Az, hogy Damm második negyedévi adata kisebb, mint a szabóké, összhangban van azzal, hogy ő pár nappal korábban „vált negyedévet”).

Az előttünk álló adatok legkézenfekvőbb magyarázata az, hogy Handlin, illetve Damm kevesebb ügyelethez és a rövid lefedetlen időszakok megfelelnek egymásnak; az ok lehetett egyszerűen valamilyen betegség vagy rövid akadályoztatás. Ha ez így van, akkor még egy plauzibilis feltételezést érdemes tenni: azt, hogy a pontos dátumhatárokat harmadik negyedévi számlájában (is) mellőző Mayer ezt a számlát kollégáihoz hasonlóan ugyancsak szeptember 20-án zárta valamilyen okból, s így utolsó, negyedik negyedévi 19-es adata éppen a Damm–Bader-számlában dátum és cím szerint említett előadásokat jelenti.

A pusztán számokon túl eddig csak kevés információt gyűjtöttünk össze magáról a műsorról. Mindössze azt a plauzibilis feltételezést, hogy az operaévad Gassmann *L'amore artigiano*-jának bemutatójával kezdődhetett; továbbá azt, hogy a második negyedévtől újra adták Sacchini *L'isola d'amore* című operáját (Barbara Dichtler utolsó szerepében bizonyára Maria Anna Tauberrel, akinek a számára most új ruha készült³⁷), Gluck *Orfeóját* pedig biztosan játszották a második és a harmadik negyedévben is.

A műsorról további részinformációk találhatóak egy év végi statisztika-elszámolásban (120. DOKUMENTUM). Ez a zenekarban 1769-től 1790-ig játszó kürtös, (idősebb) Joseph Oliva öt gyermeke közül kettőnek, Josephnek és Johann-nak („Johan”) operastatisztaként és bábmozgatóként teljesített szolgálatait tartalmazza. Eszerint az operaévad végéig (a számla dátuma: november 27.) Joseph a *Lo sposo burlato* előadásain 9, az *Il marchese villano* előadásain 3 alkalommal statisztált egyedül; ezenfelül mindketten 3–3 ízben működtek közre az *Il mondo della luna*, és 8–8 ízben az *Arcifanfano* produkcióiban. Miután mindkét utóbbi esetben azonos számú előadásról van szó, feltételezhető, hogy ezek *együttes* és nem *egymást helyettesítő* fellépések; az *Arcifanfano* esetében 8 + 8 előadás már eleve szóba sem jöhet. Arra, hogy a számla mikortól kezdve öleli fel az Oliva-testvérek szolgálatait, semmi sem utal.

A fentiekből az alábbi nyilvánvaló következtetések vonhatók le:

Ellentmondásnak tetszik, hogy Dammot az *Arcifanfano* 9, míg az Oliva-testvéreket csak 8 előadására fizették. Ennek többféle magyarázata lehetséges, azonban önmagában nem dönti meg a Damm–Bader-lista hitelességét.

³⁷ 58. DOKUMENTUM.

Miután e lista szerint a *Lo sposo burlato*t a negyedik negyedévben kétszer adták elő, a második és a harmadik negyedévben (legalább) 7-szer kellett mennie. Ez tehát az előző évben bemutatott harmadik olyan opera, amelynek továbbjátszásáról adatunk van.

Az *Il marchese villano*t ugyanígy legalább 3-szor játszották a második-harmadik negyedévben. Miután ezek régebbi operák, ezeknek az esetében lehetünk a legkevésbé biztosak abban, hogy a megadott a számok a teljes évre vonatkozó (az évadkezdettől összegyűjtött) adatok.

Ezzel szemben az *Il mondo della luna* mindössze három előadása reálisabbnak látszik: egyrészt a bemutatótól a szeptember 25. előttig terjedő időszak, mindössze jó másfél hónap, eléggé rövid idő ahhoz, hogy feltételezhessük: ezalatt nem cserélgették a statisztákat; másrészt a szeptember 25. előtti 7 *Lo sposo burlato*-előadás elég sok ahhoz, hogy valószínűnek tartsuk: a számla kezdő időpontja visszamegy legalább augusztus kezdetére, vagyis hogy az *Il mondo della luna* előadásait már a bemutatótól fogva tartalmazza.

A repertoárra vonatkozóan még egy értékes adatot nyerhetünk a 70. lábjegyzetben már említett számlából (BC 1777 Auszügel 4tes Quartal N 1/2). Ez a Vielsecker segédgondnok leányai, Philipino (talán elírás Philipina helyett?) és Teresia által teljesített színházi szolgálatokról szól (121. DOKUMENTUM), és az operaszezon lezárásakor készült (Pauerspach november 28-án igazolta). Philipino – nevezzük továbbra is így – 40 fellépése számszerűen nincs lebontva egyes operákra, viszont az operák meg vannak nevezve, az olaszul nem tudó helyi alkalmazottak keresetlen stílusában: „Was die M: Philipino, Vielseckerin, auf dem Tischlers Schäfers Türckisch und Hof-Tomas Bey demselbigen opperen ware”. Itt a „Hof-Tomas” kifejezés rejtély maradt számomra, viszont a többi opera-„ragadványnév” könnyen megfejthető. „Asztalos-operán” nyilván az évadnyitó *L'amore artigiano* értendő, amelynek egyik szerelmes hőse Giannino, a „legnajuolo”. A „pásztor-opera” az *Orfeo*, a „török opera” pedig, ahogy már 1776-ból, Mayer számlájából tudjuk, a *L'incontro improvviso*, amelyet e számla tanúsága szerint még 1777-ben is elővettek.³⁸

A fenti információk birtokában fordítsuk figyelmünket a librettókészítésre vonatkozó adatokra.

A nyomdászszámlák (122–125. DOKUMENTUM) tanúsága szerint ebben az évben öt opera librettóját nyomtatták ki, mindegyiket Bécsben, Joseph Kurzböck nyomdájában. Mint eddig, ugyanúgy ezután sem utal semmi sem arra, hogy ezen az öt operán kívül mást is előkészítettek vagy bemutattak volna 1777-ben. Láttuk, hogy a Kurzböck-számlák datálása nemigen igazít el minket a közelebből nem ismert dátumú bemutatók időpontjának pontosításával kapcsolatban. Mindenesetre a *L'amore artigiano* librettójának számlája (122. DOKUMENTUM) március 27-i keltű, címlapja szerint az operát a tavasz folyamán mutatták be („da rappresentarsi ... la primavera dell' anno 1777”), és a szereposztásban közli az énekesek nevét.³⁹ A *La Frascatana* és az *Il marchese villano* közös librettószámlájának (123. DOKUMENTUM) dátuma június 20. A *La Frascatana* címlapja szerint az operát a nyár folyamán mutatták be („da rappresentarsi ... l' estate dell' anno 1777”), és a szereposztásban szintén közli az énekesek nevét.⁴⁰ Az *Il marchese villano* librettójának, mint említettem, nincs ismert példánya.

³⁸ Teresia csak 14 alkalommal statisztált, mégpedig az „asztalos-”, és az „új” operában; mely utóbbiról csak az teljesen világos, hogy egy 1777-ben bemutatott opera volt.

³⁹ Egyik ismert példánya: *H-Bn*, Zeneműtár, IM 1258.

⁴⁰ Egyetlen ismert példánya: *D-B*, Mus. T 86.

Kitérő: az *Il marchese villano* szerzőjének kérdése

A tárgyalás előre jelzett rendjét megszakítva, ezen a ponton kitérőre kényszerülök az utóbbi opera komponistájának kilétével kapcsolatban. Az irodalom ebben az összefüggésben – 1962-től kezdődően – kizárólag Paisiello nevét említi;⁴¹ véleményem szerint azonban szerzősége rendkívül bizonytalan. Erre nézve a librettón kívül (mármint ha tartalmazta egyáltalán a zeneszerző nevét) csakis a kottaanyag igazíthatna el minket teljes bizonyossággal; sajnos azonban, mint jól ismert, az utóbbi is nyomtalanul eltűnt.

Szögezzük le először is, hogy Paisiello 1788 áprilisától Eszterházán – a kéziratos partitúra címlapja szerint – *La contadina di spirito o sia Il matrimonio inaspettato* címmel játszott operáját 1779 őszén, tehát az 1777-es eszterházi *Il marchese villano*-produkció után mutatták be Szentpétervárott, *Il matrimonio inaspettato* címmel; a szövegkönyv alapjául Pietro Chiari *Il marchese villano* című librettója szolgált.⁴² Ennek a librettónak a különböző variánsaira 1762 és 1795 között még vagy fél tucat különböző címmel komponáltak operákat; ezek közé tartozott Paisiello *Le finte contesse* című kétfelvonásos intermezzója is, amelyet 1766 februárjában mutattak be Rómában.⁴³

Ezek után két kérdés vár tisztázásra: az egyik, hogy Paisiello *Il matrimonio inaspettato*-ja, illetve *La contadina di spirito*-ja valóban pusztán „címvariánsa”-e a korai *Le finte contesse*-nek, amint azt Hárich bármiféle indoklás nélkül kinyilvánítja (s amit azután tőle – szokása szerint mindenfajta kétely vagy korrekció nélkül – Landon is átvesz); a másik, hogy – címvariáns vagy sem – biztos-e egyáltalán, hogy Eszterházán 1777-ben a Chiari-féle *Il marchese villano*-librettónak valóban a Paisiello-féle (első) megzenésítését adták elő, mégpedig *Il marchese villano* címen.

Az első kérdésre a válasz egyértelműen nemleges. Az idézett Paisiello-műjegyzék nem csupán külön számon – 1.07, illetve 1.60 –, külön kompozícióként tartalmazza őket,⁴⁴ de az operák egyes számainak incipitjeiből konkrétan is megállapítható, hogy az *Il matrimonio inaspettato* mindössze egyetlen zenei számot vett át a *Le finte contesse*-ből: Giorgino – egy kisterccsel lejjebb, C-dúrba transzponált, eredetileg Esz-dúr – áriáját („Giuro a tutti miei bisnonni”).⁴⁵ Ez mindenesetre eldönti azt a kérdést, hogy Eszterházán 1788. április 27-én nem felújításra, hanem valóban *bemutatóra* került sor, ahogyan azt Bartha és Somfai is állította (bármilyen fölösleges hangon rótta is meg őket ezért Hárich).⁴⁶

Ami a másik kérdést illeti, hogy tudniillik 1777-ben biztosan a librettó (korai) Paisiello-megzenésítése ment-e Eszterházán, arra a válasz szintén csaknem egyértelműen nemleges; az állításnak mindenesetre semmiféle bizonyítéka nem áll rendelkezésre. A probléma ott kezdődik, hogy a korai Paisiello-operának csupán egyetlen előadásáról tudunk biztosan, tudniillik az 1766-os római bemutatóéről, amelynek a librettója is fennmaradt három

⁴¹ Hárich: *Das Repertoire*, 20, 82; az utóbbi helyen kissé bővebben fogalmazva: „Achte Reprise der Spielzeit [1788] war Paisiellos komische Oper in zwei Akten, *La contadina di spirito*, die bereits 1777 unter der Titelvariante *Il marchese villano* erstaufgeführt worden war.” (Miután a tanulmány csupán 1780-tól kezdődően tárgyalja az operabemutatókat, az *Il marcheséről* csak visszautalás formájában eshet szó benne.) BS 1960-ban – miután az OSZK-ban nincs nyoma – nem tesz említést az operáról (a *La contadina di spirito*-ról természetesen igen, 334). Hasonlóképpen jár el Horányi is (*Eszterházi vigasságok*, 150). Hárich feltételezését Landon is átveszi (*Landon II*, 43), Tank viszont, amint a bevezetőben említettem, különös módon mindkét operáról megfeleldezik.

⁴² Michael F. Robinson, *Giovanni Paisiello: A thematic catalogue of his works* = Thematic catalogues series 15 (Stuyvesant, NY: Pendragon Press, 1991–1993), 282.

⁴³ *Paisiello catalogue*, 19.

⁴⁴ *Paisiello catalogue*, 23. A műjegyzék, konkrét címek nélkül, megemlíti, hogy egyes „music dictionaries”, tévesen, az 1766-os Paisiello-operát az 1779-es korai („original”) változatának tartják. Lehet, hogy Hárich és Landon egyaránt ezt a tévedést visszhangozta.

⁴⁵ Az intermezzóban Giorgio tenor-, a későbbi buffában pedig basszusszerep.

⁴⁶ BS, 145; *Das Repertoire*, 83.

példányban.⁴⁷ Ez a librettó őrzi az intermezzo „hivatalos” címét: *Le due contesse*, amely semmifajta más forrásban nem jelenik meg; a három zenei kézirat közül egy túlnyomórészt autográf, de a nyitányt nem tartalmazó nápolyi kézirat – *I-Nc* Rari 2. 8. 14/15 – az *Il marchese di Tulissano* címet viseli, míg a két, énekhangokra, hegedűre és basszusra redukált kéziratban – *I-Nc* Rari cornicione 55/56, illetve *F-Pn* D 10.229 – a darab *Il marchese di Tulissano*, illetve *Le sponse Tulipano* címen található meg. A librettón és a három kézirat forráson kívül semmilyen más információnk nincs a darabról; továbbá annak sincs nyoma, hogy *Il marchese villano* címen valaha, valahol színre került volna. Ez már önmagában eléggé kérdésessé teszi annak lehetőségét, hogy tizenegy évvel a római bemutató után csakis Eszterházán ébredt volna érdeklődés a csupán Rómában játszott kompozíció iránt, ráadásul pedig olyan címen adják elő, amely a darab semmilyen forrásában nem szerepel.

Azt viszont többféle megfontolás is valószínűsíti, hogy sokkal inkább szóba jöhet Baldassare Galuppi néhány évvel még korábbi, Velencében ugyan már 1762 februárjában bemutatott,⁴⁸ de jóval több helyen és egészen 1778-ig folyamatosan játszott⁴⁹ operája, az *Il marchese villano*. Először is: Galuppi operájának valóban ez a címe. Másodszor: második bécsi színrevitele⁵⁰ egy évvel megelőzte, grazi bemutatója pedig egy évvel követte a mi 1777-es eszterházi *Il marchese villanónkat*, s hogy a helyzet még pikánsabb legyen, a bécsi előadás librettója⁵¹ éppen annál a Kurzböcknél jelent meg, aki az eszterházi librettót is kinyomtatatta. Józan megfontolás szerint Galuppi tartósan sikeres, térben és időben Eszterháza körül kerengő operájának sokkal nagyobb esélye lehetett arra, hogy Esterházy herceg, Haydn vagy Pauerspach előadásra kiválassza vagy javasolja, mint a több mint tíz éven át semmilyen ismert nyomot nem hagyó Paisiello-zsengének.

Miután Galuppi operájának hét (három női és három férfi-), míg a Paisiello-intermezzónak – miként az 1779-es *La contadina di spiritónak* is – csupán négy szereplője volt (kettő-kettő megoszlásban), az eszterházi librettó előkerülése azonnal eldöntené a kérdést. Addig csak a jelmezkészítés adatai adhatnának esélyt az opera azonosítására. Ezek az adatok azonban sajnos szórványosak: csupán a 111. DOKUMENTUM-ban említi Barbara Handlin „Il Marchese Villana” alcím alatt egy-egy „Mamsell Drevier” (Maria Elisabeth

⁴⁷ *Paisiello catalogue*, 22. Több helyen szó esik ugyan egy *La lavandara astuta* címen színpadra állított 1770-es milánói produkcióról is, ám ez Alfred Loewenberg, *Annals of Opera: 1597–1940* (Genf: Societas Bibliographica, 2/1955), 816 szerint Paisiello és Piccinni, míg Franz Stieger *Opernlexikonja*, I–IV. rész (Tutzing: Hans Schneider, 1975–83), II. rész, 3. k., 814 szerint Paisiello és Gassmann műveiből összeállított pasticcio volt; Claudio Sartori, *I libretti italiani a stampa dalle origini al 1800: catalogo analitico con 16 indici*, 1–7. k (Cuneo: Bertola & Locatelli, 1990–94), 14150 szerint viszont Galuppi kompozíciója (lásd alább). Sartori katalógusából az is kiderül, hogy az 1770-es milánói *La lavandara* hétszereplős produkció volt, amelyhez a négy szereplős *Le finte contesséből* legfeljebb betétszámokat vehettek át. – Mind az *Opernlexikon*, mind pedig Sartori elköveti azonban azt a hibát, hogy egynek tekinti a téma korai és a későbbi Paisiello-megzenésítését.

⁴⁸ „Galuppi, Baldassare”, in *Grove*, 2. k., 340; *Annals of Opera*, 257. hasáb.

⁴⁹ Sartori 14750)–14764) számon a következő további bemutatókhoz készített librettókat írja le: Bologna 1762, Rovigo 1763, Prága, Varsó 1766, Bécs 1767, Barcelona, Gubbio 1768, Perugia, Stuttgart (Ludwigsburg) 1770, Pisa 1773, Firenze, Bécs 1776, Graz 1778. Ugyanitt *Il marchese Tulipano* cím alatt a Galuppi-opera 1764-es sinigagliai előadása is megtalálható 14743) számon. Az *Annals of Opera* (257. hasáb) a következő bemutatókat említi (változó címeken): Torino 1763, Sinigaglia és Torino 1764, Prága, Drezda és Varsó 1764, Bécs (Schönbrunn) 1767, Ludwigsburg 1770, Mantova és Corfu 1771, Potsdam 1773, Graz 1778. Ez a velencei bemutatóval együtt több mint 20 produkció.

⁵⁰ Az első, 1767-es bécsi bemutató történetesen nevezetes eseményhez: az 1766–67-ben Johann Ferdinand von Hohenberg tervei alapján átalakított schönbrunni udvari színház megnyitásához kapcsolódik; l. Oscar Deleglise (szerk.), *Das Schönbrunner Schlosstheater* (Bécs: Bauer, 1947).

⁵¹ Baldassare Galuppi, *Il marchese villano* ([Bécs:] Kurzböck, 1776). Egyik példánya: *D-Mbs* Slg. Her 3140; az interneten: http://libretti.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb00057874_00001.html?prox=true&phone=true&ngram=true&mode=simple&fulltext=il+marchese+villano&context=il%20marchese%20villano.

Trever), illetve „Mamsell” (Maria Anna) Tauber számára készített ruhát (Mayer szabó számlája, mint láttuk, nincs operacímekre lebontva). Ez még akkor is nagyon kevés, pontosabban túlságosan áttételes információ, ha a Galuppi-opera három női szereplőjére tekintettel inkább három ruha készítését várnánk: önmagában alig-alig csökkenti a Paisiello-intermezzo eszterházi színpadra vitelének valószínűtlenségét.⁵²

Az adatok összeillesztése – 2

Eredeti gondolatmenetemhez az év hátralévő két librettójával térek vissza. Az *Il mondo della luna* szöveggönyvére vonatkozó Kurzböck-számlának (124. DOKUMENTUM) a dátuma, június 28. csupán egy héttel követi a *La Frascatana* és az *Il marchese villano* közös librettószámláját. A szöveggönyv címlapja utal az előadás alkalmára („rappresentato ... all' occasione degli felici sponsali del signore Nicolo, Conte Esterhazy di Galantha, figlio di S. A. S. e la signora contessa Maria Anna Weissenwolf”) és évszakára („l' estate dell anno 1777”), és közli a fellépők nevét is. Végül pedig az *Arcifanfano re de' matti* librettószámlájának (125. DOKUMENTUM) keltezése október 27.; ez a librettó is megadja a bemutató évszakát („l' autonno”) és az énekesek nevét.

A bemutatók időpontjáról a librettó- és a szabószámláknál több esetben pontosabb információkat remélhetünk a díszletkészítéssel kapcsolatos számlákból, amelyekbe eddig még csak az évadkezdés időpontjával, azaz a nyitó opera bemutatási dátumával kapcsolatban néztünk bele. A következő két opera, a *La Frascatana* és az *Il marchese villano* esetében azonban reményeink hiábavalónak bizonyulnak; olyannyira, hogy tulajdonképpen a két opera bemutatásának *sorrendje* sem okadatolható minden kétséget kizáróan. Egyáltalán, a tizenöt évad operabemutatóinak leggyengébben megvilágított zugához érkeztünk. A szóban forgó két opera sorrendjének meghatározására korábban sem tett kísérletet senki: sőt az utóbb említett opera nem is szerepel a forrásokra rálátó irodalomban. Ennek okai különbözőek. Hárich, *Esterházy-Musikgeschichte*: nem ismerjük a librettót. Horányi, *Eszterházi vigasságok*: a szerző sem a librettó, sem a kottaanyag, sem az addig megjelent irodalom alapján nem tudhatott róla. BS: a zenei anyagnak nincs nyoma. Tank, *Esterházysche Hofmusik*: itt a kihagyás oka nem világos. Hárich, *Das Repertoire*: itt, mint már láttuk, csak a *La contadina di spirito* korábbi címvariánsaként nyer – tévesen – említést, de az 1777-es bemutató időpontjáról nem esik szó. *Landon II*, amint korábban ugyancsak említettük – nyilván a *Das Repertoire* nyomán – említi ugyan, de szintén közelebbi időpont nélkül. Végül pedig a Hárich-hagyaték opera-fasciculusában – természetesen a *La contadina di spirito* korai változatának gondolva – szerepel ugyan, de a bemutató időpontját csupán az 1777-es évszám jelzi.

⁵² Mary Hunter, „Chiari, Pietro”, in Stanley Sadie (szerk.). *The New Grove Dictionary of Opera*, 1. k. (London: Macmillan, 1992), 839–840, illetve Sartori – különböző címeken – még a szüzsének egy anonim szerzőtől, továbbá Piccinnitől, Carusótól és Perezától származó megzenésítéseit is számon tartja 1777-ig. Egy szereposztást nem tartalmazó 1775-ös prágai szöveggönyvtől eltekintve a Paisiellóéin kívül minden más megzenésítés ugyanúgy hétszereplős, mint az első, Galuppi-féle. – Sartori 14151) számú librettója viszont további értékes adalékkal szolgál: egy szerzőt meg nem jelölő 1771-es librettó szerint abban az évben Comóban is előadtak egy *La lavandara astuta* című, hétszereplős operát (a cím nem sokat számít, Galuppi megzenésítését is játszották ezzel a címmel), s ebben Il marchese Tulipano szerepét Guglielmo Jermoli énekelte. Van tehát némi esélye annak, hogy 1777-ben Eszterháznál – talán éppen Jermoli javaslatára és az ő közreműködésével – ugyanezt az operát játszhatták, amely a szereplők száma miatt biztosan nem a Paisiellótól származó valamelyik darab, viszont könnyen lehetett a Galuppié.

Arra, hogy mindkét bemutatóra legkorábban júniusban kerülhetett sor, a következő körülmények utalnak:

- A *La Frascatana* „nyári” bemutatója a librettó címlapja szerint; hiszen valamilyen májusi időpontra minden bizonnyal „tavaszi”-ként hivatkoztak volna. Hogy egyébként mindkét bemutató legkorábban júniusban lehetett, valószínűsíti a bécsi Joseph Porkall vászonnyomó számlája (126. DOKUMENTUM) is, amely szerint a két operához („zur Opera la Fracattana, und Marchese villano”, Pauerspach ellenjegyzése szerint) május 20-án és 31-én még szállítottak nyomott vásznat („angetruckte Leinwath”, „mit frischen farben”). Miután ezeket még valamilyen díszletbe, jelmezbe, esetleg kellékbe még be is kellett dolgozni, a júniusi első bemutató kézenfekvőnek látszik.
- A *La frascatanát* és az *Il marchese villanót* minden olyan dokumentum, amelyben együtt fordulnak elő,⁵³ ebben a sorrendben említi. Hogy ez minden bizonnyal megfelel az időrendnek, az mutatja, hogy mindenütt, ahol korábbi vagy későbbi opera is szóba kerül – s ezeknek az egymás közti sorrendje a már vizsgált dokumentumokból egyértelmű –, ezek egymáshoz, illetve a szóban forgó két operához viszonyítva is időrendben említetnek. Ebből következik az is, hogy ha a *La Frascatana* „nyári” opera, akkor a később bemutatott *Il marchese* is az (hiszen az őket követő *Il mondo* is még csak augusztusi).
- Hogy a harmadik negyedévi számlákban szó sem esik erről a két operáról, az azt jelenti, hogy június végén már minden anyag, kellék, díszlet és jelmez rendelkezésre állt a későbbi bemutatóhoz (ezek szerint az *Il marchese villanóé*hoz) is. Ez június végi vagy július eleji bemutatónak felel meg. A júliusi *Il marchese*-premier feltételezése annyiban tetszik némileg kézenfekvőbbnek, hogy a bemutatók egyenletesebb elosztásával jár együtt; ez azonban nyilvánvalóan nem döntő bizonyíték.
- Végül megemlíthető egy további, az eddigieknél bizonytalanabb adalék is. Ez a Hárich-hagyaték opera-anyagának *La Frascatana*-borítékján és borítékjában is szereplő adat,⁵⁴ amely szerint az operát előadták 1777. június 20-án. (A *bemutatót* Hárich májusra teszi.) Lévé, hogy ez pénteki nap volt, és Hárich nem jelöl meg semmilyen forrást, ezt az információt fenntartással kell kezelnünk. Ha azonban valós, akkor ez is a *La Frascatana* elsőbbségét támasztja alá, hiszen nem látszik túlságosan valószínűnek, hogy június 1. és 20. között mindjárt két operát is bemutattak volna.

Mindebből, összefoglalva, az következik, hogy a *La Frascatana* bemutatója valószínűleg június legelejére, az *Il marchese villanóé* pedig június végére vagy július elejére esett.

Ezzel szemben az *Il mondo della luna* bemutatóját illetően nagyon is sok információval szolgálnak a díszletkészítésre vonatkozó számlák. Mielőtt azonban ezeket megvizsgálom, szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az irodalomban konzekvensen említett augusztus 3-i dátum voltaképpen hipotetikus, bármilyen plauzibilis is ez a hipotézis. Az opera bemutatása, mint ez az eszterházi librettó címlapján is olvasható, a „Pompakedvelő” Miklós herceg másodszülött fiának, Miklósnak az esküvője alkalmából Eszterházán rendezett ünnepségek egyik eseménye volt. Erről az eseményről azonban ismereteink szerint nem számolt be sem korabeli szemtanú, sem pedig a pozsonyi vagy bécsi sajtó. Magának az esküvőnek a napját

⁵³ BC 1777 Auszúgel 2tes Quartal N 53, 54, 58, 62, 68, 70. Az egyetlen kivétel Schellinger operai kottamásoló 1776 novembere és 1777 májusa (május 1-je?) között elvégzett munkáinak jegyzéke (GC 1777 F 14 R 20 N 7), amelyben az *Il marchese villano* anyagának másolása szerepel előbb. Viszont Schellinger következő, az 1777. május 1-je és november 1-je között végzett munkáról szóló számlájában (GC 1777 F 14 R 20 N 21) már előbb következik egy kisebb pótlás (a hegedűszólamok másodpéldánya) a *La frascatanához*, s csak utána az *Il marchese villano* kottaanyagának hátralévő, túlnyomó része.

⁵⁴ A boríték átíratát lásd a (C) függelékben.

(augusztus 3.) is csupán Pohl hivatkozás nélkül közölt adatából ismerjük.⁵⁵ A két korábbi emlékezetes Esterházy-lakodalom közül az első alkalmával – az elsőszülött, Antal 1763-as esküvői ünnepségei során – az ünnepi operaelőadás, tehát az *Acide* bemutatója, a házasságkötést követő napon zajlott Kismartonban, bár ezt az indokolta, hogy magára a szertartásra Bécsben, a Burgban került sor.⁵⁶ 1770-ben, Pocci gróf és Lamberg grófnő eszterházi lakodalmára alkalmával ilyen nehézség nem állt fenn, és tudjuk, hogy a *Le pescatrici* előadását nem is halasztották másnapra, hanem még szeptember 16-án, rögtön az esküvőt követően megtartották.⁵⁷ Az operabemutató augusztus 3-i datálása mindezek alapján indokoltnak, helyessége valószínűnek látszik.

A sajtóbeszámoló hiánya ellenére viszonylag sok mindent tudunk az ünnepségek tartalmáról a levéltári anyag jóvoltából. A 127. DOKUMENTUM ellenjegyzésében Pauerspach cím szerint említi a bemutatott operát, balettet és marionett-előadást: „zur Opera il mondo della Luna, zun Ballet Achilles und Daira, und dann zur Vollendung des 4te theils der Genovefa”. Tudjuk továbbá, hogy legalább egyszer, augusztus 5-én bált is rendeztek.⁵⁸ Emellett 6-án – az előző négy napot, sőt az előadás napját is felölelő próbaidőszakot követően – a marionett-színházban is volt előadás (128. DOKUMENTUM).⁵⁹

Ha bízhatunk a precizitásukban, akkor azonban Travaglia díszletfestői munkájának pénzügyi dokumentumai mondják el a legtöbbet az *Il mondo della luna* bemutatójának valószínű időpontjáról. A 129–132. DOKUMENTUM – melyek közül az elsőben fordul elő Travaglia nevének legkorábbi ismert említése Eszterháznál – arról számol be, hogy az új díszletfestő – Grundmann felügyelete alatt – június 21-től augusztus 8-ig egyetlen nap megszakítással,⁶⁰ megfeszített tempóban dolgozott,⁶¹ mégpedig az első három dokumentum szerint, amelyek az augusztus 2-ig bezárólag elvégzett munkára vonatkoznak, konkrétan a „Monte de la Luna” díszletein. A negyedik számla (132. DOKUMENTUM) annyiban különbözik a többitől, hogy már nem két hetet, hanem csak hat napot (augusztus 3–8.) ölel fel, és nem tartalmaz operacímet, hanem csak az „In dem Großen Theatro” megjegyzést (ami egyébként már az előző számlában is felbukkan, akkor az operacím mellett).

A kérdés természetesen az, hogy az operacím elmaradása az utolsó számlában mennyiben jelenti azt, hogy augusztus 2-ával Travaglia befejezte az opera díszleteinek elkészítését (sőt az is, hogy ez a konkrét dátum nem csupán számlázási forduló-e, amely nem felel meg *pontosan* a különböző munkafázisoknak), vagy mennyiben pusztán esetlegesség, amely ugyanúgy nem

⁵⁵ Pohl II, 79. Günter Thomas az összkiadás előszavában – Günter Thomas (közr.). Joseph Haydn: *Il mondo della luna* = HW, XXV/7, 1. k. (München: Henle, 1979), vii, 4. l.j. – két további történeti forrásmunkára is hivatkozik: Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 54. k., Bécs (Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1886), a 168. oldal után található táblázat; illetve Gróf Eszterházy János, *Az Eszterházy család és oldalágainak leírása* (Budapest: Athenaeum, 1901, 126ff, illetve a 136. oldal után található táblázat. Ezekből azonban csupán a házasság ténye derül ki, semmifajta dátumot nem tartalmaznak.

⁵⁶ *Wienerisches Diarium*, 1763. január 20.

⁵⁷ „Sonntags den 16ten ... Nachmittags gegen 5. Uhr verfügte sich das hohe Brautpaar ... in die fürstl. Hofkapelle, und empfing da die priesterliche Einsegnung. Von dannen erhob sich die gesammte hohe Gesellschaft in das Schauspielhaus, allwo ein italienisches gesungenes Lustspiel, le Pescatrici ... aufgeführt wurde.” *Wienerisches Diarium*, 1770. szeptember 26. Az interneten: <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17700926&seite=5&zoom=33>>.

⁵⁸ HM 1777 N 456; *Itinerarium*, 98.

⁵⁹ „den 6ten aug. Prob und Commödie”, 16 gránátos részvételével. A „Commödie” kifejezés inkább prózai (báb)előadásra látszik utalni; nem egészen világos, hogy ezen a *Genovefa* előadását kell-e értenünk.

⁶⁰ Az időszak első vasárnapján, ami mindjárt a második nap, június 22. volt, még pihenőnapot tartott Travaglia, talán anyagihiány vagy más kezdeti nehézség miatt. A következő hat vasárnapon azután nyíltan semmibe vette a 3. parancsolatot.

⁶¹ Megerősíti ezt Haunold asztalosmester ugyanerre az időszakra vonatkozó számlája (BC 1777 Auszüge 3tes Quartal N 20) is, amely szerint „Wegen Pressirenter arbeit, zu Verferdigung deren Decorationen, ... haben die gesellen auch bey der Nacht, und auch am Sontägen, gearbeitet”.

hordoz valódi információt, mint ahogy az sem, hogy az első két számla esetében elmarad a „nagy színház” említése, noha Travaglia nyilván egyfolytában ott dolgozott. Sőt, még ha a kedvezőbb esetet feltételezzük is, abból sem következtethetünk teljes bizonyossággal a bemutató dátumára: ha Travaglia augusztus 2. után már nem dolgozott az *Il mondo* díszletein, attól a bemutatót tarthatták 3-a után is. Végül pedig az is csak növeli a bizonytalanságot, hogy nem világos: ha a az utolsó számla már nem az *Il mondo* díszleteinek megfestésével kapcsolatos, akkor tulajdonképpen miről szól. Bábpodukcióról – lett légyen az a *Genovefa* vagy egy attól különböző prózai darab – nem lehet szó, hiszen Travaglia továbbra is az operaházban – a „nagy” színházban – dolgozott. A vigasságok során játszott balett, mint láttuk, az *Achilles und Daira* volt, amelynek már június 1-jén megvolt a premierje, így teljesen elképzelhetetlen, hogy még többnapos díszletkészítést (vagy akár -kiegészítést) igényelt. Pantomim-előadás(ok)ra szintén kerülhetett sor ekkor: mind Handlin számlájából (114. DOKUMENTUM), mind a korábban említett Haunold-féle asztalosszámlából (BC 1777 Auszügel 3tes Quartal N 20) kitűnik, hogy voltak ilyenek ebben a negyedévben. Ez a műfaj azonban a prózai színháznál is igénytelenebb színpadtechnikailag; valamely pantomim céljára speciálisan készített díszletről tudomásom szerint (a jelmezekkel ellentétben) az egész eszterházi időszakban nem esik szó. Végül természetesen prózai színházi előadásokra is sor kerülhetett: a Wahr-féle társulat helyét, amelynek kötelékében eredetileg a Schmalögger-féle családi balettegyüttes is Eszterházára érkezett, július folyamán vette át Anton Pauli társulata, amely még a következő év nagy részében is Eszterházában játszott.⁶² Hogy ilyen előadásoknak nem találjuk nyomait a pénzügyi dokumentumokban,⁶³ annak az az oka, hogy a társulatok az átalánydíjazásért kész előadásokat szállítottak, s alapesetben a jelmezekről is maguk gondoskodtak; szerény díszletigényüket pedig, ritka kivételektől eltekintve, bőségesen fedezték a meglevő operadíszletek. Ez viszont azt jelenti, hogy Travaglia hetedik – hatnapos – munkahetének tartalma, más, meggyőző lehetőségek híján, esetleg mégis az *Il mondo della luna*val függhet össze. Tehát az opera premierje, 8-án, pénteken vagy 9-én, szombaton esetleg az eseménysorozat záróeseménye is lehetett.

Tekintetbe véve a viszonylag sok ismert vagy valószínűsíthető produkciót, s hogy bálból vagy opera-előadásból akár többet is rendezhettek,⁶⁴ az ünnepségsorozat könnyen eltarthatott hat vagy hét napig, tehát 8-ig vagy 9-ig. Persze, ha legalább két operaelőadást tartottak, azok bizonyára nem az utolsó két napra kerültek, hanem arányosabban osztották el őket.

Van azonban még további két, egymással bizonyára összefüggő körülmény, amelyet figyelembe vehetünk az operabemutató időpontjával összefüggésben.

Az egyik az, hogy a hatalmas munkával előkészített operát szeptember 25-től már egyáltalán nem adták elő, és – a 120. DOKUMENTUM szerint – biztosan addig is csak háromszor, sőt valószínűnek tetszik, hogy ez a teljes előadásszám.

A másik körülmény a Jermoli-házaspár fellépésének, illetve esetleges idő előtti távozásának kérdése. Landon úgy véli,⁶⁵ hogy Jermoliék, noha a (jóelőre, már júniusban) kinyomtatott librettóban az ő nevük szerepel Ecclitico, illetve Lisetta alakítójaként, az *Il mondo della luna* bemutatóján már nem vettek részt, mert júliusban elutaztak Eszterházáról. A helyzet azonban nem egészen egyszerű.

⁶² Az 1777 júliusi gázsi kikifizetését a BC 1777 N 449–467 számú elismervények igazolják. 1778-as előadásait pedig a *Bader-lista* (1. DOKUMENTUM) tartalmazza.

⁶³ Kivéve az 1782 és 1785 közötti statisztika- és díszletmunkás-kimutatásokat.

⁶⁴ 1770 szeptemberében, Póczi gróf és Lamberg grófnő esküvője alkalmából kétszer, 16-án és 18-án adták elő Haydn *Le pescatrici*-jét (*Preßburger Zeitung*, 1770. szeptember 29. Az interneten: <<http://www.difmoe.eu/archiv/calendar?content=Periodika&day=29&kalender=1&month=9&name=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&title=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&year=1770>>.

⁶⁵ *Landon II*, 49, 402.

Guglielmo és Maria Jermolit az 1773-as kismartoni Conventionale (133. DOKUMENTUM) bejegyzése szerint 1777. március 18-án szerződtek, március 1-jére visszamenő hatállyal, szokatlanul rövid időre: nyolc hónapra, tehát október 31-ig. A lap szélén azonban ezt olvashatjuk: „sein [?] Ende July aus dienst getr[eten] jedoch bis Ende [Oct]ober bez[ahlt] worden”.⁶⁶ Ez tiszta sornak tetszhet, mégsem tekinthető a júliusi *elutazás* explicit bizonyítékának.⁶⁷ Valamivel pontosabb információval szolgál a házaspárnak júliustól októberig járó tiszteletdíj egy összegben történő felvételéről szóló elismervény, amelyet Guglielmo Jermoli július 24-én írt alá, illetve a hercegnek a kifizetést engedélyező határozata, amely három nappal korábban kelt.⁶⁸ A kérdés tehát egyszerűen annyi, hogy a lakonikus tömörségű széljegyzet azt foglalta-e össze, hogy „a házaspár kilépett, felvette a neki járó pénzt, és haladéktalanul távozott”, vagy pedig azt, hogy „a házaspár kilépett, felvette a neki járó pénzt, és mintegy két héttel később, az *Il mondo della luna* bemutatóját és két további előadását még abszolválva, távozott”. Úgy gondolom, hogy a szűkszavú bejegyzés a második lehetőséget semmiképp sem zárja ki kategorikusan. Mindenesetre, ha valóban maradtak, de már csupán néhány napig, akkor ez nagyon életszerű magyarázatát jelenti a drága operaprodukció meglepően kevés előadásának, majd a repertoárból történő végleges eltűnésének – hiszen két kulcsszereplőt kellett volna pótolni a továbbjátszáshoz, miközben a szereposztás már eleve tartalmazta a társulat mindhárom tenoristáját. Az is kevésbé látszik életszerűnek, hogy a mégoly nagylelkű Miklós herceg a le nem szolgált idő honoráriumát akkor is kifizettette volna nekik, ha az utolsó pillanatban végveszélybe sodorták volna az örömapa fő ajándékát az ifjú párnak.⁶⁹ Hogy a bemutón Jermoliék léptek fel, azt az is valószínűsíti, hogy míg az összes szereplő jelmezeinek elkészítése név szerint szerepel a számlaanyagban, a két hipotetikus beugró számára készülő jelmezeknek nem találjuk nyomát.

Az sem elhanyagolható körülmény, hogy az 1777-es és 1779–81-es eszterházi szerződésai között Londonban működő házaspár angliai jelenléte 1777 novembere előtt nem mutatható ki. A Sartori-librettójegyzék énekesek szerinti mutatója szerint⁷⁰ Guglielmo Jermoli (legalább) öt, Maria (legalább) négy operaprodukcióban szerepelt Londonban 1777 és 1779 között. Ebből 1777-re mindkettejüknek egy-egy premierje esik. Sartori szerint Maria lépett fel korábban Paisiello *Le due contesse* című buffájában, amelynek a bemutatója november 4-én volt.⁷¹ A 17–18. századi londoni színházi életet részletesen bemutató lexikon szerint viszont Guglielmo is fellépett ugyanebben a darabban.⁷² Vagyis a Jermoli-házaspár valóban élt a lehetőséggel, hogy jóval szerződésének lejártá előtt eljöhessenek Eszterházára; de abból a szempontból, hogy november elején színpadra léphessenek Londonban, semmi jelentősége nem volt annak, hogy július 25-én vagy akár egy hónappal később indultak-e útnak.

⁶⁶ A táviratszerű rövidítések a margó keskenységének tulajdoníthatók.

⁶⁷ Landon így fogalmaz: „The Jermoli couple ... left Eszterháza in July.” *Landon II*, 402.

⁶⁸ GC 1777 F 11 R 16 N 13 = *H-Bn*, Zeneműtár, A. M. 1005, illetve 1006.

⁶⁹ Kézenfekvő, hogy a le nem szolgált honoráriumot előlegként fizethette ki nekik Miklós herceg. A házaspár ugyanis 1779-ben már október 28-án visszatért Eszterházára (Guglielmo érkezéséről l. SP 1779-80 N 86), és november 21-én, közvetlenül a tüzeset után, mindketten felléptek a *L'amore soldato* bemutatóján a librettó tanúsága szerint (Alessandro Felici, *L'amore artigiano* (Bécs: Kurzböck, 1779). Legközelebbi lelőhely: *H-Bn*, 209.062.). Újabb, kétéves szerződésük azonban csupán 1781. április 1-jén lépett életbe (ED N 1270).

⁷⁰ *Sartori*, 2. pótkötet: Cantanti, 353.

⁷¹ *Annals of Opera*, 349. hasáb.

⁷² Philip H. Highfill, Jr.—Kalman A. Burnim—Edward A. Langhans, *A Biographical Dictionary of Actors, Actresses, Musicians, Dancers, Managers & Other Stage Personnel in London, 1660–1800*, 1–16. k. (Carbondale—Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1973–1993), 8. k., 155: „The tenor Guglielmo Jermoli made his first appearance at the King's Theatre on 4 November 1777 singing the Cavaliere della Piuma in *Le due contesse*”.

Összefoglalva: a júliusi elutazás feltételezését mindenképpen elhamarkodottnak kell tekintenünk; s az eset ismét egyszer emlékeztet minket annak a módszertani hibának a veszélyeire, amikor bizonyos tények mégoly plauzibilisnak tetsző *interpretációját* összetévesztjük magukkal a tényekkel.

Ezzel végére jutottunk az 1777-re vonatkozó információk áttekintésének, beleértve azt, ami az *Il mondo della luna* bemutatóját követő időszak műsoráról tudható. Magáról az *Il mondo* bemutatói napjáról, bár a kérdést több irányból is megpróbáltuk megközelíteni, semmilyen új bizonyosságot nem állapítottunk meg; annyit mindenesetre elmondhatunk, hogy e mögött a bizonytalanság mögött az eddiginél körültekintőbb vizsgálódás áll. Következhet tehát az 1777-re vonatkozó adatainkat összefoglaló táblázat:

HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 12.

NAGYHÉT: MÁRCIUS 23–30.

Az operaévad legvalószínűbb kezdőnapja
április 6. vagy 10.

A bemutatók legvalószínűbb napja
április 6., ill. június 5.; lehetséges továbbá,
hogy az *Il marchese villano* bemutatójára
már június végén sor került.

Az újonnan bemutatott operákon
kívül ebben az időszakban biztosan mű-
soron volt a *L'isola d'amore* és az *Orfeo*,
ed Euridice is. Lehetséges azonban, hogy
az 1777-ben tovább játszott *Lo sposo bur-*
latót és a *L'incontro improvvisót* is előad-
ták ebben a negyedévben.

Az előadási dátumok hasábos elhelyezése
és az előttük álló csillagok – mint a to-
vábbiakban is – arra hívják fel a figyel-
met, hogy ezek nem egyenként dokumen-
tált, hanem csupán hipotetikus dátumok,
jóllehet túlnyomó többségük bizonyára
valós. Az össz-előadásszám viszont szinte
biztosan 24.

A legvalószínűbb előadási napok:

*V **április 6. Gassmann: L'amore artigiano**
(vagy csak 10-én)

*CS április 10.

*V április 13.

*CS április 17.

*V április 20.

*CS április 24.

*V április 27.

*CS május 1.

*V május 4.

*CS május 8.

*V május 11.

*CS május 15.

*V május 18.

*CS május 22.

*V május 25.

*CS május 29.

*CS **június 5. Paisiello: La Frascatana**
(a bemutató esetleg a következő két-
három előadás valamelyikén volt)

*V június 8.

*CS június 12.

*V június 15.

*CS június 19.

P június 20.?? La Frascatana
(azonos az előző napival?)

*V június 22.

*CS június 26.

*V június 29.

A bemutatók közül az *Il marchese villano* bemutatásának időpontja hozzávetőleges; július 3-át az az Eszterházán vissza-visszatérő tendencia valószínűsíti, ami áprilisban, májusban és augusztusban is érvényesülhetett, de pl. 1786-ban is megfigyelhető, hogy a premiereket a hónapok első előadási napján tartásák. Az opera szerzőjeként elsősorban Galuppi jön számításba, de Paisiello sem zárható ki. Niccolò Piccinni, Luigi Caruso, és különösen David Perez szerzősége lényegesen valószínűtlenebb.

Az *Il mondo della luna* bemutatójára augusztus 3. és 9. között bármikor sor kerülhetett.

Az újonnan bemutatott operákon kívül ebben az időszakban biztosan műsoron szerepelt az *Orfeo, ed Euridice*; igen valószínű, hogy a *Lo sposo burlato* viszonylag sok 1777-es előadásának egy része is a harmadik negyedévben zajlott. A többi korábban bemutatott opera közül a *L'isola d'amore* műsoron tartása látszik a legvalószínűbbnek, miután a megelőző és a következő negyedévben is előadták.

Az össz-előadásszám ebben a szeptember 21-ig tartó időszakban minden bizonnyal 23 volt. Miután a naptárban 24 vasárnapi és csütörtöki nap szerepel, a hipotetikus dátumok legalább egyike biztosan nem valószínű.

A legvalószínűbb előadási napok:

*CS **július 3. Galuppi (?): Il marchese villano**
(a bemutató esetleg egy-két előadással korábban vagy később volt)

*V július 6.

*CS július 10.

*V július 13.

*CS július 17.

*V július 20.

*CS július 24.

*V július 27.

*CS július 31.

*V **augusztus 3.? Haydn: Il mondo della luna**
(a bemutató esetleg a következő hat nap bármelyikén is lehetett)

*CS augusztus 7.

*V augusztus 10.

*CS augusztus 14.

*V augusztus 17.

*CS augusztus 21.

*V augusztus 24.

*CS augusztus 28.

*V augusztus 31.

*CS szeptember 4.

*V szeptember 7.

*CS szeptember 11.

*V szeptember 14.

*CS szeptember 18.

*V szeptember 21.

CS	szeptember 25.	Il barone di rocca antica
V	szeptember 28.	Il barone di rocca antica
CS	október 2.	Il barone di rocca antica
V	október 5.	Lo sposo burlato
CS	október 9.	Il barone di rocca antica
V	október 12.	Lo sposo burlato
CS	október 16.	Il barone di rocca antica
V	október 19.	Dittersdorf: Arcifanfano re de' matti
CS	október 23.	Il barone di rocca antica
[V	október 26. ?	Arcifanfano re de' matti
[H	október 27.???	
CS	október 30.	Arcifanfano re de' matti
[V	november 2. ?	L'isola d'amore
[H	november 3.???	
CS	november 6.	Arcifanfano re de' matti

V	november 9. ?	Il barone di rocca antica
H	november 10.???	
CS	november 13.	Arcifanfano re de' matti
V	november 16. ?	Arcifanfano re de' matti
H	november 17.???	
K	november 18. ??	Arcifanfano re de' matti
SZE	november 19. ??	
CS	november 20.	Arcifanfano re de' matti
SZE	november 26. ?	Arcifanfano re de' matti (esetleg korábban vagy később?)

1779

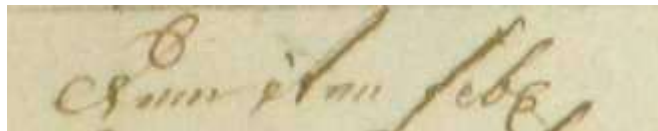
Az 1779-es év – mint majd látni fogjuk – hatalmas előrelépést, sőt inkább előreugrást hozott az eszterházi operajátszás történetében. Ez volt az egyik leghosszabb operaszezon, az addig szokásos bemutatószám csaknem kétszeresével, az addigi átlagos előadásszám másfélszeresével, két Haydn-bemutatóval és az ősz folyamán a színházi kiadások adminisztrációjának gyökeres megújításával, amelynek köszönhetően ettől fogva nem csupán a műsornaptárról, de az előadások minden részletéről az addigiaknál jóval kimerítőbb, rendszeresebb és megbízhatóbb információkkal rendelkezünk. És ebben az évben következett be az első eszterházi operaház – és a kastélyegyüttes egyik büszkesége, a kínai bálterem – leégése is, amely azonban csak rövid távon hozott megtorpanást, végeredményben inkább ösztönzően hatott az itteni operaéletre, de legalábbis az előadások vizuális megvalósítására.

Bár az előző évihez hasonló összefoglaló, minden műfajra kiterjedő éves műsor Bader betegsége, majd halála miatt már nem készült, az előadások dátuma alig néhány kivétellel már a szezonkezdettől rendelkezésünkre áll. Bár az 1776-ban mankóként használt ácsnapyszámok helyett egy mintegy két és fél hónapra kiterjedő időszakban még az 1778-ban megismert gránátos-kimutatásokra vagyunk utalva, ezek már sokkal explicitebbek lesznek, és az első hónapok előadásainak egynegyedéhez megbízhatóan tudunk címet is rendelni.

Az alábbiakban tehát a gránátosok 1779-ben is folytatódó statisztika-kimutatásaiból fogunk kiindulni. Az első ilyen (135. DOKUMENTUM) februárra és márciusra, tehát az első negyedévre vonatkozik, s az operaévad kezdetével kapcsolatban is eligazít minket. Íme az elszámlolásnak a korábbiakéhoz hasonló kivonata (ne felejtsük el, hogy ezek a kimutatások nem tesznek különbséget próbák és előadások között: „Opern und Proben” – áll a felzetben):

H	febr. 1.	3 fő
CS	25.	4 fő
V	28.	8 fő
K	márc. 2.	4 fő
CS	4.	4 fő
SZO	6.	4 fő
V	7.	5 fő
K	9.	4 fő
CS	11.	4 fő
V	14.	3 fő
CS	18.	3 fő
V	21.	3 fő

Az egymagában álló és több mint három hetes szünettel követett nyitódátum kétségkívül meglepően hat, noha az 1778-as évadkezdés is nagyon hasonlóan fest, sőt már 1776-ban is háromhetes szünet követte az első két előadást (bár ott a nagyhét is hozzájárult a hosszabb kihagyáshoz). Miután egy magában álló próba teljességgel értelmetlen lett volna, azt kell feltételeznünk, hogy február 1-jén már valamilyen opera-előadásra került sor. Egyébként, bár ezek a gránátos-kimutatások eléggé nehezen olvashatóak, ezt az 1-jei dátumot nehéz lenne másképp értelmezni:

Ugyanakkor az *Itinerárium* szerint⁷³ Miklós herceg az év kezdetétől legalább február 10-ig folyamatosan Bécsben tartózkodott, s jelenléte Eszterházán csak február 22-től dokumentálható. Bár datált aláírása Bécsben csak január 31-ről és február 2-ről ismert, s szokásait ismerve egy egészen rövid „átrándulás” sem teljesen életszerűtlen, mindez azért eléggé bizonytalanná teszi, hogy a gránátosok adata mögött valóban opera-előadás áll-e. A február 22-i eszterházi adat viszont jól egyezik a rendszeres opera-előadások sorának február 25-i kezdetével, valamint azzal, hogy a Diwaldt-féle társulatnak szerződése szerint⁷⁴ február 24-én – vagyis hamvazószerdán, a nagyböjt kezdőnapján – kellett elindítania a színházi évadot.

Mindenesetre az imént felsorolt 12 dátum közül kellene kiszűrniünk az esetleges próbadátumokat. A gránátosok napidíja mellett feltüntetett három tétel közül kettő első pillantásra mint ha azt támasztaná alá, hogy 11 előadás lehetett, hiszen az első két tétel: „Dem Schneider pr. 11 Opern”, illetve „Dem Giovanni Mustelli pr detto”. (Giovanni Mustelli kiléte nem világos.) Igen ám, de a számok azt mutatják, hogy a szabó 12, Mustelli pedig 13 napi díjazást kapott, miközben összesen csak (legfeljebb) 12 dátumunk van. (A harmadik kifizetés, Franz parókakészítőé, csupán 8 nap ellenértéke, ő nyilván többször is távol maradt.) Ezeket a furcsaságokat egyelőre félretéve, vizsgáljuk meg, milyen más bizonylatok lehetnek érdekesek számunkra.

A 136. DOKUMENTUM tanúsága szerint márciusban 9 operai ügyeletre volt szükség: „aus gearbeith ... bey 9 opperen dann 1 Comedi”; az érintett, Johan Wöber neve nem ismerős, feladata nem világos. Ez valószínűsíti a rendelkezésünkre álló márciusi dátumok előadás jellegét. S bár a 135. DOKUMENTUM egy névtelen szabót és egy ismeretlen parókakészítőt említ, megjelennek régi ismerőseink is: a 137. DOKUMENTUM-ban Martin Damm, aki a teljes negyedévben 11 operai szolgálatot teljesített, a 138. DOKUMENTUM-ban Barbara Handlin („Bey 12 Opperen gewöst”), a 139. DOKUMENTUM-ban pedig Johann Mayer („11 mahl die obara dienst getan”). A főleg 11 és 12 között ingadozó ügyeleti számok, illetve napidíj-fizetések végeredményben azt valószínűsítik, hogy a gránátos-elszámolásnak valójában mind a 12 dátuma opera-előadást jelenthet; sőt ezt a számot is csak február 1. beszámításával tudjuk „kihozni”.

Ha azonban azt is figyelembe vesszük, hogy az adott dátumok a hét melyik napjaira esnek, akkor egy próbadátum lehetősége is kirajzolódik. Látjuk, hogy – a február 1-ji dátumtól most eltekintve – március 9-ig csupa vasárnapi, keddi és csütörtöki időpontunk van, március 11-től pedig csupa vasárnapi és csütörtöki. Az előadási napok „besűrítésére” pedig a hétfő és csütörtök közötti négynapos intervallum keddi „megfelelése” a legkézenfekvőbb lehetőség (ahogyan ez később állandósult is). Nem világos, hogy mi volt az oka az első két hét sűrűbb operaprogramjának, hiszen, mint láttuk, február 24-én a színházi évadnak is meg kellett kezdődnie. Mint látjuk, a nagyböjti időszak ebben az évben az operévad kezdetét is kijelölte.

⁷³ 99.

⁷⁴ MI F 77 N 13 (*H-Bn*, Zeneműtár, A. Th. 34), illetve MI F 82 N 82 (*H-Bn*, Zeneműtár, A. Th. 36 és 37).

Kakukktojásként ott van azonban a sorban a március 6-i, *szombati* dátum is, az adott héten – a következővel ellentétben – már nem három, hanem egyenesen négy előadást involválva. Ez mindenképpen szokatlanul sok, és felveti annak gyanúját, hogy szombaton mégis próba lehetett, pontosabban egy másnapi premier főpróbája. Ez összhangban van azzal a később számtalanszor dokumentált gyakorlattal, hogy a bemutatók főpróbáját a premier előtti, „nem operai” napon tartották. Ez persze csupán feltételezés, jóllehet igen plauzibilis feltételezés. Amennyiben viszont 6-án, szombaton mégis előadás volt, akkor több dátum is számításba jöhet premier-dátumként. Nevezetesen Paisiello *Le due contesse* című operájának bemutatóját kell „elhelyeznünk”, miután a *La vera costanza* április 25-i bemutatójától kezdve minden premier pontosan és megbízhatóan dokumentálva van, Astarita *I visionari* című operájának előkészületei pedig a 140. DOKUMENTUM tanúsága szerint március 21-én még a jelmeztervek véleményeztetésénél tartottak (azt az operát tehát legkorábban csak áprilisban mutathatták be), ezért a levéltári dokumentumok és a librettók tanúsága szerinti egyetlen további 1779-es opera, a *Le due contesse* bemutatójának kellett még az első negyedévben megtörténnie. Miután továbbá az opera librettójának⁷⁵ címlapja szerint a bemutató tavasszal volt („da rappresentarsi al teatro d’ Esterhaz la primavera 1779”), tehát februári dátum nem jön szóba, ebben az esetben – ha tehát 6-át nem tételezzük főpróbának – tulajdonképpen bármelyik felmerült március eleji nap lehetett a bemutató napja. (Későbbi időpont már nagyon közel kerülne az *I visionari* bemutatójához.)

Ezt a néhány felmerülő kérdőjel ellenére (február 1. és március 6. státusa, a vártnál több napra fizetett ügyeleti pénzek) alapján világos és megalapozott képet tovább bonyolítja – bár egyben gazdagítja is – egy jóval későbbi adat. A 141. DOKUMENTUM, amely hamarosan rendkívül fontos adatok sorával járul majd hozzá vizsgálódásunkhoz, a népes Oliva-család tagjainak, Johann, Joseph és Wenzel Olivának márciustól júniusig teljesített operai szolgálatait összegezi címmel, dátummal és annak megjelölésével, hogy próbáról vagy előadásról van-e szó: „Consignation. Über verrichtete Theater Dienste welche bey Operen auf dem Großen Theater abgestattet seyn worden”. Ennek első két tétele – amely után már csak áprilisiak következnek – a „La lo Canda” című opera március 4-i próbája és másnapi előadása, amelyeken Wenzel Oliva teljesített szolgálatot.

Amennyire örülünk annak, hogy legalább egy konkrét előadáscímet megismerünk az évad legelejéről, annyira sajnálatos, hogy a dátumok viszont sajnos nem harmonizálnak az eddig megismertekkel. Az rendben volna, hogy 4-én volt egy próbanap, amely szerepel a gránátosok próbákat és előadásokat is magába foglaló ügyelei között; de vajon az 5-i előadás hogyan maradhatott ki onnan? (Miután március 5. péntekre esett, ez az adat már eleve gyanús kissé). Egy-két napos elcsúszást pedig annál könnyebben feltételezhetünk, mivel a kimutatás – amelynek csupán az átvételi elismervénye van datálva, július 24-re – június 28. előtt nem készülhetett, amikor pedig a márciusi ügyeletek már csaknem négy hónappal korábbi események voltak. A képet így könnyen tudjuk hihető módon „retusálni”; így persze bizonyossághoz nem, csak valószínű feltételezésekhez juthatunk.

Esetünkben a legegyszerűbb, ezért legvalószínűbb korrekciós lehetőség annak feltételezése, hogy a *La locanda* próbájának, illetve előadásának helyes dátuma egy nappal korábbi, vagyis a próba 3-án, az előadás pedig 4-én lehetett; ez tökéletes összhangban van az eddig megismertekkel. A megadottnál egy nappal *későbbi* dátumok – próba 5-én, előadás 6-án – formálisan ugyancsak összhangban lennének a korábbiakkal, ám a szombati előadás önmagában is szokatlan, egymást követő szombati és vasárnapi előadás pedig végképp életszerűtlen. *Két* nappal korábbi dátumokkal hasonló lenne a probléma, mint a korrigálatlan 4-5-ével, ennek feltételezése tehát teljesen észszerűtlen volna. Végül az Oliva-féle dátumokat

⁷⁵ Giovanni Paisiello, *Le due contesse* (Bécs, Kurzböck, 1779). Hozzáférhető példány: A-Wgm, 17 000 Tb.

két nappal *későbbre* tolva belecsúsztunk korábbi feltételezésünkbe, hogy szombat-vasárnap (fő)próba és előadás lehetett; csak így akkor a *La locandáé*, és nem az új operáé.

A többé, illetve kevésbé valószínű lehetőségeket az alábbi listában foglalhatjuk össze:

H	február 1. ??	
CS	február 25.	
V	február 28.	
K	március 2.	
SZE	március 3. ?	<i>La locanda – próba</i>
CS	március 4. ?	<i>La locanda</i>
SZO	március 6.	<i>Le due contesse – főpróba</i> (esetleg előadás, más operáé?)
V	március 7.	Paisiello: Le due contesse (vagy bemutató más március eleji időpontban?)
K	március 9.	
CS	március 11.	
V	március 14.	
CS	március 18.	
V	március 21.	

Miután az 1778-as év áttekintésének végén, a 18. oldalon egy táblázatban összefoglaltuk az évad folyamán játszott operák által igényelt gránátos-statiszták számát, a fenti listában az ismeretlen műsorú előadások tartalmát e számok alapján megkísérlelhetünk lehetőségeket kizárni, illetve valószínűsíteni.

A február 1-jei 3-as szám – ha valóban előadásról van szó – legvalószínűbben a *L'astratto*, esetleg a *La sposa fedele* vagy az *Il geloso in cimento* előadására utal.

A február 25-i 4 statisztá, fordítva, az utóbbi két opera előadását valószínűsíti inkább, a *L'astratto*val, mint nem elképzelhetetlen lehetőséggel (gondoljunk a statisztaszámokban 1778-ban megfigyelhető fluktuációra).

Február 28-án 8 statisztára volt szükség; ez karakterisztikus különbség. A korábban 9 statisztával játszott *La locandára* azért nem gondolhatunk, mert az Oliva-féle adat, ha nem napra pontos is esetleg, a próbával együtt mindenképpen márciusi felújításra utal. Az előző évad nagy statisztaigényű operái közül az *Il finto pazzo per amore* 1778-ban áprilisban ment utoljára, és későbbi előadásáról nincs tudomásunk. Hasonló a helyzet a *La buona figliuolával*, de október 22-i utolsó előadással; ennek februári elővétele tehát valószínűtlen, bár talán nem zárható ki teljesen. Messze a legesélyesebb a február 28-i előadásra a *La Frascatana*, amelynek a statisztaszáma különösen változékonny volt 1778-ban, de a leggyakrabban 7-es érték jól összeegyeztethető a mostani 8-cal; ráadásul ezt az operát nemcsak 1778-ban játszották november 5-ig, hanem – mint hamarosan látni fogjuk – 1779-ben is biztosan elővették még legalább háromszor (igaz, hogy ezek őszi előadások voltak).

Március 2-án a lehetőségek azonosak a február 25-ivel.

A többi márciusi nap statisztá-létszáma arról tanúskodik, hogy bármennyivel csúszott is el esetleg az Oliva családdal kapcsolatos dokumentumnak a *La locandára* vonatkozó adata, annyi biztos, hogy az operát immár nem az előző évi 9, hanem legfeljebb 4 vagy 5 statisztával játszották tovább. Ezt szem előtt tartva a március 9-ével kezdődő előadásokról csupán annyi valószínűsíthető, hogy 9-én és 11-én – a *La Frascatana* kivételével – bármely 1779-ben addig játszott opera, tehát a „még friss” *Le due contesse* és *La locanda*, a *La sposa fedele*, az *Il geloso in cimento*, esetleg pedig a *L'astratto* is mehetett 4 statisztával, míg a hátralevő három napra vonatkozóan, amikor a statiszták száma 3 volt, megnő a *L'astratto* esélye, viszont háttérbe szorul a *La locanda* (hiszen az eredetileg kifejezetten sok statisztát igényelt), illetve a *Le due contesse* (hiszen azt legvalószínűbb feltételezésünk szerint kevéssel korábban 5

statisztával mutatták be). Ugyanakkor a *La sposa fedele* valószínű, illetve az *Il geloso in cemento* szinte bizonyos májusi felújítása azt valószínűsíti, hogy az évadot inkább más operák továbbjátszásával kezdhették.

Az első negyedévre vonatkozó végső következtetéseink tehát így foglalhatók össze:

H	február 1. ??	[L'astratto, esetleg La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	február 25.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
V	február 28.	[La frascatana, esetleg La buona figliuola?]
K	március 2.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
SZE	március 3. ?	La locanda – próba
CS	március 4. ?	La locanda
SZO	március 6.	Le due contesse – főpróba (esetleg előadás, más operáé?)
V	március 7.	Paisiello: Le due contesse (vagy bemutató más március eleji időpontban?)
K	március 9.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa Fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	március 11.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa Fedele vagy Il geloso in cemento]
V	március 14.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	március 18.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
V	március 21.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]

Az áprilisi előadásoktól kezdve több okból is ugrásszerűen bővül a rendelkezésünkre álló információ. Ettől a hónaptól a gránátosok kimutatásai megkülönböztetik a próbákat az előadásoktól, sőt még további értékes részleteket is tartalmaznak; megjelenik egy új irattípus az előadások (és csak az előadások) dátumaival; és végül az Oliva-család már felhasznált elszámolásának még nem vizsgált része hónapról hónapra egyre több próba- és előadási dátumot tartalmaz, mindegyikhez operacímeket is rendelve. A három irattípus egyszersmind egymás ellenőrzését is szolgálja. Mindennek nyomán áprilisban – legalább a dátumok tekintetében – immár szilárd talaj van a lábunk alatt.

Az áprilisban statisztáló gránátosok kimutatását (142. DOKUMENTUM) így foglalhatjuk össze, külön oszlopba rendezve a dátummal kapcsolatos mindenféle információt az aznapi létszámon kívül, mégpedig betűhíven:

SZO	ápr. 3.	Prob	4 fő
V	4.	Prob	4 fő
H	5.	mittag Prob	4 fő
H	5.	Neies Opera	4 fő
CS	8.	do. Opera	4 fő
V	11.	do. Opera	3 fő
CS	15.	opera	3 fő
V	18.	opera	3 fő
H	19.	Prob	7 fő
CS	22.	do. opera	3 fő
P	23.	do. Prob	7 fő

SZO	24.	do. Prob vormittag	7 fő
SZO	24.	do. Prob nachmittag	7 fő
V	25.	do. opera	7 fő
CS	29.	do. opera	7 fő

Az évad lendületbe jöttével, mint látható, beáll a vasárnapi és csütörtöki opera-előadások szabályos váltakozása (amelyet már 1777-ben munkahipotézisként használtunk). Az adatsor érdekessége, hogy itt találkozunk először egy – illetve mindjárt két – operapremiért előkészítő, ha nem is feltétlenül teljes, de több napos próbasor dokumentálásával. A „Neies Opera” kifejezés 5-én, valamint a 7 statisztás próbák sorát megkoronázó 7 statisztás „do. opera” megjegyzés 25-én nyilvánvalóan egyaránt bemutatóra utal. Közülük az utóbbi az Oliva-féle összesítés szerint (pl. ezeknek a soroknak az értelmében: „23 April hat Joseph Oliva bey Laverio Costansa 1 [Prob]”, illetve 24-én 2 „Prob”, majd 25-én „Produg”) a *La vera costanzáé* volt, következésképpen 5-én csak az *I visionarié* lehetett. (A hétfői premiért az indokolja, hogy április 4. húsvét vasárnap volt.) Az 5-i bemutatót megelőző három próba nyilvánvalóan a premiért készítette elő.

Megjegyzendő, hogy az Eszterházián játszott *I visionari* szerzőjével kapcsolatban két lehetőség merült fel a korábbi irodalomban. Az operához Eszterháza számára tudomásunk szerint nem nyomtattak librettót; a Kärtnerthortheaterben 1774 őszén tartott előadásokhoz készült librettó viszont megvolt Hárich tulajdonában. Ebben szerzőként „Sig. Gennaro Astaritta maestro di capella napolitano” van feltüntetve, Hárich⁷⁶ azonban az operát egy állítólag Haydn-tól származó, de általa nem azonosított feljegyzés szerint Guglielminek tulajdonítja. A Haydn 1784-es operalistáját („Spezificatione di tutte Le Opere”) közléte cikkében,⁷⁷ amelyben a „Visionarij” szerzőjeként valóban Guglielmi szerepel, ám amelyben a felsorolt operák szerzőinek jó egyhatodát hibásan adja meg Haydn, Hárich viszont már meghajol az előtt a nehezen megkerülhető tény előtt, hogy Guglielmi nem is írt ilyen operát. Az első, 1959-es Hárich-közlés ismeretében Bartha és Somfai⁷⁸, bár joggal hiányolják Hárich konkrét hivatkozását, és körültekintő módon azt is megjegyzik, hogy az akkor mérvadó Guglielmo-műjegyzék nem tartalmaz ilyen című operát, a kérdést mégis nyitottnak tekintik. Landon⁷⁹ elfogadja Hárich későbbi cikkének következtetését, és egyedül „Astarittát” nevezi meg szerzőként. Meglepő viszont, hogy Hárich második közleménye és a Landon-monográfia megjelenése után, 1981-ben Tank⁸⁰ még mindig nem foglal állást a létező és a nemlétező opera között, és kérdőjellel ugyan, de mindkét zeneszerzőt megnevezi (Guglielmit az első helyen). Magam a fentiek nyomán semmiféle okot nem látok a bécsi nyomtatott librettó szerző-megjelölésének megkérdőjelezésére.

Az említett újfajta dokumentum ugyancsak a hercegi testőrgárda közreműködésével kapcsolatos, ebben az esetben azonban esetenként mindig csak egy személy, egy káplár jelenlétéről van szó: „Über die Obreten von Monath April, welche Corporals Inspection gehabt” – áll a felzetben. A dátumoknak a statisztika-kimutatásokkal való egybevetése egyértelművé teszi, hogy „Obreten”-nek az *operákat* nevezi ezúttal az okmányt kiállító Mather káplár (143. DOKUMENTUM); kiderül továbbá az is, hogy eme ügyelet kifejezetten és kizárólag csak az előadásokkal kapcsolatban merült fel. Bizonyára afféle rendészeti ügyeletről lehet szó: az eszterházi operaház meglehetősen békés hely lehetett, de tűzvész vagy valamilyen baleset előfordulásakor indokolt lehetett egy egyenruhás személy intézkedése.

⁷⁶ Esterházy-Musikgeschichte, 42.

⁷⁷ „Inventare der Esterházy-Hofmusikkapelle in Eisenstadt”, *HY*, 9 (1975), 91–92.

⁷⁸ *BS*, 78, 104.

⁷⁹ *Landon II*, 414.

⁸⁰ *Eszterházyische Hofmusik*, 462.

A káplárok szolgálatainak időpontja a dokumentum szerint április 5., 8., 11., 15., 18., 22., 25., 29. (A 18-án ügyelő „Corporal Handl” Barbara Handlin férjével azonos.) Mint utaltunk rá, ezek a dátumok egybeesnek a gránátosok statisztá-kimutatásának előadási napjaival.

Az Oliva-család tagjainak áprilisi szolgálatait kigyűjtve csupán a *La vera costanza* előadásaira vonatkozóan jutunk információhoz. Mint láttuk, ebben a dokumentumban megjelenik az opera április 23-i egy és 24-i két próbája és 25-i előadása (bemutatója); dokumentálva van továbbá a darab 25-i és 29-i előadása is. Mindezek az adatok teljes összhangot mutatnak a statisztá-kimutatással, annak a dátumaihoz szolgáltatnak (részben) címeket.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a 19-i, hétfői próba, bár azon Oliva-családtag (még) nem működött közre, a 7 statisztá miatt már egészen biztosan a *La vera costanza* próbája volt, akkor sok mindent tudunk biztosan állítani az áprilisi műsorról. Összefoglalva:

SZO	április 3.	<i>I visionari</i> – próba
V	április 4.	<i>I visionari</i> – próba
H	április 5.	<i>I visionari</i> – próba („mittag”)
H	április 5.	Astarita: I visionari
CS	április 8.	
V	április 11.	
CS	április 15.	
V	április 18.	
H	április 19.	<i>La vera costanza</i> – próba
CS	április 22.	
P	április 23.	<i>La vera costanza</i> – próba
SZO	április 24.	<i>La vera costanza</i> – 1. próba
SZO	április 24.	<i>La vera costanza</i> – 2. próba [főpróba]
V	április 25.	Haydn: La vera costanza
CS	április 29.	<i>La vera costanza</i>

A szabadon hagyott négy dátummal kapcsolatban megint csak valószínűségeket tudunk mérlegelni. 8-án, tehát az *I visionari* premierjét követő első előadáson eleve az új opera második előadását tarthatjuk valószínűnek, s ezt a valószínűséget tovább erősíti, hogy a statiszták száma (4) is ugyanaz. A következő négy, egyaránt 3 statisztát foglalkoztató előadás (11., 15., 18., 22.), vagy közülük valamennyi, lehetett éppenséggel ugyancsak az *I visionari* továbbjátszása, eggyel csökkentett statisztá-számmal; egyébként e napokon ugyanazok a lehetőségek jönnek szóba, mint a *Le due contesse* bemutatója utáni dátumoknál, különösen a 3 statisztás utolsó hárommal kapcsolatban; a *La sposa fedele* és az *Il geloso in cemento* előadásának lehetőségétől azonban itt, vélelmezhető májusi felújításuk miatt, eltekintettem. Táblázatos formában:

SZO	április 3.	<i>I visionari</i> – próba
V	április 4.	<i>I visionari</i> – próba
H	április 5.	<i>I visionari</i> – próba („mittag”)
H	április 5.	Astarita: I visionari
CS	április 8.	[<i>I visionari</i> (valószínűleg)]
V	április 11.	[<i>I visionari</i> , <i>Le due contesse</i> , <i>La locanda</i> , <i>L’astratto</i>]
CS	április 15.	[<i>I visionari</i> , <i>Le due contesse</i> , <i>La locanda</i> , <i>L’astratto</i>]
V	április 18.	[<i>I visionari</i> , <i>Le due contesse</i> , <i>La locanda</i> , <i>L’astratto</i>]
H	április 19.	<i>La vera costanza</i> – próba
CS	április 22.	[<i>I visionari</i> , <i>Le due contesse</i> , <i>La locanda</i> , <i>L’astratto</i>]

P	április 23.	<i>La vera costanza</i> – próba
SZO	április 24.	<i>La vera costanza</i> – 1. próba
SZO	április 24.	<i>La vera costanza</i> – 2. próba [főpróba]
V	április 25.	Haydn: La vera costanza
CS	április 29.	<i>La vera costanza</i>

Itt kell megjegyezni, hogy a tizenöt operaévad teljes repertoárjából az 1779-es évad első két bemutatójának megtörténtét éppen hogy csak bizonyosnak vehetjük. A *Le due contesse* esetében ismerjük ugyan a kinyomtatott librettót, fennmaradt továbbá egy-két számla (bár a librettót készítő nyomdászén kívül mindössze egy kalapos- és egy fodrászszámla),⁸¹ és az előadási anyag is magán viseli Haydn szokásos előkészítő munkájának nyomait (főként lejjebb transzponált áriákat).⁸² Mindez azonban csak indirekt módon utal a bemutató megtörténtére, mivel a még a tavasz folyamán hézagmentesen ismertté váló operaprogramban már nem jelenik meg ez a cím, és egyéb utólagos hivatkozást sem ismerünk a bemutatás tényére.

Hasonló, illetve még aggályosabb volna a helyzet az *I visionari* esetében, amelynek előkészületeire csupán az imént említett fodrászszámla, egy újabb kalaposszámla,⁸³ valamint Handlin már hivatkozott első negyedévi számlája (138. DOKUMENTUM) utal. Utóbbi indirekt módon: azáltal, hogy Luigia Polzelli az adott időszakban csupán ebben az operában szerepelhetett.⁸⁴ Az opera színpadra állításával kapcsolatos továbbá Bader jól ismert és korábban említett levele (140. DOKUMENTUM) is, amelyben a „Regent” – tehát Peter Ludwig Rahier vagy Stephan Nagy – számára erősíti meg Travagliának a jelmezekkel kapcsolatos kompetenciáját (hasonló, többnyire Haydnnak szánt kérdéseket Miklós herceg gyakran Rahier közbeiktatásával tett fel). Nem áll viszont rendelkezésre az *I visionari* esetében sem a librettó – elkészítésének sincs nyoma; Hárich, bizonyára nem alaptalanul, feltételezi,⁸⁵ hogy az említett 1774-es bécsi előadáshoz készített librettókat használhatták Eszterháznál –, sem semmifajta előadási anyag.

Ebben az esetben azonban mégis dokumentálnak tekinthetjük a bemutató megtörténtét, tudniillik két jelmezőnek további sorsa révén. Pasquale Anfossi *Metilde ritrovata* címmel – mint látni fogjuk – augusztusban bemutatott operájának (eredeti címe: *L'incognita perseguitata*) jelmezköltségvetésében ugyanis ez olvasható: „Nanina Cameriera, Mad: Polzelli das braune der Zanini aus Visionarii umzuändern”. Alessandro Felici novemberben bemutatott operája, a *L'amore soldato* jelmez-költségvetésében⁸⁶ pedig a következő: „Ottavina Giovine Spiritosa figlia di D: Anselmo Spiellet Mad Jermolj, bekomet dieses Kleid, waß gebraucht worden von Mad. Polzelli in der Oper i, Vissionari...”. A díszlettervezőnek tanult Travaglia tehát, aki a hercegi udvar által átvett kismartoni Bergkirche 1796-os belső újjáalakításában is szerepet játszott,⁸⁷ majd később a selyemhernyó-tenyésztés is foglalkoztatta,⁸⁸ ezek szerint jelmeztervezőként is jól bevált. (E teher alól majd az 1781 júliusában érkező Nunziato Porta mentesíti az első operaház leégése és a Burgtheatertól

⁸¹ BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 340, illetve 344.

⁸² BS, 204–205.

⁸³ BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 345

⁸⁴ Vö. a *La due contesse*, illetve a *La vera costanza* librettóját. Utóbbi: Joseph Haydn, *La vera costanza* (Bécs: Kurzböck, 1779). Hozzáférhető példánya: A-Wgm, 9211 Tb, faksimiléje: Silke Schloen (közr.), *Libretti der Opern Joseph Haydns* = HW, XXV/14. k. (München: Henle, 2015, 93–108).

⁸⁵ *Esterházy-Musikgeschichte*, 42.

⁸⁶ BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 458; másolatban: SP 1779-80 F 1 N 59.

⁸⁷ CD 1796 N 1523 és 1525, ED N 10470.

⁸⁸ Prof. Klaus Pollheimer szíves közlése.

vásárolt „bécsi díszletek” 1781 tavaszán történő beszerzése⁸⁹ között eltelt csaknem másfél évben a díszletanyagok a semmiből történő újraépítésén nyilván hatalmas erőfeszítéssel dolgozó Travagliát.)

A májusi előadásokon statisztáló gránátosok kimutatása (144. DOKUMENTUM) a következőképpen foglalható össze:

SZO	máj. 1.	Prob	4 fő
V	2.	do. opera	4 fő
CS	6.	do. Opera	7 fő
V	9.	do. opera	3 fő
CS	13.	do. Opera	3 fő
V	16.	do. Opera	7 fő
SZE	19.	do. Prob	8 fő
CS	20.	do. Opera	8 fő
V	23.	do. opera	8 fő
CS	27.	do. Opera	8 fő
V	30.	do. Opera	8 fő

A káplárok szolgálatainak időpontja az „Obretten”-előadásokon a 145. DOKUMENTUM szerint május 2., 6., 9., 13., 16., 20., 23., 27., 30. (Ugyanez a dokumentum tartalmazza a káplárok júniusi ügyeleteit is.) Mint látjuk, ezek a dátumok ismét egybeesnek a gránátosok statisztika-kimutatásának előadási napjaival.

Az Oliva-család tagjainak májusi szolgálatait kigyűjtve azt találjuk, hogy ebben a forrásban is sűrűsödni kezdenek az adatok:

máj. 6.	La vera costanza	
13.	La sposa fedele	
16.	La vera costanza	
19.	Il geloso in cemento	Prob
20.	Il geloso in cemento	
23.	La vera costanza	
27.	Il geloso in cemento	
30.	La vera costanza	

A gránátosok és a káplárok adatait egymásra vetítve:

<i>SZO</i>	<i>május 1.</i>	<i>próba</i>
V	május 2.	
CS	május 6.	La vera costanza
V	május 9.	
CS	május 13.	La sposa fedele
V	május 16.	La vera costanza
<i>SZE</i>	<i>május 19.</i>	<i>Il geloso in cemento – próba</i>
CS	május 20.	Il geloso in cemento
V	május 23.	La vera costanza
CS	május 27.	Il geloso in cemento
V	május 30.	La vera costanza

⁸⁹ Ferenc Dávid—Carsten Jung—János Malina—Edward McCue, „Haydn’s Opera House at Eszterháza: New Archival Sources”, *EM*, 43/1 (2015 február): 116–117.

Ebben a hónapban tehát már csupán egy próba és két előadás esetében szükséges találgatnunk a konkrét címeket. Miután 3, illetve 4 statisztát igénylő előadásokról van szó, ugyanabban a körben kell gondolkoznunk, mint az előző hónap hasonlóan kis létszámú előadásainak esetében; csupán két új szempont bukkan elő. Az egyik, hogy az *Il geloso in cemento* 19–20-i, egymást követő próbája és előadása felújításra utal, tehát valószínűtlen, hogy néhány előadással korábban ezt az operát játszották volna. (Ez az – amúgy is a legvalószínűtlenebb lehetőségek közé sorolt – márciusi előadásokra is majdnem azonos mértékben vonatkozik.) A másik, hogy az 1–2-i próba és előadás kézenfekvő módon a 13-án cím szerint is megjelenő (majd július végéig műsoron maradó) *La sposa fedele* felújításának felelhet meg. Ennek értelmében a következő kiegészített képet kapjuk:

SZO	május 1.	<i>La sposa fedele? – próba</i>
V	május 2.	<i>La sposa fedele?</i>
CS	május 6.	<i>La vera costanza</i>
V	május 9.	[<i>La sposa fedele</i> , esetleg <i>I visionari</i> , <i>Le due contesse</i> , <i>La locanda</i> , <i>L'astratto</i>]
CS	május 13.	<i>La sposa fedele</i>
V	május 16.	<i>La vera costanza</i>
SZE	május 19.	<i>Il geloso in cemento – próba</i>
CS	május 20.	<i>Il geloso in cemento</i>
V	május 23.	<i>La vera costanza</i>
CS	május 27.	<i>Il geloso in cemento</i>
V	május 30.	<i>La vera costanza</i>

Itt megjegyezhetnénk, hogy a korábban következetesen 7 statisztával előadott *La vera costanzát* május 30-án 8 statisztával játszották; ám az a helyzet, hogy 1779 júniusától az ilyen adatokra már nem kell figyelniük: mostantól kezdve – az 1790-es év utolsó nyolc előadásától eltekintve – már nem leszünk kénytelenek közvetett adatokból levonni következtetéseinket. A gránátosok júniusi szolgálatait összefoglaló 146. DOKUMENTUM kivonata a következő (a statiszták számát ezúttal utoljára még kiírva):

SZE	jún. 2.	[??]	4 fő	[Mathern nem tudósít előadásról]
V	6.	do. opera	8 fő	
CS	10.	do. opera	8 fő	
V	13.	do. opera	8 fő	
V	20.	Opera	4 fő	
CS	24.	do. Opera	9 fő	
P	25.	do. Prob	5 fő	
V	27.	do. Opera	8 fő	

A kéziratban az első dátum mellől hiányzik az esemény jellegének megjelölése (ehelyett rögtön az első gránátos megnevezése következik, ami máskor a következő sorba kerül). Ugyanakkor a 2-i, szerdai dátum eleve kakukktójás: csütörtöknek kellene következnie, persze csak akkor, ha nem próbáról van szó. Immár azonban kétféle kontroll is lehetséges, s azok nem a próba lehetőségére utalnak.

A káplárok elszámolásában (a már vizsgált 145. DOKUMENTUM) ugyanis szintén a fenti dátumok szerepelnek, kivéve, hogy 2. helyett 3. áll, és a 25-i (próba)dátum, mint várható volt, hiányzik. Az Oliva-család tagjai júniusban a következő előadásokban működtek közre (még mindig a 141. DOKUMENTUM alapján):

jún. 3.	La sposa fedele	
6.	La vera costanza	
10.	La vera costanza	
13.	Il geloso in cemento	
20.	La sposa fedele	
24.	La vera costanza	
25.	L'isola d'Alcina	Prob
27.	Il geloso in cemento	

Ebből pedig egészen világos, hogy a gránátosok első, szerdai dátuma egyszerűen elírás; hiszen ha az valós próbára vonatkozna, akkor érthetetlen volna, miért nem volt ügyelet a másnapi, 3-i, csütörtöki, mind a káplárok, mind az Oliva-család révén dokumentált előadáson. Ráadásul még a gránátos statiszták száma is erre utal: az állítólagos 2-i ügyeleten ugyanúgy 4-en voltak, mint a *La sposa fedele* 20-i előadásán, ami ismét azt valószínűsíti, hogy itt a 3-i *La sposa fedele*-előadásról lehet szó, egy nappal korábban írt dátummal. Mivel az Oliva-adatok – a 25-i próbával együtt – egyébként pontosan egyeznek a gránátos-adatokkal, a hónap műsora a következőképpen festett:

CS	június 3.	La sposa fedele
V	június 6.	La vera costanza
CS	június 10.	La vera costanza
V	június 13.	Il geloso in cemento
V	június 20.	La sposa fedele
CS	június 24.	La vera costanza
P	június 25.	L'isola d'Alcina – próba
V	június 27.	Il geloso in cemento

Handlin (147. DOKUMENTUM), Damm (148. DOKUMENTUM) és Mayer (148. DOKUMENTUM) második félévi számlájában egyaránt 24 ügyelet szerepel, ami megfelel a fentieknek, ugyanúgy, mint Damm havonkénti lebontása (8 + 9 + 7 ügyelet); újabb bizonyítékként annak is, hogy június 2-3-án mindenképpen összesen egy *előadás* lehetett csak.

A következő három hónapban a gránátosok, a káplárok és Oliváék ügyeleteiről, illetve statisztálásairól egyaránt negyedéves kimutatás készült. A gránátosok elszámolásának (150. DOKUMENTUM) kivonata:

CS	júl. 1.	Prob
CS	1.	Opera
V	4.	Opera
CS	8.	Opera
V	11.	Opera
CS	15.	Opera
V	18.	Opera
CS	22.	Opera
H	26.	Opera
CS	29.	do.
V	aug. 1.	Opera
CS	5.	Opera
V	8.	Opera
SZE	11.	Prob

CS	12.	Opera
V	15.	do.
CS	19.	Opera
V	22.	Opera
CS	26.	do.
V	29.	Opera
P	szept. 3.	Opera
V	5.	Oper
K	7.	Prob
SZE	8.	Prob
CS	9.	Oper
V	12.	Opera
CS	16.	Opera
V	19.	Opera
H	20.	Opera
CS	23.	Opera

Ebben az adatsorban a június 2-ihoz hasonlóan „gyanús” a szeptember 3-i, pénteki operadátum; a káplárok (151. DOKUMENTUM), illetve az Oliva-család (152. és 153. DOKUMENTUM) iratai pedig a korábbi esettel analóg módon változtatják a gyanút bizonyossággá. Nevezetesen a káplárok ügyeleti dátumai, azaz július 1., 4., 8., 11., 15., 18., 22., 26., 29., augusztus 1., 5., 8., 12., 15., 19., 22., 26., 29. és szeptember 2., 5., 9., 12., 16., 19., 20. és 23. megegyeznek a fenti dátumokkal, kivéve, hogy szeptember 3. helyett 2. áll, illetve hiányoznak az augusztus 11-i és a szeptember 7-i és 8-i próbadátumok.

Az Oliva-féle ügyeletek összesítését két körülmény bonyolítja kissé. Az egyik az, hogy külön számlán szerepelnek Johann, Wenzel és Barbora Oliva, illetve a családfő, Joseph Oliva keresményei, illetve közreműködései. A másik pedig az, hogy a két dokumentumban, mind a felzetekben, mind a konkrét dátumokban, következésképpen június („Juny”) szerepel július („July”) helyett. Márpedig nyilvánvalóan júliusi dátumokról van szó, nem csupán azért, mert az előző, júniusig terjedő dokumentum folytatásáról van szó, hanem azért is, mert a dátumokat júliusiként értelmezve tökéletesnek mondható egyezést kapunk a gránátosok és káplárok ügyeleteivel, míg ha a dátumokat júniusra vetítjük vissza, akkor teljesen kaotikus és túlzásúfolt, a hét mindenféle napját tartalmazó naptár jön létre.

Bár külön-külön sem a három gyermek, sem Joseph Oliva statisztálásainak dátumai nem fedik le a gránátosok teljes dátumsorát, együtt azonban már igen; ez azt jelenti, hogy az ott szereplő összes dátumhoz előadáscímet tudunk rendelni. Íme a három gyermek fellépéseit tartalmazó számla összesített kivonata (152. DOKUMENTUM):

jún. [helyesen júl.] 1.	L'isola d'Alcina
1.	L'isola d'Alcina
4.	L'isola d'Alcina
8.	La vera costanza
11.	L'isola d'Alcina
15.	Il geloso in cemento
18.	L'isola d'Alcina
22.	La vera costanza
29.	L'isola d'Alcina
aug. 1.	La vera costanza
5.	L'isola d'Alcina
8.	La vera costanza

19.	L'isola d'Alcina	
22.	La vera costanza	
26.	Il geloso in cemento	
29.	La vera costanza	
szept. 2.	Il geloso in cemento	
5.	La vera costanza	
7.	Le gelosie villane	Prob
8.	Le gelosie villane	Prob
9.	Le gelosie villane	
12.	Le gelosie villane	
16.	Il geloso in cemento	
19.	La vera costanza	
20.	Le gelosie villane	
23.	L'isola d'Alcina	

Az édesapjuké (153. DOKUMENTUM):

jún. [helyesen júl.] 1.	L'isola d'Alcina	Prob
1.	L'isola d'Alcina	
4.	L'isola d'Alcina	
11.	L'isola d'Alcina	
15.	Il geloso in cemento	
18.	L'isola d'Alcina	
22.	La vera costanza	
26.	La sposa fedele	
29.	L'isola d'Alcina	
aug. 1.	La vera costanza	
5.	L'isola d'Alcina	
8.	La vera costanza	
11.	Metilde ritrovata	Prob
12.	Metilde ritrovata	Prob
15.	Metilde ritrovata	
19.	L'isola d'Alcina	
22.	La vera costanza	
26.	Il geloso in cemento	
29.	La vera costanza	
szept. 2.	Il geloso in cemento	
5.	La vera costanza	
7.	Le gelosie villane	Prob
8.	Le gelosie villane	Prob
9.	Le gelosie villane	
12.	Le gelosie villane	
16.	Il geloso in cemento	
19.	La vera costanza	
20.	Le gelosie villane	
23.	L'isola d'Alcina	

Mint látható, a két dokumentum semmiben nem mond ellent egymásnak, csak kitöltik egymás hiányait. Ennélfogva egyesíthetjük őket:

jún. [helyesen júl.] 1.	L'isola d'Alcina	Prob
1.	L'isola d'Alcina	
4.	L'isola d'Alcina	
8.	Le gelosie villane	
11.	L'isola d'Alcina	
15.	Il geloso in cemento	
18.	L'isola d'Alcina	
22.	La vera costanza	
26.	La sposa fedele	
29.	L'isola d'Alcina	
aug. 1.	La vera costanza	
5.	L'isola d'Alcina	
8.	La vera costanza	
11.	Metilde ritrovata	Prob
12.	Metilde ritrovata	Prob
15.	Metilde ritrovata	
19.	L'isola d'Alcina	
22.	La vera costanza	
26.	Il geloso in cemento	
29.	La vera costanza	
szept. 2.	Il geloso in cemento	
5.	La vera costanza	
7.	Le gelosie villane	Prob
8.	Le gelosie villane	Prob
9.	Le gelosie villane	
12.	Le gelosie villane	
16.	Il geloso in cemento	
19.	La vera costanza	
20.	Le gelosie villane	
23.	L'isola d'Alcina	

Ez az adatsor mindössze két ponton tér el a gránátosok ügyeleteiből adódótól. Az egyik eltérésben közös a káplárok dátumaival: az első szeptemberi előadási dátum is szeptember 2., a várt csütörtöki nap. Miután szeptember 2. és 3. egyik forrásban sem szerepel, biztos, hogy itt nem próbáról és előadásról, hanem csak egy előadásról van szó, amelynek kézenfekvő dátuma eleve és a statisztikai többség következtében is 2-a.

A másik eltérés tekintetében viszont a gránátosok és a káplárok nyilvántartása ért egyet: abban tudniillik, hogy Anfossi *Metilde ritrovata* című operájának augusztus 12-én előadása – vagyis premierje – vagy csupán próbája volt-e. Próbaként csupán Joseph Oliva elszámolásában jelenik meg a dátum; s azon túl, hogy ez csak egy adat kettővel szemben, az is az aznapi előadás mellett szól, hogy ha aznap még próba – ebben az esetben: főpróba – lett volna, akkor arra szokatlan szokatlan módon csütörtökön, azaz előadási napon került volna sor, ráadásul szokatlanul sokkal – három nappal – megelőzve a bemutatót. Ennélfogva a 12-i bemutató eleve jóval valószínűbbnek látszik. De elvégezhetjük az előadásszámok próbáját is: mivel a szeptember 2. vagy 3. kérdése nem érinti az előadásszámot, azt találjuk, hogy ha augusztus 12-én próbát tartottak, akkor 25. ha előadást, akkor 26. előadásra került sor a harmadik negyedévben. Miután viszont mint Damm, mind Mayer, mind Handlin negyedéves ügyeletszáma 26 volt (154., 155. és 156. DOKUMENTUM), az amúgy is valószínűbbnek tetsző lehetőségben egészen biztosak lehetünk. A harmadik negyedév végleges műsora tehát:

CS	július 1.	<i>L'isola d'Alcina – [fő]próba</i>
CS	július 1.	Gazzaniga: L'isola d'Alcina
V	július 4.	L'isola d'Alcina
CS	július 8.	Le gelosie villane
V	július 11.	L'isola d'Alcina
CS	július 15.	Il geloso in cemento
V	július 18.	L'isola d'Alcina
CS	július 22.	La vera costanza
H	július 26.	La sposa fedele
CS	július 29.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 1.	La vera costanza
CS	augusztus 5.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 8.	La vera costanza
SZE	augusztus 11.	<i>Metilde ritrovata – [fő]próba</i>
CS	augusztus 12.	Anfossi: Metilde ritrovata
V	augusztus 15.	Metilde ritrovata
CS	augusztus 19.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 22.	La vera costanza
CS	augusztus 26.	Il geloso in cemento
V	augusztus 29.	La vera costanza
CS	szeptember 2.	Il geloso in cemento
V	szeptember 5.	La vera costanza
K	szeptember 7.	<i>Le gelosie villane – próba</i>
SZE	szeptember 8.	<i>Le gelosie villane – [fő]próba</i>
CS	szeptember 9.	Sarti: Le gelosie villane
V	szeptember 12.	Le gelosie villane
CS	szeptember 16.	Il geloso in cemento
V	szeptember 19.	La vera costanza
H	szeptember 20.	Le gelosie villane
CS	szeptember 23.	L'isola d'Alcina

Szokatlan módon, de mindhárom forrás által megerősítve, vasárnap „helyett” hétfőn tartották a *La sposa fedele* július 26-i, továbbá a *Le gelosie villane* szeptember 20-i előadását; utóbbira azonban egy vasárnapi és egy csütörtöki előadás közé ékelve került sor. Az első dátum nyilvánvalóan az aznapi, több mint 600 vendéget vonzó Anna-napi álarcosbálla⁹⁰ („Freyball”) függött össze, amelyről a *Wienerisches Diarium*⁹¹ számolt be, és amelyre Horányi⁹² nyomán Dávid és Fatsar⁹³ is felhívta a figyelmet. A szeptember 20-i dátum magyarázatát nem ismerem; még az is elképzelhető, hogy elírás szeptember 21., kedd helyett.

1779. október 4-én – Travaglia erre irányuló kérésére hivatkozva – Miklós herceg a kutatásunk további menetére nézve rendkívül fontos határozatot hozott (157. DOKUMENTUM). Eszerint „Es werden hiemit sowohl für die Stabenen zu denen Opern, alß auch für die zu Veränderung des Theater Zuweilen ausser denen 4. Theater Zimmerleuthen unumgänglich nöthigen Persohnen die bishero gewöhnliche 7. Xr. jede Production bis auf unsere weitere Verordnung passiret, und ist Uns herüber bey Ausgang eines jedes Monaths

⁹⁰ Ilyen bálakat Miklós herceg a sógornőjének (bátyja özvegyének), Maria Anna Luisa (Louise) Lunati-Viscontinak a tiszteletére rendezett.

⁹¹ *Wienerisches Diarium*, 1779. augusztus 4. Az interneten: <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17790804&seite=6&zoom=50>>.

⁹² *Eszterházi vigasságok*, 119.

⁹³ *Itinerárium*, 99.

eine Specification zur Anweisung einzureichen”. Ennek a mondatnak, közelebbről a „Specificationok” előírásának köszönhetjük a következő 11 év úgyszólván hézagtalan előadási adatait; mellesleg pedig azt is egyértelműen megtudjuk belőle, hogy a színpadtechnikai segéderők adatai mindig a – mint láttuk, 1777-től alkalmazott és általánosan fizetett – stabil színpadi ácsok létszámán *felül* értendők. (A stabil színpadi ácsok száma időben persze változhatott, sőt vátozott is; és ebből a nhatározatból természetesen az sem derül ki visszamenőleg, hogy az 1778–79-ben név szerint felsorolt gránátosok között statiszták és díszletmunkások is voltak-e, és milyen arányban.)

A fentiekből következően a negyedik negyedév előadásait már az őket dátum és cím szerint felsoroló, a technikai és színpadi közreműködők díjazását összegező dokumentumokból (158–159. DOKUMENTUM) listázhatjuk; közülük az első az októberi, a második a novemberi és a decemberi közreműködéseket összegezi. (Az új rendszerben immár el is tűnik az Oliva-család szolgálatainak külön nyilvántartása.) Az utolsó negyedév műsora tehát:

V	október 3.	La vera costanza
CS	október 7.	Le gelosie villane
V	október 10.	Il geloso in cemento
CS	október 14.	La vera costanza
V	október 17.	Le gelosie villane
CS	október 21.	Il geloso in cemento
SZO	október 23.	[La Frascatana] – próba
V	október 24.	La Frascatana
CS	október 28.	La Frascatana
V	október 31.	Le gelosie villane
SZE	november 3.	Le gelosie villane
V	november 7.	La vera costanza
CS	november 11.	La Frascatana
V	november 14.	La vera costanza
CS	november 18.	[L'amore soldato] – próba
P	november 19.	[L'amore soldato] – próba
SZO	november 20.	[L'amore soldato] – próba
V	november 21.	Felici: L'amore soldato
CS	november 25.	L'amore soldato
V	november 28.	L'amore soldato
CS	december 2.	[L'isola disabitata] – próba
P	december 3.	[L'isola disabitata] – próba
SZO	december 4.	[L'isola disabitata] – próba
V	december 5.	[L'isola disabitata] – próba
H	december 6.	Haydn: L'isola disabitata
CS	december 9.	L'isola disabitata
V	december 12.	L'amore soldato
CS	december 16.	L'amore soldato
V	december 19.	L'amore soldato

A marionettszínház átépítésével kapcsolatos számlákból⁹⁴ kiolvasható, hogy a munkák december 6-ra befejeződtek, vagyis a *L'isola disabitata* bemutatójára már a megnagyobbított és nagyobb teljesítményű színpadtechnikával, valamint két új páhollyal bővített bábszínházban került sor.

⁹⁴ BC 1779 Bau Cassa Rechnungen 470/1–470/7, különösen a legutolsóból, egy asztalosszámlából.

A dokumentumokból egyértelműen következik, hogy december 5-én a *L'isola disabitata*t még próbálták, s a bemutató 6-án, a herceg névnapján volt; hogy volt egy december 9-i előadás is; s hogy e második előadás után visszatértek a *L'amore soldato*hoz, és december 19-ig már csak azt játszották háromszor. Ezzel szemben a csupán néhány évvel ezelőtt megjelent összkiadásban⁹⁵ 5-i vagy 6-i bemutatóról olvashatunk (nyilván csak a születésnap alkalmáról és nem a konkrét dátumról tudva, elővigyázatosan megengedve a nem az ünnepnapon, hanem az előestéjén való bemutatás lehetőségét, amely egyébként az Esterházyaknál nem állt szokásban); a 9-i előadásról viszont az irodalom nem tud (mindenütt az opera kétszeri előadását említik⁹⁶ az 1780. március 12-i előadással együtt); továbbá a Felici-opera decemberi előadásaira sem hivatkozik senki.

Tekintettel arra, hogy Hárich sem publikációiban, sem pedig a hagyatékában található kronológiában (lásd (C) függelék) nem tér ki az 1780 előtti előadások kronológiájára (kivéve a premierek egy részének dátumát, 1. ugyanott),⁹⁷ az 1779-es kronológia részleteivel a források közvetlen ismeretében csakis Tank foglalkozott. Mivel pedig ő hibátlanul közli (persze operánként szétválogatva) a novemberi előadások dátumait, nyilvánvalóan az történhetett, hogy a 159. DOKUMENTUM-ot, amely egyetlen papírlap két oldalán tartalmazza a novemberi, illetve a decemberi előadásokat (mindkét oldalt önálló dokumentumként, aláírással lezárva), Tank egyszerűen elmulasztotta megfordítani.

A fenti negyedévi adatokat összegezve arra jutunk, hogy 1779-ben 81 vagy 82 előadás volt Eszterháznál, tehát az operaélet intenzitása ugrásszerűen megnőtt az előző évekhez képest.

Az egész év programját a következőképpen összegezhetjük:

H	február 1. ??	[L'astratto, esetleg La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 17.		
CS	február 25.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
V	február 28.	[La frascatana, esetleg La buona figliuola?]
K	március 2.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
SZE	március 3. ?	La locanda – próba
CS	március 4. ?	La locanda (a dátum nem teljesen biztos)
SZO	március 6.	Le due contesse – főpróba (esetleg előadás, más operáé?)
V	március 7.	Paisiello: Le due contesse (vagy bemutató más március eleji időpontban?)
K	március 9.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa Fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	március 11.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa Fedele vagy Il geloso in cemento]
V	március 14.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]

⁹⁵ Christine Siegert—Günter Thomas (közr.), Joseph Haydn, *L'isola disabitata* = HW, XXV/8. k., München: Henle, 2009, VIII: „Die Uraufführung fand zum Namenstag ... am 6. Dezember (oder bereits am Vorabend des Festes am 5. Dezember) statt...”.

⁹⁶ Az egyetlen kivétel Landon, aki azt a kissé elnagyolt megállapítást teszi mindenfajta hivatkozás nélkül, hogy „There were repetitions [a december 6-i bemutatóról van szó] in that same month”. *Landon II*, 417. Az egyes dátumokat, úgy fest, Hárich sem ismerte: az operának pusztán a decemberi *bemutatóját* regisztrálja feljegyzéseiben ((C) függelék).

⁹⁷ Ennek következtében meg sem próbálja megbecsülni az 1776-tól 1779-ig terjedő időszak operaelőadásainak számát. Így mindenütt csupán az önkényesen kiragadott 1780–1790-es időszak becsült előadászám-adataival találkozunk, ráadásul pontos adatként feltüntetve. Pedig, mint láttuk, az 1777-től 1779-ig terjedő évek előadásszáma éppenséggel pontosan kikövetkeztethető, s a kezdő év kétségtelen bizonytalansága sem haladja meg a későbbi évek összesített bizonytalanságát. A Hárichnál található, sokak által idézett parciális adatok ráadásul eltorzítják az operák relatív játszottságát, különösen az olyan sikeres, már 1780 előtt sokszor előadott operák esetében, mint a *La vera costanza* vagy Anfossi *Il geloso in cemento*ja.

CS	március 18.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cimento]
V	március 21.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cimento]
NAGYHÉT: MÁRCIUS 28–ÁPRILIS 4.		
SZO	április 3.	<i>I visionari – próba</i>
V	április 4.	<i>I visionari – próba</i>
H	április 5.	<i>I visionari – [fő]próba („mittag”)</i>
H	április 5.	Astarita: I visionari
CS	április 8.	[I visionari (valószínűleg)]
V	április 11.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
CS	április 15.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
V	április 18.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
H	április 19.	<i>La vera costanza – próba</i>
CS	április 22.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
P	április 23.	<i>La vera costanza – próba</i>
SZO	április 24.	<i>La vera costanza – 1. próba</i>
SZO	április 24.	<i>La vera costanza – 2. próba [főpróba]</i>
V	április 25.	Haydn: La vera costanza
CS	április 29.	La vera costanza
SZO	május 1.	<i>La sposa fedele? – próba</i>
V	május 2.	La sposa fedele?
CS	május 6.	La vera costanza
V	május 9.	[La sposa fedele, esetleg I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
CS	május 13.	La sposa fedele
V	május 16.	La vera costanza
SZE	május 19.	<i>Il geloso in cimento – próba</i>
CS	május 20.	Il geloso in cimento
V	május 23.	La vera costanza
CS	május 27.	Il geloso in cimento
V	május 30.	La vera costanza
CS	június 3.	La sposa fedele
V	június 6.	La vera costanza
CS	június 10.	La vera costanza
V	június 13.	Il geloso in cimento
V	június 20.	La sposa fedele
CS	június 24.	La vera costanza
P	június 25.	<i>L'isola d'Alcina – próba</i>
V	június 27.	Il geloso in cimento
CS	július 1.	<i>L'isola d'Alcina – [fő]próba</i>
CS	július 1.	Gazzaniga: L'isola d'Alcina
V	július 4.	L'isola d'Alcina
CS	július 8.	Le gelosie villane
V	július 11.	L'isola d'Alcina
CS	július 15.	Il geloso in cimento
V	július 18.	L'isola d'Alcina
CS	július 22.	La vera costanza
H	július 26.	La sposa fedele
CS	július 29.	L'isola d'Alcina

V	augusztus 1.	La vera costanza
CS	augusztus 5.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 8.	La vera costanza
SZE	augusztus 11.	<i>Metilde ritrovata</i> – [fő]próba
CS	augusztus 12.	Anfossi: Metilde ritrovata
V	augusztus 15.	Metilde ritrovata
CS	augusztus 19.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 22.	La vera costanza
CS	augusztus 26.	Il geloso in cemento
V	augusztus 29.	La vera costanza
CS	szeptember 2.	Il geloso in cemento
V	szeptember 5.	La vera costanza
K	szeptember 7.	<i>Le gelosie villane</i> – próba
SZE	szeptember 8.	<i>Le gelosie villane</i> – [fő]próba
CS	szeptember 9.	Sarti: Le gelosie villane
V	szeptember 12. Le gelosie villane	
CS	szeptember 16. Il geloso in cemento	
V	szeptember 19. La vera costanza	
[H	szeptember 20. ?	} Le gelosie villane
[K	szeptember 21. ???	
CS	szeptember 23. L'isola d'Alcina	
V	október 3.	La vera costanza
CS	október 7.	Le gelosie villane
V	október 10.	Il geloso in cemento
CS	október 14.	La vera costanza
V	október 17.	Le gelosie villane
CS	október 21.	Il geloso in cemento
SZO	október 23.	<i>[La Frascatana]</i> – próba
V	október 24.	La Frascatana
CS	október 28.	La Frascatana
V	október 31	Le gelosie villane
SZE	november 3.	Le gelosie villane
V	november 7.	La vera costanza
CS	november 11.	La Frascatana
V	november 14.	La vera costanza
CS	november 18.	<i>[L'amore soldato]</i> – próba
P	november 19.	<i>[L'amore soldato]</i> – próba
SZO	november 20.	<i>[L'amore soldato]</i> – [fő]próba
V	november 21.	Felici: L'amore soldato
CS	november 25.	L'amore soldato
V	november 28.	L'amore soldato
CS	december 2.	<i>[L'isola disabitata]</i> – próba
P	december 3.	<i>[L'isola disabitata]</i> – próba
SZO	december 4.	<i>[L'isola disabitata]</i> – próba
V	december 5.	<i>[L'isola disabitata]</i> – [fő]próba
H	december 6.	Haydn: L'isola disabitata
CS	december 9.	L'isola disabitata
V	december 12.	L'amore soldato
CS	december 16.	L'amore soldato
V	december 19.	L'amore soldato

1780

A továbbiakban, miután elvileg teljes és pontos előadáslista áll rendelkezésünkre, a szemléletesség és áttekinthetőség érdekében célszerű az évek megtárgyalását – ahogyan azt az 1778-as év esetében tettem – a forrásokból összeállított kronológia közlésével *kezdeni*, és a problematikus pontokra annak felhasználásával rámutatni. Íme tehát a 1780-as program:

HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 9.

V	február 13. ???	L'amore soldato
CS	február 17.	L'amore soldato
V	február 20. ?	[L'amore soldato? Vagy L'isola disabitata?]
P	február 25.	<i>La forza delle donne – próba</i>
SZO	február 26.	<i>La forza delle donne – [fő]próba</i>
V	február 27.	Anfossi: La forza delle donne
P	március 3.	La forza delle donne
V	március 5.	La forza delle donne
CS	március 9.	L'amore soldato
V	március 12.	L'isola disabitata
CS	március 16.	La forza delle donne
V	március 19.	L'amore soldato

NAGYHÉT: MÁRCIUS 19 –26.

P	március 24.	<i>Naumann: Le nozze disturbate – próba</i>
SZO	március 25.	<i>Le nozze disturbate – próba</i>
K	március 28.	La forza delle donne
CS	március 30.	La forza delle donne
SZO	április 1.	<i>La forza delle donne – próba</i>
V	április 2.	La forza delle donne
CS	április 6.	La forza delle donne
CS	április 13.	La forza delle donne
V	április 16.	La forza delle donne
CS	április 20.	La forza delle donne
V	április 23.	La forza delle donne
SZE	április 26.	<i>La vendemmia – [fő]próba</i>
CS	április 27.	Gazzaniga: La vendemmia
V	április 30.	La vendemmia
CS	május 4.	La forza delle donne
V	május 7.	La vendemmia
CS	május 11.	La forza delle donne
SZO	május 13.	<i>L'amore artigiano – próba</i>
V	május 14.	L'amore artigiano
CS	május 18.	L'amore artigiano
SZO	május 20.	L'amore artigiano
H	május 22.	La forza delle donne
CS	május 25.	La forza delle donne
V	május 28.	La forza delle donne
CS	június 1.	L'amore artigiano
V	június 4.	L'amore artigiano
CS	június 8.	L'amore artigiano
V	június 11.	Le gelosie villane

CS	júníus 15.	Le gelosie villane
V	júníus 18.	Le gelosie villane
CS	júníus 22.	L'amore artigiano
V	júníus 25.	Le gelosie villane
CS	júníus 29.	L'amore artigiano
V	július 2.	L'amore soldato
H	július 3.	L'amore artigiano
CS	július 6.	La forza delle donne
V	július 9.	L'amore artigiano
CS	július 13.	La forza delle donne
V	július 16.	Le gelosie villane
CS	július 20.	La vendemmia
V	július 23.	L'amore artigiano
K	július 25.	<i>Le gelosie villane – próba (esetleg előadás???)</i>
CS	július 27.	Salieri: La scola de' gelosi
SZO	július 29.	La forza delle donne
V	július 30.	Le gelosie villane
K	augusztus 1.	L'amore artigiano
CS	augusztus 3.	Le gelosie villane
V	augusztus 6.	La forza delle donne
CS	augusztus 10.	La forza delle donne
V	augusztus 13.	La vendemmia
K	augusztus 15.	La vendemmia
K	augusztus 22.	L'amore artigiano
CS	augusztus 24.	La scola de' gelosi
V	augusztus 27.	La scola de' gelosi
K	augusztus 29.	Le gelosie villane
SZE	augusztus 30.	La scola de' gelosi
P	szeptember 1.	La scola de' gelosi
CS	szeptember 7.	La forza delle donne
V	szeptember 10.	La scola de' gelosi
K	szeptember 12.	Le gelosie villane
CS	szeptember 14.	La forza delle donne
V	szeptember 17.	La vendemmia
K	szeptember 19.	L'amore artigiano
V	szeptember 24.	La scola de' gelosi
K	szeptember 26.	La forza delle donne
CS	szeptember 28.	Le gelosie villane
V	október 1.	L'amore artigiano
SZE	október 4.	La vendemmia
CS	október 5.	La forza delle donne
V	október 8.	La scola de' gelosi
K	október 10.	Le gelosie villane
CS	október 12.	La forza delle donne
SZO	október 14.	La scola de' gelosi
K	október 17.	Le gelosie villane
CS	október 19.	La forza delle donne
V	október 22.	La scola de' gelosi
K	október 24.	Le gelosie villane
SZO	október 28.	<i>[La finta giardiniera] – próba</i>

V	október 29.	Anfossi: La finta giardiniera
K	október 31.	La finta giardiniera
CS	november 2.	La scola de' gelosi
V	november 5.	Le gelosie villane
K	november 7.	La scola de' gelosi
CS	november 9.	La finta giardiniera
[P	november 10.]	[La finta giardiniera?] – próba
[SZO	november 11.]	[La finta giardiniera?] – próba
V	november 12.	La finta giardiniera
K	november 14.	Le gelosie villane
CS	november 16.	La vendemmia
V	november 19.	La scola de' gelosi
K	november 21.	La finta giardiniera
CS	november 23.	Le gelosie villane
V	november 26.	La vendemmia

A fenti lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

I. negyedév: 160. DOKUMENTUM

Április–május: 161. DOKUMENTUM

Júniustól novemberig, havonta: 162–167. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másodpéldányai („Theatral Diensten”; operacímeket csak az augusztusi és az októberi dokumentum tartalmaz):

Február–március: 168. DOKUMENTUM

Június: 169. DOKUMENTUM

Július: 170. DOKUMENTUM

Augusztus: 171. DOKUMENTUM

Október: 172. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban (csak júniustól novemberig, havonta):

SP 1780 F 2 N 210

SP 1780 F 3 N 235

SP 1780 F 3 N 259

SP 1780 F 3 N 281

SP 1780 F 3 N 307

SP 1781 F 1 N 9

Negyedéves ügyeletszámok (sorrend: Damm, Handlin, Mayer):

I. negyedév: 173–175. DOKUMENTUM

II. negyedév: 176. DOKUMENTUM (közös elszámolás)

III. negyedév: 177–179. DOKUMENTUM

IV. negyedév: 180–182. DOKUMENTUM

A statisztika-kimutatások másodpéldányai erősen hiányosak. (Ez a fajta másodlat csakis ebben az évben található meg a levéltári anyagban.) Április-májusra vonatkozóan létezik egy kimutató, amelyet hátoldalára Hárich, analógiásan, a B 30 sorszámot írta, ez azonban csak egy gyermekstatisztika-összesítés, nem a dátumokat (és címeket) is tartalmazó tulajdonképpeni B 30-as statisztika-kimutató megfelelője. Szeptemberre és novemberre vonatkozóan egyáltalán nincs ilyen másodpéldány.

A Secretariats-Protokollokban csupán 1780 júniusától jelennek meg a – többnyire havi – statisztika-kimutatások (tehát az eredeti komissiók) pontos másolatai. Ezeket a másolatokat 1786 őszéig akkurátusan vezeték, és egy-két kivételtől eltekintve betű szerint egyeznek az eredetivel; éppen ezért fölöslegesnek láttam ezt a több tucat dokumentumot fakszimilében citálni. Abban az egy-két esetben, amikor eltérnek a komissiótól, vagy valamilyen olvasati kérdés eldöntésében segítenek, közlöm a megfelelő SP-fakszimilét is.

Az első problémát a február 27-i első bemutatót megelőző előadások jelentik. A február-márciusi statisztika-kimutatásban (160. DOKUMENTUM) a február 13-i *L'amore soldato*-előadás után rögtön a 25-i próba következik. Ennél jobban „leszakadt” évadnyitó előadással is találkozunk már 1778-ban és 1779-ben, ez tehát önmagában nem volna baj. Sajnos azonban a statisztika-kimutatások és az ügyeleti számlák között többszörös ellentmondás is fennáll, emellett a kávéház üzemeltetőjének számlái olyan előadásokra utalnak, amelyek a statisztika-kimutatásban nem szerepelnek, amint erre már Hárich is rámutatott.⁹⁸ Az alapvető ellentmondás abban áll, hogy míg a február-márciusi statisztika-kimutató 10 előadást sorol fel, az első negyedévi ügyeleti számlái egyöntetűen 11 előadásról szólnak. Ezt a többi forrásban található ellentmondások sem segítenek könnyen feloldani.

A kávéházi számlák egy-egy február 17-i, illetve 20-i (csütörtöki, illetve vasárnapi) előadást is elképzelhetővé tesznek (l. a (D) függelékben). Megjegyzendő, hogy bár a kávéházi forgalom adatai a február 13-i évadnyitó előadás tényét – éppen ellenkezőleg – nem erősítik meg, 27-től, az első premier napjától egészen március végéig teljes az egyezés a statisztika-kimutató és a kávéház dátumai között. Ugyanakkor áprilisban megint teljesen „szétcsúsznak” a dátumok, előadási napokon nincs forgalom, és próbanapokon vagy éppen hétfői napokon többször is van. Lehetséges lenne, hogy csupa elírásról van szó? Mindebből látható, hogy a kávéházi adatok nem egyenértékűek a kifizetésekkel kapcsolatos dokumentumokkal.

Ráadásul azzal sem jutunk messzire, ha elfogadjuk a február 17-i és 20-i előadás létét, amelyeket a statisztika-elszámolás szerint pedig nem fizettek ki a statisztikáknak és a díszletmunkásoknak – ebben az esetben ugyanis immár eggyel *több* előadással kellene számolnunk, mint amennyire a fodrásznak és a szabóknak ügyeleti pénzt fizettek.⁹⁹ Fogadjuk el, amit Hárich sugall, hogy az évad nem 13-án, hanem csak 17-én kezdődött, pusztán annak alapján, hogy 13-én nem volt kávéházi forgalom (ami a tavasz folyamán több más előadás esetében is elmaradt)?

⁹⁸ *Das Repertoire*, 26–27. Sem most, sem a továbbiakban nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy a statisztika-kimutatások és az ügyeleti számlák „kemény” bizonyítéknak számítanak, tudniillik joggal feltételezhetjük, hogy csakis valóban elvégzett munkákat fizettek ki, és majdnem ugyanolyan joggal, hogy az elvégzett munkákat valóban kifizették. Ehhez képest a kávéházi adatok jóval „puhábbak”, mivel számos előadáshoz nem tartozik (a hercegi kasszából kifizetett) kávéházi forgalom, viszont jó néhány olyan napon is feltüntettek kávéházi fogyasztást, amelyen biztosan nem volt előadás.

⁹⁹ Mivel a statisztika-kimutatások bevezetésével immár teljes pontossággal szeretnénk megismerni a műsorrendet, ebben pedig időről időre az ügyeleti számlák is segítenek bennünket, a precizitás kedvéért meg kell itt jegyeznem, hogy idővel ki fog derülni: a fodrász és a szabók *bálok* alkalmával is elláthattak ügyeletet, s azok az alkalmak is megjelentek az adott időszak ügyeleti számaiban. Más szóval: ha az ügyeleti száma nagyobb az ismert előadások számánál, akkor nem teljesen biztos, hogy további előadásokra kell gyanakodnunk. Nem világos azonban, hogy a bál ügyeleti elszámolásának ez a gyakorlata pontosan mikor kezdődött, és nem is valószínű, hogy éppen ebben az időszakban pontosan ez lett volna az eltérés oka (az *Itinerarium* sem tud bárról ebben az időszakban). Mindenesetre mostantól ezt a lehetőséget is szem előtt kell tartanunk.

Ebben a zavaros helyzetben Barbara Handlin első negyedévi ügyeleti számlája siet segítségünkre (174. DOKUMENTUM). Míg ugyanis Mayer szabó számlája nem nevezi meg a lefedett időszakot, Dammé pedig (173. DOKUMENTUM) a teljes negyedévre hivatkozik („vom 1 ten January 780 bis Ende Marty 780”), Handlin napra pontosan megadott időszekekre – „Von 17 Febwiy [?] Biß 30 Marcy” – számláz, amivel nyilvánvalóan a konkrét első és utolsó ügyelet napjára utal – már csak azért is, mert márciusban az utolsó előadás valóban 30-án volt. Ezzel egyszerre cáfolja a 13-i előadás létét és támogatja meg hathatósan a kávéház 17-i adatát. Egyszersmind lehetővé téve számunkra, hogy igen plauzibilis feltételezésnek tekintsük: valamikor márciusban, amikor a statisztika-elszámolást elkészítették, már nem enlékeztek pontosan, hogy pontosan melyik február közepi vasárnapi vagy csütörtöki napon kezdődött az évad. Közbevetőleg jegyzem meg, hogy Travaglia az első negyedévi statisztikkal és díszletmunkásokkal kapcsolatos komissióban¹⁰⁰ a „uon 9ten Febr. bis ult. Martii” (kiemelés tölem) időszakot adja meg. Ez azonban nem meglepő, ha arra gondolunk, hogy a díszletmunkásoknak bizonyára volt feladatuk az évadkezdés technikai előkészítésében is.

Mindazonáltal amennyiben az ügyeletek egybehangzó számát (11) elfogadjuk, egy dátum elírásán túl továbbra is feltételeznünk kell azt is, hogy a statisztika-elszámolásból egy dátum valahogyan kimaradt (itt újra utalok az előbbi lábjegyzetre). Hogy melyik, arra két lehetőség adódik. Az egyik természetesen az, hogy miután Handlin számlája megerősítette az első kávéházi dátum hitelességét, a másikat (20-át) is elfogadjuk. Végül is – a statisztika-kimutatással szemben – a február-márciusi kávéházi dátumok száma egybevág az ügyeletek számával, s ezzel a két forrás egymást is erősíti.

A másik kézenfekvő lehetőség annak feltételezése, hogy Johann Gottlieb Naumann Velencében *La villanella incostante* címmel bemutatott és *Le nozze disturbate* címen is ismert buffáját,¹⁰¹ amelynek a statisztika-kimutatások szerint február 25-én, pénteken és 26-án, szombaton tartott próbája minden bizonnyal egy 27-i, vasárnapi bemutatót volt hivatva előkészíteni, valóban be is mutatták azon a napon, csak a statisztika-kimutatásból maradt ki valahogyan; mint látjuk, ott a dátumok rendszerében lyuk tátong (bár ilyenre azokban a hetekben több más példa is adódott).

Úgy gondolom azonban, hogy ez az utóbbi lehetőség jóval valószínűtlenebb, jószerével el is hanyagolható. Először is: a 29-i, keddi *La forza delle donne*-produkció nagyon úgy fest, mint amivel a két nappal korábbi kihagyást igyekeztek bepótolni, ugyanis az egész első félévben nem tartottak több keddi előadást. Másfelől gyanús az is, hogy a *La villanella incostante* librettóját (történetesen *Le nozze disturbate* címmel) Siess kinyomtatatta és február folyamán leszállította ugyan,¹⁰² a kötési munkálatok elvégzésének viszont nincs nyoma (bár ha a 26-án akár délelőtt tartott próba után fűjták le a produkciót, akkor az utolsó pillanatig bizonytalanságban kellett tartaniuk Pfundtner könyvkötőt). Végül pedig a kávéház – hangsúlyozom, ebben az időszakban az ügyeleti számokkal egybehangzó – adatai szerint sem volt előadás február 27-én.

Felmerül a kérdés, hogy ha legvalószínűbb eshetőségként a február 17-i és 20-i dátumokat valóságosaknak tekintjük (13-át pedig nem), akkor mit adhattak elő ezen a két napon. Igen valószínű, hogy legalábbis az első napon az előző szezont záró *L'amore soldato*t, hiszen a téves dátumnak látszó 13-ára ezt a címet adja meg a statisztika-kimutatás. Mindenesetre amúgy is ez az opera lenne a legkézenfekvőbb jelölt. Ha ugyanis időrendben visszafelé haladva áttekintjük az 1779 második felében játszott operákat, akkor a *L'amore soldato* és a *L'isola disabitata* előtt a *La vera costanza*t adták utoljára, amit viszont nem játszhattak 1780-ban, hiszen kottaanyaga az első operaház leégésekor köztudottan megsemmisült, olyannyira, hogy

¹⁰⁰ BC 1780 N 144

¹⁰¹ Az eszterházi levéltári anyagban is mindkét cím megjelenik.

¹⁰² BC 1780 R 54 N 12

Haydnnek később legnagyobb részét újra kellett komponálnia. Ezt az operát az 1777 óta játszott *La Frascata* előzi meg közvetlenül, amelyet azonban az 1779. november 11-i volt az utolsó ismert előadása Eszterháznál,¹⁰³ vagyis nehezen képzelhető el, hogy a következő szezon elején egyetlen előadásra elővették volna. Hasonlóképpen 1779. november 3-i előadása után a *Le gelosie villane* előadásai is szüneteltek 1781. júniusáig,¹⁰⁴ az október 21-ig adott *Il geloso in cimento*éi pedig egészen 1785-ig. Már az utóbbi opera is, de a júliustól szeptemberig játszott *L'isola d'Alcina* különösen távol volt már ahhoz az 1780-as évad elején, hogy egy – tudniillik a február 20-i – előadásra elővegyék.

Az viszont lehetséges, hogy ezen az utóbbi napon nem a *L'amore soldato* ment újra, hanem a *L'isola disabitata*t játszották, hiszen az új Haydn-opera március 12-én biztosan színpadra került, tehát még előadható állapotban volt.

Az évad következő bizonytalan pontja július 25. A statisztika-kimutatás szerint (163. DOKUMENTUM) ezen a napon a *Le gelosie villane* előadása zajlott; a másodlatban (170. DOKUMENTUM) viszont ugyanez a nap „brop”-ként szerepel.¹⁰⁵ Döntőbíróként a kávéház adataihoz, illetve az ügyeletszámokhoz fordulhatunk. A kávéház májustól tevékenykedő új üzemeltetőjének, bizonyos Christoph Jänignek a havi elszámolásában (183. DOKUMENTUM) július 25. „opra”-ként jelenik meg, és forgalom is jelentkezik ezen a napon. Mégsem vehetjük azonban biztosra, hogy ennek a napnak a kávéházi szolgálata a *Le gelosie villane*éval – lett legyen szó próbáról vagy előadásról – függött össze.

Jänig első, májusi számlája (184. DOKUMENTUM) a tíz dátumnak (mindegyik mellett ott a megjegyzés: „opra”), illetve a hozzájuk tartó fogyasztás mibenlétének és értékének a felsorolása után (összértékben: 1 f 51 x) egy további tételt is tartalmaz: „Vor Kinder opreten vor Thee und Lemonade 1 f 9 x”. Jól rímel ez az augusztusi statisztika-kimutatás (164. DOKUMENTUM) következő tételére, amely szintén az előadásenkénti elszámolásokat követően, azoktól elkülönülve jelenik meg:

„Item vor opperete Don Fausto zwey mahl, und an dere,		
Buben. 38. vor iede. 3 Xr	1	54
Mädegen. 4. vor jede. 10 Xr ¹⁰⁶	–	40
Zu gehilfen derren Decorationen, Bey Oppe- reten. und Comädien, 34. mahl. Zu 5 Xr	2	50

Bár mindez csupán augusztusra vonatkozik, és az előző három hónap kimutatásában semmi ilyesmit nem találunk, mégis teljesen világosnak tetszik, hogy a két dokumentumban ugyanarról a fajta produkcióról van szó, s amelynek szereplői gyerekek (bár felnőtt énekesek részvétele sem zárható ki, hiszen ők fix fizetést kaptak). Hogy az oprette–opperete megjelölés ezúttal is *báb*produkcióra utal-e, mint Eszterháznál általában, azt persze jó lenne tudni, de számunkra pillanatnyilag közömbös, ugyanis a *Don Fausto* cím ismeretében egyértelmű, hogy ezeknek az produkcióknak nincs semmi közük az opera-előadásokhoz.

Mármint, mint a (D) függelékben látjuk, június 6-án és 13-án és 27-én, három keddi napon, „opra von Kindern”, illetve „opra vor die Kinder” áll műfaji megjelölésként a forgalmi adatok előtt a kávéházi számlán. Vajon ez csupán gyermekek által előadott vagy egyszersmind gyerekeknek szóló opera lehetett? Mindenesetre nem kockáztatunk sokat, ha ezt a „gyermekoperát” azonosítjuk az „oprette–opperete” műfajával. Mint ahogy azzal sem, ha ide soroljuk a közbülső kedd, június 20. egyszerűen „opra”-ként említett előadását – csupa

¹⁰³ L. e dolgozat későbbi adatait vagy Tank: *Esterházyische Hofmusik*, 459.

¹⁰⁴ L. e dolgozat későbbi adatait vagy Tank: *Esterházyische Hofmusik*, 463.

¹⁰⁵ A problémára Hárach is utal: *Das Repertoire*, 32.

¹⁰⁶ Vö.: „Sej, a leány drága, száz forint az ára.”

olyan dátum, amelyen a statisztika-kimutatás szerint nem volt opera-előadás. (Vagyis az történt, hogy Jänig júniusban tételesen kiírta és a többi közé illesztette azokat a gyermekopera-előadásokat, amelyeket májusban még külön, összesítve kezelte.)

Mindezek után világos, hogy a kávéházi számla július 25-i „opra” minősítése nemigen dönthet el semmit: ha aznap a *Le gelosie villane* előadása zajlott, akkor ez erre az operára vonatkozik, ha viszont csak próba volt belőle, akkor önként adódik, hogy – kedd lévén – megint tartottak egy gyermekopera-előadást, amely, mint június 20-ával kapcsolatban láttuk, megjelenhet a kávéházi számlán egyszerű „opra”-ként.

Döntőbíróknak maradnak tehát a fodrász és a szabók ügyeletszámai (azon az egyszerű megfontoláson túl, hogy életszerűbbnek látszik a „próba” megjelölés lefelejtése az egyik dokumentumban, mint a minden ok nélkül történő feltüntetése a másikban). Azok pedig egyöntetűen a próba-verziót igazolják, miután a harmadik negyedévben mindhármukat 32 ügyeletért honorálták (177–179. DOKUMENTUM), s ez a szám akkor jön ki, ha 25-ét próbának tekintjük, tehát nem számoljuk be az előadások közé.¹⁰⁷

A hátralevő egyetlen ellentmondást könnyű feloldanunk. Az augusztus 30-i előadáson a statisztika-kimutatás szerint (164. DOKUMENTUM) a *La scola de' gelositi* játszották; ezzel szemben az augusztusi „Theatral Diensten” (171. DOKUMENTUM) szerint – amelybe utólag és szemmel látható sietséggel vezették be az előadáscímeket – az „Artigiano” (*L'amore artigiano*) ment aznap. Biztosra vehetjük azonban, hogy az utóbbi a tévedés, hiszen aznap négy kisleány és nulla kisleány statisztát jegyeztek fel és fizettek ki, annyit, mint a *La scola de' gelosi* bármelyik augusztusi vagy szeptemberi előadásán; ezzel szemben a *L'amore artigiano* előadásaihoz ugyanebben az időszakban három kisleány és négy kisleányra volt szükség.

Szükséges még megjegyezni, hogy a november 9. és 12. között tartott két próba dátuma hiányzik a statisztika-kimutatásból; ezeket a legvalószínűbb módon pótoltam. Már bemutatott darabok „menet közbeni” próbálása nem állt példa nélkül Eszterháznál; itt a cím pótlásakor feltételeztem, hogy a péntek-szombaton tartott próba, amint az szinte mindenkor történik, a következő napon, vasárnap tartott előadást készítette elő.

Ezzel az évvel kapcsolatban idekíváncozik még az a megállapítás, hogy az 1780-as év a maga mindössze négy bemutatójával azért hozhatott újabb éves előadásszám-rekordot (93), mert ennek az évnek az augusztus 1-ji *L'amore artigiano*-előadásával a keddi nap is belépett a rendes operaelőadási napok sorába.

¹⁰⁷ Vagyis eszerint a statisztika-kimutatás tévedett, és a másodlat helyes. Ám ez nem ingatja meg a statisztika-kimutatásoknak mint „kemény” információforrásoknak a státusát; csupán abban a tekintetben „puhák” ugyanis, hogy egy adott napon próba vagy előadás zajlott-e, tudniillik a statisztáknak és díszletmunkásoknak mindkettőéért ugyanaz a honorárium járt. – Csökkenti viszont következtetésünk bizonyosságát, hogy hamarosan 1-nél nagyobb különbségeket is tapasztalni fogunk a statisztika-kimutatások és az ügyeletek negyedévi adatai között. Mindenesetre ott *ellenkező irányú* eltérésekről van szó (tudniillik az ügyeletszám a nagyobb).

1781

H	február 19.	[La fedeltà premiata] – próba
K	február 20.	[La fedeltà premiata] – próba 1
K	február 20.	[La fedeltà premiata] – próba 2
SZE	február 21.	[La fedeltà premiata] – próba 1
SZE	február 21.	[La fedeltà premiata] – próba 2
CS	február 22.	[La fedeltà premiata] – próba 1
CS	február 22.	[La fedeltà premiata] – próba 2
SZO	február 24.	[La fedeltà premiata] – próba 1
SZO	február 24.	[La fedeltà premiata] – próba 2
V	február 25.	[La fedeltà premiata] – [fő]próba
V	február 25.	Haydn: La fedeltà premiata
H	február 26.	La fedeltà premiata
K	február 27.	La fedeltà premiata

HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 28.

CS	március 1.	La fedeltà premiata
V	március 4.	La fedeltà premiata
K	március 6.	La fedeltà premiata
V	március 11.	La vendemmia
CS	március 15.	La fedeltà premiata
V	március 18.	Le gelosie villane
K	március 20.	La fedeltà premiata
CS	március 22.	Le gelosie villane
V	március 25.	La fedeltà premiata
K	március 27.	La fedeltà premiata
CS	március 29.	La fedeltà premiata
V	április 1.	La fedeltà premiata
K	április 3.	Isabella, e Rodrigo – próba
SZE	április 4.	Isabella, e Rodrigo – próba
CS	április 5.	Isabella, e Rodrigo – próba
P	április 6.	Isabella, e Rodrigo – [fő]próba
V	április 8.	Anfossi: Isabella, e Rodrigo

NAGYHÉT: ÁPRILIS 8 –15.

CS	április 19.	La scola de' gelosi
V	április 22.	Isabella, e Rodrigo
K	április 24.	Isabella, e Rodrigo
CS	április 26.	Isabella, e Rodrigo
V	április 29.	Isabella, e Rodrigo
K	május 1.	La scola de' gelosi
CS	május 3.	La scola de' gelosi
P	május 4.	L'avaro deluso – próba
SZO	május 5.	L'avaro deluso – próba
V	május 6.	La scola de' gelosi
H	május 7.	L'avaro deluso – próba
K	május 8.	La scola de' gelosi
CS	május 10.	La scola de' gelosi
H	május 14.	La scola de' gelosi
K	május 15.	Paisiello: L'avaro deluso

CS	május 17.	L'avaro deluso
V	május 20.	L'avaro deluso
K	május 22.	La scola de' gelosi
CS	május 24.	L'avaro deluso
V	május 27.	L'avaro deluso
K	május 29.	L'avaro deluso
SZE	május 30.	La scola de' gelosi
P	június 1.	L'avaro deluso
V	június 3.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>
H	június 4.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>
SZE	június 6.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>
CS	június 7.	La scola de' gelosi
V	június 10.	L'avaro deluso
K	június 12.	L'avaro deluso
CS	június 14.	L'avaro deluso
K	június 19.	La contadina in corte <Sacchini>
CS	június 21.	La contadina in corte
V	június 24.	La contadina in corte
K	június 26.	L'avaro deluso
CS	június 28.	L'avaro deluso
P	június 29.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>
SZO	június 30.	<i>Il francese bizzarro – [fő]próba</i>
V	július 1.	Astarita: Il francese bizzarro
K	július 3.	La contadina in corte
V	július 8.	Il francese bizzarro
K	július 10.	Il francese bizzarro
CS	július 12.	Il francese bizzarro
K	július 17.	L'avaro deluso
CS	július 19.	L'avaro deluso
V	július 22.	L'avaro deluso
K	július 24.	La contadina in corte
CS	július 26.	<i>Il convitato di pietra – próba</i>
P	július 27.	<i>Il convitato di pietra – próba 1</i>
P	július 27.	<i>Il convitato di pietra – próba 2</i>
SZO	július 28.	<i>Il convitato di pietra – [fő]próba</i>
V	július 29.	Righini: Il convitato di pietra
K	július 31.	Il convitato di pietra
V	augusztus 12.	Il francese bizzarro
K	augusztus 14.	Il convitato di pietra
V	augusztus 19.	La contadina in corte
K	augusztus 21.	<i>La schiava riconosciuta – próba</i>
SZE	augusztus 22.	<i>La schiava riconosciuta – próba</i>
CS	augusztus 23.	<i>La schiava riconosciuta – próba</i>
V	augusztus 26.	La contadina in corte
K	augusztus 28.	Piccinni: La schiava riconosciuta
CS	augusztus 30.	L'avaro deluso
V	szeptember 2.	Il convitato di pietra
H	szeptember 3.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	szeptember 4.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	szeptember 4.	Il convitato di pietra

SZE	szeptember 5.	La fedeltà premiata – próba
CS	szeptember 6.	La fedeltà premiata – próba
P	szeptember 7.	La fedeltà premiata – próba
SZO	szeptember 8.	La fedeltà premiata – próba („Probßambt Decorationen”)
V	szeptember 9.	La fedeltà premiata
K	szeptember 11.	La fedeltà premiata
CS	szeptember 13.	La fedeltà premiata
V	szeptember 16.	La fedeltà premiata
K	szeptember 18.	La fedeltà premiata

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Február: 185–186. DOKUMENTUM

Március–április: 187. DOKUMENTUM

Május–június: 188. DOKUMENTUM

Július–augusztus: 189. DOKUMENTUM

Szeptember: 190. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban (szeptember hónapról nem készült komissió, ezért a SP-ban sem szerepel):

Február: 191–192. DOKUMENTUM

Március–április: 193. DOKUMENTUM

Május–június: 194. DOKUMENTUM

Július–augusztus: 195. DOKUMENTUM

Negyedéves ügyeletszámok (sorrend: Damm, Handlin, Mayer):

I. negyedév: 196–198. DOKUMENTUM

II. negyedév: 199. DOKUMENTUM (közös elszámolás)

III. negyedév: 200–202. DOKUMENTUM

Ebben az évben kevés olyan dokumentum áll rendelkezésünkre, amely megerősítené a statiszta-kimutatások adatait vagy ellentmondana nekik. Kivételt képeznek az ügyeleti számlák, amelyek két negyedév esetében szignifikáns módon eltérnek a statiszta-kimutatásokból következő előadásszámoktól; egyéb dátumszerű adatok hiányában azonban ezek nyomán nehéz konkrét korrekciókat végrehajtani.

Először is: a megelőző évvel ellentétben a három ügyeletes mester adatai nem teljesen egyeznek meg egymással. Ez az eltérés nem különösebben zavaró, mivel csupán annyiban áll, hogy az első negyedévben Barbara Handlin eggyel kevesebb ügyeletet teljesített társainál: 16 helyett 15-öt. Ebben az esetben bizvást feltételezhetjük, hogy Handlin egyszeri akadályoztatása – például könnyebb betegség – lehet a magyarázat, és 16 előadás-ügyelettel számolhatunk.

A probléma ott kezdődik, hogy a statiszta-kimutatások ezzel szemben csak 14 előadásról tudnak az első negyedévben, bár a nyitóelőadást, a *La fedeltà premiata* bemutatóját legalább tíz próba is megelőzte – érthető módon, hiszen az előadás az új színháznak is premierje volt. Nem zárhatjuk ki teljesen, hogy a hiányzó két előadás valamilyen (fő)próba-ügyelet lehetett; próbákön – akár főpróbákön – teljesített fizetett ügyeletek azonban mind korábban, mind

későbbben ismeretlenek. Jänig kávéházas elszámolásai – (D) függelék – felkínálják ugyan egy március 8-i, csütörtöki opera-előadás halvány lehetőségét, tekintettel azonban arra, hogy a kávéház „opra” megjelölésű dátumai semelyik negyedévben sem egyeztethetők össze sem az ismert előadásokkal, sem pedig az ügyeleti számokkal, ezekből az adatokból képtelenség valamennyire is megbízható következtetéseket levonni.

Megelégedéssel csupán az a körülmény tölthet el minket, hogy a statisztika-kimutatásokból következő előadásszám legalább a második negyedév esetében megegyezik az ügyeletek egybehangzó számával (31). A harmadik negyedévben viszont még nagyobb a diszkrepancia, mint az elsőben: az ügyeletek száma ekkor már hárommal haladja meg az ismert előadásokét (24 előadás, 27 ügyelet). (Az *Itinerarium* nem tart számon bálokat ebben az időszakban.) Ezzel szemben Handlin harmadik negyedévi számlája (201. DOKUMENTUM) ismét megerősít egy dátumot, nevezetesen az évadzáró előadásét, ugyanis elszámolása „von Ersten July Biß 18 Sebr 1781” szól.

Mindent összevéve tehát érintetlenül kell elfogadnunk a statisztika-kimutatásokból levezethető képet, amely igen könnyen pontos is lehet (áprilistól júniusig minden bizonnyal az is), mindenesetre ezúttal nem tudjuk mindenben megerősíteni az ügyeleti adatokkal.

Az 1781-es, az új, nagyobb és szebb operaház felavatásának köszönhetően nyilván ünnepi hangulatú évad azért sikerült ilyen rövidre, szűk hét hónaposra, mert Miklós herceg ezen az ősön kezdte meg utolsó nagyobb külföldi utazását. Az *Itinerarium*¹⁰⁸ kérdőjelesen tesz említést egy párizsi utazásról, és egy pontosan meg nem nevezett iratot idéz, amely szerint az utazás november 1-jétől 1782 februárjáig tartott, s az udvartartás február 22-én már Eszterháznál volt. A februári történéseket a következő év kapcsán még behatóan vizsgálni fogom; a *Magyar Hírmondó* beszámolója szerint¹⁰⁹ – „Eszterházi Fejedelem Ur, közelebb múlt Sz. Mihály havának utóljánn [szept. 30.] Eszterházáról Párisba indult, az honnan még ez esztendőnek vége felé vissza-is váratik”. Az elutazásra eszerint az *Itinerarium*ban említett dátumnál egy hónappal korábban került sor; az úticél ellenben valóban Párizs volt. Az is valószínű, hogy szeptember 30-án nem közvetlenül Eszterházáról, hanem Bécsből indult útnak, részint, mert az operaszezon különben bizonyára két kéttel tovább tartott volna, részint, mert a herceg egy olaszországi kottavásárlásról szóló határozatot¹¹⁰ szeptember 27-én már – és még – Bécsben írt alá.

Az 1781-es kronológiával kapcsolatban még a továbbiakat kell megjegyezni.

Paisiello első ízben egy május 4-i próba kapcsán felbukkanó operája, a *L'avaro deluso* a statisztika-kimutatásban *La discordia fortunata*ként szerepel. Ahhoz, hogy biztosak lehessünk benne: a kettő egy és ugyanaz, még a Paisiello-műjegyzéket sem szükséges felütnünk, ugyanis a darab jelmez költségvetésének¹¹¹ felzete a következő: „Verzeichnus oder Überschlag zur neuen opera la Discordia fortunata oder L avaro Deluso”. (Mint más esetekben, kronológiánk itt is a nyomtatott librettó címhasználatát követi.)

A május 30-i, szerdai *La scola de' gelosi*-előadás minden bizonnyal nem elírás; tudniillik 29-én és 30-án Albert Kázmér szász-tescheni herceg (az Albertina képzőművészeti gyűjteményének magalapozója és névadója) és hitvese, Mária Krisztina főhercegnő (Mária Terézia legkedvesebb leánya) járt Eszterháznál,¹¹² s így két egymást követő napon is opera-előadást tekinthettek meg. (A Miklós herceg által atyai szeretettel övezett házaspár bizonyára Eszterháza legtöbbször visszatérő főúri vendége volt.)

A programban június 19-én megjelenő opera, a *La contadina in corte* az 1781-es statisztika-kimutatásokban (188–189. DOKUMENTUM) ugyan egyszerűen „La Contadina”-ként jelenik

¹⁰⁸ 101.

¹⁰⁹ 1781. október 13., 627.

¹¹⁰ GC 1781 R 19 F 10 N 28 = A. M. 1109.

¹¹¹ BC 1781 N 101.

¹¹² *Itinerarium*, 101.

meg (változatos helyesírással), sőt a jelmezköltségvetés¹¹³ alternatív címén – „La contadina in Gentilita” – említi, ám 1782 júliusától már a statiszta-kimutatókban is a teljes (és eredeti) címmel – „Contadina in Corte” – szerepel. Arról viszont, hogy mindvégig a még 1769-ben Eszterházában bemutatott eredeti, négyszereplős, Sacchini-féle buffáról van szó, az említett jelmezköltségvetés tanúskodik, amely megadja a szereplők nevét.¹¹⁴ A kései felújítás ténye nem meglepő, miután az operát egészen a 80-as évek közepéig játszották szerte Európában. Az viszont igen, hogy a 12 évi szünet után nincs utalás a darab próbáira.

Végül megjegyezzük, hogy ez az az év, amellyel kapcsolatban Tank¹¹⁵ – mint dolgozatomban bevezetőjében említettem – oly sok *La fedeltà premiata*-előadást elnézett. A februári kimutatókat saját forrásjegyzéke szerint sem látta,¹¹⁶ ezért a 26-i és 27-i dátumról nem tudott; továbbá érthetetlen módon elhagyta a március második felében tartott előadásokat (az április 1-jeit nem), majd a szeptemberieket is, bár ezeknek a statiszta-kimutatóit forrásjegyzéke szerint kézbe kellett vennie.

---

¹¹³ BC 1781 N 135.

¹¹⁴ Vö. Mary Hunter, „Contadina in corte, La”, in Stanley Sadie (szerk.), *The New Grove Dictionary of Opera*, 1. k. (London: Macmillan, 1992), 922.

¹¹⁵ *Esterházyische Hofmusik*, 466.

¹¹⁶ Uo., 467.

1782

Ezt az évet, az 1781-es évtől követett gyakorlattól kivételesen eltérve, nem a teljes év előadásait áttekintő táblázattal, hanem a releváns dokumentumok áttekintésével kezdjük. Az évad első egy-két hete ugyanis, a többszörösen ellentmondó dokumentumoknak köszönhetően, az 1779-es és az 1780-as évadkezdéshez képest is igen bonyolult problémákat vet fel. Tehát a dokumentumok:

Statiszta-kimutatások:

Január–február: 203. DOKUMENTUM

Márciustól decemberig, havonta: 204–213. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban (a decemberi kimutatás másolata nem került be a SP-ba):

Január–február: 214. DOKUMENTUM

Márciustól novemberig, havonta: 215–223. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák (továbbra – és a következőkben – is megtartva a Damm–Handlin–Mayer sorrendet):

I. negyedév: 224–226. DOKUMENTUM

II. negyedév: 227–229. DOKUMENTUM

III. negyedév: 230–232. DOKUMENTUM

Október: 233–235. DOKUMENTUM

November: 236–238. DOKUMENTUM

December: 239–241. DOKUMENTUM

Éghető anyagok éves számlája:

242. DOKUMENTUM

Az év elején kialakult szituáció eleve szokatlan lehetett: a magát az előző évben jó kéthavi operaszerezontól „megfosztó”, hosszú párizsi utazásból hazatérő Miklós herceg ugyanis a jelek szerint úgy határozott, hogy az évad elején több opera szinte egyidejű bemutatásával kárpótolja magát. Már január első felében, amikor a herceg talán még Bécsbe sem érkezett vissza, lázas sürgés-forgás kezdődött Eszterháznál. Egy Nagy jószágigazgató által január 12-én aláírt komissió¹¹⁷ Haydn igénylésére hivatkozva intézkedett megfelelő mennyiségű gyertya beszerzéséről a színházi próbák céljára. A három opera: az *Il cavaliere errante*, a *La fiera di Venezia* és a *Zemira ed Azor* díszleteinek elkészítéséről szóló komissiókat¹¹⁸ szokatlan módon egyazon napon, ugyancsak január 12-én hagyták jóvá Travaglia január 6-án benyújtott költségkalkulációi alapján. Három héttel később pedig, amikor a színházi személyzet két kieső tagjának, két gránátosnak asszonyokkal való pótlásáról született döntés¹¹⁹ – a díszletekhez szükséges vászonfelületek gyors összevarrásáról volt szó, hogy a festést meg lehessen kezdeni –, az indoklásból nem lehet nem kiérezni némi idegességet: „Nachdem der Theatral

¹¹⁷ SP 1782 F 1 N 11.

¹¹⁸ BC 1782 N 7, 9, 10.

¹¹⁹ BC 1782 N 21, 1782. február 1.

Mahler Travaglio¹²⁰ bishero an seiner arbeit dadurch gehindert worden, daß selben die zu denen Decorationen nöthige Leinwath erst anitzo angekommen, diese Decorationen aber nothwendiger weise bis Sr Durch[laucht] Ruckkunft in fertigen Stand seyn müssen, ...”. (Meglehet, hogy a három, esetleg négy opera¹²¹ sietve elkészített díszleteivel a herceg végül nem is volt mindenben megelégedve, hiszen kevéssel Eszterházára érkezése után határozat született további két díszlet: egy „új erdő és egy szoba” elkészítéséről.¹²²) Február végére pedig már négy operalibrettó is készen állt kinyomtatva és bekötve úgy, hogy ehhez Siess és a bécsi Kurzböck egyidejű foglalkoztatására volt szükség.¹²³

A statisztika-kimutatásokból (203–204. DOKUMENTUM) január végétől március végéig a következőképp állítható össze a próbák és az előadások története.

SZE január 30.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
P február 1.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
K február 5.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
SZE február 6.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
H február 11.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
CS február 14.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
P február 15.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
V február 17.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
CS február 21.	<i>Il cavaliere errante</i> – próba
V február 24.	<i>Il cavaliere errante</i> – próba
H február 25.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
K február 26.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
CS február 28.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
V március 3.	Salieri: <i>La fiera di Venezia</i>
H március 4.	<i>Il cavaliere errante</i> – próba
K március 5.	Grétry: <i>Zemira ed Azor</i>
SZE március 6.	[<i>Il cavaliere errante</i>] – próba
CS március 7.	[<i>Il cavaliere errante</i>] – próba
V március 10.	Traetta: <i>Il cavaliere errante</i>
K március 12.	<i>Il cavaliere errante</i>
CS március 14.	<i>La fiera di Venezia</i>
V március 17.	<i>La fiera di Venezia</i>
K március 19.	<i>Zemira ed Azor</i>
CS március 21.	<i>L'avar deluso</i>
V március 24.	<i>Zemira ed Azor</i>

A feltüntetett próbák természetesen már mind színpadi próbák voltak, eleinte díszletmunkások – tehát működő díszletek – nélkül, de kezdettől fogva statisztaként közreműködő gránátosokkal (203. DOKUMENTUM). (A zenei próbák, mint mindig, nyomtalanok, de szükségképpen már januárban elkezdődtek.) Látjuk, hogy bő három hét alatt már mind a három operát elővették.

¹²⁰ Travaglia nevének az eszterházi adminisztrációban makacs következetességgel használt rontott formája.

¹²¹ A fenti három után negyedikként bemutatott *L'innocente fortunata* díszletköltségvetését nem ismerjük, jelmez költségvetése (SP 1781 F 4 N 233) azonban már a másik három operáéval (SP 1781 F 4 N 234–236) egy időben, 1781 szeptember végén készen állt. – Mint látni fogjuk, a *L'innocente fortunata* bemutatója 1782-ben végül valamelyest „leszakadt” a másik háromé mögött.

¹²² BC 1782 N 55, 1782. március 13.

¹²³ BC 1782 R 11 N 8–10, ebből BC 1782 R 11 N 9 = A. M. 4007.

A problémák sora azzal kezdődik, hogy ha az előző évben hiányoltuk a statisztika-kimutatások adatai megerősítő vagy akár nekik ellentmondó, részletes másodlagos forrásokat, akkor ebben az évben – és mostantól fogva mindvégig – éppenséggel nincs bennük hiány; egy ideig pedig sok köszönet sem. 1782-től fogva tudnillik a színházi ügyeletről a fodrász és a szabók olyan számlát nyújtottak be – mégpedig októbertől kezdve már havonta –, amely az ügyeleteknek nemcsak a számát, hanem a dátumait is tartalmazta. Továbbá Damm fodrász (vagy inkább Porta, akinek a kézírását a számla őrzi?) kissé még túlbuzgó is volt február–márciusi számlájának (224. DOKUMENTUM) kiállításakor: ez ugyanis az előadások címét is felsorolja. Egy beszúrás és a dátumok többszöri átjavítása ellenére a dokumentum tartalma világos, és az is, hogy ugyanazokat a dátumokat tartalmazza, mint – előadáscímek nélkül – a másik két ügyeleti számla (225–226. DOKUMENTUM). Ezekből a számlákból azonban egészen más történések bontakoznak ki (azzal együtt is, hogy ezekben a próbáknak elvben sem kell megjeleníteniük).

A jobb összehasonlíthatóság kedvéért az ügyeleti számlákból kiolvasható kronológiát az előbbi mellé helyezem, úgy, hogy az azonos dátumok egy magasságban helyezkedjenek el. Az ügyeleti dátumokat, miután próbákra nem találunk bennük semmiféle utalást (amiben semmi meglepő nincs, hiszen ez a dátumsor mintegy három héttel később kezdődik), előadásként értelmezem, és a címek első előfordulását premierként jelölöm.¹²⁴ (Az ellentmondások miatt a dátumok oszlopában ezúttal elhagytam a bemutató-dátumok vastagítását.)

	STATISZTA-KIMUTATÁS	ÜGYELETI SZÁMLÁK
SZE	január 30.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
P	február 1.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
K	február 5.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
SZE	február 6.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
H	február 11.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
CS	február 14.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
P	február 15.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
V	február 17.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
CS	február 21.	<i>Il cavaliere errante – próba</i>
V	február 24.	<i>Il cavaliere errante – próba</i>
H	február 25.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
K	február 26.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
CS	február 28.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
V	március 3.	Salieri: La fiera di Venezia
H	március 4.	<i>Il cavaliere errante – próba</i>
K	március 5.	Grétry: Zemira ed Azor
SZE	március 6.	<i>[Il cavaliere errante] – próba</i>
CS	március 7.	<i>[Il cavaliere errante] – próba</i>
V	március 10.	Traetta: Il cavaliere errante

¹²⁴ A statisztika-kimutatások és az ügyeleti dátumok ellentmondásait Hárich (*Das Repertoire*, 40–41) is igyekszik feloldani, a maga sajátos módján. Egyrészt itt sem tudja leküzdeni a konkrét dátumok megnevezésével szemben érzett viszolygását. Másrészt, bár általánosságban megemlíti az alternatív forrásokat – az ügyeletet teljesítő személyzet, a patikus és a kávéház számláit –, ezekből semmilyen konkrét adatot nem idéz, megelégszik annak kinyilatkoztatásával, hogy ezek – a statisztika-kimutatásokkal ellentétben – a „pontos dátumokat” tartalmazzák. (Megrögzött szokása szerint ezúttal is hivatkozik a cipész nem létező ügyeletere.) Mindent összevéve szövegéből az hámozható ki, hogy ő a mi jobb oldali oszlopunkban megjelölt premierdátumokat tartja érvényesnek – amint ezt a (C) függelékben található, nem publikált feljegyzései is tanúsítják.

K	március 12.	Il cavaliere errante	Il cavaliere errante
CS	március 14.	La fiera di Venezia	La fiera di Venezia
V	március 17.	La fiera di Venezia	La fiera di Venezia
K	március 19.	Zemira ed Azor	Il cavaliere errante
CS	március 21.	L'avaro deluso	L'avaro deluso
V	március 24.	Zemira ed Azor	Zemira ed Azor

Látható, hogy a kétféle forrásból amolyan „párhuzamos valóságok” képe bontakozik ki, amelyeket nehéz szépszerével összeegyeztetni egymással. Igaz ugyan, hogy az ügyeleti dátumok mind keddi, csütörtöki vagy vasárnapi napra esnek, de ugyanez igaz a statisztika-kimutatás előadás-dátumaira is. Igaz emellett az is, hogy az ügyeleti dátumok mind szerepelnek a statisztika-kimutatásban is, ezenfelül azonban semmi másban nincs egyezés. Az ügyeleti dátumok a statisztika-kimutatásban hol próba-, hol meg előadás-dátumokként jelennek meg; az ügyeleti számlák szerint az előadások sora tíz nappal előbb kezdődött el, mint a statisztika-kimutatás szerint (ennek következtében értelemszerűen a bemutató-dátumok is korábbra csúsztak); három esetben pedig a címek sem fedik egymást.

Az utóbbi probléma, kissé talán erőltetett módon, kimagyarázható lenne azzal, hogy az adott napon előadhattak egy operát és próbálhattak is egy másikat, ám ez annál valószínűtlenebb, mivel bármely két darab szereplői között legalább négy átfedés volt, sőt Vincenzo Moratti és Antonio Pesci mindhárom operában fellépett.¹²⁵ Emellett, ha – mint a statisztika-kimutatásból következik – a próba is szcenizált volt, akkor az adott napokon két előadásnyi díszletmunkást és statisztát kellett volna kifizetni, aminek viszont nincs nyoma. – A harmadik eltérés, a március 19-i pedig még ilyen módon sem eliminálható.

Mindazonáltal a címekkel kapcsolatos bizonytalanság a könnyebben kezelhető probléma. Miután, amint már igyekeztem megmutatni, az lényegében elképzelhetetlen, hogy egy bizonyos napon két különböző operát is játszottak vagy próbáltak, és csak az egyiknek a statisztáit és díszletmunkásait fizették volna ki, nagy jelentősége van annak a ténynek, hogy a statisztika-kimutatás szerint mindhárom kérdéses napon – február 21-én, 24-én és március 19-én – valóban a kimutatásban megnevezett opera közreműködőit fizették ki. (A közreműködők összetétele alapján az operák jól megkülönböztethetők: a *Zemira ed Azor*ban nem léptek fel gyermekstatiszták, míg a *La fiera di Venezia* előadásaiban legalább 15, az *Il cavaliere errante*ban ezzel szemben legfeljebb 10 gránátos működött közre. A 19-i előadással kapcsolatban egyébként, a (C) függelékben közölt feljegyzései szerint, kivételesen Hárich is a statisztika-kimutatás adatának – *Zemira ed Azor* – adott hitelt.) Ez különbséget jelentett a honoráriumban, és Eszterházán a pénzügyi adminisztráció minden krajcárra odafigyelt. Az viszont teljesen éرتelen volt pénzügyi szempontból, hogy a fodrász – Porta által – amúgy is sietve odavetett ügyeleti számláján helyesek-e a címek: a fodrász így is, úgy is 1 guldent kapott minden előadásért.

Ami viszont a „próba vagy előadás?” problémáját illeti, ott, mint korábban utaltam rá, ebben az összefüggésben éppen a statisztika-kimutatások válnak „puhábbá”, hiszen a statisztáknak a próbát és az előadást egyaránt ki kellett fizetni. Az ügyeleti számlák megbízhatóságát pedig bizonyos fokig megerősítik az amúgy korlátozott bizonyító erejű kávéházi számlák is. Február 24. és március 24. között ugyanis a statisztika-kimutatások dátumai közül pontosan ugyanazok a napok (február 25., március 4. és 6.) nincsenek „opera”-ként minősítve a kávéházi számlákban, mint amelyek az ügyeleti dátumok közül is kimaradnak, és amelyeken – hétfői vagy szerdai napra esvén – eleve próbákat feltételezhetünk. Más szóval: ez azt valószínűsíti,

¹²⁵ Az *Il cavaliere errante* szereposztása megtalálható a nyomtatott librettóban (Tommaso Traetta, *Il cavaliere errante* ([Sopron: Siess,] 1782). A-Wgm, 16 967 Tb). A *La fiera di Venezia* librettója lappang, de Hárich közölte a szereposztást saját példánya alapján (*Esterházy-Musikgeschichte*, 50). A *Zemira ed Azor* szereposztása a pedig a jelmezköltségvetésből (SP 1781 F 4 N 235) könnyen rekonstruálható.

hogy a megadott ügyeleti dátumok valóban előadási napok lehettek. Ugyanakkor a kávéházi számlák megerősítő erejét csökkenti az a tény, hogy február 21-én nincs ilyen egyezés: ez a nap (az első) ügyeleti nap ugyan, de a kávéház számlája szerint aznap nem volt „opra”. Mindez azonban mindenképpen másodlagos jelentőségű megfontolás.

Az ügyeleti dátumsor ugyancsak életszerűbbnek látszik a statiszták adatainál március 6–7–10-én. Március 7. a statisztika-kimutatók szerint próbanap, míg az ügyeleti lista szerint előadási nap volt. Az előbbi lehetőség azonban nem túlságosan meggyőző, hiszen egy vasárnapi bemutatóra az esetek túlnyomó részében a megelőző pénteki és szombati napon próbáltak, nem pedig három nappal a bemutatótól elszakítva, ráadásul egy előadási napot is feláldozva – miközben a következő két nap üresen tátong. Ezzel szemben egy csütörtöki bemutatót megelőző szerdai (fő)próba teljesen szokásosnak tekinthető, annál inkább, mert legalább egy, hétfői próba is megelőzi.

Van azonban egy további döntő körülmény, amelyről mindeddig nem esett szó, és amelyet sem Bartha és Somfai, sem Hárigh, sem Landon, sem pedig Tank nem vett figyelembe. Miklós herceg Eszterházára való visszatérésének időpontjára gondolok, amellyel kapcsolatban már hivatkoztam az *Itinerárium*ban említett korabeli dokumentum február 22-i adatára. Ugyanezt a visszatérési dátumot veszi alapul – szintén bármifajta hivatkozás nélkül – Tank is, amikor a kávéházi számlában szereplő február 20., mint a *Zemira ed Azor* bemutatójának lehetséges dátuma ellen érvel.¹²⁶

Ez a február 22-i adat azonban biztosan hibás. Az 1782. elején – januárban és februárban – keletkezett kommissiókat¹²⁷ – többek között a fentebb említett próbagyertya-rendelést – ugyanis egészen február 26-ig, a 45. számú kommissióig¹²⁸ (243. DOKUMENTUM) bezárólag Stephan Nagy jószágkormányzó írta alá, a legtöbb esetben azt is megjegyezve, hogy „in Abwesenheit Sr Durch. des Fürstens”. Miklós herceg aláírása először a négy nappal később, február 2-án kelt 46–48. kommissiók alatt jelenik meg.

Dávid Ferenc, szíves szóbeli közlése szerint, ezt a dátumot tartja az Eszterházára való visszatérés napjának; ám az a helyzet, hogy ha erre esetleg a február 26-át követő három nap valamelyikén került volna sor, a mi szempontunkból az sem változtatna sokat a helyzeten: ha a herceg 28-ig megérkezett volna, továbbá az ügyeleti számláknak van igazuk, és aznap nem próbát, hanem mindjárt előadást tartottak a *La fiera di Venezia*ből, akkor az opera premierje az ügyeleti dátumokból gondolható és Hárigh által is helyesnek tartott, de a 45-ös kommissió aláírása miatt immár tarthatatlan február 26. és a statisztika-kimutatók szerinti március 3. helyett február 28-án lett volna.

Ám ez is eléggé valószínűtlen. Túl azon, hogy öthónapos távollét után a rendszerető herceg bizonyára nem várt napokig azzal, hogy hozzákezdjen adminisztratív tennivalóinak intézéséhez, a 2-i Eszterházára érkezésnek van egy további apró, de nem elhanyagolható jele is: az, hogy a februári statisztika-kimutató éppen 2-án – egy Comedie-vel – kezdődik. Mostantól kezdve ugyanis nem csupán a színházi ügyeket tartják majd számon havonként és napról napra, hanem a kimutatókban dátum szerint megjelennek az egyéb műfajban tartott előadások – gyakorlatilag: a színházi és bábelőadások – is. Ez a rendszer ugyan csak négy éven át, 1785 végéig áll fenn, addig azonban a „hasítottfa-effektus” révén nagyon megbízhatóvá teszi a statisztika-kimutatók operadátumait.

Nos, jöllehet a márciusi műsorban (204. DOKUMENTUM) később is adódnak egy-egy napos hézagok (amelyek akár hangversenyek is lehettek), eléggé valószínűtlen, hogy ha Miklós herceg február utolsó két napjában vagy március 1-jén érkezett volna vissza, akkor a

¹²⁶ *Esterházyische Hofmusik*, 469.

¹²⁷ Ezeket hézagmentesen az 1781-es Secretariats-Protocoll első fasciculusa (füzete) tartalmazza.

¹²⁸ Azaz: BC 1782 N 45. Nehéz eldönteni, hogy itt a 26-i dátum van-e kijavítva 27-ire, vagy pedig fordítva. A Secretariats-Protocollban található másolat (SP 1782 F 1 N 45) a számot 26-nak értelmezi.

március 1-ji dátum üresen maradt volna. Emlékezzünk vissza az 1778-as *Bader-listára*,¹²⁹ amelyben pár napos távollétet követően is effajta bejegyzéseket olvashatunk: „bey der Zurückkunfft Sr. Durch. v. Wien” (szeptember 8.). Öt hónap után a visszatérés pedig különösen ünnepi esemény lehetett. Ugyanígy az a lehetőség is teljességgel életszerűtlennek tetszik, hogy a herceg érkezését meg sem várva, már februárban, a távollétében elkezdtek volna bemutatókat tartani; már csak azért sem, mert, amint a két kieső gránátos pótlásával kapcsolatban láttuk, eleve időhiánnyal küzdöttek.

De ez még mindig nem a teljes kép. Mostantól kezdve egy további újfajta számlatípus is megjelenik a képben, nevezetesen az előadások során felhasznált „éghető anyagok” (brennendes Material) elkülönített, éveken át a süttöri Knauff patikus által kiállított számlája.¹³⁰ 1782-re vonatkozóan Knauff egyetlen, egész éves számlát bocsátott ki¹³¹ (242. DOKUMENTUM); ez csak (bizonyára szállítási) dátumokat tartalmaz, előadáscímek nélkül, s ezek a dátumok nemigen feleltethetők meg előadási napoknak. A következő évtől azonban ezt már negyedéves, megadott című és dátumú előadásokra hivatkozó számlák váltják fel – ezt éppen az említett dokumentumhoz széljegyzetként hozzáfűzött adminisztratív határozat rendelte el. (Ez a számlafajta később beleolvad a statisztika-elszámolásokba, addig azonban önálló információforrásnak tekinthető.)

A két legfontosabb anyagfajta, amely ezekben a patikusszámlákban megjelenik, a villanópor (Bliz Pulver, Lycopodium) és a spiritusz. Előbbit növényi spórákból állították elő, és finom szemcséi a levegőben eloszolva lobbanásszerűen égtek el. Spirituszra a speciális fényeffektusokhoz (égő város, vulkánkitörés stb.) használt ólombetétes spirituszlámpák számára volt szükség.¹³²

Az első, 1782-es gyúanyag számla kezdő dátuma március 10. Akár a szállítás, akár az előadás napjára vonatkozik (az említett határozat azt sugallja, hogy még az előbbire), ez a dátum azt jelenti, hogy egyrészt ilyen anyagokra a három évadnyitó opera közül csak az *Il cavaliere errante*-ben volt szükség, másrészt pedig azt, hogy a bemutató nem lehetett március 10. előtt – vagyis az ügyeleti számlák adataival ellentétben, és a 7-i dátumot valószínűsítő, korábban megfogalmazott észrevétellel szemben az *Il cavaliere* bemutatója március 10-én volt, ahogyan a statisztika-kimutatásban áll.

A fenti megfontolások eredményei táblázatszerűen a most már felvázolható éves összesítés elején találhatók:

SZE	január 30.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
P	február 1.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
K	február 5.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
SZE	február 6.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
H	február 11.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
CS	február 14.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
P	február 15.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
V	február 17.	<i>Zemira ed Azor</i> – próba
CS	február 21.	<i>Il cavaliere errante?</i> (esetleg <i>Zemira ed Azor</i> ???) – próba
V	február 24.	<i>Il cavaliere errante?</i> (esetleg <i>Zemira ed Azor</i> ???) – próba
H	február 25.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
K	február 26.	<i>La fiera di Venezia</i> – próba
CS	február 28.	<i>La fiera di Venezia</i> – [fő]próba
V	március 3.	Salieri: <i>La fiera di Venezia</i>

¹²⁹ 1. DOKUMENTUM.

¹³⁰ Ilyen anyagokról korábban is kiállítottak számlákat, de dátumokra és előadáscímekre való hivatkozás nélkül.

¹³¹ BC 1783 R 16 N 1.

¹³² Vö. Ferenc Dávid–Carsten Jung–János Malina–Edward McCue, *Haydn's Opera House*, 121–122.

H	március 4.	<i>Il cavaliere errante – próba</i>
K	március 5.	Grétry: Zemira ed Azor
SZE	március 6.	<i>[Il cavaliere errante] – próba</i>
CS	március 7.	<i>Il cavaliere errante – próba</i>
SZE	január 30.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
P	február 1.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
K	február 5.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
SZE	február 6.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
H	február 11.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 13.		
CS	február 14.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
P	február 15.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
V	február 17.	<i>Zemira ed Azor – próba</i>
CS	február 21.	<i>Il cavaliere errante? (esetleg Zemira ed Azor???) – próba</i>
V	február 24.	<i>Il cavaliere errante? (esetleg Zemira ed Azor???) – próba</i>
H	február 25.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
K	február 26.	<i>La fiera di Venezia – próba</i>
CS	február 28.	<i>La fiera di Venezia – [fő]próba</i>
V	március 3.	Salieri: La fiera di Venezia
H	március 4.	<i>Il cavaliere errante – próba</i>
K	március 5.	Grétry: Zemira ed Azor
SZE	március 6.	<i>[Il cavaliere errante] – próba</i>
CS	március 7.	<i>Il cavaliere errante – [fő]próba</i>
V	március 10.	Traetta: Il cavaliere errante
K	március 12.	<i>Il cavaliere errante</i>
CS	március 14.	<i>La fiera di Venezia</i>
V	március 17.	<i>La fiera di Venezia</i>
K	március 19.	<i>Zemira ed Azor (esetleg Il cavaliere errante???)</i>
CS	március 21.	<i>L'avaro deluso</i>
V	március 24.	<i>Zemira ed Azor</i>
NAGYHÉT: MÁRCIUS 24–31.		
K	április 2.	<i>Il cavaliere errante</i>
SZE	április 3.	<i>Il cavaliere errante</i>
V	április 7.	<i>Il cavaliere errante</i>
K	április 9.	<i>Zemira ed Azor</i>
CS	április 11.	<i>La fiera di Venezia</i>
P	április 12.	<i>L'innocente fortunata – próba</i>
SZO	április 13.	<i>L'innocente fortunata – [fő]próba</i>
V	április 14.	Paisiello: L'innocente fortunata
K	április 16. ??	<i>L'avaro deluso</i>
CS	április 18. ??	<i>Il cavaliere errante – (színpadtechnikai?) próba</i>
CS	április 18.	<i>Il cavaliere errante</i>
V	április 21.	<i>La fiera di Venezia</i>
H	április 22.	<i>La fiera di Venezia</i>
CS	április 25.	<i>L'avaro deluso</i>
V	április 28.	<i>La fiera di Venezia</i>
CS	május 23.	<i>La contadina in corte</i>
V	június 30.	<i>La contadina in corte</i>
K	július 2.	<i>La fiera di Venezia</i>

V	július 7.	La contadina in corte
K	július 9.	La contadina in corte
CS	július 11.	La contadina in corte
P	július 12.	<i>La schiava riconosciuta – próba</i>
[P	július 19. ??	<i>[La schiava riconosciuta] – próba</i>
–SZO	július 20. ??	
H	július 22.	<i>[La schiava riconosciuta] – próba</i>
K	július 23.	La schiava riconosciuta
P	július 26.	La contadina in corte
V	július 28.	La schiava riconosciuta
CS	augusztus 1.	La contadina in corte
P	augusztus 2.	<i>Lo sposo disperato – próba (napközben)</i>
SZO	augusztus 3.	<i>Lo sposo disperato – próba (napközben)</i>
V	augusztus 4.	<i>Lo sposo disperato – [fő]próba (napközben)</i>
V	augusztus 4.	Anfossi: Lo sposo disperato
K	augusztus 6.	Lo sposo disperato
CS	augusztus 8.	La contadina in corte
V	augusztus 11.	Lo sposo disperato
K	augusztus 13.	Lo sposo disperato
CS	augusztus 15.	La contadina in corte
V	augusztus 18.	Lo sposo disperato
K	augusztus 20.	La contadina in corte
V	augusztus 25.	Lo sposo disperato
K	augusztus 27.	La contadina in corte
CS	augusztus 29.	Lo sposo disperato
V	szeptember 1.	Lo sposo disperato
K	szeptember 3.	Lo sposo disperato
[SZE	szeptember 4. ?	La contadina in corte
–CS	szeptember 5. ???	
H	szeptember 9.	Anfossi: Il curioso indiscreto
SZE	szeptember 11.	Il curioso indiscreto
[CS	szeptember 12. ??	La contadina in corte
–P–	szeptember 13. ??	
[CS	szeptember 13. ??	Lo sposo disperato
–P–	szeptember 14. ??	
V	szeptember 15.	Il curioso indiscreto
K	szeptember 17.	Il curioso indiscreto
CS	szeptember 19.	Lo sposo disperato
V	szeptember 22.	Il curioso indiscreto
H	szeptember 23 .	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)</i>
H	szeptember 23 .	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)</i>
K	szeptember 24 .	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)</i>
K	szeptember 24 .	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)</i>
K	szeptember 24.	Lo sposo disperato
SZE	szeptember 25 .	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)</i>
SZE	szeptember 25 .	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)</i>

CS	szeptember 26.	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)</i>
CS	szeptember 26.	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)</i>
CS	szeptember 26.	Il curioso indiscreto
P	szeptember 27.	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)</i>
P	szeptember 27.	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)</i>
SZO	szeptember 28.	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)</i>
SZO	szeptember 28.	<i>La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)</i>
V	szeptember 29.	<i>La fedeltà premiata – balettpróba (délelőtti)</i>
V	szeptember 29.	La fedeltà premiata (esti előadás)
[K SZE CS P]	október 1. ?	La fedeltà premiata
	október 2. ???	
[CS P]	október 3. ?	La fedeltà premiata
	október 4. ???	
K	október 15.	La fedeltà premiata
CS	október 17.	Il curioso indiscreto
V	október 20.	Lo sposo disperato
K	október 22.	La fedeltà premiata
SZE	október 23.	<i>I filosofi immaginari – próba</i>
CS	október 24.	<i>I filosofi immaginari – próba</i>
CS	október 24.	Il curioso indiscreto
P	október 25.	<i>I filosofi immaginari – próba</i>
SZO	október 26.	<i>I filosofi immaginari – [fő]próba</i>
SZO	október 26.	Paisiello: I filosofi immaginari
K	október 29.	I filosofi immaginari
CS	október 31.	I filosofi immaginari
V	november 3.	La fedeltà premiata
K	november 5.	Il curioso indiscreto
CS	november 7.	La fedeltà premiata
V	november 10.	Lo sposo disperato
K	november 12.	I filosofi immaginari
CS	november 14.	Il curioso indiscreto
K	november 19.	I filosofi immaginari
CS	november 21.	Il curioso indiscreto
P	november 22.	<i>Orlando paladino – próba</i>
V	november 24.	La fedeltà premiata
K	november 25.	<i>Orlando paladino – próba</i>
K	november 26.	<i>Orlando paladino – próba</i>
K	november 26.	I filosofi immaginari
SZE	november 27.	<i>Orlando paladino – próba</i>
CS	november 28.	<i>Orlando paladino – próba</i>
P	november 29.	<i>Orlando paladino – próba</i>
SZO	november 30.	<i>Orlando paladino – próba</i>
H	december 2.	<i>Orlando paladino – próba</i>
K	december 3.	<i>Orlando paladino – próba 1 (délelőtti)</i>
K	december 3.	<i>Orlando paladino – próba 2 (délutáni)</i>
K	december 3.	I filosofi immaginari
SZE	december 4.	<i>Orlando paladino – próba 1 (délelőtti)</i>
SZE	december 4.	<i>Orlando paladino – próba 2 (délutáni)</i>

CS	december 5.	<i>Orlando paladino – főpróba</i>
P	december 6.	Haydn: Orlando paladino
V	december 8.	Orlando paladino
K	december 10.	Orlando paladino
CS	december 12.	I filosofi immaginari
V	december 15.	La fedeltà premiata
K	december 17.	Orlando paladino
P	december 20.	I filosofi immaginari

Ebben az évben nem kevés további kronológiai nehézséggel is szembesülünk. Az első és talán legrejtélyesebb eset április 16. Ezen a napon a statiszta-kimutatás (205. DOKUMENTUM) szerint a *L'avaro deluso* volt műsoron, és ki is fizették az ennek megfelelő segéderőket (5 gránátos statiszta, 3 díszletmunkás). Ugyanezen a napon a kávéházban is az átlagosnál nagyobb forgalom zajlott: egy kanna teát és egy csésze kakaót fogyasztottak a hercegi költségvetés kontójára. Április 3. és 28. között egyébként pontosan fedi egymást a statiszta-kimutatás, illetve a kávéház 11 opera-dátuma. Ezzel szemben ugyanez a dátum a három ügyeleti számla egyikében sem szerepel, tehát kifejezetten „kétesélyes”.

Két nappal később, április 18-án az *Il cavaliere errante* szerepel a statiszta-kimutatásban, a díszletmunkások rovatában azonban a szokásos 5 fő helyett 10 szerepel azzal a megjegyzéssel, hogy „zur prob und production”. Természetesen lehetett aznap egy menet közbeni próba az operából, ebben az esetben viszont a statisztáknak (2 leány, 9 gránátos és 3 fiú) is kétszeres honoráriumot kellett volna kapniuk, hiszen egy olyan próba, amelyen működik a teljes színpadtechnika, a statisztákra viszont nincs szükség, eléggé szokatlan lenne (a jelen év elején is láttuk, hogy a *Zemira ed Azor* próbáin már kezdettől fogva részt vettek a statiszták, míg a díszletmunkások csak később csatlakoztak hozzájuk). Talán a legészszerűbb azt feltételezni, hogy – öt előadás után – már nem a darabot kellett próbálni, hanem valamilyen színpadtechnikai természetű problémát kellett elhárítani, azaz technikai jellegű próbáról lehetett szó.

Nem társul semmiféle ellentmondással, de első pillantásra igen meglepő az a tény, hogy jóllehet sem az *Itinerárium*ban, sem más forrásban nincs jele ekkoriban Miklós herceg nagyobb utazásának vagy betegségének, az évad folyamatosságát hatalmas hiátus töri meg: az április 28. és június 30. között eltelt két hónapban mindössze egyetlen, elszigetelt opera-előadásra került sor, május 23-án. Még szokatlanabb a teljes kép, amely májusra és júniusra vonatkozóan a statiszta-kimutatásokból kibontakozik:

Verzeichnis									
Dessen Abwesenheit im Hoftheater während der Pfingst- & Sommerferien									
Opern- und Comédien im Laufe der Monate Mai 1782 bis 31. Aug. 1782									
Tag	Opern- und Comédien	Abwesenheit	Abwesenheit	Abwesenheit	Abwesenheit	Abwesenheit	Abwesenheit	Abwesenheit	Abwesenheit
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	Comedi								
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									
11.									
12.									
13.									
14.									
15.									
16.									
17.									
18.									
19.									
20.									
21.									
22.									
23.									
24.									
25.									
26.									
27.									
28.									
29.									
30.									
31.									
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									
11.									
12.									
13.									
14.									
15.									
16.									
17.									
18.									
19.									
20.									
21.									
22.									
23.									
24.									
25.									
26.									
27.									
28.									
29.									
30.									
31.									
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									
11.									
12.									
13.									
14.									
15.									
16.									
17.									
18.									
19.									
20.									
21.									
22.									
23.									
24.									
25.									
26.									
27.									
28.									
29.									
30.									
31.									

Mint láthatjuk, májusban a 23-i előadáson felül maradó 30 napból 21 napon, júniusban a 30-án újramezdett operaelőadásokig eltelt 29 nap közül 19 napon színházi előadások (Comädi, Comédie) voltak – hetente átlagosan csaknem 5 színelőadás, és semmi más. Ennek a „biztonsági üzemmódnak” a fenntartása nyilván a herceg jelenlétét feltételezi – arra viszont, hogy miért volt szükség biztonsági üzemmódra, maga Haydn szolgál magyarázattal. A Bartha-féle levélkiadásba 46-os sorszámmal felvett, Artariának szóló levél¹³³ ezekkel a sorokkal kezdődik: „Eben an den tag, als ich Ihre wertheste von 2ten pass^{to} erhielt, hatte ich das unglück, durch einen fall meinen lincken Fuß so gewaltig zu beschädigen, daß ich bis dato noch nicht ausser Haus gehen kan...”. Ha egy pillanatra eltekintünk attól, hogy május 23-án mégis volt előadás (amely akár Haydn távollétében, akár a jelenlétében zajlott, minden bizonnyal balsiker volt, hiszen még további jó öt hetes operai szünet követte), akkor a kéthónapos leállásnak nyilván a mondott baleset volt az oka. Eszerint a baleset május 2-án történt (hiszen áprilisban Haydn még aktív volt; ha pedig június 2-án történt volna, akkor a májust nem kellett volna szinte teljes egészében kihagynia).

Ezáltal viszont nem csupán az operaszezon megtorpanására leltünk magyarázatot, hanem a Haydn-levél sokat vitatott datálásához is új szempontot kaptunk. Barthának a vitát összefoglaló jegyzetéből kiderül, hogy a megírás hónapjára áprilistól augusztusig többféle javaslat született, abban azonban minden történész egyetért, hogy a levél valamelyik hó végén íródott, illetve jutott el Artariához. A kérdés csak az, hogy melyik hónap végén. Nos, ha elfogadjuk Bartha értelmezését, amely szerint a „von 2ten pass^{to}” fordulat az előző hó 2-ára vonatkozik, akkor a levél 1782. június végén íródott; ha viszont a kifejezés jelentése esetleg „az elmúlt, a legutóbbi 2-án”, akkor már május végén.

¹³³ Dénes Bartha (szerk.), *Joseph Haydn: Gesammelte Briefe und Aufzeichnungen* (Kassel—Budapest: Bärenreiter—Corvina, 1965), 115. (46 levél).

A júliusi statisztika-kimutatásban (208. DOKUMENTUM) a július 4-i program így van megadva: „C Bey Tag”. Az előző és a következő – 3-i, illetve 6-i – bejegyzés egyaránt „Comedie”; a „Bey Tag” utólagos hozzátételnek látszik, ugyanis sötétebb tintával és valamivel vastagabb tollal írták; ám ugyanúgy Porta kézírásának tetszik, mint a táblázat utolsó, összegező sorába beírt megjegyzés. Nem teljesen világos, hogy ebben az esetben miért „C” betű helyett a „Comedie” bejegyzést – más értelmezésre azonban nemigen lehet gondolni, annál kevésbé, mert aznapi opera-előadásnak sem a statisztika-kimutatásban, sem SP-beli másolatában, sem az ügyeleti, sem pedig a kávéházi számlákban nincs nyoma.

A július 19-i vagy 20-i *La schiava riconosciuta*-próba dátumára vonatkozóan csakis a statisztika-kimutatásra, illetve SP-beli másolatára (219. DOKUMENTUM) támaszkodhatunk, azok azonban kivételesen ellentmondanak egymásnak: a korábbi dátumot a SP tartalmazza, s nincs kizárva, hogy – valamivel későbbi lévén – ez a helyes, korrigált adat.

A *La schiava riconosciuta* július 23-i előadásának dátumát már azért is megbízhatónak tarthatjuk, mert ha ránézünk a statisztika-kimutatásra, látjuk, hogy érvényesül a hasítottfa-effektus, hiszen 20-tól 24-ig minden napnak megvan a maga programja.¹³⁴ Ráadásul keddről, tehát rendes operai napról van szó, amelyet megerősít az ebben a hónapban a statisztika-kimutatással teljesen egybehangzó kávéházi számla, továbbá Damm fodrász ügyeleti számlája (230. DOKUMENTUM) is. Mindezek miatt a másik két ügyeleti számla (231–232. DOKUMENTUM) adatát – ezekben 23. helyett 24-i dátum szerepel – gyakorlatilag biztosan elírásnak minősíthetjük.

A soron következő, július 26-i *La contadina in corte*-előadás pénteki dátumát – amely minden forrásunkban így szerepel – az imént említett 25-i bábelőadás magyarázza. 26-án egyébként nagyszabású kerti ünnepség és kivilágítás volt Eszterházán,¹³⁵ az előadásra tehát ennek részeként került sor.

A *La schiava riconosciuta* július 28-i, vasárnapi előadása helyett Damm ügyeleti számlájában 29-i ügyeleti dátum szerepel; ezt ugyanazokból az okokból, mint a 23-i dátum esetében tettük, elírásnak minősíthetjük.

Hasonló a helyzet a *La contadina in corte* augusztus 1-ji, csütörtöki dátumával; ebben az esetben ismét Damm „lép ki a sorból” és tüntet fel 1. helyett másnapi, 2-i dátumot. Bár augusztusi kávéházi számla, amely megtámogathatná a dátumot, ezúttal nem ismeretes, mégis csakis elírásról lehet szó, hiszen 2-ára (és 3-ára) nemcsak a napközbeni operapróba, hanem az esti színelőadás közreműködőit is kifizették.

Fogósabb kérdést jelent három szeptember eleji előadás dátuma. A statisztika-kimutatás szerint 4-én, szerdán tartott *La contadina in corte*-előadás dátumát megerősíti Handlin és Mayer ügyeleti listája, viszont másnapra, csütörtökre teszi Damm (még mindig a harmadik negyedévi, 230–232. DOKUMENTUM-ok szerint), valamint a – szeptemberben más eltéréseket is mutató – kávéházi számla. Szeptembernek mindegyik napján volt nyilvános program (tehát nem csak próba), ami megint a statisztika-kimutatás megbízhatóságát támasztja alá. (Azzal a kínálkozó megfontolással azonban nem mehetünk sokra, hogy a csütörtöki előadások sokkal gyakoribbak, és a statisztika-kimutatást vezető Porta, valamint Handlin és Mayer egyszerűen elnézte a dátumot, míg Damm és a kávéház adata arra utal, hogy tényleg a valószínűbb eshetőség következett be. Ez persze lehetséges, de – amint majd rögtön példát is látunk rá – ugyanolyan életszerű az ellentétes feltételezés is, hogy tudniillik az előadást valamilyen okból szerdán tartották, ám a hónap végén Damm és a kávéház Jänig mechanikusan, „rutinból” kalkulált csütörtökkel. Ez a dilemma számos hasonló szituációban végigkísér bennünket.) Ebben az esetben végeredményben a statisztika-kimutatás látszik valamivel valószínűbbnek.

¹³⁴ Ez a telítettség valójában egészen a hónap végéig tart, mert máshonnan (pl. BC 1782 N 222 = BC 1782 R 11 N 369) tudjuk, hogy 25-én az *Il cavaliere errante* bábos változatát adták elő a marionettszínházban.

¹³⁵ L. BC 1782 N 259.

Ennél is nehezebb viszont állást foglalni a szeptember 12-től 14-ig terjedő három nap (csütörtök–péntek–szombat) programjával kapcsolatban. Mind a statisztika-kimutatás, mind pedig az ügyeleti listák szerint a 11-től 15-ig (szerdától vasárnapig) terjedő öt napban négy előadásra került sor; közülük a második–harmadik azonban a statisztika-kimutatás szerint 12-én és 13-án, mindhárom ügyeletes adatai szerint viszont 13-án és 14-én volt. A kávéházi számla ezzel szemben csupán három: 11-i, 13-i és 15-i előadásról tud, azaz semmivel sem visz előre. Ráadásul mindkét lehetőség ellentmond a szokásos előadási rendnek, ezért a hasítottfa-effektussal erősített statisztika-adatok és az ezeknek egyhangúlag ellentmondó ügyeleti adatok között nincs mi alapján igazságot tenni.

Hogy a rövidített és revideált formában felújított *La fedeltà premiata* második és harmadik előadása október 1-jén és 3-án vagy 2-án és 4-én volt-e, azzal kapcsolatban a statisztika-kimutatás és Handlin az első, a másik két ügyelő mester a második lehetőségben ért egyet. Miután az előbbi dátumok esnek keddre, illetve csütörtökre, ráadásul a kávéházi számla is ezt erősíti meg, ezek helyességét tarthatjuk valószínűbbnek.

Az október 22-i, keddi *La fedeltà* Damm számlájától eltekintve, amely egy nappal későbbi dátumot ad meg, mindenütt (a kávéházi számlában is) így szerepel; Damm adatát tehát bízvást tekinthetjük elírásnak.

Érdekes módon a Miklós-napi *Orlando paladino*-bemutató dátuma Mayernél és Handlinnél december 5-ként jelenik meg. Hogy ez egészen biztosan tévedés, arra nem csupán Damm és a kávéház megerősítő adata és a névnap ténye utal, hanem az is, hogy a statisztika-kimutatásban (213. DOKUMENTUM), amely ezt megelőzően már 12 próbát regisztrál, december 5. a főpróba – „general prob” – napjaként szerepel, ami annál is kézenfekvőbb, mivel észszerűtlen lett volna ezt a napot teljesen kihagyni, és a megerősítő, nagyszabású operát a premier előtt még főpróbaként is előadni. (Ez az eset viszont annak a lehetőségnek az illusztrációja lehet, hogy Handlin és Mayer rutinból írta be számlájába a névnap napja helyett a csütörtöki dátumot.)

Az operaévadot záró december 20-i előadás dátuma a statisztika-kimutatásban – nyilvánvalóan hibásan – december 2-ként szerepel; minden más forrásban (a kávéházi számlában is; a SP-ből viszont, mint láttuk, hiányoznak a decemberi adatok) 20-át találunk, ami egyébként péntekre esett.

1783

HAMVAZÓSZERDA: MÁRCIUS 5.

SZO	március 8.	<i>Il ratto della sposa – próba 1</i>
SZO	március 8.	<i>Il ratto della sposa – próba 2</i>
V	március 9.	<i>Il ratto della sposa – [fő]próba</i>
H	március 10.	Guglielmi: Il ratto della sposa
CS	március 13.	<i>Il ratto della sposa</i>
P	március 14.	<i>Orlando paladino – próba</i>
SZO	március 15.	<i>Orlando paladino – próba</i>
V	március 16.	<i>I filosofi immaginari</i>
H	március 17.	<i>Orlando paladino – próba</i>
K	március 18.	<i>Orlando paladino</i>
CS	március 20.	<i>I filosofi immaginari</i>
V	március 23.	<i>Orlando paladino</i>
K	március 25.	<i>Orlando paladino</i>
SZE	március 26.	<i>La vedova scaltra – próba</i>
CS	március 27.	<i>Orlando paladino</i>
P	március 28.	<i>La vedova scaltra – próba</i>
SZO	március 29.	<i>La vedova scaltra – [fő]próba</i>
V	március 30.	Righini: La vedova scaltra
K	április 1.	<i>La vedova scaltra</i>
CS	április 3.	<i>I filosofi immaginari</i>
V	április 6.	<i>La fedeltà premiata</i>
K	április 8.	<i>La vedova scaltra</i>
CS	április 10.	<i>I filosofi immaginari</i>

NAGYHÉT: ÁPRILIS 13–20.

K	április 22.	<i>Orlando paladino</i>
CS	április 24.	<i>I filosofi immaginari</i>
V	április 27.	<i>La vedova scaltra</i>
K	április 29.	<i>La fedeltà premiata</i>
SZE	április 30.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
CS	május 1.	<i>Orlando paladino</i>
P	május 2.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
SZO	május 3.	<i>L'italiana in Londra – [fő]próba</i>
V	május 4.	Cimarosa: L'italiana in Londra
H	május 5.	<i>Orlando paladino</i>
K	május 6.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	május 6.	<i>La fedeltà premiata</i>
CS	május 8.	<i>I filosofi immaginari</i>
V	május 11.	<i>L'italiana in Londra</i>
K	május 13.	<i>I filosofi immaginari</i>
CS	május 15.	<i>L'italiana in Londra</i>
SZO	május 17.	<i>Giulio Sabino – próba 1</i>
SZO	május 17.	<i>Giulio Sabino – próba 2</i>
V	május 18.	<i>Giulio Sabino – próba</i>
V	május 18.	<i>Orlando paladino</i>
H	május 19.	<i>Giulio Sabino – próba</i>
K	május 20.	<i>Giulio Sabino – próba</i>
SZE	május 21.	<i>Giulio Sabino – [fő]próba</i>

SZE	május 21.	Sarti: Giulio Sabino
V	május 25.	Giulio Sabino
K	május 27.	L'italiana in Londra
CS	május 29.	Il curioso indiscreto
V	június 1.	La vedova scaltra
K	június 3.	I filosofi immaginari
V	június 8.	Giulio Sabino
K	június 10.	Orlando paladino
CS	június 12.	L'italiana in Londra
V	június 15.	I filosofi immaginari
K	június 17.	La vedova scaltra
CS	június 19.	La fedeltà premiata
V	június 22.	Giulio Sabino
K	június 24.	La vedova scaltra
CS	június 26.	I filosofi immaginari
V	június 29.	Orlando paladino
K	július 1.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	július 1.	La vedova scaltra
SZE	július 2.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
CS	július 3.	La fedeltà premiata
V	július 6.	Giulio Sabino
K	július 8.	I filosofi immaginari
CS	július 10.	Il curioso indiscreto
K	július 15.	La vedova scaltra
CS	július 17.	Orlando paladino
V	július 20.	Giulio Sabino
CS	július 24.	I filosofi immaginari
SZO	július 26.	Giulio Sabino
V	július 27.	Orlando paladino
K	július 29.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	július 29.	Il curioso indiscreto
SZE	július 30.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
CS	július 31.	La fedeltà premiata
V	augusztus 3.	Giulio Sabino
K	augusztus 5.	I filosofi immaginari
CS	augusztus 7.	La vedova scaltra
SZO	augusztus 9.	<i>Fra i due litiganti il terzo gode – [fő]próba</i>
V	augusztus 10.	Sarti: Fra i due litiganti il terzo gode
K	augusztus 12.	Giulio Sabino
CS	augusztus 14.	I filosofi immaginari
V	augusztus 17.	Orlando paladino
K	augusztus 19.	Giulio Sabino
CS	augusztus 21.	La fedeltà premiata
V	augusztus 24.	Orlando paladino
K	augusztus 26.	Il curioso indiscreto
CS	augusztus 28.	La vedova scaltra
V	augusztus 31.	La vedova scaltra
K	szeptember 2.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	szeptember 4.	Orlando paladino
V	szeptember 7.	Giulio Sabino

K	szeptember 9.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	szeptember 11.	I filosofi immaginari
K	szeptember 16.	La vedova scaltra
CS	szeptember 18.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	szeptember 21.	Giulio Sabino
H	szeptember 22.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	szeptember 23.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	szeptember 23.	La fedeltà premiata
CS	szeptember 25.	I filosofi immaginari
V	szeptember 28.	Giulio Sabino
K	szeptember 30.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	október 2.	Il curioso indiscreto
V	október 5.	Orlando paladino
K	október 7.	La vedova scaltra
CS	október 9.	I filosofi immaginari
V	október 12.	Giulio Sabino
K	október 14.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	október 16.	Orlando paladino
V	október 19.	Giulio Sabino
K	október 21.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	október 23.	Giulio Sabino
V	október 26.	I filosofi immaginari
K	október 28.	La vedova scaltra
CS	október 30.	Orlando paladino
V	november 2.	Fra i due litiganti il terzo gode
K	november 4.	I filosofi immaginari
CS	november 6.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	november 9.	Giulio Sabino
K	november 11.	La fedeltà premiata
CS	november 13.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	november 16.	Giulio Sabino
H	november 17.	<i>Il falegname – rehearsal</i>
K	november 18.	Orlando paladino
P	november 21.	<i>Il falegname – próba 1</i>
P	november 21.	<i>Il falegname – próba 2</i>
SZO	november 22.	<i>Il falegname – próba 1</i>
SZO	november 22.	<i>Il falegname – próba 2 [főpróba]</i>
V	november 23.	Cimarosa: Il falegname
K	november 25.	Il falegname
CS	november 27.	Il falegname

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Márciustól novemberig, havonta: 244–252. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban:

Márciustól novemberig, havonta: 253–261. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák:

Március: 262–264. DOKUMENTUM
 Április: 265–267. DOKUMENTUM
 Május: 268–270. DOKUMENTUM
 Június: 271–273. DOKUMENTUM
 Július: 274–276. DOKUMENTUM
 Augusztus: 277–279. DOKUMENTUM
 Szeptember: 280–282. DOKUMENTUM
 Október: 283–285. DOKUMENTUM
 November: 286–288. DOKUMENTUM

Éghető anyagok számlái:

Első félév: 289. DOKUMENTUM
 Harmadik negyedév: 290. DOKUMENTUM
 Negyedik negyedév: 291. DOKUMENTUM

1783-ban Christoph Jänig már nem vezette tovább az operaházhoz tartozó kávéházat, utódjától pedig, aki csak „Kleynod Coffesieder”-ként írta alá a nevét, csupán augusztustól kezdve ismerünk számlákat. Ezek azonban lényegesen szórványosabbak – és jóval nagyobb arányban tartalmazznak nehezen magyarázható dátumokat –, mint a Jänigéi. Egyáltalán, a hátralévő években már csak egy-két egészen rövid időszakra válnak az előadások datálásának olyan használható segédeszközzé a kávéházi adatok, amilyenek – minden korlátjuk ellenére – Jänig idejében voltak.

Megjegyzendő, hogy 1783 májusa és októbere között a fiú, a leány és a és gyermek statisztákról, illetve díszlet-segéderőkről havonta név és dátum szerinti kimutatások is készültek. Ezek azonban csak a dátumok egy részét tartalmazzák, továbbá a gránátosok esetében ömlesztve adják meg a statiszták és a díszletmunkások adatait, így a mi szempontunkból nehezen értelmezhetőek. Ezért közlésüktől és felhasználásuktól eltekintettem.

Ebben az évben több az előadás, de jóval kevesebb a feloldandó ellentmondás, mint az előzőben.

Április 30-cal kapcsolatban ritkaságszámba menő eltérés fordul elő az eredeti statisztakimutatás (245. DOKUMENTUM) és a SP (254. DOKUMENTUM) között: az előbbi értelmében ezen a napon a *L'italiana in Londra* próbája, míg az utóbbi szerint csupán bábpróba zajlott. Utóbbi azonban kézenfekvő módon csakis másolási hiba lehet (a SP-t vezető adminisztrátor a két sorral feljebb látott bejegyzést írhatta le még egyszer), tudniillik a bábpróbákon részt vevő bábmozgatóknak külön oszlopuk van (történetesen az első oszlop), s abban ezen a napon ugyanúgy nem áll szám, mint az eredetiben, viszont mindkét dokumentumban szerepel 8 (színpadi) segéderő („gehilfen”).

Hasonlóképpen a május 5-i *Orlando paladino*-előadás (statisztakimutatás: 246. DOKUMENTUM) elmarad a „Marionet” (nyilván marionettpróba, hiszen a „Production” szó csak 22-én jelenik majd meg) mellől a SP-ban (255. DOKUMENTUM). A 8 bábmozgató mellett azonban ezen a napon is felvonul és megkapja díjazását az *Orlando paladino* teljes segédcsapata, tehát az előadásra is biztosan sor került.

Július 10-én a statisztakimutatás (248. DOKUMENTUM) értelmében az *Il curioso indiscreto* előadása zajlott, míg Knauff gyúanyagszámlája (290. DOKUMENTUM) szerint aznap a *Giulio Sabinó*hoz szállítottak spirituszt 21 krajcár értékben. A kérdést megint a díjazott közreműködők összetétele dönti el: egy fiú és öt felnőtt statisztakimutatás, továbbá egy kisegítő díszletmunkás alkalmazása a két szóba jövő opera más előadásaival (pl. július 29., illetve

július 20.) való összehasonlítás tanúsága szerint egyértelműen az *Il curioso indiscreto* előadását bizonyítja. A legkézenfekvőbb feltételezésnek az látszik, hogy a gyűanyagszámla július 10-i dátuma elírás 20. helyett, amikor valóban a *Giulio Sabinót* adták, jöllehet ez a dátum hiányzik a dokumentumból.

A többi Knauff-féle számla minden adata csakúgy, mint az év összes ügyeleti számlája a statisztika-kimutatással összhangban levő dátumokat, illetve címeket tartalmaz.

1784

SZE	február 18.	Armida – próba
CS	február 19. ??	Armida – próba
P	február 20.	Armida – próba
H	február 23.	Armida – próba
K	február 24.	Armida – próba
HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 25.		
SZE	február 25.	Armida – főpróba (esetleg már premier???)
CS	február 26. ?	Haydn: Armida
P	február 27.	<i>Il falegname</i> – próba
V	február 29.	Armida
K	március 2.	Armida
CS	március 4.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	március 7.	Armida
K	március 9.	<i>Il falegname</i>
CS	március 11.	<i>I filosofi immaginari</i>
SZO	március 13.	<i>Orlando paladino</i> – próba
V	március 14.	<i>Orlando paladino</i>
H	március 15.	<i>I viaggiatori felici</i> – próba
K	március 16.	Armida
SZE	március 17.	<i>I viaggiatori felici</i> – próba
CS	március 18.	Giulio Sabino
P	március 19.	<i>I viaggiatori felici</i> – próba
SZO	március 20.	<i>I viaggiatori felici</i> – főpróba
V	március 21.	Anfossi: I viaggiatori felici
K	március 30.	<i>I viaggiatori felici</i>
CS	április 1.	<i>I viaggiatori felici</i>
V	április 4.	Giulio Sabino
NAGYHÉT: ÁPRILIS 4–11.		
K	április 6.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	április 11.	Armida
K	április 13.	<i>I viaggiatori felici</i>
CS	április 15.	<i>I filosofi immaginari</i>
V	április 18.	Armida
K	április 20.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	április 22.	<i>L'amor costante</i> – próba
CS	április 22.	<i>I viaggiatori felici</i>
P	április 23.	<i>L'amor costante</i> – próba
SZO	április 24.	<i>L'amor costante</i> – próba
V	április 25.	Giulio Sabino
H	április 26.	<i>L'amor costante</i> – [fő]próba
K	április 27.	Cimarosa: L'amor costante
CS	április 29.	<i>I viaggiatori felici</i>
V	május 2.	Armida
K	május 4.	<i>L'amor costante</i>
CS	május 6.	<i>I viaggiatori felici</i>
SZO	május 8.	<i>Orlando paladino</i> – próba
V	május 9.	<i>Orlando paladino</i>

K	május 11.	Armida
CS	május 13.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	május 16.	L'amor costante
K	május 18.	I filosofi immaginari
CS	május 20.	L'amor costante
V	május 23.	L'amor costante
K	május 25.	I filosofi immaginari
CS	május 27.	Armida
SZO	május 29.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>
V	május 30.	I viaggiatori felici
K	június 1.	Giulio Sabino
CS	június 3.	Orlando paladino
V	június 6.	Armida
K	június 8.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	június 10.	I viaggiatori felici
V	június 13.	L'amor costante
K	június 15.	I viaggiatori felici
CS	június 17.	Giulio Sabino
V	június 20.	Orlando paladino
K	június 22.	L'amor costante
CS	június 24.	I filosofi immaginari
V	június 27.	I viaggiatori felici
H	június 28.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	június 29.	La fedeltà premiata
SZE	június 30.	<i>Le gelosie villane – próba</i>
CS	július 1.	L'amor costante
SZO	július 3.	<i>Le gelosie villane – próba</i>
V	július 4.	Giulio Sabino
H	július 5.	<i>Le gelosie villane – főpróba</i>
K	július 6.	Le gelosie villane
CS	július 8.	Le gelosie villane
V	július 11.	Armida
K	július 13.	I viaggiatori felici
SZE	július 14. ??	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
CS	július 15.	Fra i due litiganti il terzo gode
P	július 16. ??	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
V	július 18.	Le gelosie villane
K	július 20.	L'amor costante
SZE	július 21.	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
CS	július 22.	I viaggiatori felici
P	július 23.	<i>La Didone abbandonata – próba 1 (délelőtti)</i>
P	július 23.	<i>La Didone abbandonata – próba 2 (délutáni)</i>
SZO	július 24.	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
V	július 25.	<i>La Didone abbandonata – főpróba</i>
H	július 26.	Sarti: La Didone abbandonata (1782-es verzió)
K	július 27.	<i>La Didone abbandonata – víváspróba</i>
SZE	július 28.	<i>La Didone abbandonata – víváspróba</i>
CS	július 29.	La Didone abbandonata
V	augusztus 1.	Le gelosie villane
K	augusztus 3.	Fra i due litiganti il terzo gode

CS	augusztus 5.	I viaggiatori felici
V	augusztus 8.	Giulio Sabino
K	augusztus 10.	L'amor costante
CS	augusztus 12.	Le gelosie villane
V	augusztus 15.	La Didone abbandonata
K	augusztus 17.	Armida
V	augusztus 22.	La Didone abbandonata
H	augusztus 23.	Fra i due litiganti il terzo gode
K	24 augusztus	<i>La villanella rapita – próba</i>
CS	augusztus 26.	Armida
P	augusztus 27.	<i>La villanella rapita – próba 1 (délelőtti)</i>
P	augusztus 27.	<i>La villanella rapita – próba 2 (délutáni)</i>
SZO	augusztus 28.	<i>La villanella rapita – főpróba</i>
V	augusztus 29.	Bianchi: La villanella rapita
SZE	szeptember 1.	La villanella rapita
V	szeptember 5.	I viaggiatori felici
K	szeptember 7.	La Didone abbandonata
CS	szeptember 9.	La villanella rapita
V	szeptember 12.	Armida
K	szeptember 14.	Armida
V	szeptember 19.	La Didone abbandonata
K	szeptember 21.	Armida
CS	szeptember 23.	La Didone abbandonata
V	szeptember 26.	Armida
SZE	szeptember 29.	<i>Orlando paladino – próba</i>
CS	szeptember 30.	Orlando paladino
CS	október 7.	I viaggiatori felici
V	október 10.	La villanella rapita
K	október 12.	Armida
CS	október 14.	Orlando paladino
V	október 17.	La Didone abbandonata
K	október 19.	Armida
CS	október 21.	I viaggiatori felici
V	október 24.	I viaggiatori felici
K	október 26.	Orlando paladino
CS	október 28.	La Didone abbandonata
V	október 31.	Armida
SZO	november 6.	<i>L'isola di Calipso abbandonata – próba</i>
H	november 8.	<i>L'isola di Calipso abbandonata – főpróba</i>
CS	november 11.	Bologna: L'isola di Calipso abbandonata
SZO	november 20.	<i>La villanella rapita – próba? (esetleg előadás???)</i>
V	november 21.	La villanella rapita
K	november 23.	La villanella rapita
CS	november 25.	La villanella rapita
V	november 28.	La villanella rapita
K	november 30.	La villanella rapita
CS	december 2.	La villanella rapita
V	december 5.	L'isola di Calipso abbandonata

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Februártól októberig, havonta: 292–300. DOKUMENTUM

November–december: 301. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban:¹³⁶

Februártól októberig, havonta: 302–310. DOKUMENTUM

November–december: 311. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák:

Február: 312–314. DOKUMENTUM (Damm–Handlin–Ent sorrendben, a későbbiekben is)¹³⁷

Március: 315 –317. DOKUMENTUM

Április: 318–320. DOKUMENTUM

Május: 321–323. DOKUMENTUM

Június: 324–326. DOKUMENTUM

Július: 327–329. DOKUMENTUM

Augusztus: 330–332. DOKUMENTUM

Szeptember: 333–335. DOKUMENTUM

Október: 336–338. DOKUMENTUM

November: 339–341. DOKUMENTUM

December: 342 –344. DOKUMENTUM

Éghető anyagok számlái:

Első negyedév: 345. DOKUMENTUM

Második negyedév: 346. DOKUMENTUM

Harmadik negyedév: 347. DOKUMENTUM

Negyedik negyedév: 348. DOKUMENTUM

Ami a Sarti-bemutatót illeti, Bartha és Somfai (*BS*, 287) és Landon (*Landon II*, 482) úgy gondolta, hogy Eszterházán az opera első, 1762-ben Koppenhágában bemutatott változatát játszották, esetleg nem is tudva az 1782-es második, padovai verzióról. (Bartháék, talán kissé merész következtetéssel, annak lehetőségét is fölvetik, hogy ez a 22 évvel korábbra visszanyúlónak gondolt választás a herceg általánosan vett konzervatív ízlésének is bizonyítéka.) A valóságban azonban a későbbi verziót adták elő, amint ezt a fennmaradó források – az 1762-es koppenhágai előadás partitúrája: *DK-Kk*, KBS/MA C I, 325, az interneten: <[http://imslp.org/wiki/Didone_abbandonata_\(Sarti,_Giuseppe\)](http://imslp.org/wiki/Didone_abbandonata_(Sarti,_Giuseppe))>; az 1782-es padovai előadás partitúrája: *I-Pl*, ATVa 12/I-III; az 1784-es eszterházi előadás partitúrája: *H-Bn*, Zeneműtár, Ms. Mus. OE-90 – meggyőzően bizonyítják. A padovai anyagból ugyan csupán a nyitány, a kezdő recitativo és az első ária incipitjeihez jutottam hozzá, de azon túl, hogy ezek az incipitek mindhárom esetben különböznek a koppenhágai változattól és

¹³⁶ A Secretariats-Protokollok, illogikus módon, az 1784-es évtől kezdődően Budapestre kerültek; jelenleg a Magyar Országos Levéltár Esterházy hercegi anyagának 115-ös fondjában, illetve annak 4. számú csomagjában találhatók.

¹³⁷ Ez év elejétől kezdve Johann Mayer szerepét a színházban Jacob Ent (End, Endt) szabómester veszi át (Mayert 1783 utolsó két hónapjában már felesége helyettesítette).

pontosan megegyeznek az eszterházzal (mindhárom forrás címlapja és incipitjei: 100. DOKUMENTUM), a koppenhágai és az eszterházi verzió tüzetesebb összevetése azt mutatja, hogy a nálunk játszott változat számainak (a hangszeres tételeknek, a recitativóknak és az áriáknak) elsőprő többsége vagy teljesen új zenei anyagot tartalmaz, vagy pedig még a szövege is új; nyilvánvaló tehát, hogy az eszterházi anyag teljes egészében a későbbi változatnak felel meg. A néhány megtartott szám között van a zárószám, Dido búcsújelenete.

Haydn utolsó Eszterházán bemutatott operája, az *Armida* február 19-i próbájának nincs nyoma sem a statisztika-kimutatásban (292. DOKUMENTUM), sem a SP-ban, ezzel szemben explicit módon jelenik meg a gyűanyag-számlában (345. DOKUMENTUM): „Febr 19 zur Prob der opera Seria armida”, 2–2 font spiritusz, illetve villanópor szállítása kapcsán.

Egyelőre hagyjuk még nyitva ezt a kérdést, és fordítsuk figyelmünket az *Armida* februári előadásaira, amelyeknek a dátumai ugyancsak bizonytalanok, sőt még az előadások száma sem teljesen világos. Az a helyzet, hogy szokásos forrásainkban – amelyek között kávéházi számla nem is szerepel¹³⁸ – nem kevesebb, mint öt dátum, sőt öt egymást követő nap jelenik meg jelenik meg az *Armida* előadásainak napjaként: a statisztika-kimutatásban (292. DOKUMENTUM) és a Secretariats-Protocollban február 26. és 28.; a három ügyeleti számlában (312–314. DOKUMENTUM) február 26., 27. és 29. (Damm), illetve február 25., 26. és 29. (Handlin és Ent); az első negyedévi gyűanyag-számlában (345. DOKUMENTUM) pedig február 25.¹³⁹ és 29. Miután az utolsó februári előadás napjaként csupán a statisztika-kimutatásban (és SP-beli másolatában) áll 28., szombat, felmerül a gyanú, hogy a hasított fadarabok (próbák és Comedie-k) ezúttal mégis összekeveredhettek valahogy. Gyanúnkat bizonyossággá fokozza Haydn 1784. március 1-jén Artariához intézett levelének¹⁴⁰ – ebben az összefüggésben már Pohl által is hivatkozott¹⁴¹ – második mondata: „*Gestern wurde meine Armida zum 2ten mahl mit allgemeinen Beyfall aufgeführt.*”¹⁴²

Ez a mondat szerencsés módon nem csupán a második előadás dátumát, hanem egyszersmind a februári előadások számát is tisztázza, ami egyébként kérdéses lenne, hiszen a statisztika-kimutatás és a gyűanyag-számla két előadásról tud, az ügyeleti számlák viszont háromról. Mármint ha a statisztika-kimutatás 28-i adatát a 29-i előadás téves datálásának tekintjük, akkor még mindig három jelöltünk van a bemutató napjára: február 25., 26. és 27.; közülük az első kettő több, független forrásban is szerepel. Meglepő, hogy ennek ellenére a bemutató napját, amelyre vonatkozó korabeli sajtó- vagy irodalmi beszámoló, illetve egyéb „külső” adat nem ismeretes, a teljes Haydn-irodalom egybehangzóan február 26-ra teszi – Pohl kivételével,¹⁴³ aki a rá jellemző körültekintéssel találgatás helyett megelégszik a „gegen Ende Februar 1784” meghatározással. Jelen dolgozat azonban tárgyánál fogva kénytelen állást foglalni ebben a kérdésben, természetesen utalva a fennálló kétségekre.

Mármint a Haydntól idézett mondat azt implikálja, hogy a fodrásznak és a szabóknak februárban nyilvánvalóan ügyeleti díjat fizettek valami olyasmiért is, ami nem volt operaelőadás. Hogy az ilyesmi nem volt példátlan, azt tanúsítja Handlin két 1783-as ügyeleti díja a marionettszínházban¹⁴⁴ (269. és 278. DOKUMENTUM), vagy azok a báli ügyeletek, amelyekkel hamarosan találkozni fogunk. Megint egyszer felmerülhet az is, hogy egy ilyen nagyszabású produkció esetében talán kivételt tettek, és esetleg már a főpróbán is volt

¹³⁸ Ebben az évben április előtt nincs nyoma kávéházi forgalomnak.

¹³⁹ A bejegyzés pontosan: „Zur Production dieser opera Seria”; az utalás csakis a 19-i bejegyzésben nevesített *Armida*-ra vonatkozhat.

¹⁴⁰ Bartha: *Briefe*, 135 (61. levél).

¹⁴¹ Pohl II, 200.

¹⁴² Kiemelés tőlem. – A levél mindössze pár soros; nehezen képzelhető el, hogy az idézett mondatot már 29-én leírta, de a levelet csupán másnap keltezte.

¹⁴³ Pohl II, 199.

¹⁴⁴ A marionettek ruháit mindvégig Handlin készítette; a bábszínházban nyilván nem volt szükség sem külön női és férfiszabóra, sem pedig fodrászügyeletre.

ügyelet.¹⁴⁵ Ez azonban csak találgatás, és még abban sem igazít el, hogy a valódi operaügyelet (tehát a premier) vagy a másfajta ügyelet volt-e előbb. Persze valószínűnek látszik, hogy Dammnak a szabókéihoz képest egy nappal későbbre tolódott dátumai tévesek, és akkor a 27-i dátum kiesik. Valószínűbb továbbá az is, hogy lehetett bár a statiszta-kimutatás 28-i előadás-dátuma minden bizonnyal hibás, de a 25-i főpróbában kulmináló próba-sorozat nemigen csúszhatott el teljes egészében, s így a 26-i – ráadásul csütörtöki – premier-dátum a helyes. Mindezeket figyelembe véve a 26-i dátum bár bizonyítottan semmiképp sem, de valószínűnek tekinthető.

A 19-i próba korábban nyitva hagyott kérdéséhez visszatérve annyit mondhatunk még, hogy ha a bemutató valóban 26-án volt, akkor ezúttal az éghető anyagok második szállítása (vagy a hivatkozási dátum – hogy melyik, szempontunkból közömbös) az egyébként követett gyakorlattal ellentétben az előadási napot egy nappal megelőzte; ha ez netán már az első szállítás esetén is ugyanígy volt, akkor nem szükséges február 19-én is próbanapot feltételeznünk.

A március 21. és március 30. között kimaradt három előadás nyilván összefüggött a revideált *Il ritorno di Tobia* március 28-i és 30-i burgtheaterbeli előadásával¹⁴⁶ – bár az természetesen lehetséges, hogy a bécsi vendéjáték időzítése eleve Miklós herceg valamilyen rövid távollétéhez alkalmazkodott.

Az április 6-i és 11-i előadások időpontja szakítást jelent egy addig követett gyakorlattal. Amióta az eszterházi opera-előadásokat dátum szerint nyomon tudjuk követni, az operaszezonok (1777 és, mint látni fogjuk, 1785 kivételével) nem szüneteltek ugyan nagybőjt idején, ám a *nagyhéten* – pontosabban virágvasárnaptól húsvét vasárnapig bezárólag – kivételesen sem volt előadás. (A húsvét hétfő már nem tartozott a tilalmi időszakhoz – lásd az *I visionari* 1779-es bemutatóját.) Ezeket az 1784-es előadásokat viszont immár nagykedden, illetőleg húsvét vasárnap rendezték (utóbbit mindenesetre a Feltámadás után). Ettől kezdve tilalmi időszaknak csupán a nagyszerdától nagyszombatig terjedő négy nap számított; a gyakorlatban ez csupán egy előadás kiesését jelentette a nagykeddi és a húsvét vasárnapi között.

Július 14-én, illetve 16-án – egy szerdai és egy pénteki napon – a statiszta-kimutatás egy-egy Comedie előadását tartja számon, míg a gyűanyag-számla szerint (347. DOKUMENTUM) ezeken a napokon a bemutatás előtt álló *La Didone abbandonata*-ra hivatkozva „bley zucker”-t,¹⁴⁷ illetve míniumot szállítanak. Az esetleges próba természetesen egyéb kifizetéseket is maga után vont volna; emellett a következő hónapokban a *Didone* előadásaihoz mindig spirituszt vagy villanóport szállítottak. Ezzel szemben igaz, hogy a 21-i – immár a statiszta-kimutatás által is számon tartott – *Didone*-próbához még mindig csak „Hönig”-re (= Honig) volt szükség. Lehet, hogy még csak a különleges díszletek, elsősorban az égő város kikísérletezésénél, megfestésénél, összeállításánál-összeragasztásánál

¹⁴⁵ Hárích állítása (*Das Repertoire*, 54), miszerint a statiszta-kimutatásból az derülne ki, hogy a főpróbán és az azt megelőző próbán teljes színpadtechnikával, de jelmezek nélkül próbáltak („Der Staben-Ausweis informiert uns ..., daß die Generalprobe und die letzte gewöhnliche Probe ... zwar mit allen Dekorationen und Maschinen, aber ohne Kostüme abgehalten wurde”), minden alapot nélkülöz. A kimutatáshoz fűzött hosszabb feljegyzés a díszletmunkások számával és díjazásával kapcsolatos. Az állítást a Háríchban rendszerint fenntartások nélkül megbízó Landon ezúttal is átveszi (*Landon II*, 480).

¹⁴⁶ *Pohl II*, 201, illetve Mary Sue Morrow, *Concert Life in Haydn's Vienna: Aspects of a Developing Musical and Social Institution = Sociology of Music 7* (Stuyvesant, NY: Pendragon Press, 1989), 256. Az első előadást Haydn személyesen irányította.

¹⁴⁷ Ólom(II)-acetát, ólomecet vagy ólomcukor. Hogy ezt festék előállítására vagy édesítőszerként használták-e (mint a régi rómaiak, akik élvezeti értékét a mézéhez hasonlították), netán valami másra, nehéz lenne megmondani. Figyelemreméltó módon azonban Knauff patikus hamarosan valódi mézet is szállított a produkcióhoz.

tartottak?¹⁴⁸ Mindenesetre nem világos, hogy a szóban forgó két napon valóban próba volt-e, és milyen jellegű.

A júliusi statiszta-kimutatásból (297. DOKUMENTUM) a *Didone*-produkció megszületése és korai története a következőképpen rekonstruálható (ezúttal eltekintve a kérdéses 14-i és 16-i próbától): 21-én, 23-án és 24-én összesen négy próba színpadtechnika nélkül, 36 felnőtt statisztával; 25-én főpróba, melyen a statisztákhoz csatlakozik 8 kisegítő díszletmunkás is¹⁴⁹; 26-án bemutató, ugyanezekkel az erővel; 27-én és 28-án víváspróba,¹⁵⁰ 24 statisztával és színpadtechnika nélkül; végül pedig 29-én újabb előadás, teljes létszámmal. 23-tól 29-ig, tehát hét napon át minden a *Didoné*-val volt kapcsolatos (eltekintve az esedékes két comedie-től). Azután 30–31-én, pénteken és szombaton nincs sem próba (az most nem is látszik indokoltnak), de színházi előadás sem. De szokatlan a premier napjának hétfői időzítése is, amelyet viszont ezúttal is magyarázhatnak a szokásos július 26-i Anna-napi ünnepségek (ha ilyeneket még Miklós herceg sógornőjének 1782 nyarán bekövetkezett halála után is rendeztek). Ezzel együtt a források nem sok egyezést mutatnak a premier napjára vonatkozóan: az ügyeleti számlák (327–329. DOKUMENTUM) közül ugyanis a Damméban 25-i, a Handlinéban 26-i előadási dátum szerepel, mely utóbbi azonban piros ceruzával 27-re van javítva; ugyanez a piros ceruzás kéz az augusztusi ügyeleti számlákban több ízben is helyesen korrigál téves dátumokat (330. és 332. DOKUMENTUM). Végül Ent számlája eleve a 27-i dátumot tartalmazza. A következő előadás 29-i dátumában viszont mindhárman egyetértenek.

Az említett hétnapos *Didone*-dömping ideje alatt gyógyszerári anyagszállításra (továbbra is a 347. DOKUMENTUM szerint) kétszer: 26-án és 29-én, a statiszta-kimutatás szerinti előadási napokon került sor. Ez legalábbis valószínűsíti azt, hogy a víváspróbák napjai ott helyesen szerepeltek, hiszen azokhoz nemigen lehetett szükség spirituszra vagy villanóporra. Végül a kávéházi számlákban egészen 1785 októberéig nem találunk napokra lebontott adatokat.

Ebből a kissé kusza adathalmazból, elsősorban a víváspróbák és különösen a 29-i előadás szilárd helyzete miatt, azt a valószínű következtetést vonhatjuk le, hogy a premier dátuma tekintetében bizonyára mégis a statiszta-kimutatás adata helyes, és a fodrász és a szabók tévedtek el a különböző státusú *Didoné*-k hosszú sorozatában.

Nem ismerek arra vonatkozó adatot, hogy az első négy lehetséges novemberi időpontban miért nem volt opera-előadás; a statiszta-kimutatás (301. DOKUMENTUM) szerint 1-től 10-ig a naponta játszott Comedie-k töltötték ki az időt. Szokatlan az is, hogy a következő produkciónak ugyanezen dokumentum szerint csupán egyetlen színpadi próbája és egy főpróbája volt (bár ezt indokolhatja, hogy a *L'isola di Calipso abbandonata* előadásához a három szereplő mellett mindössze két – felnőtt – statiszta közreműködésére volt szükség¹⁵¹); valamint az is, hogy a szombati, illetve hétfői próbák után a bemutatóra nem a következő

¹⁴⁸ Egy másik típusú, dátumokat nem tartalmazó, ezért egyebekben nem használt dokumentum, nevezetesen egy Porta kezétől származó és „Fényes” Miklós által is aláírt patikai komissió (BC 1784 N 176) szerint a harmadik negyedévben „An Schwamm zur opern Didone um die Stadt anzuzünden sind ver brauchet worden ..... 5 Pfundt”. Lehet, hogy mézzel összeragasztott szivacsdarabokból rakták össze a míniummal és ólomfestékkel megfestett és spiritusszal meglocsol – vagy csak spirituszlámpákkal megvilágított – égő Karthagót a színpad hátsó részében? Remélem, születik majd szakszerű válasz provokatív kérdésekre. (Annyi mindenesetre bizonyos, hogy sem az ólomcukor, sem a mínium, sem a méz nem tartozik az éghető anyagok közé.)

¹⁴⁹ Emlékeztetőül: ez a tíz állandó díszletmunkással – négy áccsal és hat gránátossal – együtt ténylegesen tizenhét fő díszletező csapatot jelent.

¹⁵⁰ A „fon Fechter” szavakat szinte kalligrafikus gonddal, latin betűkkel toldotta be egy ismeretlen, nyilván nem német anyanyelvű személy a „Prob” bejegyzés után.

¹⁵¹ Lásd a jelmezköltségvetést (BC 1784 N 183), illetve az opera 1789-es budai előadásának kétnyelvű szövegkönyvét: Luigi Bologna, *Calipso abbandonata* (Buda—Pest: kiadó nélkül, 1789). Ismert példánya: Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény, BV 832/13.

napon, kedden, hanem csak két nappal később, csütörtökön került sor. Ráadásul a bemutatót nem további előadások követték, hanem újabb nyolc napos szünet, ezúttal is naponta megrendezett színházi előadásokkal kitöltve.

Minderre hihető magyarázattal szolgál azonban Haydn november 20-án kelt levele,¹⁵² amelyben arról panaszkodik, hogy a hosszan Eszterházán maradó herceg¹⁵³ „...sehr wenig unterhaltung hat, indem die Helfte des Theaters theils kranck theils abwesend ist: Sie können sich demnach vorstellen, wie ich stets sorgen muß Hochdensenben zu unterhalten.” Az ugyan nem világos, hogy akik nem voltak betegek, azok hogyan lehettek távol a szezon folyamatosságát súlyosan veszélyeztető módon, a mondat azonban nem csupán azt teszi érthetővé, hogy november első csaknem három hetében miért volt mindössze egyetlen opera-előadás, hanem a november 20. vagy 21. és december 2. közötti hat vagy hét előadásból álló *La villanella rapita*-szériára (és hasonló korábbi „tű-elakadásokra”¹⁵⁴) is magyarázattal szolgál: bizonyára ez volt az egyetlen darab, amelyet a rendelkezésre álló előadókkal el lehetett játszani.¹⁵⁵ És játszották is két héten keresztül, amíg december 5-én a herceg meg nem nézhette legalább még egyszer a *Calipsót* is.¹⁵⁶

Visszatérve a *La villanella rapita*-sorozat kezdetének bizonytalanságára, ennek oka az, hogy november 20-án a statiszta-kimutatás szerint a *La villanella rapitának előadása* volt, viszont számláik tanúsága szerint ezen a három ügyeletes egyike sem volt jelen. Figyelembe véve a statiszta-kimutatás „puha” természetét „próba vagy előadás” jellegű kérdésekben, továbbá azt, hogy mivel egy jó másfél hónapig nem játszott opera előadásai kezdődtek újra, s ilyenkor egy karbantartó próba megtartása nagyon is hihető, s végül azt, hogy szombati napról van szó, igen valószínűnek látszik, hogy november 20-án inkább próbát tartottak.

Az évad összes többi, nem említett előadási és próbádátumát megerősítik az ügyeleti dokumentumok és Knauff gyűanyag-számlái.

¹⁵² Bartha: *Haydn: Briefe*, 141 (66. levél)

¹⁵³ „das größte Hindernüß in allen, ist der lange Aufenthalt meines Fürstens in Estoras” (uott, 140) – meggyőző jele ez annak, hogy a Bécsben ekkorra már valószínűleg Mozarttal és Genzinger né szalonjával is kapcsolatban álló Haydnnek már ekkor kezdett nagyon elege lenni az elzártságból.

¹⁵⁴ Például az 1780. március–áprilisában látott, nyolc *La forza delle donne*-előadásból álló megszakítatlan sorozatra. Ezekben, vagy az 1782. május–júliusát kitöltő Comedie-dömpingben a Miklós hercegre oly jellemző *horror vacui* nyilvánult meg: játsszanak bármit, de előadásoknak folyamatosan zajlaniuk kell.

¹⁵⁵ Valószínű, hogy a betegségek és távollétek az akkori énekesgárda két kulcsfiguráját, Costanza Valdesturlát és Metilde Bolognát – az *Orlando paladino* Alcínáját, illetve az *Armida* címszereplőjét – is érinthették: ők már a két Haydn-operában is együtt szerepeltek, most pedig a *Calipso* két főszerepét énekelték. Mindenesre a *La villanella rapitában* egyikük sem lépett fel. (A *L'isola di Calipso abbandonata*, illetve a *La villanella rapita* szereposztására vonatkozóan l. az operák jelmezalkulációit: BC 1784 N 186, illetve BC 1784 N 131.)

¹⁵⁶ E tanulmány végére kiderül, hogy amilyen csikorogva indultak be a *Calipso* rendszeres előadásai, olyan tartós siker lett belőle Eszterházán, rácsafolva Bartha és Somfai véleményére (121), hogy tudniillik az operát „unter mäßigem Beifall” játszották. A valóságban az *Armida* után ez lett a legtöbbet játszott seria Eszterházán.

1785

HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 9.

NAGYHÉT: MÁRCIUS 20–27.

SZO	április 2.	<i>I contratempi – próba</i>
V	április 3.	<i>I contratempi – próba</i>
K	április 5.	Sarti: I contratempi
CS	április 7.	<i>I contratempi</i>
P	április 8.	<i>La vera costanza – próba</i>
SZO	április 9.	<i>La vera costanza – próba</i>
V	április 10.	<i>La vera costanza</i>
CS	április 14.	<i>La vera costanza</i>
SZO	április 16.	<i>L'isola di Calipso abbandonata – próba</i>
V	április 17.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>
K	április 19.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>
CS	április 21.	<i>I contratempi</i>
V	április 24.	<i>La vera costanza</i>
K	április 26.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>
CS	április 28.	<i>La vera costanza</i>
SZO	április 30.	<i>Armida – próba</i>
V	május 1.	<i>Armida</i>
K	május 3.	<i>Armida</i>
CS	május 5.	<i>Armida</i>
V	május 8.	<i>La Didone abbandonata</i>
K	május 10.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>
CS	május 12.	<i>La vera costanza</i>
P	május 13.	<i>Armida</i>
V	május 15.	<i>La vera costanza</i>
K	május 17.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>
CS	május 19.	<i>La Didone abbandonata</i>
V	május 22.	<i>La vera costanza</i>
K	május 24.	<i>La Didone abbandonata</i>
CS	május 26.	<i>Armida</i>
V	május 29.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>
K	május 31.	<i>La vera costanza</i>
SZE	június 1.	<i>Motezuma – próba</i>
CS	június 2.	<i>La Didone abbandonata</i>
P	június 3.	<i>Motezuma – próba</i>
SZO	június 4.	<i>Motezuma – főpróba</i>
V	június 5.	Zingarelli: Motezuma
H	június 6.	<i>Armida</i>
CS	június 9.	<i>La vera costanza</i>
V	június 12.	<i>Motezuma</i>
K	június 14.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>
CS	június 16.	<i>La vera costanza</i>
V	június 19.	<i>La Didone abbandonata</i>
K	június 21.	<i>Armida</i>
CS	június 23.	<i>La vera costanza</i>
V	június 26.	<i>Motezuma</i>
K	június 28.	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>

CS	június 30.	La vera costanza
P	július 1.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 1</i>
P	július 1.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 2</i>
SZO	július 2.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 1</i>
SZO	július 2.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 2 [főpróba]</i>
V	július 3.	Anfossi: Il matrimonio per inganno
K	július 5.	Il matrimonio per inganno
CS	július 7.	Il matrimonio per inganno
V	július 10.	Armida
K	július 12.	La Didone abbandonata
CS	július 14.	La vera costanza
V	július 17.	Motezuma
K	július 19.	Armida
CS	július 21.	Il matrimonio per inganno
SZO	július 23.	<i>Il geloso in cimento – próba</i>
V	július 24.	L'isola di Calipso abbandonata
H	július 25.	<i>Il geloso in cimento – próba 1</i>
H	július 25.	<i>Il geloso in cimento – próba 2</i>
K	július 26.	Il geloso in cimento
V	július 31.	Il matrimonio per inganno
K	augusztus 2.	Motezuma
CS	augusztus 4.	La vera costanza
V	augusztus 7.	Il geloso in cimento
K	augusztus 9.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	augusztus 11.	Il matrimonio per inganno
V	augusztus 14.	La vera costanza
K	augusztus 16.	Motezuma
CS	augusztus 18.	La vera costanza
P	augusztus 19.	<i>La villanella rapita – próba</i>
SZO	augusztus 20.	<i>La villanella rapita – próba</i>
SZO	augusztus 27.	<i>La villanella rapita – főpróba</i>
V	augusztus 28.	La villanella rapita
K	augusztus 30.	Il matrimonio per inganno
CS	szeptember 1.	L'isola di Calipso abbandonata
V	szeptember 4.	Il geloso in cimento
K	szeptember 6. ??	La villanella rapita
CS	szeptember 8.	Il geloso in cimento
V	szeptember 11.	La villanella rapita
K	szeptember 13.	La villanella rapita
SZO	szeptember 17.	<i>Armida – próba</i>
V	szeptember 18.	Armida
K	szeptember 20.	La villanella rapita
CS	szeptember 22.	La villanella rapita
V	szeptember 25.	Armida
H	szeptember 26.	<i>Le astuzie di Bettina – próba</i>
SZE	szeptember 28.	<i>Le astuzie di Bettina – próba</i>
CS	szeptember 29.	Il geloso in cimento
P	szeptember 30.	<i>Le astuzie di Bettina – „főpróba”</i>
SZO	október 1.	<i>Le astuzie di Bettina – „próba”</i>

V	október 2.	Stabinger: Le astuzie di Bettina
K	október 4.	Le astuzie di Bettina
CS	október 6.	Armida
V	október 9.	Armida
K	október 11.	Armida
CS	október 13.	Armida
V	október 16.	Armida
K	október 18.	Armida
V	október 23.	Le astuzie di Bettina
K	október 25.	Le astuzie di Bettina
CS	október 27.	La vera costanza
V	október 30.	La villanella rapita
K	november 1.	Il geloso in cemento
V	november 13.	Il geloso in cemento
V	november 20.	Il geloso in cemento
K	november 22.	Il geloso in cemento
CS	november 24.	Il geloso in cemento
V	november 27.	Il geloso in cemento

Ennek az évadnak a műsorát, egy – a jelek szerint publikálatlan – kutatásra való hivatkozással, közölte Christine Siegert a 2009-es kismartoni jubileumi Haydn-kiállítás kísérőkiadványa számára írt cikkében (ez a kötet katalógusként szolgált, és tanulmányokat is tartalmaz).¹⁵⁷ Ez a műsor az egyetlen általam ismert korábbi kísérlet az eszterházi operavádok legalább részleges, de pontos kronologikus feltérképezésére. Az adott éves program azonban aligha lehet önálló forráskutatás eredménye, tudniillik pontosan azt a két előadást (a június 19-i *Didone abbandonatát* és a szeptember 25-i *Armidát*) nem tartalmazza, amelyek Tank operánkénti áttekintéseiből¹⁵⁸ is kimaradtak.

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Áprilistól novemberig, havonta: 349–356. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban.¹⁵⁹

Májustól októberig, havonta: 357–362. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák:

Április: 363–365. DOKUMENTUM

Május: 366–368. DOKUMENTUM

¹⁵⁷ Christine Siegert, „Haydn Backstage – Hintergründe zu den Opernaufführungen am Esterházyischen Hof”, in *Phänomen Haydn 1732 – 1809* (Kismarton: Schloss Esterházy Management GmbH., 2009), 78–83. A hivatkozott kutatás a Deutsche Forschungsgemeinschaft által támogatott, „Joseph Haydns Bearbeitungen von Arien anderer Komponisten” című projekt volt, amelyet a Würzburgi Egyetem és a kölni Haydn-intézet valósított meg. A Siegert cikkében, a 80–81. oldalon közölt „Spielplan” Christoph Beckettől származik.

¹⁵⁸ *Esterházyische Hofmusik*, 476, illetve 475.

¹⁵⁹ Az áprilisa vonatkozó 21-es komissió kimaradt a SP-ból. Az utolsó hónap viszont azért hiányzik, mert 1785 őszén ideiglenesen felhagytak a Secretariats-Protocollok vezetésével, és csak 1787-ben tértek vissza hozzá, akkor már más szabályok szerint.

Június: 369–371. DOKUMENTUM

Július: 372–374. DOKUMENTUM

Augusztus: 375–377. DOKUMENTUM

Szeptember: 378–380. DOKUMENTUM

Október: 381–383. DOKUMENTUM

November: 384–386. DOKUMENTUM

Éghető anyagok számlái:

Második negyedév: 387. DOKUMENTUM

Július: 388. DOKUMENTUM¹⁶⁰

Ez az évad a 80-as évek gyakorlatához képest szokatlanul későn kezdődött, jóllehet a papírforma – a nagybőjt február eleji kezdete – az átlagosnál korábbi kezdést ígért volna. Hogy februárban a herceg miért maradt Bécsben, nem tudjuk. Március elején viszont szezonkezdés helyett egy komissió született (csak a SP-beli másolata van meg: 389. DOKUMENTUM), amelyet Klein könyvelő készített elő és datált március 8-án Eszterházán, és amelyet Miklós herceg 12-én hagyott jóvá Bécsben. Ez a színházban szükségessé vált, meglehetősen átfogó javítási munkák elvégzéséről intézkedett; a befejezés határidejét a záró feljegyzésben Miklós a hó utolsó napjában szabta meg.

A munkák – szokás szerint – tervszerűen haladhattak, mert a szezon egy április 4-i Comedie-vel és egy másnapi opera-előadással valóban megkezdődött. Ez volt – a kevésbé pontosan ismert 1777-es évtől eltekintve – a legkésőbbi évadkezdés Eszterházán.

A források közötti ellentmondások ebben az évben nem jelentősek.

Damm májusi számlája (366. DOKUMENTUM) két ponton is eltér a többi forrástól. Szerepel benne egy 6-i, pénteki ügyelet, ami máshol nem, viszont kimarad az egy héttel későbbi, soronkívüli Armida-előadás, amelynek létét a statiszta-kimutatáson és a másik két ügyeleti számlán kívül a gyúanyag-számla (387. DOKUMENTUM) is megerősíti. Gyakorlatilag biztosak lehetünk benne: ennek az az oka, hogy Damm emlékezett egy pénteki extra előadásra a hónap folyamán, de eltévesztette a hetet.

Nehéz viszont állást foglalni szeptember 6. kérdésében. Ez a keddi dátum a statiszta-kimutatásban a *La villanella rapita* előadási napjaként szerepel, s az elszámolás végösszege magában foglalja az ebben a darabban szokásos 22 statiszta bérét (1 f 54 x). Ugyanez a helyzet a SP szerint is (354., illetve 361. DOKUMENTUM) A statiszta-kimutatásban viszont (de csak ott, a SP-ban nem) három határozott vörös ceruzavonással – nyilván utólag – ki van húzva a 6-i dátum; ezzel szemben a hozzá tartozó sor, a számokkal, nem. Mindez – a kihúzás ellenére – arra vall, hogy az előadás közreműködőit kifizették. Másfelől azonban az ügyeleti számlák ezt a napot nem tartalmazzák, pontosabban az Enté (380. DOKUMENTUM) igen, ám ott a vörös ceruzát vezető kéz nem csupán a dátumot húzta ki utólag, hanem ennek megfelelően az ügyeleti számot is eggyel kisebbre javította; vagyis eszerint az ügyeleti pénzt viszont határozottan nem fizették ki egyik mesternek sem (jóllehet legalábbis Ent ott lehetett az előadáson, különben miért írta volna be a dátumot a számlájára?). Miután a szóban forgó opera nem volt gyúanyag-igényes, ezeknek az immár a statiszta-kimutatáshoz tartozó elszámolását is hiába néznénk meg, s miután a kávéház ebben a hónapban sem szolgáltat használható adattal, ezt a kérdést kénytelenek vagyunk nyitva hagyni.

¹⁶⁰ A következő hónaptól az éghető anyagok elszámolása egy időre a statiszta-kimutatás egyik rovatává válik, tehát elveszti önálló dokumentum és információforrás jellegét. Ezért a következőkben már alig fogom használni.

Furcsaság, hogy a *Le astuzie di Bettina* október 2-i bemutatóját megelőző próbát mind a statiszta-kimutatás (354–355. DOKUMENTUM), mind a SP (361–362. DOKUMENTUM) „Prob”-nak, míg az egy nappal korábbit „General Prob”-nak nevezi. Miután azonban mindkettőn az összes statiszta részt vett (a díszletezéshez pedig ezúttal nem volt szükség segéderőre), ennek nincs tartalmi vonatkozása vagy jelentősége.

Végül pedig október 30-án a a statiszta-kimutatásban (355. DOKUMENTUM) az eredetileg beírt „Vera costanza” cím zavarosan van „Villanellá”-ra javtva: a „Vera” ottfelejtődött, miközben a „Villanella” szóval Porta hely hiányában először a „costanza” szót írta fölül, majd az olvashatatlan eredményt látva az alatta levő helyre világosan beírta: „villanella”. A SP-ban (362. DOKUMENTUM) értelemszerűen csak „Villanella” szerepel. A statiszták számából egyértelmű, hogy valóban ezt adták elő.

Az utolsó négy hónap gyűanyag-számlái összhangban vannak a statiszta-kimutatással; mint korábban is történt, Knauff nem minden előadáshoz szállított, voltak viszont olyan szállításai, amelyek próbákhoz kapcsolódtak.

1786

V	február 26.	Alsinda – próba
H	február 27.	Alsinda – próba
K	február 28.	Alsinda – [fő]próba
HAMVAZÓSZERDA: MÁRCIUS 1.		
SZE	március 1.	Zingarelli: Alsinda
CS	március 2.	Le astuzie di Bettina – próba
P	március 3.	Le astuzie di Bettina
V	március 5.	Alsinda
K	március 7.	La villanella rapita
CS	március 9.	Alsinda
V	március 12.	La vera costanza
K	március 14.	Alsinda
CS	március 16.	Il geloso in cimento
V	március 19.	Alsinda
K	március 21.	Le astuzie di Bettina
CS	március 23.	Alsinda
V	március 26.	L'isola di Calipso abbandonata
K	március 28.	La vera costanza
CS	március 30.	Armida
SZO	április 1.	La ballerina amante – próba 1
SZO	április 1.	La ballerina amante – próba 2 [főpróba]
V	április 2.	Cimarosa: La ballerina amante
K	április 4.	La ballerina amante
CS	április 6.	Le astuzie di Bettina
V	április 9.	La villanella rapita
NAGYHÉT: ÁPRILIS 9–16.		
K	április 11.	Alsinda
V	április 16.	La ballerina amante
K	április 18.	La ballerina amante
CS	április 20.	Alsinda
V	április 23.	Il geloso in cimento
K	április 25.	La ballerina amante
SZE	április 26.	Giulio Sabino – próba
CS	április 27.	Giulio Sabino
P	április 28.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia – próba
V	április 30.	Giulio Sabino
H	május 1.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia – [fő]próba
K	május 2.	Cimarosa: Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia
CS	május 4.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia
V	május 7.	La vera costanza
K	május 9.	La villanella rapita
CS	május 11.	Il geloso in cimento
V	május 14.	Armida
K	május 16.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia
CS	május 18.	L'isola di Calipso abbandonata
P	május 19.	Il matrimonio per inganno – próba
V	május 21.	La ballerina amante

<i>H</i>	<i>május</i> 22.	<i>Il matrimonio per inganno – főpróba</i>
<i>K</i>	<i>május</i> 23.	Il matrimonio per inganno
<i>CS</i>	<i>május</i> 25.	Giulio Sabino
<i>V</i>	<i>május</i> 28.	Il matrimonio per inganno
<i>K</i>	<i>május</i> 30.	Le astuzie di Bettina
<i>CS</i>	<i>június</i> 1.	Il matrimonio per inganno
<i>V</i>	<i>június</i> 4.	Giulio Sabino
<i>K</i>	<i>június</i> 6.	Alsinda
<i>CS</i>	<i>június</i> 8.	Il matrimonio per inganno
<i>V</i>	<i>június</i> 11.	Armida
<i>K</i>	<i>június</i> 13.	Il matrimonio per inganno
<i>CS</i>	<i>június</i> 15.	La villanella rapita
<i>P</i>	<i>június</i> 16.	<i>L'isola d'Alcina – próba</i>
<i>SZO</i>	<i>június</i> 17.	<i>L'isola d'Alcina – főpróba</i>
<i>V</i>	<i>június</i> 18.	<i>L'isola d'Alcina</i>
<i>K</i>	<i>június</i> 20.	Armida
<i>CS</i>	<i>június</i> 22.	Il matrimonio per inganno
<i>V</i>	<i>június</i> 25.	<i>L'isola d'Alcina</i>
<i>H</i>	<i>június</i> 26.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
<i>K</i>	<i>június</i> 27.	Le astuzie di Bettina
<i>CS</i>	<i>június</i> 29.	La vera costanza
<i>P</i>	<i>június</i> 30.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
<i>SZO</i>	<i>július</i> 1.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
<i>V</i>	<i>július</i> 2.	Il matrimonio per inganno
<i>H</i>	<i>július</i> 3.	<i>Ifigenia in Tauride – főpróba</i>
K	július 4.	Traetta: Ifigenia in Tauride
<i>CS</i>	<i>július</i> 6.	Le astuzie di Bettina
<i>V</i>	<i>július</i> 9.	Il matrimonio per inganno
<i>K</i>	<i>július</i> 11.	La villanella rapita
<i>CS</i>	<i>július</i> 13.	Alsinda
[<i>SZO</i>	<i>július</i> 15. ???	Armida
<i>V</i>	<i>július</i> 16. ?	
<i>K</i>	<i>július</i> 18.	Il geloso in cemento
<i>SZE</i>	<i>július</i> 19.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
<i>CS</i>	<i>július</i> 20.	Il matrimonio per inganno
<i>P</i>	<i>július</i> 21.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
<i>SZO</i>	<i>július</i> 22.	<i>Ifigenia in Tauride – próba 1</i>
<i>SZO</i>	<i>július</i> 22.	<i>Ifigenia in Tauride – próba 2</i>
<i>V</i>	<i>július</i> 23.	La villanella rapita
<i>H</i>	<i>július</i> 24.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
<i>K</i>	<i>július</i> 25.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
<i>SZE</i>	<i>július</i> 26.	<i>Ifigenia in Tauride</i>
<i>CS</i>	<i>július</i> 27.	<i>Ifigenia in Tauride</i>
<i>V</i>	<i>július</i> 30.	Il matrimonio per inganno
<i>K</i>	<i>augusztus</i> 1.	Il geloso in cemento
<i>SZE</i>	<i>augusztus</i> 2.	<i>L'albergatrice vivace – próba</i>
<i>CS</i>	<i>augusztus</i> 3.	Le astuzie di Bettina
<i>P</i>	<i>augusztus</i> 4.	<i>L'albergatrice vivace – próba</i>
<i>SZO</i>	<i>augusztus</i> 5.	<i>L'albergatrice vivace – [fő]próba</i>

V	augusztus 6.	Caruso: L'albergatrice vivace
K	augusztus 8.	L'albergatrice vivace
CS	augusztus 10.	La villanella rapita
V	augusztus 13.	L'albergatrice vivace
K	augusztus 15.	Giulio Sabino
CS	augusztus 17.	Il geloso in cimento
V	augusztus 20.	Alsinda
K	augusztus 22.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	augusztus 24.	La villanella rapita
V	augusztus 27.	L'isola di Calipso abbandonata
V	szeptember 3.	L'isola di Calipso abbandonata
K	szeptember 5.	L'albergatrice vivace
CS	szeptember 7.	Il matrimonio per inganno
V	szeptember 10.	Giulio Sabino
K	szeptember 12.	L'albergatrice vivace
CS	szeptember 14.	Il matrimonio per inganno
V	szeptember 17.	Giulio Sabino
K	szeptember 19.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	szeptember 21.	L'isola di Calipso abbandonata
V	szeptember 24.	Il matrimonio per inganno
H	szeptember 25.	<i>L'incontro inaspettato – próba</i>
K	szeptember 26.	L'albergatrice vivace
SZE	szeptember 27.	<i>L'incontro inaspettato – próba</i>
CS	szeptember 28.	L'isola di Calipso abbandonata
P	szeptember 29.	<i>L'incontro inaspettato – próba</i>
SZO	szeptember 30.	<i>L'incontro inaspettato – főpróba</i>
V	október 1.	Righini: L'incontro inaspettato
K	október 3.	L'incontro inaspettato
CS	október 5.	Il matrimonio per inganno
V	október 8.	Armida
K	október 10.	La villanella rapita
CS	október 12.	Giulio Sabino
V	október 15.	L'albergatrice vivace
K	október 17.	Il matrimonio per inganno
CS	október 19.	L'incontro inaspettato
P	október 20.	<i>Idalide – próba</i>
V	október 22.	Alsinda
H	október 23.	<i>Idalide – főpróba</i>
K	október 24.	Sarti: Idalide
CS	október 26.	Idalide
V	október 29.	Il geloso in cimento
K	október 31.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	november 2.	Idalide
P	november 3.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>
[SZO	november 4. ???	Ifigenia in Tauride
V	november 5. ?	
K	november 7.	L'albergatrice vivace
CS	november 9.	Il geloso in cimento
V	november 12.	Idalide

K	november 14.	La villanella rapita
CS	november 16.	Il geloso in cemento
V	november 19.	Idalide
K	november 21.	Il matrimonio per inganno
CS	november 23.	Il geloso in cemento
V	november 26.	Alsinda
K	november 28.	Le astuzie di Bettina
CS	november 30.	Armida
P	december 1.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – próba</i>
SZO	december 2.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – próba</i>
V	december 3.	La villanella rapita
K	december 5.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – [fő]próba</i>
SZE	december 6.	Cimarosa: I due baroni di Rocca Azzurra
CS	december 7.	Ifigenia in Tauride
V	december 10.	I due baroni di Rocca Azzurra
K	december 12.	Il matrimonio per inganno
CS	december 14.	Le astuzie di Bettina
V	december 17.	Giulio Sabino
K	december 19.	I due baroni di Rocca Azzurra
CS	december 21.	Idalide

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Februártól decemberig, havonta: 390–400. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák:

Március: 401–403 . DOKUMENTUM

Április: 404–406. DOKUMENTUM

Május: 407–409. DOKUMENTUM

Június: 410–412. DOKUMENTUM

Július: 413–415. DOKUMENTUM

Augusztus: 416–418. DOKUMENTUM

Szeptember: 419–421. DOKUMENTUM

Október: 422–424. DOKUMENTUM

November: 425–427. DOKUMENTUM

December: 428–430. DOKUMENTUM

Ebben az évben lényegében a statiszta-elszámolásokra kell hagyatkoznunk, hiszen a Secretariats-Protocoll szünetel, a külön gyúanyag-számlák megszűntek, és a kávéházi számlák az egész évben mindössze kb. 20 konkrét dátummal szolgálnak. Szerencsére ez az előadások és (holtversenyben) a bemutatók számát tekintve is legértékesebb évad alig vet fel datálási problémákat.

A július 16-i, illetve a november 5-i előadás a statiszta-kimutatásban (395., illetve 399. DOKUMENTUM) előző napi, szombati dátummal szerepel. Meggyőzőbb azonban a szokásos vasárnapi dátum, annál is inkább, mert az első esetben mindhárom mesternél (413–415. DOKUMENTUM) a vasárnapi dátum szerepel (bár a gyúanyag-szállítások sorában a kimutatás főrésszéval összhangban 15-ét találunk), míg a másik esetben (425–427.

DOKUMENTUM) egyikük eleve a vasárnapi dátumot írta be, míg a másik kettő a szombati dátumot utólag javította másnapira – ez a mozzanat nehezen volna elképzelhető, ha nem valóban a javított dátumról van szó.

Nem adminisztrációs hiba eredménye, hanem a valóságos eseményeket tükrözi, hogy az *Ifigenia in Tauridét* a kronológia szerint tulajdonképpen kétszer mutatták be: június 26. és július 3. között tartott próbákat követően július 4-én; majd egy július 19. és 25. közötti próbaidőszak után, július 26-án. (A táblázatban természetesen az eredeti bemutatót tüntettem fel premierként.) Az történt ugyanis, hogy a nagyszabású produkció (42, később 46 statisztá, továbbá a 10 állandó díszletmunkáson felül 12 kiegészítő, tehát a zenei előadókat nem számítva 68 személy közreműködésére volt szükség az előadáshoz) bemutatóját követően a herceg nem volt megelégedve az opera kiállításával (431. DOKUMENTUM), és többek között elrendelte ezüstsujtásos új jelmezek készítését a nyolc táncost igénylő török baletthez, emellett 27 pár új cipőt, további jelmezeket és díszletelemeket csináltatott több mint 450 gulden értékben – csak azért, hogy az újabb próbák sorával előkészített második bemutatót követő harmadik (mindent összevéve tehát az ötödik) előadás után Traetta reformoperája végleg lekerüljön a műsorról.

Végül pedig Ent novemberi ügyeleti számlájában (427. DOKUMENTUM) a 21-i dátum 20-ról van javítva a máshol is szereplő értékre.

1787

V	február 18.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – próba</i>
K	február 20.	<i>Il sordo e l'avaró – próba</i>
SZE	február 21.	<i>Il sordo e l'avaró – próba</i>

HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 21.

CS	február 22.	I due baroni di Rocca Azzurra
P	február 23.	L'isola di Calipso abbandonata
SZO	február 24.	<i>Il sordo e l'avaró – próba</i>
V	február 25.	Anfossi: Il sordo e l'avaró
K	február 27.	Il sordo e l'avaró
CS	március 1.	Il sordo e l'avaró
SZO	március 3.	<i>Idalide – próba</i>
V	március 4.	Idalide
K	március 6.	Il geloso in cemento
CS	március 8.	I due baroni di Rocca Azzurra
V	március 11.	Armida
H	március 12.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>
K	március 13.	I viaggiatori felici
CS	március 15.	I viaggiatori felici
[V H]	március 18. ??	La villanella rapita
	március 19. ??	
V	április 1.	I viaggiatori felici

NAGYHÉT: ÁPRILIS 1–8.

V	április 8.	Giulio Sabino
K	április 10.	La villanella rapita
CS	április 12.	I viaggiatori felici
V	április 15.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 17.	La villanella rapita
CS	április 19.	Il geloso in cemento
P	április 20.	<i>Il disertore – próba</i>
V	április 22.	I viaggiatori felici
K	április 24.	L'isola di Calipso abbandonata
SZE	április 25.	<i>Il disertore – próba</i>
CS	április 26.	Il geloso in cemento
P	április 27.	<i>Il disertore – próba</i>
SZO	április 28.	<i>Il disertore – [fő]próba</i>
V	április 29.	Bianchi: Il disertore
K	május 1.	Il disertore
V	május 6.	Il geloso in cemento
K	május 8.	La villanella rapita
CS	május 10.	I viaggiatori felici
P	május 11.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>
V	május 13.	Il sordo e l'avaró
H	május 14.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>
K	május 15.	Il geloso in cemento
SZE	május 16.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>
CS	május 17.	I viaggiatori felici

V	május 20.	Il disertore
K	május 22.	Armida
SZE	május 23.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>
CS	május 24.	La villanella rapita
V	május 27.	Il disertore
K	május 29.	Il geloso in cemento
CS	május 31. ???	?
SZO	júníus 2.	<i>La Quaquera spiritosa – [fő]próba</i>
V	júníus 3.	Guglielmi: La Quaquera spiritosa
K	júníus 5.	La Quaquera spiritosa
CS	júníus 7.	Il disertore
V	júníus 10.	Giulio Sabino
K	júníus 12.	I viaggiatori felici
CS	júníus 14.	Il geloso in cemento
V	júníus 17.	La Quaquera spiritosa
K	júníus 19.	Armida
CS	júníus 21.	Il disertore
V	júníus 24.	La Quaquera spiritosa
K	júníus 26.	I viaggiatori felici
CS	júníus 28.	La villanella rapita
P	júníus 29.	<i>Idalide – próba</i>
V	július 1.	Idalide
K	július 3.	La villanella rapita
CS	július 5.	La Quaquera spiritosa
V	július 8.	Armida
K	július 10.	Idalide
SZE	július 11.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
CS	július 12.	La villanella rapita
P	július 13.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
SZO	július 14.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
V	július 15.	Armida
H	július 16.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
K	július 17.	La villanella rapita
SZE	július 18.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
CS	július 19.	Il geloso in cemento
P	július 20.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
SZO	július 21.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
V	július 22.	La Quaquera spiritosa
K	július 24.	<i>Alessandro nell'Indie – főpróba</i>
SZE	július 25.	Bianchi: Alessandro nell'Indie
V	július 29.	Alessandro nell'Indie
K	július 31.	La Quaquera spiritosa
SZE	augusztus 1.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
CS	augusztus 2.	Il geloso in cemento
P	augusztus 3.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
SZO	augusztus 4.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
V	augusztus 5.	L'italiana in Londra
K	augusztus 7.	Alessandro nell'Indie
CS	augusztus 9.	I viaggiatori felici
V	augusztus 12.	La Quaquera spiritosa

K	augusztus 14.	La villanella rapita
CS	augusztus 16.	I viaggiatori felici
V	augusztus 19.	La Quaquera spiritosa
K	augusztus 28.	I viaggiatori felici
CS	augusztus 30.	L'italiana in Londra
V	szep̄tember 2.	Idalide
H	szep̄tember 3.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
K	szep̄tember 4.	La Quaquera spiritosa
SZE	szep̄tember 5.	<i>Le gare generose – próba</i>
CS	szep̄tember 6.	I viaggiatori felici
P	szep̄tember 7.	Il geloso in cemento
SZO	szep̄tember 8.	<i>Le gare generose – próba</i>
V	szep̄tember 9.	La villanella rapita
H	szep̄tember 10.	<i>Le gare generose – próba</i>
K	szep̄tember 11.	I viaggiatori felici
CS	szep̄tember 13.	Il geloso in cemento
H	szep̄tember 17.	<i>Le gare generose – [fő]próba</i>
K	szep̄tember 18.	Paisiello: Le gare generose
CS	szep̄tember 20.	Le gare generose
V	szep̄tember 23.	La Quaquera spiritosa
K	szep̄tember 25.	Le gare generose
CS	szep̄tember 27.	Il geloso in cemento
H	október 8.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
K	október 9.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	október 11.	Il geloso in cemento
V	október 14.	L'isola di Calipso abbandonata
[K	október 16. ??	L'isola di Calipso abbandonata
SZE	október 17. ??	
P	október 19.	Il geloso in cemento
[V	október 21. ??	L'isola di Calipso abbandonata
H	október 22. ??	
[K	október 23. ??	Il geloso in cemento
SZE	október 24. ??	
[CS	október 25. ??	L'isola di Calipso abbandonata
P	október 26. ??	
[V	október 28. ??	Il geloso in cemento
H	október 29. ??	
K	október 30.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	november 1.	Il geloso in cemento
P	november 2.	<i>Il disertore – próba</i>
V	november 4.	Le gare generose
K	november 6.	Le gare generose
CS	november 15.	L'isola di Calipso abbandonata
V	november 18.	L'italiana in Londra

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Februártól novemberig, havonta: 432–441. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban:¹⁶¹

Májustól júliusig, havonta: 442–444. DOKUMENTUM

Szeptembertől novemberig, havonta: 445–447. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák:

Február: 448–450. DOKUMENTUM

Március: 451–453. DOKUMENTUM

Április: 454–456. DOKUMENTUM

Május: 457–459. DOKUMENTUM

Június: 460–462. DOKUMENTUM

Július: 463–465. DOKUMENTUM

Augusztus: 466–468. DOKUMENTUM

Szeptember: 469–471. DOKUMENTUM

Október: 472–474. DOKUMENTUM

November: 475–477. DOKUMENTUM

Ebben az évben is jó néhány „billegő” napunk van. Az első: a statiszta-kimutatás értelmében március 19-én, hétfőn tartott *La villanella rapita*-előadás a három ügyeleti számla közül kettő szerint előző nap, vasárnap zajlott le. Ebben az esetben nehéz igazságot tenni: ketten mindenképpen tévednek. Ha egyéb támpont híján a kávéházi számlákat – (D) függelék – vesszük szemügyre valamilyen hasznos információ reményében, akkor ott csupán annyit találunk, hogy a vendéglátóhelyet utoljára éppen ebben a hónapban működtető Kleinod március 15. és 23. között nem bonyolított le a hercegi költségvetést érintő forgalmat (miközben a 23-i dátum éppolyan rejtélyesnek tetszik, mint maga a március 18. vagy 19. és április 1. között bekövetkező kéthetes műsorszünet). A bizonytalanságot tehát ezen az úton sem tudjuk feloldani.

Még élesebb az ellentmondás május 31. tekintetében (ez csütörtökre esett). A statiszta-kimutatás (435. DOKUMENTUM) ezen a napon nem tud opera-előadásról, viszont a dátum mindhárom májusi ügyeleti számlában (457–459. DOKUMENTUM) szerepel, igaz, hogy az Entében utólag beszorítva. A helyzet zavarbaejtő, de mindez inkább a statiszta-kimutatás igazát erősíti (tehát azt, hogy aznap nem volt előadás), mint az ellenkezőjét. Egyrészt ha nem fizettek ki statisztákat – akik, mind könnyen meggyőződhetünk róla, az összes műsoron lévő operához szükségesek voltak –, akkor nemigen lehetett előadás, vagy legalábbis valószínűbbnek látszik, hogy a fodrászt és a szabókat aznap valami másért fizették (hogy ez elképzelhető, arra igen rövid időn belül látni fogunk példákat). Másrészt az, hogy Ent elsőre

¹⁶¹ 1787 januárjától új kézírással vezetik az ismét megkezdett Secretariats-Protocollokat, ám újfajta, lazább szabályok szerint. Immár nem másolnak be ide minden komissiót, hanem csak a nagy részüket; szó szerinti másolat helyett egyre gyakrabban megelégszenek vázlatos tartalmi kivonattal; s ráadásul ettől kezdve a határozatok nem a sorszámuk szerinti sorrendben, hanem meglehetősen szeszélyes egymásutánban szerepelnek, ami megtalálásukat meglehetősen körülményessé teszi. Mindezen felül mostantól nem kezdik előlről minden év elején a komissiók számozását: 1787-től 1790-ig folyamatosan számozzák őket 1-től 602-ig.

kihagyta ezt a dátumot, ugyancsak arra utalhat, hogy aznap valami bizonytalan státuszú esemény zajlott.

A helyzetet még tovább bonyolítja azonban, hogy ezzel a május 31-gyel kapcsolatban Hárich olyan állításokat ír le, amelyeket semmiképp sem hagyhatunk figyelmen kívül. Az operaszezonok műsoráról írott közleményében¹⁶² ugyanis a következő kijelentéseket teszi.

- (1) „...die Staben-Ausweise [sind] nicht unbedingt zuverlässig, die Daten sind manchmal ungenau und stimmen mit den tatsächlichen Tagen der Vorstellungen nicht überein. Die Staben-Ausweisen waren eben einfache Kassabelege, auf denen die Bezüge der Statisten verrechnet wurden und sollten nicht der Nachwelt das Theaterprogramm von Eszterháza überliefern ... gerade bei dieser Oper finden wir einen Fehler.”
- (2) „Nun wissen wir aber, daß *L'avar* noch einmal am 31. Mai gespielt wurde.”
- (3) „Es ist festzustellen, daß an diesem Tag eine Oper mit zwölf Statisten aufgeführt wurde. Da gleichzeitig auch Friseur, Schneiderin und Schuster ihre Dienste verrechneten, kann es sich um keine Probe gehandelt haben...”
- (4) „Es gibt also im Mai nur zwei Opern, bei denen zwölf Grenadier-Staben mitwirkten: *Il sordo e l'avar* und *I viaggiatori felici*; eine von den beiden muß am 31. Mai gespielt worden sein. Die Wahl trifft für uns der Kaffeesieder,¹⁶³ der in seinen Verrechnungen den negativen Beweis liefert, da er immer nur bei *I Viaggiatori felici*[,] nicht aber bei *Il sordo e l'avar* beschäftigt war, den Sängern Getränke zu servieren. Somit ist also einwandfrei festzustellen, daß am 31. Mai Anfossis Oper gespielt wurde.”

Ez utóbbi, elégedettséget tükröző összefoglalást Bartha szokásos (ezúttal rövidebb bekezdésnyi) leckéztetése követi.

Mármost (1)-et azért idézem, hogy érzékeltessem: Hárich milyen kevésbé volt képes forrásait helyesen, a tudományos tevékenység szabályai által megkövetelt körültekintéssel értékelni. A „...die Daten ... manchmal ... stimmen mit den *tatsächlichen* Tagen der Vorstellungen nicht überein” kijelentés (a kiemelés tőlem) jól mutatja Hárich módszertani egocentrizmusát, amellyel fenntartja magának a jogot, hogy ő mondja meg: melyik forrás téved, és melyik tükrözi a tényeket. (Általában annak a forrásnak van igaza, amelyikre ő hívta fel a figyelmet, és az a forrás téved, amelyre Bartha és Somfai hivatkozik.) Ráadásul a pénzügyi bizonylatok szerepének lekicsinylése arra vall, hogy Hárich történészi ösztönei meglehetősen fejletlenek lehettek (nem beszélve arról, hogy az általa helyesnek nyilvánított adatok forrásai ugyancsak közönséges pénzügyi bizonylatok voltak).

(1) azonban csupán afféle hangulati bevezetőül szolgál Hárichnak a (2) pontban megfogalmazott fő állításához, miszerint május 31-én volt előadás, és azon az *Il sordo e l'avar* adták elő. (3) és (4) tartalmazza ennek indoklását, amelynek – és Hárich egész gondolatmenetének – középpontjában (3) első mondata áll: „Megállapítható, hogy ezen a napon egy tizenkét statisztát foglalkoztató operát adtak elő”. Ez a könnyedén elejtett „megállapítható” („es ist festzustellen”) helyettesít bármifajta hivatkozást vagy érdemi indoklást, ami meggyőzhetne minket: aznap valóban operát játszottak, mégpedig tizenkét statisztával. A fő kérdés az, hogy hihetünk-e ennek a bizonyítatlanul maradt állításnak. Hárich (4)-ben előadott – szerinte „einwandfrei” – érvelésének ugyanis csakis akkor lenne bármifajta relevanciája, ha erre a kérdésre igennel felelhetnénk.

¹⁶² *Das Repertoire*, 72–73.

¹⁶³ Hárichnak helyesen Kaffeesiederint kellett volna írnia, hiszen április 1-jével a kávéház üzemeltetését egy hölgy vette át attól a Kleindóttól, aki akkor már csaknem négy éve működtette. Mégpedig nem is akárci: Giannetta Travaglia, a díszlettervező felesége (aki a számlákon, némi sznobériával, Jeanette Travagliaként írta alá magát).

A kézenfekvő válasz azonban határozott *nem*.

Elsősorban azért nem, mert azt az információt, hogy egy előadást megtartottak-e és azon hány közreműködőt fizettek, kifejezetten a statisztika-kimutatás volt hivatva rögzíteni. Ebben pedig a kérdéses hangverseny nem szerepel, továbbá a májusi kimutatás SP-beli másolatában (442. DOKUMENTUM) sem. De azon a számlán sem (478. DOKUMENTUM),¹⁶⁴ amelyen a gránátosok képviselője, Gregorius Klein káplár az összes közreműködő nevében igazolta a keresmények átvételét.¹⁶⁵

Másodsorban azért nemleges a válasz, mert az összes fennmaradt 1787-es komissiót, az összes SP-ban található másolatot, továbbá a releváns 4. és 5. rubrika (Ausgaab auf das große Theater, illetve Ausgaab auf Opera Aufwandt), valamint a vegyes anyagot tartalmazó 22. rubrika összes azévi számláját átnézve sem találunk semmifajta utalást május 31-i opera-előadásra, még kevésbé 12 statisztára.

Harmadrészt jelentős súllyal nyom a latban Hárích szakmai komolyan vehetőségének, illetve személyiségének kérdése is. Ennek mérlegelése nem elsősorban a pillanatnyi, viszonylag csekély súlyú probléma szempontjából bír fontossággal, hanem sokkal inkább azért, mert – mint már korábban is utaltam rá – az önnön spekulációinak nem egyszer foglyává váló Landon az Eszterházára vonatkozó források tanulmányozása helyett igen gyakran csak Hárích *interpretációjára* támaszkodik. A leggyengébb láncszem elvéből pedig az következik, hogy Eszterházával kapcsolatban a nem közvetlenül zenei tények tekintetében Landon sem lehet szakszerűbb és megbízhatóbb Háríchnál – ezt pedig ma is érdemes szem előtt tartanunk.

Márpedig Hárích nem megbízható, mégpedig két értelemben: kutatóként és emberként sem. Hogy állításainak mennyire nem szabad ellenőrzés nélkül hitelt adni, ahhoz elég ismételt utalnom arra, hogy – szokása szerint hivatkozás nélkül, bár ebben az esetben magánfeljegyzésben – 1776 nagypéntekére vizionált egy opera-előadást.¹⁶⁶ Ez aláhúzza annak fontosságát, hogy Hárích adatait fenntartással kezeljük. Ennél is hajmeresztőbb az a korábban többször citált tény, hogy a fraknoi levéltári anyaggal való több évtizedes szoros kontaktusa és egy operakronológia megírása sem volt elegendő számára ahhoz, hogy rádöbbenjen: a száznál több ügyeleti számla közül egyik sem származik cipésztől.

Háríchkal kapcsolatban azonban tudományetikai aggályok is felmerülnek. Mint a *Haydn-Studien*ben megjelenés alatt álló, az eszterházi librettóanyag sorsát és jelenlegi fellelhetőségét áttekintő tanulmányomban¹⁶⁷ bebizonyítom, az a jelentékeny, kismartoni eredetű librettóanyag, amelyet Hárích 1928 és a II. világháború között Budapesten felhalmozott, amelyről 1941-ben egy ma is meglevő gépiratos listát készített és amelyet az *Esterházy-Musikgeschichte*ben is feldolgozott, nem volt ott a lebombázott Tárnok utcai Esterházy-palota pincéjében a hatalmas levéltári és kottaanyaggal együtt, hanem az ő látókörében maradt. Olyannyira, hogy 1958-as ausztriai emigrációja után – valószínűleg részletekben – magához tudta venni.¹⁶⁸ Következésképpen ő tudhatta a legjobban, sőt talán ő tudta egyedül, hogy ez a librettóanyag nem kerülhetett az Országos Széchényi Könyvtárba, ahogyan azt 1959-es tanulmányában határozottan állította.¹⁶⁹ Ezzel a félrevezető információval, illetve azzal, hogy egész tanulmányában azt sugallta: kizárólag a háború alatt készített jegyzetei alapján ír róluk, messziről el tudta kerülni a librettók hollétének firtatását.

¹⁶⁴ Mivel összefoglaló számláról van szó, ez azt jelenti, hogy mind a végösszege, mind a leányok, a kisfiúk és a felnőttek szolgálatainak száma pontosan egyezik a statisztika-kimutatás (a Comedie-szolgálatokat is magukba foglaló) adataival, vagyis egy esetleges további, 31-i előadásnak itt sincs nyoma.

¹⁶⁵ Tudniillik az összes alkalmankénti közreműködő – a felnőtt és gyermekstatiszták, illetve a díszletezésben segítő munkások – egyaránt a gránátosok és hozzátartozóik köréből került ki.

¹⁶⁶ III. fejezet, 5. l.

¹⁶⁷ János Malina, „The Eszterháza libretti: an overall survey”, *HSt*, megjelenés alatt.

¹⁶⁸ Hárích életére vonatkozóan l. Otto Biba, „János Hárích”, *HY*, 18 (1993), 111–114.

¹⁶⁹ *Esterházy-Musikgeschichte*, 4.

S ha mindez nem volna elég, tény, hogy a háború előtt az Esterházy-levéltárból kiemelt librettókat, amelyek a háború és a börtön után szerencsés módon visszakerültek hozzá, később sem tette vissza abba a levéltárba, amely pedig még Ausztriában is évekig a munkahelye volt; így bukkanhatnak fel az ő birtokában volt librettóanyag egyes részei itt is, ott is, egészen napjainkig. A Hárichról kibontakozó kép tehát épp elég kedvezőtlen ahhoz, hogy szavahihetőségét és motívumait joggal kérdőjelezzük meg.

Mindezek fényében nem látok okot arra, hogy az 1787 május 31-i opera-előadás tényét bizonyítottnak tekintsük egy olyan eleve valószínűtlen és Hárich által semmivel sem indokolt állítás nyomán, amelynek az igazolását jóhiszemű és szorgos munkával sem sikerült megelni. A három ügyeleti adat természetesen megfontolandó, de ez csupán azt jelenti, hogy ugyanoda jutottunk vissza, ahol Hárich álláspontjának mérlegelése előtt is tartottunk: a május 31-i előadás elképzelhető ugyan, de nem valószínű.

A következő problémát egy előkészítő jellegű megfigyelés rögzítésével kezdjük.

Jacob Ent júniusi, júliusi, szeptemberi és októberi ügyeletei között (462., 465., 471., illetve 474. DOKUMENTUM) van egy-egy nap, amelyet külön, „auf dem Bal die durner bedient” vagy ehhez hasonló megjegyzéssel tüntet fel, de amelyekért a többi ügyelettel együtt, ugyancsak 30 krajcárral honorálják. (Itt nyilvánvalóan a bálók és egyéb vigasságok során Sopronból áthozatott toronyzenészek ruházatának karbantartásáról, gondozásáról van szó.) Ezek a napok pontosan: június 13. (szerda), július 26. (csütörtök) – ez a dátum, mint látni fogjuk, nem teljesen egyértelmű –, szeptember 16. (vasárnap) és október 7. (vasárnap). Többségükben tehát operai előadási napok lennének, ám a statisztika-kimutatások szerint egyiken sem volt előadás.

Az év komissióit áttekintve láthatjuk, hogy mindegyik bált (kissé eltérő elnevezéssel, pl. „Masca Bal” vagy „Haus Baal”), illetve a vele kapcsolatos munkák elvégzését határozat rendeli el; ezek rendre a 214., 230., 250., illetve 261. számú komissiók (479–482. DOKUMENTUM). Ezek közül a 230. számú, júliusi komissió egy nappal korábbi, július 25-i dátumot tartalmaz, ez azonban nem a bál napjának megnevezéseként, hanem a komissió dátumaként szerepel. A hozzá tartozó számlák közül viszont négy is 26-át jelöli meg – Enttel egybehangzóan – a bál konkrét napjaként, továbbá az ácsok tevékenységére vonatkozó számla (483. DOKUMENTUM), amely szerint ők 24-től 27-ig dolgoztak a berendezésen és a lebontáson, ugyancsak a 26-i dátumot erősíti, ha arra gondolunk, hogy valamit felépíteni általában tovább tart, mint lebontani.

További lényeges információ, hogy mind a négy bált az operaházban – (Großes) Komödien Haus – rendezték. Ez ugyan csak a júniusi és a szeptemberi határozatban szerepel explicit módon, ám a számlákból ez is egyértelműen kiderül. Továbbá az is, hogy a bálhoz a padlót rendbe kellett hozni, a díszleteket el kellett távolítani, majd vissza kellett hordani, hasonlóképpen az ácsoknak be kellett rendezni, majd utána (másnap) le kellett bontaniuk a báltermet. A 484–491. DOKUMENTUM a négy bál két-két számlája: ezek egyértelműen igazolják a négy dátum helyességét,¹⁷⁰ az összes bál operaházi helyszínét és – a júniusi és a júliusi bál esetében – az oda-visszaépítés megtörténtét. Kézenfekvő azonban, hogy a teendők a későbbiekben is ugyanazok voltak, csak ezt a későbbi számlák nem részletezték (ahogy a komissiók közül sem említette kettő a bál helyszínét).

Mindebből következik, hogy a bálók napján opera-előadást rendezni nem lehetett. Vagyis azok az ügyeletek, amelyeket július 26-án, szeptember 16-án és október 7-én Handlin elszámolt (464., 470., 473. DOKUMENTUM), szintén nem lehettek mások, mint báli ügyeletek, jöllehet ő ezeket az ügyeleti napokat számlájában nem különbözteti meg a többitől (június 13-án még csak Ent ügyelt). A négy báli nap közül Damm számlái közül

¹⁷⁰ Az októberi bál egyik számlája, az ácsoké (BC 1787 R 22 N 74) ugyan október 8-i, egy nappal későbbi dátumot említ; a komissió, az Ent által megadott dátum, a takarítóasszonyok, a lakatosok és a gránátosok számlája azonban mind a 7-i dátumot erősíti meg. Július 26-ról még rövidesen szó lesz.

(460., 463., 469., 472. DOKUMENTUM) a júniusban, a szeptemberben és az októberben nem jelennek meg ügyeletek (a toronyzenészek talán nem viseltek parókát). Augusztus 26. viszont nála is ügyeleti nap. Itt azonban más probléma is akad, ezért részletesen szemügyre kell vennünk az *Alessandro nell'Indie* bemutatója körüli napokat.

A statisztika-kimutatás (437. DOKUMENTUM) szerint az előző napi főpróbát követően a premierre július 25-én, szerdán került sor; a következő előadás – szokás szerint a frissen bemutatott operáé – 29-én, vasárnap volt; s közben, mint láthattuk, július 26-án bált rendeztek – legalábbis a számlák tanúsága szerint ekkor rendezték.

Ezt a világos képet megkérdőjelezi azonban Damm júliusi ügyeleteinek listája (463. DOKUMENTUM), amely szerint ő csak 26-án (majd 29-én) tartott ügyeletet, 25-én (és 27-én) nem; továbbá Handlin számlája (464. DOKUMENTUM), amely szerint a női szabó 25-én, 26-án és 27-én (meg persze 29-én) is ügyeletes volt (fizetségének összege is ennek felel meg). Csupán Ent adata, mely szerint ő 25-én és 26-án látott el (az utóbbi napon báli) ügyeletet, felel meg a „mainstream” hipotézisnek – amely persze részben az ő adatából indult ki.

Mindezek közül a Barbara Handlin-féle adattal, a három egymást követő napon teljesített ügyelettel igen nehéz valamit kezdeni. Az a feltételezés, hogy – akár tévesztés folytán, akár szándékosan – egy fiktív tételt csempészett volna be júliusi ügyeleti számlájába, és ez elkerülte volna a pénzügyi adminisztráció figyelmét, valószínűtlennek tetszik a mai szemmel bámulatosan korrupciómentesen működő hercegi udvartartásnak, Handlin szilárd bizalmi helyzetének, illetve a pénzügyi ellenőrzés precizitásának ismeretében.¹⁷¹ Leginkább arra gondolhatunk, hogy Handlin ekkoriban valami más tevékenységért is vett fel napidíjat (amelyet éppúgy nem különböztetett meg a szokásos színházi ügyeletektől, ahogy a báli ügyeleteket sem); erre utal az a tény is, hogy ügyeleti számlájában a csak néhány nappal későbbi július 30-i dátumot is felsorolja, amit végképp nincs mihez kapcsolni.

Ha – akár jobb híján is – ezt a munkahipotézist fogadjuk el, akkor persze még mindig nem tudhatjuk, hogy Handlin elszámolásában július 25., 26. és 27. közül melyik a „kakukktójás”. Azt viszont érdemes rögzítenünk, hogy a eddig látott dokumentumok kétféleképpen is összeilleszthetők: a statisztika-kimutatás, a júliusi bállal kapcsolatos számlák¹⁷² és Ent szabó ügyeleti adatai 25-i opera-előadásnak és 26-i bálnak, míg a júliusi bálról szóló komissió (480. DOKUMENTUM) datálása és Damm 26-i ügyelete 25-i bálnak és 26-i előadásnak felelnek meg; Handlin dátumai pedig mindkét „narratívával” összhangban vannak. (A statisztika-kimutatás 25-i, majd azt követően 29-i gyúanyagszállítása természetesen megfelel a dokumentum fő kronológiájának; kávéházi adat pedig a kérdéses napokból nem áll rendelkezésre.)

Természetesen sokkal több megfontolás szól az első lehetőség mellett: a főpróba napja, az, hogy a báli komissió dátuma nem kifejezetten a bál időpontjára hivatkozik, továbbá, hogy sokkal nagyobb valószínűséggel tételezhetjük fel azt, hogy Damm a neves események (premier, majd bál) sodrában eltévesztette a dátumot, mint hogy a statisztika-kimutatást vezető Portán kívül a bállal kapcsolatos négy számla kiállítói is ugyanezt tették. Éppen ezért az éves kronológiában ezúttal nem is tüntettem fel ezt a teljesen hipotetikus bizonytalanságot.

¹⁷¹ Utóbbinak felülmúlhatatlan példája volt Mathäus Samüller visszakért négy krajcárja (III. fejezet, 21. lj). De illusztrálhatjuk állításunkat a leégett operaház újjáépítésének pénzügyi összefoglalójával is (SM F 16 N 1), amelynek költségátállapításokat tartalmazó 18 krajcáros túlköltséget rögzít a 43 041 f 39½ x végösszegű beruházás folyamán. Lásd Malina János, „Egy 18. század végi magyarországi kulturális nagyberuházás pénzügyi összesítése”, *MZ*, 49/1 (2011 február), 116–122.

¹⁷² A fakszimilében közöltekén kívül a BC 1787 R 4 N 124 jelzetű asztalos- és a BC 1787 R 5 N 59 jelzetű lakatosszámla is.

Megjegyzésre érdemes, hogy az *Alessandro dell'Indie* című seriából, harmadik előadása után egy hónappal, szeptember 3-án, majd egy további hónappal később, október 8-án is próbát tartottak, ennek ellenére 1787-ben nem tűzték többé műsorra (előadásainak többsége, mint látni fogjuk, 1788-ra esett).

Végül október második felének két hetében is találkozunk egy olyan ellentmondás- és eltolódás-sorozattal a statiszta-kimutatásban (440. DOKUMENTUM) és az ügyeleti számlákban (472–474. DOKUMENTUM), amelynek tisztázásához nem áll rendelkezésünkre elegendő információ. Abban egyetértünk forrásaink, hogy október 14-ét követően és 30-át megelőzően hat előadásra került sor, és abban is, hogy ezek közül a második 19-re, péntekre esett. A többi öt előadás dátumai azonban nem egyeznek. Közülük négyben (1., 3., 4. és 5. előadás) Damm és Handlin dátumai egy nappal korábbiak a statiszta-kimutatáshoz és Ent számlájához képest, és így esnek szokásos előadási napokra (26., kedd; 21., vasárnap; 23., kedd; 25., csütörtök). A hatodik, utolsó esetben Ent is csatlakozik a másik két ügyeleteshez, és ő is 28-i, vasárnapi dátumot említ a statiszta-kimutatás 29-i, hétfői *Il geloso*-előadása helyett. Emiatt talán hajlanánk is arra, hogy Damm és Handlin írt végig helyes dátumokat, és nem is volt semmiféle eltolódás a szokásos előadási napokhoz képest, ennek a valószínűségét csökkenti azonban az egyhangú 19-i, pénteki dátum.

A statiszta-kimutatás dátumait megerősítik ugyan a gyúanyag-szállítás napjai, amelyek megfelelnek az ilyen anyagokat igénylő *Calipso*-előadásoknak a kimutatásban megjelölt napjaival, de, mint láttuk, ez nem igazán önálló forrás. Giannetta Travaglia kávéházi számlái pedig csupán a zűrzavart növelik. Ezekben ugyanis egyrészt 16-án és 26-án, azaz egy keddi, „el nem tolódott”, a statiszta-kimutatásban nem szereplő, illetve egy pénteki, „eltolódott”, a kimutatásnak megfelelő napon szerepel forgalom; másrészt a Travaglia asszony által feltüntetett cím – mindkét esetben: „Il Geloso in Cimento” – sem felel meg a statiszta-kimutatást és az eltolódást figyelembe véve ezekhez a napokhoz rendelhető *Calipsónak*. Máshová nem tudván fordulni, ezeket a dátum-kettősségeket nyitva kell hagynunk.

Az operaévad november 18-i lezárása az addigi legkorábbi volt, ha eltekintünk a Miklós herceg külföldi utazása miatt idő előtt véget érő 1781-es szezontól. Ezúttal azonban a herceg bizonyára Eszterházán maradt még, ugyanis a program még egészen december 2-ig folytatódott olyan „Cometien”-nel, amelyekben balett is helyet kapott¹⁷³ – nincs kizárva persze, hogy az 1784-es év végéhez hasonlóan ezt a váltást is valamilyen külső körülmény kényszerítette ki. Egyébként a december 2-i zárás is viszonylag korai.

¹⁷³ L. BC 1787 R 4 N 171, illetve 175.

1788

<i>P</i>	január 25.	<i>Giunio Bruto – próba</i>
<i>SZO</i>	január 26.	<i>Giunio Bruto – próba</i>
<i>V</i>	január 27.	<i>Giunio Bruto – próba</i>
<i>H</i>	január 28.	<i>Il disertore – próba</i>
<i>K</i>	január 29.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>
<i>SZE</i>	január 30.	<i>Giunio Bruto – próba</i>
SZO	február 2.	Cimarosa: Giunio Bruto

HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 6.

<i>SZE</i>	február 6.	<i>Giunio Bruto</i>
<i>CS</i>	február 7.	<i>Giunio Bruto</i>
<i>V</i>	február 10.	<i>Il disertore</i>
<i>K</i>	február 12.	<i>Il disertore</i>
<i>CS</i>	február 14.	<i>Il disertore</i>
<i>P</i>	február 15.	<i>Le gare generose – próba</i>
<i>V</i>	február 17.	<i>Le gare generose</i>
<i>H</i>	február 18.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
<i>K</i>	február 19.	<i>L'italiana in Londra</i>
<i>SZE</i>	február 20.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>
<i>CS</i>	február 21. ???	[<i>I viaggiatori felici?</i>]
<i>V</i>	február 24.	<i>Alessandro nell'Indie</i>
<i>K</i>	február 26.	<i>L'italiana in Londra</i>
<i>CS</i>	február 28.	<i>L'italiana in Londra</i>
<i>SZO</i>	március 1.	<i>I finti eredi – próba</i>
<i>V</i>	március 2.	<i>Il disertore</i>
<i>H</i>	március 3.	<i>I finti eredi – próba</i>
<i>K</i>	március 4.	<i>Le gare generose</i>
<i>SZE</i>	március 5.	<i>I finti eredi – főpróba</i>
<i>CS</i>	március 6.	<i>L'italiana in Londra</i>
V	március 9.	Sarti: I finti eredi
<i>K</i>	március 11.	<i>I finti eredi</i>
<i>CS</i>	március 13.	<i>Il disertore</i>
<i>V</i>	március 16.	<i>I finti eredi</i>
<i>K</i>	március 18.	<i>I finti eredi</i>

NAGYHÉT: MÁRCIUS 16 –23.

V	március 23.	Alessandro nell'Indie
K	március 25.	I finti eredi
CS	március 27.	La Quaquera spiritosa
P	március 28.	Armida – próba
[SZO	március 29. ???	Armida
[V	március 30. ?	
K	április 1.	Le gare generose
CS	április 3.	I finti eredi
V	április 6.	Il disertore
K	április 8.	L'italiana in Londra
V	április 13.	Alessandro nell'Indie
K	április 15.	I finti eredi

CS	április 17.	I viaggiatori felici
V	április 20.	Il disertore
H	április 21.	<i>La contadina di spirito – próba</i>
K	április 22.	Alessandro nell'Indie
CS	április 24.	Armida
P	április 25.	<i>La contadina di spirito – próba 1</i>
P	április 25.	<i>La contadina di spirito – próba 2</i>
SZO	április 26.	<i>La contadina di spirito – [fő]próba</i>
V	április 27.	Paisiello: La contadina di spirito
K	április 29.	L'italiana in Londra
CS	május 1.	Alessandro nell'Indie
K	május 6.	La contadina di spirito
CS	május 8.	Alessandro nell'Indie
V	május 11. ?	La Quaquera spiritosa
K	május 13. ??	L'isola di Calipso abbandonata
CS	május 15.	La Quaquera spiritosa
H	május 19.	<i>I finti eredi – próba</i>
K	május 20.	Le gare generose
SZE	május 21.	<i>I finti eredi – próba</i>
CS	május 22.	I finti eredi
V	május 25.	I finti eredi
K	május 27.	Il disertore
CS	május 29.	Le gare generose
V	június 1.	I finti eredi
K	június 3.	Alessandro nell'Indie
CS	június 5.	I viaggiatori felici
V	június 8.	Armida
K	június 10.	I finti eredi
CS	június 12.	La contadina di spirito
V	június 15.	Il disertore
K	június 17.	La Quaquera spiritosa
CS	június 19.	I finti eredi
P	június 20.	<i>Le gare generose – próba</i>
SZO	június 21.	<i>Le gare generose – próba</i>
V	június 22.	Le gare generose
K	június 24.	Le gare generose
CS	június 26.	L'isola di Calipso abbandonata
V	június 29.	Alessandro nell'Indie
K	július 1.	L'italiana in Londra
CS	július 3.	L'isola di Calipso abbandonata
P	július 4.	<i>I due castellani burlati – próba 1</i>
P	július 4.	<i>I due castellani burlati – próba 2</i>
SZO	július 5.	<i>I due castellani burlati – főpróba</i>
V	július 6.	Fabrizi: I due castellani burlati
K	július 8.	I due castellani burlati
CS	július 10.	I due castellani burlati
[?	július ?	<i>La vendetta di Nino – próba</i>
[?	július ?	<i>La vendetta di Nino – próba</i>
[?	július ?	<i>La vendetta di Nino – próba</i>

(vagy aug. 3. és 17. között?)

P	augusztus 1.	Prati: La vendetta di Nino
V	augusztus 3.	La vendetta di Nino
V	augusztus 17.	La vendetta di Nino
K	augusztus 19.	La vendetta di Nino
CS	augusztus 21. ??	[La vendetta di Nino?]
V	augusztus 24.	La vendetta di Nino
K	augusztus 26.	I finti eredi
<i>SZE</i>	<i>szeptember 3.</i>	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>
CS	<i>szeptember 4.</i>	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>
<i>P</i>	<i>szeptember 5.</i>	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>
<i>SZO</i>	<i>szeptember 6.</i>	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>
V	szeptember 7.	La vendetta di Nino
K	szeptember 9.	Bertoni: Orfeo, ed Euridice
CS	szeptember 11.	I due castellani burlati
K	szeptember 16.	Orfeo, ed Euridice
CS	szeptember 18.	Le gare generose
V	szeptember 21.	La vendetta di Nino
K	szeptember 23.	Le gare generose
CS	szeptember 25.	La vendetta di Nino
V	szeptember 28.	Il matrimonio per inganno
K	szeptember 30.	Le gare generose
CS	október 2.	Il matrimonio per inganno
V	október 5.	Le gare generose
K	október 7.	Il matrimonio per inganno
CS	október 9.	I finti eredi
V	október 12.	I finti eredi
K	október 14.	I due castellani burlati
?	<i>október ?</i>	<i>Il marito disperato – próba</i>
?	<i>október ?</i>	<i>Il marito disperato – próba</i>
?	<i>október ?</i>	<i>Il marito disperato – próba</i>
?	<i>október ?</i>	<i>Il marito disperato – próba</i>
CS	október 30.	Cimarosa: Il marito disperato
V	november 2.	Il marito disperato
K	november 4.	I finti eredi
CS	november 6.	Il marito disperato
V	november 9.	La vendetta di Nino
K	november 11.	Le gare generose
CS	november 13.	L'isola di Calipso abbandonata
<i>SZO</i>	<i>november 15.</i>	<i>Armida – próba</i>
V	november 16.	Armida
K	november 18.	I due castellani burlati
CS	november 20.	Le gare generose
V	november 23.	La vendetta di Nino
K	november 25.	Il matrimonio per inganno
<i>SZE</i>	<i>november 26.</i>	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
CS	november 27.	Il marito disperato
<i>P</i>	<i>november 28</i>	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
<i>SZO</i>	<i>november 29</i>	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
V	november 30.	I due castellani burlati

H	december 1.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
K	december 2.	Le gare generose
CS	december 4.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
P	december 5.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
V	december 7.	Paisiello: Il tamburro notturno
CS	december 11.	Il tamburro notturno
V	december 14.	La vendetta di Nino
K	december 16.	I due castellani burlati
SZE	december 17.	<i>Il disertore – próba</i>
CS	december 18.	La contadina di spirito

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Január–február: 492. DOKUMENTUM
Márciustól júniusig, havonta: 493–496. DOKUMENTUM
Július–augusztus: 497. DOKUMENTUM
Szeptember–október: 498. DOKUMENTUM
November: 499. DOKUMENTUM
December: 500. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban:

Január–február: 501. DOKUMENTUM
Márciustól júniusig, havonta: 502–505. DOKUMENTUM
Július–augusztus: 506. DOKUMENTUM
November: 507. DOKUMENTUM¹⁷⁴

Ügyeleti számlák:¹⁷⁵

Február: 508–510. DOKUMENTUM
Március: 511–513. DOKUMENTUM
Április: 514–516. DOKUMENTUM
Május: 517–519. DOKUMENTUM
Június: 520–522. DOKUMENTUM
Július: 523–525. DOKUMENTUM
Augusztus: 526–528. DOKUMENTUM
Szeptember: 529–531. DOKUMENTUM
Október: 532–534. DOKUMENTUM
November: 535–537. DOKUMENTUM
December: 538–540. DOKUMENTUM

¹⁷⁴ A szeptember–októberre vonatkozó 386-os komissió másolata nem található meg a SP-ban, a decemberről szóló 405-ös komissiónak pedig csupán a végösszegre szorítókozó kivonata.

¹⁷⁵ 1798-ban és 1789-ben a számlákat nem rendezték rubrikákba, ezért csak a hátlapjukon a Bau-Cassa hivatalnokai által apró számjegyekkel feltüntetett, a beérkezés sorrendjét tükröző előzetes sorszám, az ún. Bau-Journal-szám (BJ) alapján lehet rájuk hivatkozni.

Az eddigiekből az a kép bontakozik ki, hogy Miklós herceg igyekezett a bécsi farsang nyújtotta (kulturális) örömeit minden évben az utolsó cseppig kiélni, ezért kezdődött az eszterházi évad általában hamvazószerda tájkán. Ebben az évben azonban pár nappal korábban érkezhetett vissza Bécsből, s így – az évadnyitó operaelőadás után – még az eszterházi farsangot is emlékeztetéssé tehetette a legutolsó pillanatban megrendezett háromnapos bállal. Ezek a bállok – és persze a későbbiek is – megjelennek a színházi ügyeleti számlákban, szükségessé téve, hogy dátumaikat gondosan elválasszuk az opera-előadásokéitól. De más nehézségek is jelentkeznek az éves kronológia meghatározása során; ezek bonyolultsága emlékeztet az 1782-ben tapasztaltakra.

Más tekintetben is hasonlít az 1788-as év az 1782-esre, mindenekelőtt azért, hogy az operaévad megkezdése előtt ezúttal is három operát próbáltak rövid egymásutánban; közülük az *Alessandro nell'Indiét* – január 29-én – harmadszor is „elhamarkodottan”, tehát anélkül, hogy rövid időn belül előadás követte volna.

Lehetséges, hogy az utoljára előző szeptemberben játszott *I viaggiatori felici* – nyilván felújítást célzó – február 20-i, szerdai próbája is ilyen idő előtti vállalkozás volt? Hiszen a statisztika-kimutatás szerint ezt követően csak két hónappal később, április 17-én került műsorra. De nem valószínűbb-e, hogy helyes a kínálkozó feltételezés, és már a próba másnapján, február 21-én elő is adták?¹⁷⁶ Ennek nincs ugyan nyoma a statisztika-kimutatásban, viszont ez a csütörtöki nap mindhárom ügyeleti számla (508–510. DOKUMENTUM) szerint előadási nap volt (ezekben nem szerepel ugyan előadócím, de a 20-i próba természetesen az *I viaggiatori*-t valószínűsíti). Első ránézésre a visszatérő patthelyzetek egyikével van dolgunk: hogyan magyarázzuk, hogy ügyeleketet kifizettek, a statisztákat és a színpadi segéderőket pedig nem?

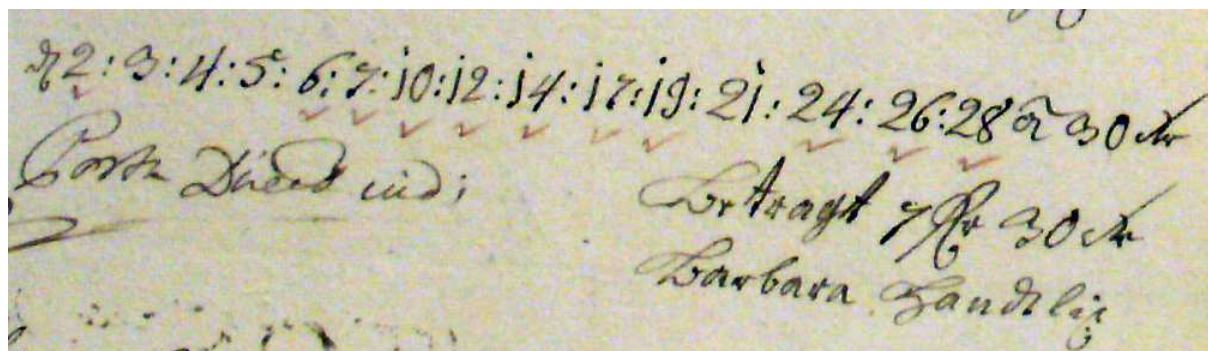
Egy apró jel mégis arra vall, hogy sokkal valószínűbb: a statisztika-kimutatás mond igazat.

Az apró jel értelmezéséhez azonban előbb az 1788-as rövid farsangot megkoronázó három báli nappal kell foglalkoznunk. Ent ügyeleti számlájában február 3–4–5. a többi dátumtól elkülönítve, a báli ügyelettel egyenértékű „die durner bedient” megjegyzéssel tűnik fel. Handlin, ahogy már az előző évben megszokhattuk, ezeket a dátumokat megkülönböztetés nélkül sorolja a többi közé. Damm számlájából ezek a napok hiányoznak, éppúgy, mint a statisztika-kimutatásból (492. DOKUMENTUM). S ha bárkiben szemernyi kétség maradna abban a tekintetben, hogy ezek bálloknak és nem opera-előadásoknak felelnek meg, azt el kell hogy oszlassa az az ács számla (541. DOKUMENTUM), amely szerint két ács február 4-től 6-ig éjjel-nappal („bey tag und Nacht”)¹⁷⁷ dolgozott a bál („Phal”) előkészítésén (és, nyilván, a bontáson).

¹⁷⁶ Ezt Hárich is feltételezte: dátumszerűen a hagyatékában az operának megfelelő borítékon említi (l. a (B) függelékben), de az előadást a *Das Repertoire* 1788-ra vonatkozó éves táblázatába is belekalkulálta (83).

¹⁷⁷ A következők korrekt dokumentálása messzire vezetne, de éppen mostanra készült el egy az operaházhoz csatlakozó, azt a kávéházzal összekötő, új „Spiel-Zimmer”, amely bővítette a bállok céljára rendelkezésre álló területet, sőt külön játszóhely is épült benne a tánchoz muzsikáló zenekar számára. Talán ez a lehetőség magyarázza, hogy az ácsok csupán 4-én láttak hozzá a be- vagy átrendezéshez. Lehetséges egyébként, hogy az új elrendezés immár azt is lehetővé tette, hogy egy – kisebb területen megrendezett – bállal egy estén színházi vagy opera-előadást is rendezni lehessen, ahogyan az az 1779-es nagy tűzig emlékeztető módon többször is megtörtént – ne feledjük, hogy a pompás második operaház a leégett első operaházat és a kínai báltermet egyaránt helyettesíteni hivatott *Mehrweckgebäude*-ként épült fel. Szerencsére az egyidejűség megújult lehetősége az általunk vizsgált kérdések szempontjából nem jelent bonyodalmat a továbbiakban.

Mármost, az esetleges február 21-i előadás kérdéséhez visszatérve, érdemes közelebbről szemügyre vennünk a Barbara Handlin által benyújtott ügyeleti számlát, azon belül is az ügyeleti dátumokat tartalmazó részt:

Itt azt találjuk, hogy jóllehet maga Handlin nem különböztette meg az opera-ügyeleket a színházi ügyelektől, megtette ezt egy későbbi kéz – nyilván a Bau-Cassánál dolgozó valamelyik hivatalnok vagy revizor –, aki az operai dátumokat akkurátusan, pirossal kipipálta; így február 3., 4. és 5. alá nem került pipa. Ámde ugyancsak hiányzik ez a jel a 21-i dátum alól is, egyértelműen azt sugallva, hogy ez a dátum ugyanúgy más természetű munkavégzéssel lehet kapcsolatos, mint a három báli dátum. Ez viszont annak ellenére súlyos érv a 21-i dátum nem operai jelentése mellett, hogy ezt a munkát Handlin Dammal és Enttel együtt látta el, példának okáért egy rájuk valamilyen okból igényt tartó színházi előadáson – hiszen ilyenek az első hetigázsi tanúsága szerint¹⁷⁸ már február 8. óta folytak. Újabb bál lehetősége – azon túl, hogy ennek nem is leljük nyomát a számlákban – nemigen jöhet szóba: a nagybőjt időszakában Eszterháznál vidáman zajlott a színházi és operaélet, de azért bált tudomásunk szerint sohasem rendeztek ilyenkor.

Március 29–30-án azután a szokásos patthelyzettel találkozunk: a statiszta-kimutatás (493. DOKUMENTUM) szerint a korábbi, szombati napon megy az *Armida*; az ügyeleti számlák (511–513. DOKUMENTUM) másnapi, vasárnapi előadásról tudnak. Signora Travaglia kávéházi számlái viszont ezúttal talán nyújtanak valamelyes segítséget. Ugyan február és március folyamán olyan festői rendetlenségben lövöldözik körül a statiszta-kimutatások címeit és dátumait¹⁷⁹ (tudniillik ő, elődeivel ellentétben, általában címekkel is szolgál), hogy szinte már értelmét sem látjuk annak, hogy a számláiba egyáltalán belenézzünk. (Február 21. kérdése is erre az anarchikus időszakra esik.) Április folyamán viszont csodálatos átalakulás történik, és egész hónapban minden dátum és cím egyezik, sőt egyik sem marad ki a listájáról.¹⁸⁰ Májusban és júniusban azután majd egyáltalán nem szolgál dátumokkal, csak címekkel, majd júliustól kezdve sem ő, sem senki más nem nyújt be többé kávéházi számlákat.

Nos, Travagliáné utolsó, megbízható sorozata bizonyára már az utolsó márciusi előadással kezdetét vette: számos rossz adat után ugyanis március 30-án, vasárnap az *Armidát* jelöli meg műsorként. Mindent összevéve tehát talán ez a dátum tekinthető valószínűnek, annál is inkább, mivel a statiszta-kimutatás 29-i adata mellől ezúttal még az éghető anyagokkal kapcsolatos rutin-megerősítés is elmarad: ebben az évben ugyanis a gyúanyag-adatok ismét eltűnnek a statiszta-kimutatásokból, és csupán a szállítók számláiban találhatók meg – csakhogy

¹⁷⁸ BC 1788 BJ 32.

¹⁷⁹ Visszamenőleg is megerősítve azt a döntésünket, hogy a kávéházi számlákat nem vesszük tekintetbe az elsődleges információ-források között.

¹⁸⁰ Mindez arra is utalhat, hogy a kávéház bérlői általában az előadási napoknak általában csupán a töredékében igényelték vissza a közreműködők szerény fogyasztását, néha azonban nekiálltak pontos nyilvántartást vezetni róluk.

immár szállítási dátumok és operacímek nélkül. (1789-től azután ismét megjelennek majd ezek az adatok.) Persze, ha az előadás valóban 30-án, vasárnap volt, akkor lehet, hogy a megelőző próba is egy nappal később, szombaton zajlott.

Májusban ismét három bált rendeztek Eszterházában a színházban: 4-én vasárnap, 12-én, hétfőn és 18-án, vasárnap.¹⁸¹ A statisztika-kimutatás (495. DOKUMENTUM) a két vasárnapot nem említi előadási dátumként, tehát ezúttal nem lehet szó semmiféle ütközésről; legfeljebb azon lepődünk meg kissé, hogy az ügyeleti számlák (517–519. DOKUMENTUM) szerint az első két alkalommal nem vették igénybe a fodrász és a szabók szolgáltatásait. 18-án igen; itt viszont azon csodálkozhatunk, hogy ezúttal nem a két szabó, hanem Handlin és Damm volt ügyeletben. Ez azonban nem érinti az opera-kronológiát.

Furcsaság viszont, hogy a 12-i bált megelőző, illetve követő napon tartott opera-előadásokon hiányos volt az ügyelet: 11-én (*La Quaquera spiritosa*) Damm hiányzott az ügyeletesek közül, 13-án (*L'isola di Calipso abbandonata*) viszont ő ügyelt egyedül. Önmagában egy ügyeletes hiányzása 11-én aligha ébreszthetne számottevő kételyt a statisztika-kimutatás és a másik két mesterember által kellően igazolt előadással kapcsolatban; ám ez a meglepő komplementer hiányzás három napon belül mindenképpen meglepő, és azt a határozatlan gyanút kelti, hogy ez az egész valahogyan összefügghet a 12-i bállal, és esetleg valamilyen elírás is történhetett – sőt, a 11-i és a 13-i ügyeletek mögött esetleg ugyanaz az előadás áll. Mindebből a statisztika-kimutatáshoz képest nem bontakozik ki semmilyen világos alternatíva, ahhoz azonban elég, hogy mindkét előadást egy fokkal bizonytalanabbnak lássuk, mint egyébként tennénk egy, illetve két ügyeletes hiányzása esetén.

Júliusban a statisztika-kimutatás szerint (497. DOKUMENTUM) csupán 10-éig tartottak előadásokat, a következő operaprodukcióra augusztus 1-jén került sor. Ez teljes összhangban van az *Itinerárium* adatával,¹⁸² amely szerint a kieső időszak eleje és vége felé, július 13-án és 26-án Miklós herceg Bécsben detektálható; továbbá azzal is, hogy július 9. és 31. között nem írt alá komissiót sem Eszterházában, sem másutt. Az *I due castellani burlati* 4-i próbái és 5-i, szombati főpróbája teljesen hihetővé teszik a 6-i bemutatót és az azt követő 8-i és 10-i előadást; mindezt ráadásul az ügyeleti számlák (523–525. DOKUMENTUM) is megerősítik. Éppen ezért azt a körülményt, hogy Secretariats-Protocoll másolata szerint (506. DOKUMENTUM) 4-től 10-ig mindegyik napon csak próba lett volna, nehéz másnak, mint másolási hibának tekinteni: az azonos cím után a másoló gépiesen végig odaírhatta az azonos „Prob” megjegyzést is.

Július–augusztus hátralevő része (a két hónapnak, mint láttuk, közös a statisztika-kimutatása) azonban meglehetősen zavaros.

Először is leszögezhetjük, hogy miután a *La vendetta di Ninó*-nak augusztus 3-án a kimutatás, annak SP-beli másolata és mindhárom mester szerint már egyaránt előadása volt (s bizonyára már 1-jén is), a bemutatót megelőző próbák nem lehettek (legalábbis teljes egészükben) augusztusban. Ha tehát – mint az kézenfekvőnek látszik – a statisztika-kimutatás második, augusztusi részének utolsó dátuma után bejegyzett „3 Prob Vendetta di Nino” ezekre a bemutató előtti próbákra utal, akkor minden bizonnyal a július utolsó három hetére eső műsorszünetben került sor rájuk. (A bejegyzés mindenképpen az időrenden kívüli, visszaható hatályú, hiszen több előadás után következik. A kérdés csak az, hogy csak augusztusra vagy a dokumentum által lefedett kéthónapos időszakra utal-e vissza.) Az operaévad végső kronológiája szempontjából ez mindenesetre lényegtelen.

¹⁸¹ A három, színházban tartott bál tényét, és azt, hogy 4. és 18. között került rájuk sor, a BC 1788 BJ 206 jelzetű lakatosszámla szögezi le. A 4-i és a 12-i dátumot a BC 1788 N 329-es, a 18-ít pedig a BC 1788 N 338-as komissió rögzíti. Az eredeti dokumentumok közlésétől, miután adataik nem döntenek el dilemmákat, eltekintek.

¹⁸² 102.

Kérdés viszont, hogy a premiernek a statiszta-kimutatás (és a SP) szerinti augusztus 1-ji időpontját mennyire kérdőjelezi meg az a tény, hogy ez a nap csupán Handlinnél jelenik meg ügyeleti dátumként. Az mindenestre nagy súllyal esik a latba, hogy miután a herceg július 31-én már Eszterházán írta alá 352-es számú komissiót, az első opera-előadással nemigen várhattak 3-ig. Gyanús viszont, hogy – jóllehet augusztus folyamán nincs tudomásunk bálról vagy bálokról – a statiszta-kimutatásnak és Handlinnak ellentmondóan Damm és Ent augusztus 5-i, semmihez sem köthető ügyeletről is beszámol. (Az augusztus 3. és 17. közti újabb operaszünet oka egyébként nem világos: Miklós herceg 9-én, 10-én és 16-án is írt alá kommissiókat Eszterházán.) Kínálkozik azonban egy igen egyszerű magyarázat: miután augusztus 1. péntekre esett (a rendkívüli játéknapp a herceg előző napi érkezésével függhet össze), és péntek és vasárnap között ugyanúgy két nap a különbség, mint vasárnap és kedd, azaz a rejtélyes augusztus 5-i dátum között, igen könnyen az történhetett, hogy Dammnál és Entnél a hónap első két előadása két nappal későbbre csúszott; s ha „visszatoljuk” őket, akkor egyszerre oldódik meg a céltalan 5-i ügyeletnek és az 1-ji premier „alulügyeltségének” problémája. Mindez annyira kézenfekvő, hogy az éves műsorban egyértelműnek is tüntettem fel.

A statiszta-kimutatásban nem szereplő, viszont mindhárom ügyeleti számlában megjelenő augusztus 21-i dátum viszont a patthelyzet klasszikus példája.¹⁸³ Felfoghatjuk úgy, mint valamilyen nem-operai ügyelet létezésének újabb jelét, ám ezt sajnos semmilyen konkrétum nem támasztja alá; az opera-előadás léte (és persze a műsora) kérdéses marad.

Az októberi újabb kéthetes szünet, amelynek ideje alatt az *Il marito disperato*-nak a statiszta-kimutatás (498. DOKUMENTUM) által konkrét dátumokhoz nem kötött négy próbáját tartották, ismét Miklós bécsi utazásával függ össze. A herceg október 11. és november 8. között Eszterházán nem írt alá kommissiót, Bécsben viszont október 25-én kettőt is; emellett 25-én és 27-én az *Itinerarium*¹⁸⁴ szerint is Bécsben tartózkodott.

A statiszta-kimutatás szerint (499. DOKUMENTUM) november 16-án, vasárnap tartott *Armida*-előadás a Secretariats-Protocoll (507. DOKUMENTUM) szerint próba volt. Tekintettel azonban az aznapi három ügyeletre, továbbá az előző nap az *Armidából* tartott próbára, biztosra vehetjük, hogy ugyanolyan típusú másolási hibáról van szó, mint amelyet az *I castellani burlati* július eleji előadásaival kapcsolatban feltételeztünk.

December folyamán sem az ügyeleti számlák, sem az összes többi számla és a kommissiók sem utalnak bálrendezésre. Bálokkal nem magyarázhatjuk tehát azt a zűrzavaros képet, amely a december 7., tehát az *Il tamburro notturno* bemutatója utáni időszakban a statiszta-kimutatásból (500. DOKUMENTUM) és az ügyeleti dátumokból (538–540. DOKUMENTUM) kibontakozni látszik. Ez a kép vázlatosan így fest (a próbanap kihagyásával; az árnyalást és a szaggatott vonalat egyelőre ne vegyük figyelembe):

	DÁTUM	STATISZTA-KIMUTATÁS	ÜGYELETEK
K	december 9.	–	Damm, Ent
CS	december 11.	<i>Il tamburro notturno</i>	Handlin
V	december 14.	<i>La vendetta di Nino</i>	Handlin
K	december 16.	<i>I due castellani burlati</i>	Handlin
CS	december 18.	<i>La contadina di spirito</i>	MIND
P	december 19.	–	Damm, Ent
V	december 21.	–	Damm, Ent

¹⁸³ Hárích (*Das Repertoire*, 79 és 83, illetve (C) függelék) adottnak veszi az aznapi *La vendetta di Nino*-előadást; Tank (*Esterházysche Hofmusik*, 484), bár utal Háríchra, megkérdőjelezi.

¹⁸⁴ 102.

A kép nemcsak zavaros, hanem zsúfolt is; kicsiben az 1779 júniusában a hónap nevének elírása következtében létrejövő képre emlékeztet. Soknak tetszik az utolsó hét négy előadása, a pénteki nappal. Különös, hogy hét egymást követő előadás közül csak az egyiken tart ügyeletet mindhárom mesterember. Különös, hogy – miközben a statisztika-kimutatás és Handlin ügyeleti számlája szabályosan pergő előadásokat tükröz – Damm és Ent december 9. és 18. között egyszerűen „eltűnik”. Ugyanakkor szembetűnő, hogy mindeközben mindegyik forrás egyaránt négy-négy előadásról tud ebben az időintervallumban. De a legfeltűnőbb a csak „részlegesen ügyelt” előadásokon az ügyeletet teljesítők *komplementer* eloszlása: vagy Handlin ügyel, vagy pedig csak ő hiányzik. Hasonló helyzettel azonban találkoztunk már, utoljára augusztus első napjaiban; ott az kínálkozott kézenfekvő magyarázatnak, hogy Damm és Ent ügyeleti dátumai két nappal későbbre csúsztak. Ha „visszatoltuk” őket, akkor minden a helyére került.

Nos, egy hasonló feltételezés itt is tökéletesen rendet teremt. Ha abból indulunk ki, hogy a szürke háttérrel megkülönböztetett előadásokon Handlin csak azért látszik egyedül ügyelni, mert kollégáinak dátumai el- vagy inkább szétszúsztak, könnyen rájövünk arra, hogy ha Damm és Ent „túl korai”, december 9-i dátumát három nappal későbbre, „túl kései”, december 19-i és 21-i dátumait pedig öt nappal korábbra pozicionáljuk, mintegy „összehúzza” őket a szürke mezőre, a szaggatott vonalig (a problémátlan 18-i koncerten persze átugorva), akkor azonnal eltűnik az összes anomália; s még az is érthetővé válik, hogy hogyan került bele a képbe a zavaró pénteki nap. Damm és Ent tévesztésének feltételezése pedig annál is életszerűbb, mivel augusztus első napjaiban, sőt talán már május 12. táján is rajtakaptuk őket hasonlóan.

Az *Il disertore* próbája pedig nem is volt annyira „idő előtti”, mint mondjuk az *Alessandro nell'Indie* 1787-es próbái, hiszen ez az opera a következő évadnak már a legelején újra színpadra került.

Mindent összevéve úgy gondolom, hogy a decemberi problémáknak ez a megoldása annyira plauzibilis, hogy bizonytalannak sem kell tekintenünk őket.

1789

P	február 20.	<i>I due supposti conti – próba</i>
	HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 25.	
SZE	február 25.	<i>I due supposti conti –[fő]próba</i>
CS	február 26.	Cimara: I due supposti conti
V	március 1.	I due supposti conti
K	március 3.	La vendetta di Nino
CS	március 5.	Il tamburro notturno
P	március 6.	<i>Il disertore – próba</i>
V	március 8.	Il disertore
K	március 10.	I due supposti conti
CS	március 12.	Le gare generose
V	március 15.	La vendetta di Nino
K	március 17.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	március 19.	La vendetta di Nino
CS	március 26.	La vendetta di Nino
P	március 27.	<i>Orfeo, ed Euridice – próba 1</i>
P	március 27.	<i>Orfeo, ed Euridice – próba 2</i>
V	március 29.	Orfeo, ed Euridice
K	március 31.	Orfeo, ed Euridice
CS	április 2.	La vendetta di Nino
V	április 5.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 7.	I due castellani burlati
	NAGYHÉT: ÁPRILIS 5–12.	
V	április 12.	Il disertore
K	április 14.	I due castellani burlati
CS	április 16.	L'isola di Calipso abbandonata
V	április 19.	Il tamburro notturno
K	április 21.	Il tamburro notturno
CS	április 23.	La vendetta di Nino
K	április 28.	I due supposti conti
SZE	május 6.	<i>Le gelosie fortunate – próba</i>
P	május 8.	<i>Le gelosie fortunate – próba</i>
V	május 10.	<i>Le gelosie fortunate – próba 1</i>
V	május 10.	<i>Le gelosie fortunate – próba 2</i>
K	május 12.	Anfossi: Le gelosie fortunate
CS	május 14.	Le gelosie fortunate
V	május 17.	Il disertore
K	május 19.	Le gare generose
CS	május 21.	I due supposti conti
SZO	május 23.	<i>La contadina di spirito – próba</i>
V	május 24.	La contadina di spirito
K	május 26.	La vendetta di Nino
CS	május 28.	I due supposti conti
V	május 31.	La vendetta di Nino
H	június 1.	<i>Il pittore parigino – próba</i>
K	június 2.	Le gare generose
SZE	június 3.	<i>Il pittore parigino – próba</i>

CS	júníus 4.	<i>Il pittore parigino – próba</i>
P	júníus 5.	<i>Il pittore parigino – próba</i>
V	júníus 7.	Cimarosa: Il pittore parigino
K	júníus 9.	Il pittore parigino
CS	júníus 11.	Le gelosie fortunate
K	júníus 16.	Il pittore parigino
CS	júníus 18.	Le gelosie fortunate
P	júníus 19.	<i>I finti eredi – próba</i>
V	júníus 21.	I finti eredi
K	júníus 23.	Il pittore parigino
?	július ?	<i>La Circe – próba</i>
?	július ?	<i>La Circe – próba</i>
?	július ?	<i>La Circe – próba</i>
?	július ?	<i>La Circe – próba</i>
?	július ?	<i>La Circe – próba</i>
?	július ?	<i>La Circe – próba</i>
?	július ?	<i>La Circe – próba</i>
V	augusztus 2.	Anfossi: La Circe
K	augusztus 4.	La Circe
CS	augusztus 6.	Il pittore parigino
V	augusztus 9.	Le gelosie fortunate
K	augusztus 11.	La Circe
CS	augusztus 13.	La Circe
V	augusztus 16.	La Circe
K	augusztus 18.	La vendetta di Nino
CS	augusztus 20.	La Circe
V	augusztus 23.	Il disertore
K	augusztus 25.	Le gelosie fortunate
CS	augusztus 27.	Le gelosie fortunate
V	augusztus 30.	Il disertore
K	szeptember 1.	La vendetta di Nino
CS	szeptember 3.	Il pittore parigino
V	szeptember 6.	La vendetta di Nino
K	szeptember 8.	Le gare generose
CS	szeptember 10.	Il pittore parigino
K	szeptember 22.	La Circe
CS	szeptember 24.	Il pittore parigino
V	szeptember 27.	La vendetta di Nino
K	szeptember 29.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	október 1.	La Circe
V	október 4.	I due supposti conti
H	október 5.	<i>Le vicende d'amore – próba</i>
K	október 6.	La vendetta di Nino
SZE	október 7.	<i>Le vicende d'amore – próba</i>
CS	október 8.	La Circe
SZO	október 10.	<i>Le vicende d'amore – [fő]próba</i>
V	október 11.	Guglielmi: Le vicende d'amore
K	október 13.	Le vicende d'amore
CS	október 15.	I finti eredi
V	október 18.	Il tamburro notturno

K	október 20.	Il disertore
CS	október 22.	Le gare generose
V	október 25.	I due castellani burlati
K	október 27.	Il disertore
CS	október 29.	Le vicende d'amore
V	november 1.	I due castellani burlati
K	november 3.	Le vicende d'amore
CS	november 5.	Il tamburro notturno
V	november 8.	I finti eredi
H	november 9.	<i>L'arbore di Diana – próba</i>
K	november 10.	Il pittore parigino
CS	november 12.	Le gare generose
P	november 13.	<i>L'arbore di Diana – próba</i>
SZO	november 14.	<i>L'arbore di Diana – próba</i>
V	november 15.	Le vicende d'amore
H	november 16.	<i>L'arbore di Diana – főpróba</i>
K	november 17.	Martín y Soler: L'arbore di Diana
CS	november 19.	L'arbore di Diana
V	november 22.	L'arbore di Diana
K	november 24.	Il pittore parigino
CS	november 26.	La Circe
V	november 29.	L'arbore di Diana
K	december 1.	I due castellani burlati
CS	december 3.	La Circe
V	december 6.	L'arbore di Diana

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Februártól decemberig, havonta: 542–552. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák:

Február: 553–555. DOKUMENTUM

Március: 556–558. DOKUMENTUM

Április: 559–561. DOKUMENTUM

Május: 562–564. DOKUMENTUM

Június: 565–567. DOKUMENTUM

Augusztus: 568–570. DOKUMENTUM

Szeptember: 571–573. DOKUMENTUM

Október: 574–576. DOKUMENTUM

November: 577–579. DOKUMENTUM

December: 580–582. DOKUMENTUM

Júliusi ügyeleti számlák nem léteznek, összhangban azzal, hogy a statisztika-kimutatás szerint ebben a hónapban csak próbák zajlottak.

Az 1789-es Secretariats-Protocolokban egyetlen statisztika-kimutatás (részletes) másolata sem található meg.

Az 1789-es év is háromnapos farsangzáró bállal kezdődött, amint azt Handlin és Ent februári számlája (554–555. DOKUMENTUM) tanúsítja: ebben a február 26-i évadnyitó előadás előtt 22-én, 23-án és 24-én is báli ügyelet szerepel. Az egyetlen apró eltérés az előző évhez képest annyi, hogy a bálakat most nem előzi meg opera-előadás. Mint a statisztika-kimutatásból (542. DOKUMENTUM) láthatjuk, a báli napokon az *Il pittore parigino* próbái sem folytatódtak, ugyanis a bálakat a rájuk vonatkozó komissió¹⁸⁵ szerint a színházban rendezték.

Az évad folyamán Handlin és Ent még kétszer tüntet fel – egy-egy vasárnapi, de nem operai napon – báli ügyeletet számlájában: április 26-án és szeptember 13-án.¹⁸⁶

Két előadás esetében ad meg valamelyik ügyeletes eltérő dátumot. A március 19-i, csütörtöki előadás dátuma helyett Damm számlájában (556. DOKUMENTUM) 18. áll, a május 28-i, csütörtöki előadás pedig Entnél (564. DOKUMENTUM) szerepel egy nappal későbbként. Ezek nyilvánvalóan elírt dátumok, amelyek a többi ügyeletesnél a statisztika-kimutatással összhangban jelennek meg.¹⁸⁷ Látszólag az ismerős patthelyzettel találkozunk viszont március 30–31-én: Bertoni *Orfeo, ed Euridicéjének* előadási napja csak a statisztika-kimutatás szerint 30., hétfő, az ügyeleti dátumok mindegyike 31., kedd. Váratlanul segítségünkre siet azonban az ebben az évben az utolsó statisztika-kimutatás (552. DOKUMENTUM) függelékét alkotó éves gyűanyag-elszámolás, amely az *Orfeo* előadását magával a márciusi statisztika-kimutatással ellentétben ugyancsak 31-re teszi, végképp megszilárdítva a keddi dátum érvényességét. Ez egyszersmind, az éves gyűanyag-elszámolás független forrás jellegét bizonyítva, arra utal, hogy az itt megerősített március 19-i dátum is helyes.

Feltűnő az évad operaprogramjában a június 23. és augusztus 2. között tátongó öt és fél hetes szünet. Kézenfekvő, hogy a herceg hosszabb távollétéről lehet szó, erről azonban nem sokat tudtam megállapítani. Ennek egyik oka, hogy 1789 januárjától kezdve Miklós nem sajátkezűleg írta alá a kommissiókat: ezt titkárára, a „Referent”-ként szignáló Jacob Kaufmannra vagy Paul Eötvös főkönyvelőre bízta, akik nyilván vele összhangban, őt konzultálva jártak el. Ettől kezdve helynév nem is jelenik meg a kommissiók dátumában.

Annai azért kiderül az *Itineráriumból*,¹⁸⁸ hogy július 18-án a herceg Bécsben tartózkodott. Ez megerősíti, hogy a kérdéses időszakban kimozdult Eszterházáról, ám az adat csupán pillanatképpel szolgál egy jóval hosszabbnak tetsző távollétról.

A júliusi statisztika-kimutatás (547. DOKUMENTUM) teljesen egyértelműen a bemutatás előtt álló *La Circe* hat próbáját, továbbá főpróbáját tartalmazza, mindvégig három fiú-, és eleinte 8, majd idővel 24 felnőtt statisztika részvételével, de konkrét dátumok megadása nélkül. Rajtuk kívül a 8 kiegészítő díszletező csak az ugyancsak datálatlan főpróbán, majd az augusztus 2-i bemutaton („*Circe Production*”, már az 548. DOKUMENTUM-ban) jelenik meg a képen. Jóllehet a helyzet teljesen egyértelmű, Tank különös módon azt gondolja, hogy a júliusi statisztika-kimutatás nincs meg,¹⁸⁹ s – bizonyára Hárich hatására, akire (hibás oldalszámmal) hivatkozik is – azt feltételezi, hogy a bemutató már júliusban lezajlott, ismeretlen időpontban. Hárich egyébként mindenfajta indoklás nélkül, evidenciaként jelenti ki, hogy a premier

¹⁸⁵ BC 1789 N 418.

¹⁸⁶ A vonatkozó, pontos dátumot is tartalmazó kommissiók: BC 1789 N 440, illetve BC 1789 N 487.

¹⁸⁷ A március 19-i dátumot az ebben az évben az utolsó statisztika-kimutatás (552. DOKUMENTUM) függelékét alkotó éves gyűanyag-elszámolás is megerősíti.

¹⁸⁸ 103.

¹⁸⁹ „Für den Monat Juli steht kein Staben-Ausweis zur Verfügung”, *Esterházyische Hofmusik*, 487.

júliusban volt.¹⁹⁰ Saját maga számára készített feljegyzéseiben ezzel szemben pontos dátumát is megjelölte, megmagyarázhatatlan okokból július 7-ben. Hogy azonban júliusban semmiképp sem lehetett előadás, azt az is bizonyítja, hogy – a statiszta-kimutatással teljes összhangban, és meg nem ismétlődő kivételképpen – erről a hónapról senki sem nyújtott be ügyeleti számlát.

A szeptember 10. és 22. közötti újabb műsorszünettel kapcsolatban nemcsak arra érdemes emlékeztetni, hogy 13-án, vasárnap még bált tartottak, hanem arra is, hogy az előző napon, szombaton egy új balettet (és talán ugyanazon az estén, a szövegezésből nem egyértelmű) egy új pantomimet is bemutattak.¹⁹¹

---

¹⁹⁰ „...nach der Erstaufführung im Juli 1789, wurde es noch elfmal wiederholt...”, *Das Repertoire*, 86.

¹⁹¹ BC 1789 N 486.

1790: februártól júliusig

K	február 16.	<i>L'arbore di Diana – próba</i>
HAMVAZÓSZERDA: FEBRUÁR 17.		
SZE	február 17.	L'arbore di Diana
CS	február 18.	L'arbore di Diana
V	február 21.	I finti eredi
K	február 23.	Il pittore parigino
CS	február 25.	La Circe
K	március 2.	L'arbore di Diana
CS	március 4.	Le gare generose
V	március 7.	Il tamburro notturno
H	március 8.	<i>L'amore artigiano – próba</i>
K	március 9.	Le vicende d'amore
SZE	március 10.	<i>L'amore artigiano – próba</i>
CS	március 11.	La Circe
P	március 12.	<i>L'amore artigiano – próba</i>
V	március 14.	L'amore artigiano
CS	március 18. ??	?
CS	március 25.	<i>L'arbore di Diana – próba</i>
V	március 28.	L'arbore di Diana
K	március 30.	L'arbore di Diana
NAGYHÉT: MÁRCIUS 28 –ÁPRILIS 4.		
V	április 4.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 6.	L'amore artigiano
CS	április 8.	Le vicende d'amore
P	április 9.	<i>Il pittore parigino – próba</i>
V	április 11.	L'arbore di Diana
K	április 13.	L'amore artigiano
CS	április 15.	Le vicende d'amore
V	április 18.	Le vicende d'amore
K	április 20.	Il pittore parigino
CS	április 22.	L'amore artigiano
V	április 25.	Le vicende d'amore
K	április 27.	Il pittore parigino
CS	április 29.	Le vicende d'amore
V	május 2.	L'amore artigiano
H	május 3.	<i>Il barbiere di Siviglia – próba</i>
K	május 4.	Il pittore parigino
SZE	május 5.	<i>Il barbiere di Siviglia – próba</i>
CS	május 6.	L'amore artigiano
P	május 7.	<i>Il barbiere di Siviglia – próba</i>
SZO	május 8.	<i>Il barbiere di Siviglia – [fő]próba</i>
V	május 9.	Paisiello: Il barbiere di Siviglia
K	május 11.	Il barbiere di Siviglia
CS	május 13.	Il barbiere di Siviglia
K	június 1.	Il barbiere di Siviglia
SZE	június 2.	<i>L'impresario in angustie + Il credulo – próba</i>
CS	június 3.	L'amore artigiano

<i>P</i>	június 4.	<i>L'impresario in angustie + Il credulo – próba</i>
<i>SZO</i>	június 5.	<i>L'impresario in angustie + Il credulo – [fő]próba</i>
V	június 6.	Cimarosa: L'impresario in angustie + Il credulo
<i>K</i>	június 8.	Il barbiere di Siviglia
<i>CS</i>	június 10.	Il pittore parigino
<i>V</i>	június 13.	La Circe
<i>K</i>	június 15.	L'amore artigiano
<i>CS</i>	június 17.	Il barbiere di Siviglia
<i>V</i>	június 20.	Le vicende d'amore
<i>K</i>	június 22.	Il barbiere di Siviglia
<i>CS</i>	június 24.	Il pittore parigino
<i>V</i>	június 27.	Le vicende d'amore
<i>P</i>	július 9.	<i>L'amor contrastato – próba</i>
<i>SZO</i>	július 10.	<i>L'amor contrastato – próba</i>
<i>H</i>	július 12.	<i>L'amor contrastato – [fő]próba</i>
K	július 13.	Paisiello: L'amor contrastato
<i>CS</i>	július 15.	L'amor contrastato
<i>V</i>	július 18.	Il barbiere di Siviglia
<i>K</i>	július 20.	Il pittore parigino
<i>CS</i>	július 22.	L'amor contrastato
<i>V</i>	július 25.	La Circe
<i>K</i>	július 27.	Il barbiere di Siviglia
<i>CS</i>	július 29.	L'amor contrastato

A lista alapjául a következő dokumentumok adatai szolgáltak:

Statiszta-kimutatások:

Februártól júliusig, havonta: 583–588. DOKUMENTUM

A statiszta-kimutatások másolatai a SP-ban:

Július: 589. DOKUMENTUM

Ügyeleti számlák:¹⁹²

Február: 590–592. DOKUMENTUM

Március: 593–595. DOKUMENTUM

Április: 596–598. DOKUMENTUM

Május: 599–601. DOKUMENTUM

Június: 602–604. DOKUMENTUM

Július: 605–607. DOKUMENTUM

¹⁹² Az 1790-es év számláit ismét rubrikákba rendezve őrizték meg; az operával kapcsolatos kiadások számlái immár a 19. rubrikát alkotják.

1790-ben több rövidebb, mintegy kéthetes szünet szakította meg az operaszezon folyamatosságát, amelynek most az utolsó, hosszabb, háromhetes megszakításig terjedő részét vesszük szemügyre. Ilyen szünet volt március 14. és 28., május 13. és június 1., majd pedig június 27. és július 13. között. Miklós herceg hollétéről továbbra is alig van információnk; mindössze annyi bizonyos, hogy május 22-én, a második megszakítás közepe táján Bécsben volt.¹⁹³

Ezzel szemben bizonyos, hogy zaklatott időszokról van szó, amelyet meghatározott II. József február 20-i, illetve Miklós herceg feleségének, Maria Elisabeth Weißenwolffnak február 25-i halála. Haydn egyik sokat idézett leveléből¹⁹⁴ tudjuk, hogy a herceget lesújtotta külön élő feleségének halála; ennek ellenére egyik haláleset sem járt közvetlen következményekkel az évad folyamatosságára nézve.

Forrásaink ebben az öt hónapban szinte tökéletesen egybehangzóak. Ezalól az egyetlen valódi kivételt csupán a mesteremberek március 18-i, csütörtöki ügyelete jelenti (593–595. DOKUMENTUM), amely a statisztika-kimutatás (584. DOKUMENTUM) szerint nem felel meg opera-előadásnak; utolsó példája ez az ismerős patthelyzetnek. Sajnos, az 1790-ben a statisztika-kimutatásokban ismét havonta megjelenő gyűanyag-szállítási dátumok éppen márciusban (majd később júliusban is) hiányoznak, pedig több érintett darab – pl. a *La Circe* és a *L'arbore di Diana* – is a műsoron szerepelt. Ezúttal a számlán meg nem különböztetett báli ügyeletek sem jöhetnek szóba magyarázatképpen, részben a friss gyászeset miatt, részben pedig azért, mert még a nagybőjti időszakban vagyunk.

Ezenkívül egy könnyen feloldható eltérés mutatkozik a források között, az utolsó júliusi előadás dátumát illetően. A statisztika-kimutatásban (588. DOKUMENTUM) ez július 20-nak van írva, de ezt megelőzi egy *első* július 20-i, majd egy 22-i, 25-i és 27-i dátum. Tehát nyilvánvaló elírásról van szó, csak az a kérdés, mi a helyes dátum. (Érdekes, hogy a SP – 589. DOKUMENTUM – leírója megtartja a hibát, miközben az előző, 27-i dátumot előbb elrontja, majd olvashatatlanná „javítja”.) Ebben a három ügyeleti számla (605–607. DOKUMENTUM) nincs egy véleményen: Dammnál és Handlinnál ugyanis 29., csütörtök, Entnél viszont 28., szerda szerepel. Utóbbi a keddi előadás miatt eléggé elképzelhetetlen, és amúgy is kisebbségi vélemény.

Az évad sajátos vonása, hogy az első bemutatóra csupán májusban került sor. A képhez azonban hozzátartozik az is, hogy – mint Haydn az imént hivatkozott levelében beszámolt róla – Miklós herceg talán nosztalgiától motivált kívánságára március 14-én felújították Gassmann Eszterházán eredetileg 1777-ben bemutatott, 1780-as felújításával szép szériát elérő, de 1790-ben már csaknem egy évtizede nem játszott, népszerű buffáját, a *L'amore artigiano*t.

¹⁹³ *Itinerárium*, 103.

¹⁹⁴ Bartha: *Briefe*, 231.

1790: a végjáték

Ezt a nem egészen három hetet nem elsősorban záróakkord jellege miatt vizsgálom elkülönítve, hanem inkább azért, mert a forráshelyzete egészen sajátos, és sajátosak a vele kapcsolatban felmerülő problémák is.

A 608. DOKUMENTUM egyetlen oldalon tartalmazza mindazt az információt, ami a hátralévő opera-előadásokra vonatkozóan rendelkezésünkre áll. Ez a „Specification” az utolsó statisztika-kimutatásnak felel meg, ám nem csereszabatos az addigiakkal. Bár megtalálható rajta Porta igazolása, ezt a dokumentumot már nem ő állította össze; státusa szerint tulajdonképpen kifizetési számla, nem pedig olyan komissió, amilyeneket Porta a Bau-Cassa számára még július hónapról is készített.

A dokumentum ugyanis már nem a Bau-Cassa anyagában maradt fenn, hanem a Süttör Missiles fondban, ahogyan az ügyeleti számlák (augusztus: 609–611. DOKUMENTUM, szeptember: 612–614. DOKUMENTUM) egyike, Handlin szeptemberi számlája is. Miklós herceg halála, szeptember 28. után ugyanis az 1763 óta létező Bau-Cassa Süttört¹⁹⁵ Antal herceg napokon belül megszüntette: az általam ismert utolsó kifizetés, amelyet a Bau-Cassából teljesítettek, Jacob Ent október 3-án felvett szeptemberi ügyeleti díja. Aki nem volt elég éber, annak a követelését az egyik napról a másikra távoli perifériává váló Eszterházán csak tetemes késéssel fizette ki Johann Krumpöck, az erre a célra kijelölt fertőszéplaki kasznár – mintha csak Eszterháza büszkeségének megtépázása lett volna a cél. (Handlin említett számláját például 1791. január 12-én fizette ki a kasznár.)

Az utolsó ügyeleti számlák pontosan megfelelnek a Specification adatainak, a továbbiakban tehát elég ez utóbbival foglalkoznunk. A dokumentum, mint utaltam rá, a gránátosok, illetve az őket képviselő Klein káplár által benyújtott számlának látszik; a rendkívüli körülmények miatt igazán apróságnak tekinthető, hogy leírója nem vesződött az operacímek megjelölésével. Az irat transzkripciója (Porta és Klein aláírása sajátkezű):

Specification

Über die Grenadier Mannschaft, welche bey denen Oppern und Proben
als Staben und Gehülffen gewest sind.

790		Mann		Betragt	
<u>August</u>		a 5 x	f	x	
18	Prob	17.	1	25	
19	Opper	19.	1	35	
22	d ^o	19.	1	35	
24	d ^o	19.	1	35	
26	d ^o	18.	1	30	
29	d ^o	18.	1	30	
31	d ^o	13.	1	5	

¹⁹⁵ A hivatalosan 1764-ben használatba vett Eszterháza név voltaképpen afféle „művésznév” volt: az iratok tanúsága szerint „polgári névként” mindvégig használták a Süttör elnevezést is mind spontán módon, mind pedig hivatalosan.

Septemb

2.	Opper	18.	1	30
5	d ^e	19.	1	35

Summa = 13 20

N. Porta Director.

Obstehnte Suma ist mir durch Herrn
Kastner vom Siplack Richtig und bar bezalt
worden dem 10ten Jener 791

Gregorius Klein
Corporal

Az operacímek hiányán túl az irat feltűnő sajátossága még, hogy a közreműködőket egyetlen oszlopba, illetve kategóriába – „Mann” – sorolja. Ez sajnos jócskán megnehezíti, hogy ezeket a létszám-adatokat a korábbiakkal összevessük. Abban mindenesetre biztosak lehetünk, hogy ezekben a számokban a (felnőtt) statiszták és a kiegészítő díszletmunkások is benne foglaltatnak – jóllehet a Porta-féle összesítések következetesen megkülönböztették őket, a kifizetési számlákon mindig egy csoportként (Porta bájos németiségével: „Comparsen, Gheilfen” vagy „Comparsen und Gheilfen”) szerepeltek, amint ezt a legutolsó ilyen számlában (615. DOKUMENTUM) is láthatjuk. Ez annál kézenfekvőbb volt, mivel mindkét tevékenység napszáma 5 krajcárt tett ki.

Ha most túltesszük magunkat az örök problémán, hogy a hol Stabenenként, hol Comparsenként, hol pedig egyszerűen Grenadierként emlegetett statiszták között voltak-e hölgyek – bizonyára gránátosfeleségek és felnőtt gránátosleányok – is (a „Grenadier”, jelen esetben pedig a „Mann” megjelölés ennek ellentmondani látszik), az a sokkal lényegesebb kérdés merül fel itt, hogy mi a helyzet ebben az időszakban a *gyermekstatisztákkal*. Logikailag három eset képzelhető el: a) szerepeltek, és a leírt létszámban benne foglaltatnak; b) szerepeltek, de fizetségük más dokumentumban szerepelt, netán elsikkadt; c) augusztus-szeptemberben valóban nem szerepeltek gyermekek az operákban.

Az a) és a b) eset igen kevésbé tetszik reálisnak. Ami a)-t illeti, az gyakorlatilag elképzelhetetlen: a „Mann” oszlopra egyöntetűen 5 krajcáros napszám volt érvényes, míg a fiú-statiszták díja 3 krajcár, a leányoké pedig 7 krajcár volt; ilyesféle pontatlanság, fogalmak és számok összemosása pedig rendkívül távol állt az Esterházy-adminisztráció pedantériájától. A b) eset viszont azért esélytelen, mert ugyan miért éppen most, amikor már csak lezárni igyekeznek a félbemaradt ügyeket, választottak volna szét kétfajta személyileg is közelálló kifizetést, amelyek 1787 óta megfértek egy számlán, sőt a gyermekek pénzét is hosszú évek óta mindig Klein vette föl? Ráadásul nincs is semmilyen konkrét nyoma annak (sem a Bau-Cassában, sem pedig a Süttör Missilesben), hogy augusztus-szeptemberben más számla vagy számlák alapján fizettek volna ki gyermekstatisztákat. Pedig az összes statiszták közös számlái 1787 februárjától 1790 júliusáig hiánytalanul megvannak; ha most szétválasztották volna őket, akkor is joggal várnánk, hogy mindegyikük ott legyen a számlaanyagban, ahol az augusztus-szeptemberi ügyeleti számlák is hiánytalanul megtalálhatók.

Mindez, ha matematikailag nem is bizonyítja, de rendkívül valószínűvé teszi, hogy a c) eset áll fenn, és az augusztus-szeptemberi előadásokon csak felnőttek statisztáltak.

Ha viszont ez így van, akkor ebből le tudunk vonni bizonyos következtetéseket. Először is: az 1790-es évadban korábban játszott operák közül ezekben az utolsó hetekben egyedül az *Il barbiere di Siviglia* előadása jöhet szóba a Specification számainak tükrében. A gyermekstatisztákat szintén nem igénylő operák közül ugyanis az *Il pittore parigino* 27, tehát a Specificationban szereplő számokhoz képest túl sok, a *Calipso* pedig túl kevés, mindössze 8 gránátos közreműködését igényelte; ezek pedig nagyságrendi eltérések. A *L'impresario in angustie—Il credulo* kombináció nyilvánvalóan megbukott egyetlen előadás után; további, igen halvány eshetőségként legfeljebb az éppen 19 gránátost (14 statisztát és 5 díszletmunkást) igénylő, 1789-ben még ötször, 1790-ben azonban már csupán egyszer, március elején előadott *Il tamburro notturno* felújítása merülhetne fel. Ez azonban egyáltalán nem tűnik életszerűnek olyan friss slágerek mellett, mint az év két Paisiello-bemutatója vagy Cimarosának a repertoárban betöltött helyét több mint egy éve stabilan tartó *Il pittore pariginója*.

Ugyanakkor a meglevő produkciók közül a Specification szerint még az egyedül „állva maradó” *Il barbierét* is legfeljebb egyszer, augusztus 31-én adhatták elő esetleg – s még ez is eléggé bizonytalan, hiszen ezt az operát mindaddig 16, nem pedig 13 gránátos közreműködésével játszották. Vagyis az egyedül reálisnak látszó c) feltételezésből az következik, hogy az *augusztus-szeptemberi program, legfeljebb egy előadás kivételével, csupa újonnan bemutatott darabot tartalmazott.*¹⁹⁶

A kérdés az, hogy melyik darabot, vagy darabokat.

Erre a kérdésre a Haydn-irodalom 1959 és 1981 között ismételtén visszatért,¹⁹⁷ annak ellenére, hogy Bartha és Somfai lényegében már 1960-ban egyértelműen megválaszolta. A fennmaradt operapartitúrák és szólamanyagok – és pedig nem csupán az 1790 táján keletkezettek, hanem a teljes anyag – tüzetes ismeretében ők egyértelműen tisztázták (és indokolták), hogy a fennmaradt előadási anyagok közül egyedül Cimarosa *Giannina e Bernardone* című dramma giocosójának anyaga készült el hiánytalanul, és mutatja világosan a próbafolyamat jeleit: Haydn számos húzását, változtatását és betoldását, az énekszólamokon az énekesek neveit stb.¹⁹⁸ Ennek az előadása tehát nem zárható ki. Egy további operáról, Salieri *Axur re d'Ormus* című dramma tragicomicójáról az derül ki a könyvből,¹⁹⁹ hogy kottaanyaga *csaknem* teljes, bár hiányzik belőle a két hegedűszólam második pultjának szólamkottája, amelyet rendszeren utoljára készítettek el, továbbá mindössze egyetlen biztosan Haydnhoz köthető beavatkozásnak, egy recitativo és egy ária húzásának nyomát viseli; emellett énekesneveket sem találunk az énekszólamokon. Bartha és Somfai nem vonja le a következtetést arra vonatkozóan, hogy mindennek alapján előadhatták-e ezt az operát. Mindazonáltal ez, ha nem is cáfolható matematikai bizonyossággal a fentiek alapján, merőben valószínűtlen – különösen a *Giannina e Bernardone* kottaanyagával való összehasonlításban.

¹⁹⁶ A teljesség kedvéért meg kell jegyeznem, hogy ha mégis azzal a valószínűtlen feltételezéssel élünk, hogy voltak gyermekszereplők, csak a róluk szóló dokumentumokat nem ismerjük, akkor esetleg az áprilisig műsoron tartott *L'arbore di Dianát* (18 gránátos és 12 gyermekstatiszta) vagy a még júniusban is játszott *Le vicende d'amorét* (18 gránátos és 4 gyermekstatiszta) is elő lehetett venni augusztusban.

¹⁹⁷ Horányi: *Esterházi vigasságok*, 150; Harich: *Esterházy-Musikgeschichte*, 62; H. C. Robbins Landon (szerk.): *The Collected Correspondence and London Notebooks of Joseph Haydn* (London: Barrie and Rockliff, 1959), 98; BS, 198, 366–368; Hárach: *Das Repertoire*, 90–92; Landon II, 732–733; Tank: *Esterházyische Hofmusik*, 488.

¹⁹⁸ BS, 363–365.

¹⁹⁹ BS, 368–369.

Nem rejti viszont véka alá a véleményét Bartha és Somfai az előadás lehetőségével kapcsolatban Mozart *Figarója* esetében.²⁰⁰ Horányi, Hárich és főként Landon 1959-ben publikált találgatásaira utalva leszögezik, hogy ezt maga a kottaanyag zárja ki kategorikusan: „In dieser Partitur befindet sich *kein einziger Handzug Haydns!*”; „...in allen diesen authentischen Stimmen *findet sich nicht die geringste Spur von Haydns üblicher Vorbereitungsarbeit!*”; majd végül: „Auf Grund des hier Mitgeteilten sind wir der Überzeugung, daß die Aufführung des FIGARO im Jahre 1790 zwar konkret geplant war, *aber nicht verwirklicht werden konnte*”.

Más olyan opera előadási anyagáról, amelynek bemutatása egyáltalán szóba jöhetne, nem tud Bartha és Somfai könyve. Paisiello *Il re Teodoro in Venezia* című seriája esetében a szölamanyag előállítása félbeszakadt; Grétry *Riccardója* szölamainak másolása éppen csak megkezdődött, a Salieri *La grotta di Trofonió*ja című vígoperáihoz pedig még hozzá sem fogtak.

A fentiek tehát csupán a *Giannina e Bernardoné*nak adnak valódi esélyt a bemutatásra, míg az *Axur re D'Ormus*nak erre csupán némi halvány elméleti esélye van. Foglalkozzunk most ez utóbbival.

Amellett, hogy az utolsó, 8 előadásból álló sorozatban a *Giannina és Bernardoné*n túl egy másik bemutatóra is sor kerülhetett (az augusztus 31-i magában álló, 13 fős előadást most figyelmen kívül hagyva), két érvet lehet felhozni. Az első, amelyre Hárich is hivatkozik,²⁰¹ abban áll, hogy a hét előadáson két gránátoslétszám: 18 és 19 váltakozik egymással, és ez két különböző produkciónak felelhet meg.

A másik lehetséges érv negatív: eszerint nem tipikus, hogy egy újonnan bemutatott darabot egyhuzamban mindjárt hétszer adtak volna – még ha egy másik opera egyetlen előadása megszakította is ezt a sorozatot.

A második bemutató *ellen* – és ez, mind Bartha és Somfai megmutatta, csakis az *Axur* lehetett volna – három érv kínálkozik számunkra.

Az előadási anyag állapotát már említettem – ez természetesen önmagában is igen erős ellenérv.

További érv, hogy az *Axur* 1788-as bécsi, a Burgtheaterben tartott bemutatójának librettója szerint²⁰² kifejezetten nagy számú mellékszereplőt megmozgató, látványos operáról van szó, kilenc énekes és egy prózai szereppel, olyan darabról, amelynek színpadán a Nép és a Papok kórusa mellett mindkét nembeli rabszolgák is ott nyüzsögnek („Coro di Popolo, Coro di Sacerdoti, Uno schiavo che parla, Schiavi, e schiave”). Ez viszont a felnőtt statiszták és az alkalmi díszletmunkások együttes létszámára olyasféle, 40 körüli számot indokolna, amilyennel a korábbi eszterházi „megaprodukciónak”, mint az *Armida* (42 + színpadi zene), a *Giulio Sabino* (39) vagy a *Didone abbandonata* (44) esetében találkoztunk. Indokoltnak tetszik ez a várakozás a *Giannina e Bernardoné*val történő összehasonlításban is; abban tudniillik az 1781-es velencei bemutató librettója szerint²⁰³ Francone kapitány négy gránátosa mellett (30. o.) csupán katonazenészek egy csapata („Banda di Suonatori militari”, 66. o.) jelenik meg a színen – ez az *Axur*énál egyértelműen szerényebb sokaság, amelynek 18 vagy 19 fős összesített statisztika- és extradíszletmunkás-igényét az *Axur re d'Ormus*énak nyilván jócskán fölül kellett volna múlnia.

A harmadik érv a Salieri-opera műsorra tűzése ellen abban áll, hogy egy közepes és egy nagyszabású opera színpadra állításához, akármelyikük következett is előbb, semmiképp sem lehetett elegendő az a mindösszesen egyetlen színpadi próba, amelyről a Specification tudósít.

²⁰⁰ BS, 366–368.

²⁰¹ Hárich: *Das Repertoire*, 92.

²⁰² Antonio Salieri, *Axur re di Pontus* (Bécs: Kurzböck, 1788). Az A-Wn egyik példánya (50649-B) online is hozzáférhető: <<http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ168191503>>. A közreműködők listája a 2. oldalon található.

²⁰³ Domenico Cimarosa, *Giannina, e Bernardone* (Velence: Modesto Fenzo, 1781). Legegyszerűbben hozzáférhető példánya: A-Wmi, BT-524.

Szögezzük le: a csaknem háromhetes műsorszünet ideje alatt természetesen több opera zenei próbáira is volt lehetőség, ha azonban (további) *színpadi* próbákat is tartottak volna, akkor azoknak – költséges eseményekről lévén szó – meg kellett volna jelenniük vagy a júliusi, vagy az augusztusi statisztá-kimutatásban (tehát a Specificationban), amelyek mindegyike egyébként is tartalmaz színpadi próbá(ka)t. Ilyen adatok (továbbá kifizetési bizonylatok) híján nehéz színpadi próbák megtörténtét feltételezni július 30. és augusztus 17. között. Nem beszélve arról, hogy ha az augusztus 26-ával egy fővel kisebbre váltó gránátoslétszám új darabra, azaz premierre utalna, akkor azért az azt megelőző két-három napban is meg kellene jelenniük a szükséges próbáknak, illetve főpróbának.

Ha ennek az öt érvek a súlyát megpróbáljuk összehasonlítani, akkor látnunk kell, hogy a második bemutató melletti érvek nem bizonyító erejűek, sőt nagyon gyenge lábon állnak.

Hogy a gránátosok számának 18 és 19 közötti váltakozása valóban két előadás váltakozását jelentené, arra számtalan ellenpéldát láttunk a korábbiakban. Kétségtelen ugyan, hogy az utolsó operák sorozataiban a statisztá- és díszletmunkás-igény stabil, ám elég a – már a második operaházban, Porta gyakorlati irányítása alatt színre vitt – *Orlando paladino* esetére utalnunk ahhoz, hogy láthassuk, ez az állandóság nem szükségszerű. Haydn operájának 1782. december 5-i főpróbáján 15 felnőtt statisztá mellett 8 extra díszletmunkás működött közre; a másnapi bemutatóban már 13 díszletmunkás vett részt, a második előadástól azután ez a szám 10-ben állapodott meg. Egészen a következő szezon elejétől, március 18-tól folytatódó előadásokig, amelyekhez viszont már 16 statisztára és 9 díszletmunkásra volt szükség. Összesen 6 főpróba, illetve előadás során tehát három különböző gránátossal találkozunk, és csak azért nem négygel, mert a március 18-i két változtatás kioltotta egymást.²⁰⁴ Ennek fényében semmiképp sem tekinthetjük döntő érvek az 18-as, illetve 19-es gránátossal 1790-es váltakozását, különösképp nem egzakt bizonyítéknak két darab váltakozása mellett.

Ami a másik érvet illeti: a premierrel együtt egyhuzamban – vagy akár egy megszakítással – hetes kezdő széria valóban ritka, de korántsem példátlan: a *La vendetta di Nino* 1788-ban ötös vagy hatos sorozattal mutatkozott be;²⁰⁵ a *La fedeltà premiata* 1781-ben éppenséggel egyszer megszakított hetes (vagy, ha úgy tetszik, mindössze háromszor megszakított 12-es) szériával,²⁰⁶ és Dittersdorf *Arcifanfánja* is kilencszer ment, három megszakítással, 1777 őszén.²⁰⁷ Ebben az esetben tehát még csak valamilyen különösebb kuriózumról sincs szó.

A három ellenérv viszont – jóllehet az *Axur* vélelmezhető magas statisztá- és díszletmunkás-igényére vonatkozó második, illetve a második bemutatóhoz szükséges próbákat hiányoló harmadik érv valamelyest indirektnek mondható – külön-külön is nehezen kerülhető meg, és nem pusztán feltételezésen alapul, mint a két „pró” érv.

Miután a Figaróét is magába foglaló három bemutató hipotézise, mint már utaltam rá, jelentős szakmai publicitást kapott, ezért az 1790 augusztus-szeptemberi utolsó előadásokra vonatkozó saját forráskutatásom, illetve következtetéseim ismertetése mellett indokoltnak látszik, hogy némileg részletesebben is kitérjek erre a hipotézisre, képviselőire és érveikre.

A III. fejezet 197. lábjegyzetében felsorolt publikációk közül három áll ki a három bemutató bizonyos és a Figaro-előadás feltehető története mellett: Landon angol nyelvű levél-összkiadása (1959), Hárich *Das Repertoire*-ja (1962) és a *Landon II* (1978). (Bartha és Somfai, mint láttuk, a *Figaro* előadásának lehetőségét egyértelműen cáfolja; Horányi, Tank és a korábbi – 1959-es – publikációjában, az *Esterházy-Musikgeschichte*-ben Hárich diplomatikusan nem foglal állást.)

²⁰⁴ 213., illetve 244. DOKUMENTUM. Az 1783-as előadásokon egyébként a statisztáló leányok száma is eggyel kevesebb volt.

²⁰⁵ 497. DOKUMENTUM.

²⁰⁶ 185–187. DOKUMENTUM.

²⁰⁷ 118. DOKUMENTUM.

A *Correspondence*-ben²⁰⁸ Landon így fogalmaz: „...the performance probably took place during the 1790 season”. Ebből nem egészen világos, hogy az állítást gyengítő „probably” az előadás *tényére* vagy az *időpontjára* vonatkozik-e; ez itt mindenesetre pusztá kijelentés, bármifajta indoklás vagy magyarázat nélkül.

Valamiféle érvelésre Hárích vállalkozik a *Das Repertoire*-ban;²⁰⁹ ez azonban nemigen vehető komolyan, ugyanis a szerző hadilábon áll a logika elemi szabályaival – vagy éppen nagyon is tudatosan manipulál. Közelebről: bizonytalan és bizonyításra szoruló állításokat hallgatólagosan elfogadottaknak tekint. Az első ilyeneket egy jelölés bevezetésének árca mögé rejt – az úgynevezett X, Y, és Z operára gondolok, amelyeknek az elnevezése megtetszhetett Landonnak, mert ő is átvette őket. Hogy hol itt a hiba? Ott, hogy ezek a betűk a következő kontextusban jelennek meg először Háríchnál: „Bevor wir uns nun mit den uns unbekannten Opern X, Y, Z befassen, wollen wir hier unsere Statistik einschalten.”²¹⁰ Nem mondja ki tehát nyíltan azt, amiből kiindul, például így: „azt állítom, hogy az utolsó nyolc előadáson még három opera került színpadra Eszterházán”, az ilyesmit ugyanis bizonyítani vagy legalább valószínűsíteni illene. Ehelyett erre implicit módon, mintegy mellékesen utal, mintha ez napnál világosabb, senki által nem vitatott tény volna, s csak az a kis technikai probléma állna fenn, hogy ezt a három operát hogyan különböztessük meg, hogyan hivatkozzunk rájuk félreérthetetlenül. Az eljárás kísértetiesen hasonlít arra, amelyet az 1787. május 31-i bizonytalan – és tisztázatlan műsorú – előadással kapcsolatban alkalmazott, ahol a számára alapvető fontosságú kiinduló állítás indoklásának hiányát – zavarbaejtő könnyedséggel – az „es ist festzustellen” fordulat mögé igyekezett rejteni.

De nem ez az egyetlen logikai bakugrás. A másik abban áll, hogy ha elfogadjuk is, hogy a három különböző gránátos-létszám, amire Hárích hivatkozik, három különböző operának felel meg, ebből még semmi módon nem következik, hogy három *bemutatóról* van szó. Hárích igyekszik ugyan azzal érvelni, hogy 19 gránátost igénylő produkció még nem fordult elő („vorher noch nie auftauchte”), ez azonban egyszerűen nem igaz, hiszen az *Il tamburro notturno* pontosan ilyen volt. (Hárích a gyermekstatisztika problémáját figyelmen kívül hagyja, de ebben az esetben ilyenek nem is voltak, tehát az állítása mindenképpen hamis.) Azután az alkalmazott eljárást, a sikeren felbuzdulva, megismétli a 18 gránátos esetére is („[d]ie gleiche Methode wandten wir bei Oper Y an...”), jóllehet pontosan ennyi gránátost igényelt két 1790-ben játszott opera, a *L'arbore di Diana* és a *Le vicende d'amore* is – igaz, ezekben az esetekben valóban el kell tekinteni a gyermekszereplőktől, ez azonban annál is indokoltabb, miután Hárích mindvégig kifejezetten csak a gránátosokról beszél.

Azonban nem csak az itt a gond, hogy Hárích két hamis állítással „bizonyít”, hanem ezt megelőzően már az is, hogy egyáltalán nem érzékeli a „nyolc előadásból három premier” elképzelés abszurditását. Ha most visszalapozunk a megelőző 14 évad áttekintésére, akkor megállapíthatjuk, hogy a július 30. és szeptember 5. közötti időszakban (amelybe nagyvonalúan beleszámítottam az utolsó nyolc előadást megelőző programszünet időszakát is) a bemutatók száma minden esetben vagy 0 (1776, 1778, 1780, 1785, 1787), vagy 1 (1777, 1779, 1781, 1782, 1783, 1784, 1786, 1788, 1789) volt. Ha pedig a nyolc előadás tulajdonképpeni időszakára (augusztus 19–szeptember 5.) szorítkozunk, akkor ebben a szűk három hétben már csupán két alkalommal, 1781-ben és 1784-ben találkozunk premierrel. Igaz: egy ízben, 1782 elején valóban volt egy emlékezetes példa mindössze nyolc napon belül tartott három bemutatóra – ez azonban egészen különleges eset volt, amikor egy csaknem harmadával megkurtított évad elmaradt és *részben már előkészített* produkcióit akarták egy csapásra bepótolni, melleleg egy teljes hónapot kitevő kemény (és jól dokumentált) próbamunkát követően. Ez semmiképp sem tekinthető egyenértékűnek azzal a két és fél hetes

²⁰⁸ 98.

²⁰⁹ 90–92.

²¹⁰ 90.

szünettel, ami alatt semmilyen színpadi próbának nincs nyoma; nem beszélve arról, hogy egy 1782-eshez hasonlítható rendkívüli erőfeszítésnek egyáltalán nem látjuk a motívumát. Hogy a három premier feltételezésének teljes irreálisát érzékeljük, elég az a kérdést feltenni: az előző év nyarának több mint kétszer hosszabb, csaknem hathetes leállását miért követhette csupán egyetlen premier, azután pedig jó két hónapig semmi?

Mindezekon túl természetesen az is Hárich szemére vethető, hogy Barthának és Somfainak a *Figaro* forrásanyagára vonatkozó perdöntő megállapításait egyszerűen ignorálja, jöllehet a könyvüket, mint a *Das Repertoire* szinte minden lapja tanúsítja, nagy figyelemmel tanulmányozta. (Hárich persze nemigen engedhette meg magának, hogy mindazok után, amit tudományos közleményekben merőben szokatlan hangnemben vitapartnerei fejéhez vágott, könyvének vége felé éppen tőlük fogadjon el iránymutatást egy fontos kérdésben. Ezért nemigen maradt számára más, mint a struccpolitika.)

Landon, bár sok egyéb kifogás érheti, ilyesmiben azért nem marasztalható el. Mivel azonban egyik kedvvel színezgetett hipotézisét, a *Figaro* eszterházi előadását – legalább lehetőségként – szemmel láthatóan nem tudta „elengedni”, Barthát és Somfait céljának megfelelően finoman kiigazítja. Hangsúlyozza, hogy a három kérdéses forrást maga is látta, s ebből azt a következtetést vonja le: „...there are only three works which could have been performed, i. e. ... materials that were complete and have survived: Cimarosa's *Giannina e Bernardone*, Mozart's *Le nozze di Figaro* and Salieri's *Axur*”.²¹¹ Bartháékkal itt nem vitatkozik, eltérő következtetésükre „tapintatosan” nem is utal.

Becsületére legyen mondva viszont, hogy a következő oldalon visszatér a *Figaro* kérdéséhez, és a sommás „could have been performed” ítéleten túlmenően is magyarázni próbálja állítását – szemmel láthatóan nem vette rá a szakmai lelkiismerete, hogy ne adjon valamiféle magyarázatot az eszterházi *Figaro*-források „érintetlenségének” problémájára. Ez a magyarázat a következőre sikerült: „After examining all the available evidence, we suggest that the possible performance of *Figaro* in 1790 was in the nature of a »trial performance«: this would explain the fact that there are no traces of Haydn's usual »editing« on the extant parts.”

Hát, hacsak úgy nem – tehetjük mi hozzá mindehhez.

Saját következtetéseimre visszatérve: azokat úgy lehet összefoglalni, hogy az Esterházy-adminisztráció szokásait és az adott időszakra vonatkozó iratanyag gyakorlatilag intakt mivoltát tekintetbe véve igen nagy valószínűséggel abból indulhatunk ki, hogy az utolsó nyolc előadáson valóban nem szerepeltek gyermekstatiszták, amint azt az utolsó, operacímeket nem tartalmazó statisztika-kimutatás tükrözi. Ha ezt elfogadjuk, akkor bizonyos tekintetben kényszerpályán mozgunk: ebben az esetben az adott számokra az utolsó időszak produkcióit nem tudjuk rávetíteni, tehát fel kell tételeznünk legalább egy új produkciót. Miután a megmaradt előadási anyagok közül csupán Cimarosa *Giannina e Bernardonéjéé* van teljességgel előadásra kész, sőt esetleg előadásra utaló állapotban, továbbá más, meglehetősen erős érvek miatt is, a nyolc előadás közül hétben ennek és csak ennek az operának az előadása látszik reálisnak. Az adott statisztaszámok megfelelnek e darab jellegének; a szám eggyel való ingadozása vagy a széria hosszúsága pedig, láttuk, semmiképp sem cáfolja ezt a lehetőséget.

Egyetlen előadás esetében, amelyet augusztus 31-én 13 gránátossal (tehát statisztával és kiegészítő díszletmunkással) rendeztek, nem lehet minden tekintetben meggyőző megoldást javasolni. Szóba jöhet elsősorban a korábban hárommal több, 16 gránátos közreműködésével játszott *Il barbiere di Siviglia*, továbbá a 14 gránátossal, de csupán februárig adott *I finti eredi*, vagy esetleg a júliusban bemutatott, 12 gránátost igénylő *L'amor contrastato*; ez utóbbiak azonban a gránátosok mellett 10, illetve 12 gyermekstatiszta közreműködését is igényelték.

²¹¹ Landon II, 732.

Kronológiánk utolsó sorai tehát a következőképpen alakulnak:

<i>SZE</i>	<i>augusztus 18.</i>	<i>[Giannina e Bernardone?] – [fő]próba</i>
CS	augusztus 19.	[Cimarosa: Giannina e Bernardone?]
V	augusztus 22.	[Giannina e Bernardone?]
K	augusztus 24.	[Giannina e Bernardone?]
CS	augusztus 26.	[Giannina e Bernardone?]
V	augusztus 29.	[Giannina e Bernardone?]
K	augusztus 31.	[Il barbiere di Siviglia?? I finti eredi?? L'amor contrastato??]
CS	szeptember 2.	[Giannina e Bernardone?]
V	szeptember 5.	[Giannina e Bernardone?]

A „Pompakedvelő” Esterházy Miklós herceg 1790. szeptember 28-án, Bécsben hunyt el.

BIBLIOGRÁFIA

I. FORRÁSOK

EREDETI FORRÁSOK

Kéziratos opera-partitúrák

Giovanni Paisiello. *Il marchese di Tulissano*. I-Nc, Rari 2. 8. 14/15.

Giovanni Paisiello. *Il marchese di Tulissano*. I-Nc, Rari cornicione 55/56.

Giovanni Paisiello. *Le spose Tulipano*. F-Pn, D 10.229.

Giuseppe Sarti. *La Didone abbandonata*. DK-Kk. Az interneten:
<[http://imslp.org/wiki/Didone_abbandonata_\(Sarti,_Giuseppe\)](http://imslp.org/wiki/Didone_abbandonata_(Sarti,_Giuseppe))>
Utolsó hozzáférés: 2016. november 29.

Giuseppe Sarti. *La Didone abbandonata*. I-Pl, ATVa 12/I-III.

Giuseppe Sarti. *La Didone abbandonata*. H-Bn, Ms. Mus. OE-90.

Librettók

Christoph Willibald Gluck. *Orfeo, ed Euridice*, [Sopron: Siess, 1776]. A-Ws: A-15128.

Carl Ditters von Dittersdorf. *Il finto pazzo per amore*, [Sopron:] Siess, 1776. H-Bn: 160.937.

Antonio Sacchini. *L'isola d'amore*, Sopron: Siess, 1776. A-Wgm: 16 985 Tb.

Niccolò Piccinni. *La buona figliuola*, Sopron: Siess, 1776. A-Wgm: 16 965 Tb.

Carl Ditters von Dittersdorf. *Lo sposo burlato*, Sopron: Siess, 1776. A-Wgm: 16 952 Tb.

Carl Ditters von Dittersdorf. *Il barone di rocca antica*, Sopron: Siess, 1776.

Az Esterházy Privatstiftung könyvtára, Kismarton, LE 48/2.

Baldassare Galuppi. *Il marchese villano*, [Bécs:] Kurzböck, 1776. D-Mbs: Her 3140.

Az interneten: <http://libretti.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb00057874_00001.html?prox=true&phone=true&ngram=true&mode=simple&fulltext=il+marchese+villano&context=il%20marchese%20villano>. Utolsó hozzáférés: 2016. november 29.

Florian Johann Deller (zeneszerző)—Joseph Schmalögger (koreográfus). *Der Junge Werther* (balett), Sopron: Siess, 1777. H-Bn: Gymn. 352.

Florian Leopold Gassmann. *L'amore artigiano*, [Bécs:] Kurzböck, 1777. H-Bn: IM 1258.

[Florian Johann Deller?] (zeneszerző)—Joseph Schmalögger (koreográfus). *Achilles und Daira* (balett), Sopron: Siess, 1777. *H-Bn*: Gymn. 351c.

Giovanni Paisiello. *La Frascatana*, Bécs: Kurzböck, 1777. *D-B*: Mus. T 86.

Giovanni Paisiello. *Le due contesse*, Bécs: Kurzböck, 1779. *A-Wgm*: 17 000 Tb.

Joseph Haydn. *La vera costanza*, Bécs: Kurzböck, 1779. *A-Wgm*: 9211 Tb.

Alessandro Felici. *L'amore artigiano*, Bécs: Kurzböck, 1779. *H-Bn*: 209.062.

Domenico Cimarosa. *Giannina, e Bernardone*, Velence: Modesto Fenzo, 1781. *A-Wmi*, BT-524.

Tommaso Traetta. *Il cavaliere errante*, [Sopron: Siess,] 1782. *A-Wgm*: 16 967 Tb.

Antonio Salieri. *Axur re di Pontus*, Bécs: Kurzböck, 1788. *A-Wn*: 50649-B.

Az interneten: <<http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ168191503>>.

Utolsó hozzáférés: 2016. november 29.

Luigi Bologna. *Calipso abbandonata*, Buda—Pest: kiadó nélkül, 1789. Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény, BV 832/13.

Levéltári anyag: Esterházy-család

(a fakszimilében nem közölt források)

EPA, BC 1776 Auszügel 3tes Quartal N 79.

EPA, BC 1777 Auszügel 2tes Quartal N 53, 54, 58, 62, 68 és 70.

EPA, BC 1777 Auszügel 3tes Quartal N 20.

EPA, BC 1777 Auszügel 4tes Quartal N 1/3

EPA, BC 1777 N Bau Cassa Rechnungen 449–467.

EPA, BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 340, 344, 345, 458, 470/1–7.

EPA, BC 1780 R 54 N 12.

EPA, BC 1780 N 144.

EPA, BC 1781 N 101, 135.

EPA, BC 1782 R 11 N 8.

EPA, BC 1782 R 11 N 9 = *H-Bn*, Zeneműtár, A. M. 4007.

EPA, BC 1782 R 11 N 10.

EPA, BC 1782 N 7, 9, 10, 21, 55, 259.

EPA, BC 1782 N 222 = BC 1782 R 11 N 369.

EPA, BC 1783 R 16 N 1.

EPA, BC 1784 N 131, 176, 183, 186.

EPA, BC 1787 R 4 N 124, 171, 175.

EPA, BC 1787 R 5 N 59.

EPA, BC 1787 R 22 N 74.

EPA, BC 1788 BJ 32, 206.

EPA, BC 1788 N 329, 338.

EPA, BC 1789 N 418, 440, 486, 487.

EPA, CD 1796 N 1523, 1525

EPA, ED N 1270, 10470.

EPA, GC 1771 R 8 F 15 N 18, 20.

GC 1777 F 11 R 16 N 13 = *H-Bn*, *Zeneműtár*, A. M. 1005, 1006.

EPA, GC 1777 F 14 R 20 N 7 és 21.

GC 1781 R 19 F 10 N 28 = *H-Bn*, *Zeneműtár*, A. M. 1109.

EPA, HM 1777 N 456.

MI F 46 N 91 = *H-Bn*, *Zeneműtár*, A. M. 3754.

MI F 77 N 13 = *H-Bn*, *Zeneműtár*, A. Th. 34.

MI F 82 N 82 = *H-Bn*, *Zeneműtár*, A. Th. 36 és 37.

EPA, PR 4701, 6625.

EPA, SM F 16 N 1.

EPA, SP 1779-80 F 1 N 59, 86.

EPA, SP 1781 F 4 N 233–236.

EPA, SP 1782 F 1 N 11, 45.

Levéltári anyag: egyéb

MOL, Esterházy hercegi levéltár, P 149 15. cs. 1/a–7: Philipp Georg Bader listája az 1778-as év minden műfajban tartott előadásairól.

MOL, a süttöri plébánia halotti anyakönyve. A digitalizált változat adatai: doboz: A1718, törzsszám: X 3242, kötet: 507/7, 1780 január.

„Bader P G” bejegyzés az *A-Ws* ún. Portheim-katalógusában, online hozzáférés:
<<http://www.digital.wienbibliothek.at/wbrobv/periodical/titleinfo/1139669>>.
Utolsó hozzáférés: 2016. november 29.

Hárich János hagyatéka az *A-Wgm*-ben, 17. doboz (Faszikel).

HASONMÁSOK ÉS ÁTÍRÁSOK

Bartha, Dénes (szerk.). *Joseph Haydn: Gesammelte Briefe und Aufzeichnungen*, Kassel—Budapest: Bärenreiter—Corvina, 1965.

Pratl, Josef. *Acta Forchtensteiniana: Die Musikdokumente im Esterházy-Archiv auf Burg Forchtenstein*, Tutzing: Hans Schneider, 2009. DVD-melléklettel.

Schloen, Silke (szerk.). *Libretti der Opern Joseph Haydns = HW*, XXV/14. k., München: Henle, 2015.

II. PRIMER IRODALOM (KORABELI SAJTÓ)

Wienerisches Diarium, 1763. január 20. (Online nem hozzáférhető.)

Wienerisches Diarium, 1770. szeptember 26.

Az interneten: <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17700926&seite=5&zoom=33>>. Utolsó hozzáférés: 2016. november 29.

Preßburger Zeitung, 1770. szeptember 29.

Az interneten: <<http://www.difmoe.eu/archiv/calendar?content=Periodika&day=29&kalender=1&month=9&name=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&title=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&year=1770>>. Utolsó hozzáférés: 2016. november 29.

Wienerisches Diarium, 1777. július 12. Az interneten: <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17770712&seite=9&zoom=28>>, illetve <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17770716&seite=9&zoom=28>>. Utolsó hozzáférések: 2016. november 29.

Wienerisches Diarium, 1779. augusztus 4. Az interneten: <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17790804&seite=6&zoom=50>>. Utolsó hozzáférés: 2016. november 29.

Magyar Hirmondó (Pozsony), 1781. október 13. (Online nem hozzáférhető.)

III. SZEKUNDER IRODALOM

- Altenburg, Detlef. „Haydn und die Tradition der italienischen Oper: Bemerkungen zum Opernrepertoire des Esterházyischen Hofes”, in *Joseph Haydn: Tradition und Rezeption. Bericht über die Jahrestagung der Gesellschaft für Musikforschung, Köln 1982*, Regensburg: Bosse, 1985, 77–99.
- Bartha, Dénes—László Somfai. *Haydn als Opernkapellmeister*, Budapest: Akadémiai, 1960.
- Bartha, Dénes. „Haydn’s Italian Opera Repertory at Eszterháza Palace”, in *New Looks at Italian Opera. Essays in Honor of Donald J. Grout*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1968, 172–219.
- Biba, Otto. „János Hárich”. *HY*, 18 (1993), 111–114.
- Dávid Ferenc—Fatsar Kristóf. „Esterházy »Fényes« Miklós herceg itineráriuma és az általa rendezett ünnepségek hercegi rangra emelkedésétől haláláig (1762–1790)”. *Levéltári Közlemények* 75/1 (2004): 83–103.
- Dávid, Ferenc—Carsten Jung—János Malina—Edward McCue. „Haydn’s Opera House at Eszterháza: New Archival Sources”. *EM*, 43/1 (2015 február): 111–127.
- Deleglise, Oscar (szerk.). *Das Schönbrunner Schlosstheater*, Bécs: Bauer, 1947.
- Esterházy János, Gróf. *Az Esterházy család és oldalágainak leírása*, Budapest: Athenaeum, 1901.
- Feder, Georg. „La fedeltà premiata”, in *Pipers Enzyklopädie des Musiktheaters*, 2. k., München: Piper, 1987, 757–60.
- Finscher, Ludwig. *Joseph Haydn und seine Zeit*, Laaber: Laaber, 2000.
- Hárich János. *Szövegyűjtemény. Összegyűjtötte és jegyzékeltte Dr. Hárich János hercegi levéltáros 1941. Gépirat, H-Bn, Zeneműtár, Ms. Mus. Th. 112.*
- Harich, Johann. *Esterházy-Musikgeschichte im Spiegel der zeitgenössischen Textbücher = Burgenländische Forschungen 39*, Kismarton: Burgenländisches Landesarchiv, 1959.
- Harich, János. „Das Repertoire des Opernkapellmeisters Joseph Haydn in Eszterháza (1780–1790)”. *HY*, 1 (1962): 9–110.
- Hárich, János. „Das Opernensemble zu Eszterháza im Jahr 1780”. *HY*, 7 (1970): 21.
- Highfill, Philip H., Jr.—Kalman A. Burnim—Edward A. Langhans. *A Biographical Dictionary of Actors, Actresses, Musicians, Dancers, Managers & Other Stage Personnel in London, 1660–1800*, 1–16. k., Carbondale—Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1773–1793.

Horányi Mátyás. *Eszterházi vigasságok*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1959.

Horányi, Mátyás. *The Magnificence of Eszterháza*, London—Budapest: Barrie and Rockliff—Akadémiai Kiadó, 1962.

Hunter, Mary, „Contadina in corte, La”, in Stanley Sadie (szerk.). *The New Grove Dictionary of Opera*, 1. k., London: Macmillan, 1992, 922.

Landon, H. C. Robbins (szerk.). *The Collected Correspondence and London Notebooks of Joseph Haydn*, London: Barrie and Rockliff, 1959.

Landon, H. C. Robbins. „Haydn’s Marionette Operas and the Repertoire of the Marionette Theatre at Esterház Castle”. *HY*, 1 (1962): 192–193.

Landon, H. C. Robbins. *Haydn: Chronicle and Works*, 2. k.: *Haydn at Eszterháza: 1766–1790*, London: Thames and Hudson, 1978.

Lewy Gidwitz, Patricia. „Chiari, Pietro”, in Stanley Sadie (szerk.). *The New Grove Dictionary of Opera*, 1. k., London: Macmillan, 1992, 839–40.

Loewenberg, Alfred. *Annals of Opera: 1597–1940*, Genf: Societas Bibliographica, 2/1955.

Malina János. „Egy 18. század végi magyarországi kulturális nagyberuházás pénzügyi összesítése”. *MZ*, 49/1 (2011 február): 116–122.

Malina János. „A Haydn korabeli eszterházi *accademie*-k helyszíneiről és elvirágzásáról”. *MZ*. 52/4 (2014 november): 406–430.

Malina, János. „On the Venues for and the Decline of the *Accademies* at Eszterháza in Haydn’s Time”. *18CM*, 13/2 (2016 szeptember): 253–282.

Malina, János. „The Eszterháza libretti: an overall survey”. *HSt*, megjelenés alatt.

Monson, Dale E. „Galuppi, Baldassare”, in *Grove*, 2. k., 340.

Morrow, Mary Sue. *Concert Life in Haydn’s Vienna: Aspects of a Developing Musical and Social Institution* = *Sociology of Music* 7, Stuyvesant, NY: Pendragon Press, 1989.

Pohl, Carl Ferdinand. *Joseph Haydn*, 1. k.: Lipcse: Breitkopf und Härtel, 2/1878, 2. k.: Lipcse: Breitkopf und Härtel, 1882, 3. k. (Hugo Botstiber gondozásában): Lipcse: Breitkopf und Härtel, 1927.

Robinson, Michael F. *Giovanni Paisiello: A thematic catalogue of his works* = *Thematic catalogues series* 15, Stuyvesant, NY: Pendragon Press, 1991–1993.

Sartori, Claudio. *I libretti italiani a stampa dalle origini al 1800: catalogo analitico con 16 indici*, 1–7. k., Cuneo: Bertola & Locatelli, 1990–1994.

Schloen, Silke (közr.). *Libretti der Opern Joseph Haydns* = *HW*, XXV/14. k., München: Henle, 2015, 93–108.

Siegert, Christine. „Haydn Backstage – Hintergründe zu den Opernaufführungen am Esterházyischen Hof“, in *Phänomen Haydn 1732 – 1809*, Kismarton: Schloss Esterházy Management GmbH., 2009, 78–83.

Siegert, Christine—Günter Thomas (közr.). Joseph Haydn: *L'isola disabitata* = HW, XXV/8. k., München: Henle, 2009.

Stieger, Franz. *Opernlexikon*, I–IV. rész, Tutzing: Hans Schneider, 1975–83.

Tank, Ulrich. *Studien zur Esterházyischen Hofmusik von etwa 1620 bis 1790* = Kölner Beiträge zur Musikforschung 101, Köln: Gustav Bosse 1981.

Thomas, Günter (közr.). Joseph Haydn: *Il mondo della luna* = HW, XXV/7, 1. k., München: Henle, 1979.

Wurzbach, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 54. k., Bécs: Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1886.

FÜGGELÉKEK

(A) függelék: összesítő kronológiai táblázat

Az alábbiakban következnek az elvégzett munka összesítése, az előadások teljes listája. Ebből elhagytam azokat a járulékos, segítő információkat, amely eddig a következtetések levonásához nyújtottak segítséget: a próbanapokat és az ünnepeket. Megmaradtak viszont azok a dátumok, amelyek esetében bizonytalan, hogy próbáról, vagy előadásról van-e szó. Természetesen megmaradtak a változó forráshelyzet által meghatározott formátum-különbségek is, elsősorban az első két év és az összes többi között.

Az eszterházi operaévakok kronológiája sokféle tanulsággal szolgál és sokféle következtetés levonható belőle. Nem a jelen értekezés feladata, hogy erre vállalkozzon. Két összefoglaló számadatra azonban fel szeretném hívni a figyelmet.

Az egyik a Haydn által operakarmesterként előadott darabok száma. Ha eltekintünk a korai bécsi singspiel(ek)től és a gyér töredékekben fennmaradt korai commediáktól (talán csak jelenetekről), akkor jelenlegi ismereteink szerint 1776 előtt Haydn 11 opera előadását irányította. Ebből hat saját opera volt (az *Acidétől* a *L'incontro improvviso*ig); két cím szerint ismert vígopera, Fischietti *Il mercato di Malmantile*-je (Kismarton, 1763 augusztus) és Sacchini *La contadina in cortéja* (Eszterháza, 1769 augusztus); továbbá az *Acide* 1763 januári bemutatója után két nappal, ugyanazon ünnepségsorozatban adott „opera buffa”, illetőleg az a két opera, melynek létezéséről – sajnos, cím nélkül – egy 1765 eleji librettószámlából értesülünk, s amelyeknek bemutatására bőségesen nyílt alkalom az 1764 nyarán Köpcsényben, decemberben Pozsonyban vagy 1765 elején Kismartonban rendezett opera-előadásokon. (A 11 opera közül kettő – a *La contadina in corte* és a *L'incontro* – az eszterházi operaévakok műsorában is felbukkant.) Ezeket túl az alábbi lista 88 további opera biztos bemutatóját tartalmazza.

Ebből következik, hogy Cimarosa *Giannina e Bernardone* című dramma giocosoja, amelynek 1790 augusztusi bemutatását a fentiekben valószínűnek találtuk, Haydn operakarmesteri pályájának 100. darabja lehetett.

A másik szám a 15 évad összesített előadásszáma. Az 1776-os évről írottak, illetve az alábbi összesítő táblázat értelmében ez a szám, a bizonytalan előadásokat figyelembe véve, 1254 és 1286 között van, nagy valószínűleg az 1270-es érték közelében.

1776

CS	március 21.	Gluck: Orfeo, ed Euridice
V	március 24.	Orfeo, ed Euridice
V	április 14. ?	Orfeo, ed Euridice
CS	április 18. ?	Orfeo, ed Euridice
V	április 21.	Orfeo, ed Euridice
CS	április 25. ??	Orfeo, ed Euridice
V	április 28.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 2. ?	Orfeo, ed Euridice
CS	május 9.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 16. ?	Orfeo, ed Euridice
CS	május 23.	Orfeo, ed Euridice
CS	május 30. ?	Orfeo, ed Euridice
V	június 2.	L'incontro improvviso <Haydn>

V	június 23.	Dittersdorf: Il finto pazzo per amore (a bemutató később is lehetett, egészen augusztus elejéig)
V	június 30. ?	
V	július 7.	
V	július 14.	
V	július 21.	
V	július 28.	
V	augusztus 4.	
V	szeptember 8.	Sacchini: L'isola d'amore? (a bemutató lehetett esetleg már augusztus elején is, vagy csak szeptember 11-én)
SZE	szeptember 11. ??	L'isola d'amore (bemutató , ha volt egyáltalán előadás)
CS	szeptember 12.	L'isola d'amore
V	szeptember 15.	
SZE	szeptember 18. ??	L'isola d'amore (ha volt egyáltalán előadás)
CS	szeptember 19.	L'isola d'amore (félbeszakadt)
V	szeptember 22.	

A jelzett dátumokon kívül biztosan volt még legalább egy előadási nap; ha a bizonytalan szerdai előadások, illetve a csupán némileg bizonytalan június 30-i nem léteztek, akkor ennek megfelelően még több. Augusztus 10. és szeptember 9. között biztosan nem volt opera-előadás. A *L'isola d'amore* előadásainak száma 4 volt, a *L'incontro improvvisó* 2, az *Orfeo, ed Euridicé* 6. A fennmaradó előadásokon az *Il finto pazzo per amore*t adták.

Legalább 10, de inkább több előadásra került sor az alábbi időpontok egy részében vagy mindegyikében; halvány esélye van még egy-egy szeptember 30-i, és/vagy november 8-i előadásnak is (főleg az utóbbinak). A listában jelzett, kivétel nélkül bizonytalan dátumú bemutatókon kívül a műsorról csupán annyit tudunk, hogy az *Orfeo, ed Euridicé*t 3-szor előadták.

V	szeptember 29.	Piccinni: La buona figliuola (vagy a következő előadások valamelyikén)
CS	október 3.	
V	október 6.	
CS	október 10.	
V	október 13.	
CS	október 17.	
CS	október 24.	Il finto pazzo per amore
V	október 27.	
V	november 3.	Dittersdorf: Il barone di rocca antica (előbb vagy később is lehetett)
V	november 10.	
CS	november 14.	
CS	november 21.	Dittersdorf: Lo sposo burlato (vagy 3 nappal később)
V	november 24.	

1777

Az operaévad legvalószínűbb kezdőnapja április 6. vagy 10.

A bemutatók legvalószínűbb napja április 6., ill. június 5.; lehetséges továbbá, hogy az *Il marchese villano* bemutatójára már június végén sor került.

Az újonnan bemutatott operákon kívül ebben az időszakban biztosan műsoron volt a *L'isola d'amore* és az *Orfeo, ed Euridice* is. Lehetséges azonban, hogy az 1777-ben tovább játszott *Lo sposo burlettó*t és a *L'incontro improvvisó*t is előadták ebben a negyedévben.

Az előadási dátumok hasábos elhelyezése és az előttük álló csillagok – mint a továbbiakban is – arra hívják fel a figyelmet, hogy ezek nem egyenként dokumentáltak, hanem csupán hipotetikus dátumok, jóllehet túlnyomó többségük bizonyára valós. Az össz-előadásszám viszont szinte biztosan 24.

A legvalószínűbb előadási napok:

*V április 6. Gassmann: L'amore artigiano
(vagy csak 10-én)

*CS április 10.

*V április 13.

*CS április 17.

*V április 20.

*CS április 24.

*V április 27.

*CS május 1.

*V május 4.

*CS május 8.

*V május 11.

*CS május 15.

*V május 18.

*CS május 22.

*V május 25.

*CS május 29.

*CS június 5. Paisiello: La Frascatana
(a bemutató esetleg a következő két-három előadás valamelyikén volt)

*V június 8.

*CS június 12.

*V június 15.

*CS június 19.

P június 20.?? La Frascatana
(azonos az előző napival?)

*V június 22.

*CS június 26.

*V június 29.

A bemutatók közül az *Il marchese villano* bemutatásának időpontja hozzávetőleges; július 3-át az az Eszterházán vissza-visszatérő tendencia valószínűsíti, ami áprilisban, májusban és augusztusban is érvényesülhetett, de pl. 1786-ban is megfigyelhető, hogy a premiereket a hónapok első előadási napján tartásuk. Az opera szerzőjeként elsősorban Galuppi jön számításba, de Paisiello sem zárható ki. Niccolò Piccinni, Luigi Caruso, és különösen David Perez szerzősége lényegesen valószínűtlenebb.

Az *Il mondo della luna* bemutatójára augusztus 3. és 9. között bármikor sor kerülhetett.

A legvalószínűbb előadási napok:

*CS július 3. Galuppi (?): Il marchese villano
(a bemutató esetleg egy-két előadással korábban vagy később volt)

*V július 6.

*CS július 10.

*V július 13.

*CS július 17.

*V július 20.

*CS július 24.

*V július 27.

*CS július 31.

*V augusztus 3.? Haydn: Il mondo della luna
(a bemutató esetleg a következő hat nap bármelyikén is lehetett)

Az újonnan bemutatott operákon kívül ebben az időszakban biztosan műsoron szerepelt az *Orfeo, ed Euridice*; igen valószínű, hogy a *Lo sposo burlato* viszonylag sok 1777-es előadásának egy része is a harmadik negyedévben zajlott. A többi korábban bemutatott opera közül a *L'isola d'amore* műsoron tartása látszik a legvalószínűbbnek, miután a megelőző és a következő negyedévben is előadták. Az össz-előadásszám ebben a szeptember 21-ig tartó időszakban minden bizonnyal 23 volt. Miután a naptárban 24 vasárnapi és csütörtöki nap szerepel, a hipotetikus dátumok legalább egyike biztosan nem valóságos.

*CS	augusztus 7.
*V	augusztus 10.
*CS	augusztus 14.
*V	augusztus 17.
*CS	augusztus 21.
*V	augusztus 24.
*CS	augusztus 28.
*V	augusztus 31.
*CS	szeptember 4.
*V	szeptember 7.
*CS	szeptember 11.
*V	szeptember 14.
*CS	szeptember 18.
*V	szeptember 21.

CS	szeptember 25.	Il barone di rocca antica
V	szeptember 28.	Il barone di rocca antica
CS	október 2.	Il barone di rocca antica
V	október 5.	Lo sposo burlato
CS	október 9.	Il barone di rocca antica
V	október 12.	Lo sposo burlato
CS	október 16.	Il barone di rocca antica
V	október 19.	Dittersdorf: Arcifanfano re de' matti
CS	október 23.	Il barone di rocca antica
[V	október 26. ?	Arcifanfano re de' matti
[H	október 27.???	
CS	október 30.	Arcifanfano re de' matti
[V	november 2. ?	L'isola d'amore
[H	november 3.???	
CS	november 6.	Arcifanfano re de' matti
[V	november 9. ?	Il barone di rocca antica
[H	november 10.???	
CS	november 13.	Arcifanfano re de' matti
[V	november 16. ?	Arcifanfano re de' matti
[H	november 17.???	
[K	november 18. ??	Arcifanfano re de' matti
[SZE	november 19. ??	
CS	november 20.	Arcifanfano re de' matti
SZE	november 26. ?	Arcifanfano re de' matti (esetleg korábban vagy később?)

1778

V	február 1.	Il finto pazzo per amore
CS	február 5.	Il finto pazzo per amore
CS	március 12.	Il barone di rocca antica
V	március 22.	Il barone di rocca antica
V	március 29.	La buona figliuola
V	április 5.	Il finto pazzo per amore
CS	április 9.	Arcifanfano re de' matti
CS	április 23.	Arcifanfano re de' matti
CS	április 30.	Arcifanfano re de' matti
V	május 3.	Guglielmi: La sposa fedele
CS	május 7.	La buona figliuola
V	május 10.	La buona figliuola
CS	május 14.	La buona figliuola
H	május 18.	La sposa fedele
CS	május 21.	La sposa fedele
V	május 24.	Arcifanfano re de' matti
CS	május 28.	La sposa fedele
V	május 31.	La Frascatana
CS	június 4.	Arcifanfano re de' matti
V	június 7.	La sposa fedele
CS	június 11.	La Frascatana
V	június 14.	Arcifanfano re de' matti
CS	június 18.	La sposa fedele
V	június 21.	La sposa fedele
CS	június 25.	La Frascatana
CS	július 2.	Arcifanfano re de' matti
V	július 5.	La sposa fedele
CS	július 9.	La sposa fedele
V	július 12.	Piccinni: L'astratto
CS	augusztus 27.	La sposa fedele
V	augusztus 30.	L'astratto
CS	szeptember 10.	Anfossi: Il geloso in cemento
V	szeptember 13.	Il geloso in cemento
CS	szeptember 17.	L'astratto
V	szeptember 20.	La sposa fedele
CS	szeptember 24.	La Frascatana
V	szeptember 27.	La Frascatana
CS	október 1.	La buona figliuola
CS	október 8.	La Frascatana
V	október 11.	La Frascatana
V	október 18.	Il geloso in cemento
CS	október 22.	La buona figliuola
V	október 25.	La sposa fedele
CS	október 29.	L'astratto
CS	november 5.	La Frascatana
CS	november 12.	L'astratto
V	november 15.	L'astratto
V	november 22.	Gazzaniga: La locanda

K	november 24.	La locanda
CS	november 26.	La locanda
K	december 1.	La locanda
V	december 6.	Il geloso in cemento
K	december 8.	Il geloso in cemento

1779

H	február 1. ??	[L'astratto, esetleg La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	február 25.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
V	február 28.	[La frascatana, esetleg La buona figliuola?]
K	március 2.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
CS	március 4. ?	La locanda (a dátum nem teljesen biztos)
SZO	március 6.	<i>Le due contesse – főpróba</i> (esetleg előadás, más operáé?)
V	március 7.	Paisiello: Le due contesse (vagy bemutató más március eleji időpontban?)
K	március 9.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	március 11.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
V	március 14.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	március 18.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
V	március 21.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
H	április 5.	Astarita: I visionari
CS	április 8.	[I visionari (valószínűleg)]
V	április 11.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
CS	április 15.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
V	április 18.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
CS	április 22.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
V	április 25.	Haydn: La vera costanza
CS	április 29.	La vera costanza
V	május 2.	La sposa fedele?
CS	május 6.	La vera costanza
V	május 9.	[La sposa fedele, esetleg I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
CS	május 13.	La sposa fedele
V	május 16.	La vera costanza
CS	május 20.	Il geloso in cemento
V	május 23.	La vera costanza
CS	május 27.	Il geloso in cemento
V	május 30.	La vera costanza
CS	június 3.	La sposa fedele
V	június 6.	La vera costanza
CS	június 10.	La vera costanza
V	június 13.	Il geloso in cemento
V	június 20.	La sposa fedele
CS	június 24.	La vera costanza

V	júníus 27.	Il geloso in cimento
CS	július 1.	Gazzaniga: L'isola d'Alcina
V	július 4.	L'isola d'Alcina
CS	július 8.	Le gelosie villane
V	július 11.	L'isola d'Alcina
CS	július 15.	Il geloso in cimento
V	július 18.	L'isola d'Alcina
CS	július 22.	La vera costanza
H	július 26.	La sposa fedele
CS	július 29.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 1.	La vera costanza
CS	augusztus 5.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 8.	La vera costanza
CS	augusztus 12.	Anfossi: Metilde ritrovata
V	augusztus 15.	Metilde ritrovata
CS	augusztus 19.	L'isola d'Alcina
V	augusztus 22.	La vera costanza
CS	augusztus 26.	Il geloso in cimento
V	augusztus 29.	La vera costanza
CS	szeptember 2.	Il geloso in cimento
V	szeptember 5.	La vera costanza
CS	szeptember 9.	Sarti: Le gelosie villane
V	szeptember 12.	Le gelosie villane
CS	szeptember 16.	Il geloso in cimento
V	szeptember 19.	La vera costanza
[H	szeptember 20. ?	Le gelosie villane
[K	szeptember 21. ???	
CS	szeptember 23.	L'isola d'Alcina
V	október 3.	La vera costanza
CS	október 7.	Le gelosie villane
V	október 10.	Il geloso in cimento
CS	október 14.	La vera costanza
V	október 17.	Le gelosie villane
CS	október 21.	Il geloso in cimento
V	október 24.	La Frascatana
CS	október 28.	La Frascatana
V	október 31.	Le gelosie villane
SZE	november 3.	Le gelosie villane
V	november 7.	La vera costanza
CS	november 11.	La Frascatana
V	november 14.	La vera costanza
V	november 21.	Felici: L'amore soldato
CS	november 25.	L'amore soldato
V	november 28.	L'amore soldato
H	december 6.	Haydn: L'isola disabitata
CS	december 9.	L'isola disabitata
V	december 12.	L'amore soldato
CS	december 16.	L'amore soldato
V	december 19.	L'amore soldato

1780

V	február 13. ???	L'amore soldato
CS	február 17.	L'amore soldato
V	február 20. ?	[L'amore soldato? Vagy L'isola disabitata?]
V	február 27.	Anfossi: La forza delle donne
P	március 3.	La forza delle donne
V	március 5.	La forza delle donne
CS	március 9.	L'amore soldato
V	március 12.	L'isola disabitata
CS	március 16.	La forza delle donne
V	március 19.	L'amore soldato
K	március 28.	La forza delle donne
CS	március 30.	La forza delle donne
V	április 2.	La forza delle donne
CS	április 6.	La forza delle donne
CS	április 13.	La forza delle donne
V	április 16.	La forza delle donne
CS	április 20.	La forza delle donne
V	április 23.	La forza delle donne
CS	április 27.	Gazzaniga: La vendemmia
V	április 30.	La vendemmia
CS	május 4.	La forza delle donne
V	május 7.	La vendemmia
CS	május 11.	La forza delle donne
V	május 14.	L'amore artigiano
CS	május 18.	L'amore artigiano
SZO	május 20.	L'amore artigiano
H	május 22.	La forza delle donne
CS	május 25.	La forza delle donne
V	május 28.	La forza delle donne
CS	június 1.	L'amore artigiano
V	június 4.	L'amore artigiano
CS	június 8.	L'amore artigiano
V	június 11.	Le gelosie villane
CS	június 15.	Le gelosie villane
V	június 18.	Le gelosie villane
CS	június 22.	L'amore artigiano
V	június 25.	Le gelosie villane
CS	június 29.	L'amore artigiano
V	július 2.	L'amore soldato
H	július 3.	L'amore artigiano
CS	július 6.	La forza delle donne
V	július 9.	L'amore artigiano
CS	július 13.	La forza delle donne
V	július 16.	Le gelosie villane
CS	július 20.	La vendemmia
V	július 23.	L'amore artigiano
K	július 25.	<i>Le gelosie villane – próba (esetleg előadás???)</i>
CS	július 27.	Salieri: La scola de' gelosi

SZO	július 29.	La forza delle donne
V	július 30.	Le gelosie villane
K	augusztus 1.	L'amore artigiano
CS	augusztus 3.	Le gelosie villane
V	augusztus 6.	La forza delle donne
CS	augusztus 10.	La forza delle donne
V	augusztus 13.	La vendemmia
K	augusztus 15.	La vendemmia
K	augusztus 22.	L'amore artigiano
CS	augusztus 24.	La scola de' gelosi
V	augusztus 27.	La scola de' gelosi
K	augusztus 29.	Le gelosie villane
SZE	augusztus 30.	La scola de' gelosi
P	szeptember 1.	La scola de' gelosi
CS	szeptember 7.	La forza delle donne
V	szeptember 10.	La scola de' gelosi
K	szeptember 12.	Le gelosie villane
CS	szeptember 14.	La forza delle donne
V	szeptember 17.	La vendemmia
K	szeptember 19.	L'amore artigiano
V	szeptember 24.	La scola de' gelosi
K	szeptember 26.	La forza delle donne
CS	szeptember 28.	Le gelosie villane
V	október 1.	L'amore artigiano
SZE	október 4.	La vendemmia
CS	október 5.	La forza delle donne
V	október 8.	La scola de' gelosi
K	október 10.	Le gelosie villane
CS	október 12.	La forza delle donne
SZO	október 14.	La scola de' gelosi
K	október 17.	Le gelosie villane
CS	október 19.	La forza delle donne
V	október 22.	La scola de' gelosi
K	október 24.	Le gelosie villane
V	október 29.	Anfossi: La finta giardiniera
K	október 31.	La finta giardiniera
CS	november 2.	La scola de' gelosi
V	november 5.	Le gelosie villane
K	november 7.	La scola de' gelosi
CS	november 9.	La finta giardiniera
V	november 12.	La finta giardiniera
K	november 14.	Le gelosie villane
CS	november 16.	La vendemmia
V	november 19.	La scola de' gelosi
K	november 21.	La finta giardiniera
CS	november 23.	Le gelosie villane
V	november 26.	La vendemmia

1781

V	február 25.	Haydn: La fedeltà premiata
H	február 26.	La fedeltà premiata
K	február 27.	La fedeltà premiata
CS	március 1.	La fedeltà premiata
V	március 4.	La fedeltà premiata
K	március 6.	La fedeltà premiata
V	március 11.	La vendemmia
CS	március 15.	La fedeltà premiata
V	március 18.	Le gelosie villane
K	március 20.	La fedeltà premiata
CS	március 22.	Le gelosie villane
V	március 25.	La fedeltà premiata
K	március 27.	La fedeltà premiata
CS	március 29.	La fedeltà premiata
V	április 1.	La fedeltà premiata
V	április 8.	Anfossi: Isabella, e Rodrigo
CS	április 19.	La scola de' gelosi
V	április 22.	Isabella, e Rodrigo
K	április 24.	Isabella, e Rodrigo
CS	április 26.	Isabella, e Rodrigo
V	április 29.	Isabella, e Rodrigo
K	május 1.	La scola de' gelosi
CS	május 3.	La scola de' gelosi
V	május 6.	La scola de' gelosi
K	május 8.	La scola de' gelosi
CS	május 10.	La scola de' gelosi
H	május 14.	La scola de' gelosi
K	május 15.	Paisiello: L'avaro deluso
CS	május 17.	L'avaro deluso
V	május 20.	L'avaro deluso
K	május 22.	La scola de' gelosi
CS	május 24.	L'avaro deluso
V	május 27.	L'avaro deluso
K	május 29.	L'avaro deluso
SZE	május 30.	La scola de' gelosi
P	június 1.	L'avaro deluso
CS	június 7.	La scola de' gelosi
V	június 10.	L'avaro deluso
K	június 12.	L'avaro deluso
CS	június 14.	L'avaro deluso
K	június 19.	La contadina in corte <Sacchini>
CS	június 21.	La contadina in corte
V	június 24.	La contadina in corte
K	június 26.	L'avaro deluso
CS	június 28.	L'avaro deluso
V	július 1.	Astarita: Il francese bizzarro
K	július 3.	La contadina in corte
V	július 8.	Il francese bizzarro

K	július 10.	Il francese bizzarro
CS	július 12.	Il francese bizzarro
K	július 17.	L'avaro deluso
CS	július 19.	L'avaro deluso
V	július 22.	L'avaro deluso
K	július 24.	La contadina in corte
V	július 29.	Righini: Il convitato di pietra
K	július 31.	Il convitato di pietra
V	augusztus 12.	Il francese bizzarro
K	augusztus 14.	Il convitato di pietra
V	augusztus 19.	La contadina in corte
V	augusztus 26.	La contadina in corte
K	augusztus 28.	Piccinni: La schiava riconosciuta
CS	augusztus 30.	L'avaro deluso
V	szeptember 2.	Il convitato di pietra
K	szeptember 4.	Il convitato di pietra
V	szeptember 9.	La fedeltà premiata
K	szeptember 11.	La fedeltà premiata
CS	szeptember 13.	La fedeltà premiata
V	szeptember 16.	La fedeltà premiata
K	szeptember 18.	La fedeltà premiata

1782

V	március 3.	Salieri: La fiera di Venezia
K	március 5.	Grétry: Zemira ed Azor
V	március 10.	Traetta: Il cavaliere errante
K	március 12.	Il cavaliere errante
CS	március 14.	La fiera di Venezia
V	március 17.	La fiera di Venezia
K	március 19.	Zemira ed Azor (esetleg Il cavaliere errante???)
CS	március 21.	L'avaro deluso
V	március 24.	Zemira ed Azor
K	április 2.	Il cavaliere errante
SZE	április 3.	Il cavaliere errante
V	április 7.	Il cavaliere errante
K	április 9.	Zemira ed Azor
CS	április 11.	La fiera di Venezia
V	április 14.	Paisiello: L'innocente fortunata
K	április 16. ??	L'avaro deluso
CS	április 18.	Il cavaliere errante
V	április 21.	La fiera di Venezia
H	április 22.	La fiera di Venezia
CS	április 25.	L'avaro deluso
V	április 28.	La fiera di Venezia
CS	május 23.	La contadina in corte
V	júnus 30.	La contadina in corte
K	július 2.	La fiera di Venezia
V	július 7.	La contadina in corte
K	július 9.	La contadina in corte

CS	július 11.	La contadina in corte
K	július 23.	La schiava riconosciuta
P	július 26.	La contadina in corte
V	július 28.	La schiava riconosciuta
CS	augusztus 1.	La contadina in corte
V	augusztus 4.	Anfossi: Lo sposo disperato
K	augusztus 6.	Lo sposo disperato
CS	augusztus 8.	La contadina in corte
V	augusztus 11.	Lo sposo disperato
K	augusztus 13.	Lo sposo disperato
CS	augusztus 15.	La contadina in corte
V	augusztus 18.	Lo sposo disperato
K	augusztus 20.	La contadina in corte
V	augusztus 25.	Lo sposo disperato
K	augusztus 27.	La contadina in corte
CS	augusztus 29.	Lo sposo disperato
V	szeptember 1.	Lo sposo disperato
K	szeptember 3.	Lo sposo disperato
[SZE	szeptember 4. ?	La contadina in corte
[CS	szeptember 5. ???	
H	szeptember 9.	Anfossi: Il curioso indiscreto
SZE	szeptember 11.	Il curioso indiscreto
[CS	szeptember 12. ??	La contadina in corte
[P]	szeptember 13. ??	
[CS	szeptember 13. ??	Lo sposo disperato
[P]	szeptember 14. ??	
V	szeptember 15.	Il curioso indiscreto
K	szeptember 17.	Il curioso indiscreto
CS	szeptember 19.	Lo sposo disperato
V	szeptember 22.	Il curioso indiscreto
K	szeptember 24.	Lo sposo disperato
CS	szeptember 26.	Il curioso indiscreto
V	szeptember 29.	La fedeltà premiata
[K	október 1. ?	La fedeltà premiata
[SZE	október 2. ???	
[CS	október 3. ?	La fedeltà premiata
[P	október 4. ???	
K	október 15.	La fedeltà premiata
CS	október 17.	Il curioso indiscreto
V	október 20.	Lo sposo disperato
K	október 22.	La fedeltà premiata
CS	október 24.	Il curioso indiscreto
SZO	október 26.	Paisiello: I filosofi immaginari
K	október 29.	I filosofi immaginari
CS	október 31.	I filosofi immaginari

V	november 3.	La fedeltà premiata
K	november 5.	Il curioso indiscreto
CS	november 7.	La fedeltà premiata
V	november 10.	Lo sposo disperato
K	november 12.	I filosofi immaginari
CS	november 14.	Il curioso indiscreto
K	november 19.	I filosofi immaginari
CS	november 21.	Il curioso indiscreto
V	november 24.	La fedeltà premiata
K	november 26.	I filosofi immaginari
K	december 3.	I filosofi immaginari
P	december 6.	Haydn: Orlando paladino
V	december 8.	Orlando paladino
K	december 10.	Orlando paladino
CS	december 12.	I filosofi immaginari
V	december 15.	La fedeltà premiata
K	december 17.	Orlando paladino
P	december 20.	I filosofi immaginari

1783

H	március 10.	Guglielmi: Il ratto della sposa
CS	március 13.	Il ratto della sposa
V	március 16.	I filosofi immaginari
K	március 18.	Orlando paladino
CS	március 20.	I filosofi immaginari
V	március 23.	Orlando paladino
K	március 25.	Orlando paladino
CS	március 27.	Orlando paladino
V	március 30.	Righini: La vedova scaltra
K	április 1.	La vedova scaltra
CS	április 3.	I filosofi immaginari
V	április 6.	La fedeltà premiata
K	április 8.	La vedova scaltra
CS	április 10.	I filosofi immaginari
K	április 22.	Orlando paladino
CS	április 24.	I filosofi immaginari
V	április 27.	La vedova scaltra
K	április 29.	La fedeltà premiata
CS	május 1.	Orlando paladino
V	május 4.	Cimarosa: L'italiana in Londra
H	május 5.	Orlando paladino
K	május 6.	La fedeltà premiata
CS	május 8.	I filosofi immaginari
V	május 11.	L'italiana in Londra
K	május 13.	I filosofi immaginari
CS	május 15.	L'italiana in Londra
V	május 18.	Orlando paladino
SZE	május 21.	Sarti: Giulio Sabino
V	május 25.	Giulio Sabino

K	május 27.	L'italiana in Londra
CS	május 29.	Il curioso indiscreto
V	június 1.	La vedova scaltra
K	június 3.	I filosofi immaginari
V	június 8.	Giulio Sabino
K	június 10.	Orlando paladino
CS	június 12.	L'italiana in Londra
V	június 15.	I filosofi immaginari
K	június 17.	La vedova scaltra
CS	június 19.	La fedeltà premiata
V	június 22.	Giulio Sabino
K	június 24.	La vedova scaltra
CS	június 26.	I filosofi immaginari
V	június 29.	Orlando paladino
K	július 1.	La vedova scaltra
CS	július 3.	La fedeltà premiata
V	július 6.	Giulio Sabino
K	július 8.	I filosofi immaginari
CS	július 10.	Il curioso indiscreto
K	július 15.	La vedova scaltra
CS	július 17.	Orlando paladino
V	július 20.	Giulio Sabino
CS	július 24.	I filosofi immaginari
SZO	július 26.	Giulio Sabino
V	július 27.	Orlando paladino
K	július 29.	Il curioso indiscreto
CS	július 31.	La fedeltà premiata
V	augusztus 3.	Giulio Sabino
K	augusztus 5.	I filosofi immaginari
CS	augusztus 7.	La vedova scaltra
V	augusztus 10.	Sarti: Fra i due litiganti il terzo gode
K	augusztus 12.	Giulio Sabino
CS	augusztus 14.	I filosofi immaginari
V	augusztus 17.	Orlando paladino
K	augusztus 19.	Giulio Sabino
CS	augusztus 21.	La fedeltà premiata
V	augusztus 24.	Orlando paladino
K	augusztus 26.	Il curioso indiscreto
CS	augusztus 28.	La vedova scaltra
V	augusztus 31.	La vedova scaltra
K	szeptember 2.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	szeptember 4.	Orlando paladino
V	szeptember 7.	Giulio Sabino
K	szeptember 9.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	szeptember 11.	I filosofi immaginari
K	szeptember 16.	La vedova scaltra
CS	szeptember 18.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	szeptember 21.	Giulio Sabino
K	szeptember 23.	La fedeltà premiata
CS	szeptember 25.	I filosofi immaginari

V	szeptember 28.	Giulio Sabino
K	szeptember 30.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	október 2.	Il curioso indiscreto
V	október 5.	Orlando paladino
K	október 7.	La vedova scaltra
CS	október 9.	I filosofi immaginari
V	október 12.	Giulio Sabino
K	október 14.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	október 16.	Orlando paladino
V	október 19.	Giulio Sabino
K	október 21.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	október 23.	Giulio Sabino
V	október 26.	I filosofi immaginari
K	október 28.	La vedova scaltra
CS	október 30.	Orlando paladino
V	november 2.	Fra i due litiganti il terzo gode
K	november 4.	I filosofi immaginari
CS	november 6.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	november 9.	Giulio Sabino
K	november 11.	La fedeltà premiata
CS	november 13.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	november 16.	Giulio Sabino
K	november 18.	Orlando paladino
V	november 23.	Cimarosa: Il falegname
K	november 25.	Il falegname
CS	november 27.	Il falegname

1784

<i>SZE</i>	<i>február 25.</i>	<i>Armida – főpróba (esetleg már premier???)</i>
CS	február 26. ?	Haydn: Armida (csak a premier jelleg nem egészen biztos)
V	február 29.	Armida
K	március 2.	Armida
CS	március 4.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	március 7.	Armida
K	március 9.	Il falegname
CS	március 11.	I filosofi immaginari
V	március 14.	Orlando paladino
K	március 16.	Armida
CS	március 18.	Giulio Sabino
V	március 21.	Anfossi: I viaggiatori felici
K	március 30.	I viaggiatori felici
CS	április 1.	I viaggiatori felici
V	április 4.	Giulio Sabino
K	április 6.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	április 11.	Armida
K	április 13.	I viaggiatori felici
CS	április 15.	I filosofi immaginari
V	április 18.	Armida
K	április 20.	Fra i due litiganti il terzo gode

CS	április 22.	I viaggiatori felici
V	április 25.	Giulio Sabino
K	április 27.	Cimarosa: L'amor costante
CS	április 29.	I viaggiatori felici
V	május 2.	Armida
K	május 4.	L'amor costante
CS	május 6.	I viaggiatori felici
V	május 9.	Orlando paladino
K	május 11.	Armida
CS	május 13.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	május 16.	L'amor costante
K	május 18.	I filosofi immaginari
CS	május 20.	L'amor costante
V	május 23.	L'amor costante
K	május 25.	I filosofi immaginari
CS	május 27.	Armida
V	május 30.	I viaggiatori felici
K	június 1.	Giulio Sabino
CS	június 3.	Orlando paladino
V	június 6.	Armida
K	június 8.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	június 10.	I viaggiatori felici
V	június 13.	L'amor costante
K	június 15.	I viaggiatori felici
CS	június 17.	Giulio Sabino
V	június 20.	Orlando paladino
K	június 22.	L'amor costante
CS	június 24.	I filosofi immaginari
V	június 27.	I viaggiatori felici
K	június 29.	La fedeltà premiata
CS	július 1.	L'amor costante
V	július 4.	Giulio Sabino
K	július 6.	Le gelosie villane
CS	július 8.	Le gelosie villane
V	július 11.	Armida
K	július 13.	I viaggiatori felici
CS	július 15.	Fra i due litiganti il terzo gode
V	július 18.	Le gelosie villane
K	július 20.	L'amor costante
CS	július 22.	I viaggiatori felici
H	július 26.	Sarti: La Didone abbandonata (1782-es verzió)
CS	július 29.	La Didone abbandonata
V	augusztus 1.	Le gelosie villane
K	augusztus 3.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	augusztus 5.	I viaggiatori felici
V	augusztus 8.	Giulio Sabino
K	augusztus 10.	L'amor costante
CS	augusztus 12.	Le gelosie villane
V	augusztus 15.	La Didone abbandonata
K	augusztus 17.	Armida

V	augusztus 22.	La Didone abbandonata
H	augusztus 23.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	augusztus 26.	Armida
V	augusztus 29.	Bianchi: La villanella rapita
SZE	szeptember 1.	La villanella rapita
V	szeptember 5.	I viaggiatori felici
K	szeptember 7.	La Didone abbandonata
CS	szeptember 9.	La villanella rapita
V	szeptember 12.	Armida
K	szeptember 14.	Armida
V	szeptember 19.	La Didone abbandonata
K	szeptember 21.	Armida
CS	szeptember 23.	La Didone abbandonata
V	szeptember 26.	Armida
CS	szeptember 30.	Orlando paladino
CS	október 7.	I viaggiatori felici
V	október 10.	La villanella rapita
K	október 12.	Armida
CS	október 14.	Orlando paladino
V	október 17.	La Didone abbandonata
K	október 19.	Armida
CS	október 21.	I viaggiatori felici
V	október 24.	I viaggiatori felici
K	október 26.	Orlando paladino
CS	október 28.	La Didone abbandonata
V	október 31.	Armida
CS	november 11.	Bologna: L'isola di Calipso abbandonata
<i>SZO</i>	<i>november 20.</i>	<i>La villanella rapita – próba? (esetleg előadás???)</i>
V	november 21.	La villanella rapita
K	november 23.	La villanella rapita
CS	november 25.	La villanella rapita
V	november 28.	La villanella rapita
K	november 30.	La villanella rapita
CS	december 2.	La villanella rapita
V	december 5.	L'isola di Calipso abbandonata

1785

K	április 5.	Sarti: I contratempi
CS	április 7.	I contratempi
V	április 10.	La vera costanza
CS	április 14.	La vera costanza
V	április 17.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 19.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	április 21.	I contratempi
V	április 24.	La vera costanza
K	április 26.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	április 28.	La vera costanza
V	május 1.	Armida
K	május 3.	Armida

CS	május 5.	Armida
V	május 8.	La Didone abbandonata
K	május 10.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	május 12.	La vera costanza
P	május 13.	Armida
V	május 15.	La vera costanza
K	május 17.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	május 19.	La Didone abbandonata
V	május 22.	La vera costanza
K	május 24.	La Didone abbandonata
CS	május 26.	Armida
V	május 29.	L'isola di Calipso abbandonata
K	május 31.	La vera costanza
CS	június 2.	La Didone abbandonata
V	június 5.	Zingarelli: Motezuma
H	június 6.	Armida
CS	június 9.	La vera costanza
V	június 12.	Motezuma
K	június 14.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	június 16.	La vera costanza
V	június 19.	La Didone abbandonata
K	június 21.	Armida
CS	június 23.	La vera costanza
V	június 26.	Motezuma
K	június 28.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	június 30.	La vera costanza
V	július 3.	Anfossi: Il matrimonio per inganno
K	július 5.	Il matrimonio per inganno
CS	július 7.	Il matrimonio per inganno
V	július 10.	Armida
K	július 12.	La Didone abbandonata
CS	július 14.	La vera costanza
V	július 17.	Motezuma
K	július 19.	Armida
CS	július 21.	Il matrimonio per inganno
V	július 24.	L'isola di Calipso abbandonata
K	július 26.	Il geloso in cimento
V	július 31.	Il matrimonio per inganno
K	augusztus 2.	Motezuma
CS	augusztus 4.	La vera costanza
V	augusztus 7.	Il geloso in cimento
K	augusztus 9.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	augusztus 11.	Il matrimonio per inganno
V	augusztus 14.	La vera costanza
K	augusztus 16.	Motezuma
CS	augusztus 18.	La vera costanza
V	augusztus 28.	La villanella rapita
K	augusztus 30.	Il matrimonio per inganno
CS	szeptember 1.	L'isola di Calipso abbandonata
V	szeptember 4.	Il geloso in cimento

K	szeptember 6. ??	La villanella rapita
CS	szeptember 8.	Il geloso in cimento
V	szeptember 11.	La villanella rapita
K	szeptember 13.	La villanella rapita
V	szeptember 18.	Armida
K	szeptember 20.	La villanella rapita
CS	szeptember 22.	La villanella rapita
V	szeptember 25.	Armida
CS	szeptember 29.	Il geloso in cimento
V	október 2.	Stabinger: Le astuzie di Bettina
K	október 4.	Le astuzie di Bettina
CS	október 6.	Armida
V	október 9.	Armida
K	október 11.	Armida
CS	október 13.	Armida
V	október 16.	Armida
K	október 18.	Armida
V	október 23.	Le astuzie di Bettina
K	október 25.	Le astuzie di Bettina
CS	október 27.	La vera costanza
V	október 30.	La villanella rapita
K	november 1.	Il geloso in cimento
V	november 13.	Il geloso in cimento
V	november 20.	Il geloso in cimento
K	november 22.	Il geloso in cimento
CS	november 24.	Il geloso in cimento
V	november 27.	Il geloso in cimento

1786

SZE	március 1.	Zingarelli: Alsinda
P	március 3.	Le astuzie di Bettina
V	március 5.	Alsinda
K	március 7.	La villanella rapita
CS	március 9.	Alsinda
V	március 12.	La vera costanza
K	március 14.	Alsinda
CS	március 16.	Il geloso in cimento
V	március 19.	Alsinda
K	március 21.	Le astuzie di Bettina
CS	március 23.	Alsinda
V	március 26.	L'isola di Calipso abbandonata
K	március 28.	La vera costanza
CS	március 30.	Armida
V	április 2.	Cimarosa: La ballerina amante
K	április 4.	La ballerina amante
CS	április 6.	Le astuzie di Bettina
V	április 9.	La villanella rapita
K	április 11.	Alsinda
V	április 16.	La ballerina amante

K	április 18.	La ballerina amante
CS	április 20.	Alsinda
V	április 23.	Il geloso in cemento
K	április 25.	La ballerina amante
CS	április 27.	Giulio Sabino
V	április 30.	Giulio Sabino
K	május 2.	Cimarosa: Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia
CS	május 4.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia
V	május 7.	La vera costanza
K	május 9.	La villanella rapita
CS	május 11.	Il geloso in cemento
V	május 14.	Armida
K	május 16.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia
CS	május 18.	L'isola di Calipso abbandonata
V	május 21.	La ballerina amante
K	május 23.	Il matrimonio per inganno
CS	május 25.	Giulio Sabino
V	május 28.	Il matrimonio per inganno
K	május 30.	Le astuzie di Bettina
CS	június 1.	Il matrimonio per inganno
V	június 4.	Giulio Sabino
K	június 6.	Alsinda
CS	június 8.	Il matrimonio per inganno
V	június 11.	Armida
K	június 13.	Il matrimonio per inganno
CS	június 15.	La villanella rapita
V	június 18.	L'isola d'Alcina
K	június 20.	Armida
CS	június 22.	Il matrimonio per inganno
V	június 25.	L'isola d'Alcina
K	június 27.	Le astuzie di Bettina
CS	június 29.	La vera costanza
V	július 2.	Il matrimonio per inganno
K	július 4.	Traetta: Ifigenia in Tauride
CS	július 6.	Le astuzie di Bettina
V	július 9.	Il matrimonio per inganno
K	július 11.	La villanella rapita
CS	július 13.	Alsinda
[SZO július 15. ???]		
[V július 16. ?]		Armida
K	július 18.	Il geloso in cemento
CS	július 20.	Il matrimonio per inganno
V	július 23.	La villanella rapita
SZE	július 26.	Ifigenia in Tauride
CS	július 27.	Ifigenia in Tauride
V	július 30.	Il matrimonio per inganno
K	augusztus 1.	Il geloso in cemento
CS	augusztus 3.	Le astuzie di Bettina
V	augusztus 6.	Caruso: L'albergatrice vivace

K	augusztus 8.	L'albergatrice vivace
CS	augusztus 10.	La villanella rapita
V	augusztus 13.	L'albergatrice vivace
K	augusztus 15.	Giulio Sabino
CS	augusztus 17.	Il geloso in cemento
V	augusztus 20.	Alsinda
K	augusztus 22.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	augusztus 24.	La villanella rapita
V	augusztus 27.	L'isola di Calipso abbandonata
V	szeptember 3.	L'isola di Calipso abbandonata
K	szeptember 5.	L'albergatrice vivace
CS	szeptember 7.	Il matrimonio per inganno
V	szeptember 10.	Giulio Sabino
K	szeptember 12.	L'albergatrice vivace
CS	szeptember 14.	Il matrimonio per inganno
V	szeptember 17.	Giulio Sabino
K	szeptember 19.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	szeptember 21.	L'isola di Calipso abbandonata
V	szeptember 24.	Il matrimonio per inganno
K	szeptember 26.	L'albergatrice vivace
CS	szeptember 28.	L'isola di Calipso abbandonata
V	október 1.	Righini: L'incontro inaspettato
K	október 3.	L'incontro inaspettato
CS	október 5.	Il matrimonio per inganno
V	október 8.	Armida
K	október 10.	La villanella rapita
CS	október 12.	Giulio Sabino
V	október 15.	L'albergatrice vivace
K	október 17.	Il matrimonio per inganno
CS	október 19.	L'incontro inaspettato
V	október 22.	Alsinda
K	október 24.	Sarti: Idalide
CS	október 26.	Idalide
V	október 29.	Il geloso in cemento
K	október 31.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	november 2.	Idalide
[SZO	november 4. ???	Ifigenia in Tauride
[V	november 5. ?	
K	november 7.	L'albergatrice vivace
CS	november 9.	Il geloso in cemento
V	november 12.	Idalide
K	november 14.	La villanella rapita
CS	november 16.	Il geloso in cemento
V	november 19.	Idalide
K	november 21.	Il matrimonio per inganno
CS	november 23.	Il geloso in cemento
V	november 26.	Alsinda
K	november 28.	Le astuzie di Bettina
CS	november 30.	Armida

V	december 3.	La villanella rapita
SZE	december 6.	Cimarosa: I due baroni di Rocca Azzurra
CS	december 7.	Ifigenia in Tauride
V	december 10.	I due baroni di Rocca Azzurra
K	december 12.	Il matrimonio per inganno
CS	december 14.	Le astuzie di Bettina
V	december 17.	Giulio Sabino
K	december 19.	I due baroni di Rocca Azzurra
CS	december 21.	Idalide

1787

CS	február 22.	I due baroni di Rocca Azzurra
P	február 23.	L'isola di Calipso abbandonata
V	február 25.	Anfossi: Il sordo e l'avaro
K	február 27.	Il sordo e l'avaro
CS	március 1.	Il sordo e l'avaro
V	március 4.	Idalide
K	március 6.	Il geloso in cemento
CS	március 8.	I due baroni di Rocca Azzurra
V	március 11.	Armida
K	március 13.	I viaggiatori felici
CS	március 15.	I viaggiatori felici
[V	március 18. ??]	
[H	március 19. ??]	La villanella rapita
V	április 1.	I viaggiatori felici
V	április 8.	Giulio Sabino
K	április 10.	La villanella rapita
CS	április 12.	I viaggiatori felici
V	április 15.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 17.	La villanella rapita
CS	április 19.	Il geloso in cemento
V	április 22.	I viaggiatori felici
K	április 24.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	április 26.	Il geloso in cemento
V	április 29.	Bianchi: Il disertore
K	május 1.	Il disertore
V	május 6.	Il geloso in cemento
K	május 8.	La villanella rapita
CS	május 10.	I viaggiatori felici
V	május 13.	Il sordo e l'avaro
K	május 15.	Il geloso in cemento
CS	május 17.	I viaggiatori felici
V	május 20.	Il disertore
K	május 22.	Armida
CS	május 24.	La villanella rapita
V	május 27.	Il disertore
K	május 29.	Il geloso in cemento
CS	május 31. ???	?

V	június 3.	Guglielmi: La Quaquera spiritosa
K	június 5.	La Quaquera spiritosa
CS	június 7.	Il disertore
V	június 10.	Giulio Sabino
K	június 12.	I viaggiatori felici
CS	június 14.	Il geloso in cemento
V	június 17.	La Quaquera spiritosa
K	június 19.	Armida
CS	június 21.	Il disertore
V	június 24.	La Quaquera spiritosa
K	június 26.	I viaggiatori felici
CS	június 28.	La villanella rapita
V	július 1.	Idalide
K	július 3.	La villanella rapita
CS	július 5.	La Quaquera spiritosa
V	július 8.	Armida
K	július 10.	Idalide
CS	július 12.	La villanella rapita
V	július 15.	Armida
K	július 17.	La villanella rapita
CS	július 19.	Il geloso in cemento
V	július 22.	La Quaquera spiritosa
SZE	július 25.	Bianchi: Alessandro nell'Indie
V	július 29.	Alessandro nell'Indie
K	július 31.	La Quaquera spiritosa
CS	augusztus 2.	Il geloso in cemento
V	augusztus 5.	L'italiana in Londra
K	augusztus 7.	Alessandro nell'Indie
CS	augusztus 9.	I viaggiatori felici
V	augusztus 12.	La Quaquera spiritosa
K	augusztus 14.	La villanella rapita
CS	augusztus 16.	I viaggiatori felici
V	augusztus 19.	La Quaquera spiritosa
K	augusztus 28.	I viaggiatori felici
CS	augusztus 30.	L'italiana in Londra
V	szeptember 2.	Idalide
K	szeptember 4.	La Quaquera spiritosa
CS	szeptember 6.	I viaggiatori felici
P	szeptember 7.	Il geloso in cemento
V	szeptember 9.	La villanella rapita
K	szeptember 11.	I viaggiatori felici
CS	szeptember 13.	Il geloso in cemento
K	szeptember 18.	Paisiello: Le gare generose
CS	szeptember 20.	Le gare generose
V	szeptember 23.	La Quaquera spiritosa
K	szeptember 25.	Le gare generose
CS	szeptember 27.	Il geloso in cemento
K	október 9.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	október 11.	Il geloso in cemento
V	október 14.	L'isola di Calipso abbandonata

[K	október 16. ??	
[SZE	október 17. ??	
P	október 19.	L'isola di Calipso abbandonata
[V	október 21. ??	
[H	október 22. ??	
[K	október 23. ??	
[SZE	október 24. ??	Il geloso in cemento
[CS	október 25. ??	
[P	október 26. ??	
[V	október 28. ??	
[H	október 29. ??	L'isola di Calipso abbandonata
K	október 30.	Il geloso in cemento
CS	november 1.	Le gare generose
V	november 4.	Le gare generose
K	november 6.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	november 15.	L'italiana in Londra
V	november 18.	

1788

SZO	február 2.	Cimarosa: Giunio Bruto
SZE	február 6.	Giunio Bruto
CS	február 7.	Giunio Bruto
V	február 10.	Il disertore
K	február 12.	Il disertore
CS	február 14.	Il disertore
V	február 17.	Le gare generose
K	február 19.	L'italiana in Londra
CS	február 21. ???	[I viaggiatori felici?]
V	február 24.	Alessandro nell'Indie
K	február 26.	L'italiana in Londra
CS	február 28.	L'italiana in Londra
V	március 2.	Il disertore
K	március 4.	Le gare generose
CS	március 6.	L'italiana in Londra
V	március 9.	Sarti: I finti eredi
K	március 11.	I finti eredi
CS	március 13.	Il disertore
V	március 16.	I finti eredi
K	március 18.	I finti eredi
V	március 23.	Alessandro nell'Indie
K	március 25.	I finti eredi
CS	március 27.	La Quaquera spiritosa

[SZO március 29. ???]		Armida
V	március 30. ?	
K	április 1.	Le gare generose
CS	április 3.	I finti eredi
V	április 6.	Il disertore
K	április 8.	L'italiana in Londra
V	április 13.	Alessandro nell'Indie
K	április 15.	I finti eredi
CS	április 17.	I viaggiatori felici
V	április 20.	Il disertore
K	április 22.	Alessandro nell'Indie
CS	április 24.	Armida
V	április 27.	Paisiello: La contadina di spirito
K	április 29.	L'italiana in Londra
CS	május 1.	Alessandro nell'Indie
K	május 6.	La contadina di spirito
CS	május 8.	Alessandro nell'Indie
V	május 11. ?	La Quaquera spiritosa
K	május 13. ??	L'isola di Calipso abbandonata
CS	május 15.	La Quaquera spiritosa
K	május 20.	Le gare generose
CS	május 22.	I finti eredi
V	május 25.	I finti eredi
K	május 27.	Il disertore
CS	május 29.	Le gare generose
V	június 1.	I finti eredi
K	június 3.	Alessandro nell'Indie
CS	június 5.	I viaggiatori felici
V	június 8.	Armida
K	június 10.	I finti eredi
CS	június 12.	La contadina di spirito
V	június 15.	Il disertore
K	június 17.	La Quaquera spiritosa
CS	június 19.	I finti eredi
V	június 22.	Le gare generose
K	június 24.	Le gare generose
CS	június 26.	L'isola di Calipso abbandonata
V	június 29.	Alessandro nell'Indie
K	július 1.	L'italiana in Londra
CS	július 3.	L'isola di Calipso abbandonata
V	július 6.	Fabrizi: I due castellani burlati
K	július 8.	I due castellani burlati
CS	július 10.	I due castellani burlati
P	augusztus 1.	Prati: La vendetta di Nino
V	augusztus 3.	La vendetta di Nino
V	augusztus 17.	La vendetta di Nino
K	augusztus 19.	La vendetta di Nino
CS	augusztus 21. ??	[La vendetta di Nino?]
V	augusztus 24.	La vendetta di Nino

K	augusztus 26.	I finti eredi
V	szeptember 7.	La vendetta di Nino
K	szeptember 9.	Bertoni: Orfeo, ed Euridice
CS	szeptember 11.	I due castellani burlati
K	szeptember 16.	Orfeo, ed Euridice
CS	szeptember 18.	Le gare generose
V	szeptember 21.	La vendetta di Nino
K	szeptember 23.	Le gare generose
CS	szeptember 25.	La vendetta di Nino
V	szeptember 28.	Il matrimonio per inganno
K	szeptember 30.	Le gare generose
CS	október 2.	Il matrimonio per inganno
V	október 5.	Le gare generose
K	október 7.	Il matrimonio per inganno
CS	október 9.	I finti eredi
V	október 12.	I finti eredi
K	október 14.	I due castellani burlati
CS	október 30.	Cimarosa: Il marito disperato
V	november 2.	Il marito disperato
K	november 4.	I finti eredi
CS	november 6.	Il marito disperato
V	november 9.	La vendetta di Nino
K	november 11.	Le gare generose
CS	november 13.	L'isola di Calipso abbandonata
V	november 16.	Armida
K	november 18.	I due castellani burlati
CS	november 20.	Le gare generose
V	november 23.	La vendetta di Nino
K	november 25.	Il matrimonio per inganno
CS	november 27.	Il marito disperato
V	november 30.	I due castellani burlati
K	december 2.	Le gare generose
V	december 7.	Paisiello: Il tamburro notturno
CS	december 11.	Il tamburro notturno
V	december 14.	La vendetta di Nino
K	december 16.	I due castellani burlati
CS	december 18.	La contadina di spirito

1789

CS	február 26.	Cimarosa: I due supposti conti
V	március 1.	I due supposti conti
K	március 3.	La vendetta di Nino
CS	március 5.	Il tamburro notturno
V	március 8.	Il disertore
K	március 10.	I due supposti conti
CS	március 12.	Le gare generose
V	március 15.	La vendetta di Nino
K	március 17.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	március 19.	La vendetta di Nino

CS	március 26.	La vendetta di Nino
V	március 29.	Orfeo, ed Euridice
K	március 31.	Orfeo, ed Euridice
CS	április 2.	La vendetta di Nino
V	április 5.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 7.	I due castellani burlati
V	április 12.	Il disertore
K	április 14.	I due castellani burlati
CS	április 16.	L'isola di Calipso abbandonata
V	április 19.	Il tamburro notturno
K	április 21.	Il tamburro notturno
CS	április 23.	La vendetta di Nino
K	április 28.	I due supposti conti
K	május 12.	Anfossi: Le gelosie fortunate
CS	május 14.	Le gelosie fortunate
V	május 17.	Il disertore
K	május 19.	Le gare generose
CS	május 21.	I due supposti conti
V	május 24.	La contadina di spirito
K	május 26.	La vendetta di Nino
CS	május 28.	I due supposti conti
V	május 31.	La vendetta di Nino
K	június 2.	Le gare generose
V	június 7.	Cimarosa: Il pittore parigino
K	június 9.	Il pittore parigino
CS	június 11.	Le gelosie fortunate
K	június 16.	Il pittore parigino
CS	június 18.	Le gelosie fortunate
V	június 21.	I finti eredi
K	június 23.	Il pittore parigino
V	augusztus 2.	Anfossi: La Circe
K	augusztus 4.	La Circe
CS	augusztus 6.	Il pittore parigino
V	augusztus 9.	Le gelosie fortunate
K	augusztus 11.	La Circe
CS	augusztus 13.	La Circe
V	augusztus 16.	La Circe
K	augusztus 18.	La vendetta di Nino
CS	augusztus 20.	La Circe
V	augusztus 23.	Il disertore
K	augusztus 25.	Le gelosie fortunate
CS	augusztus 27.	Le gelosie fortunate
V	augusztus 30.	Il disertore
K	szeptember 1.	La vendetta di Nino
CS	szeptember 3.	Il pittore parigino
V	szeptember 6.	La vendetta di Nino
K	szeptember 8.	Le gare generose
CS	szeptember 10.	Il pittore parigino
K	szeptember 22.	La Circe
CS	szeptember 24.	Il pittore parigino

V	szeptember 27.	La vendetta di Nino
K	szeptember 29.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	október 1.	La Circe
V	október 4.	I due supposti conti
K	október 6.	La vendetta di Nino
CS	október 8.	La Circe
V	október 11.	Guglielmi: Le vicende d'amore
K	október 13.	Le vicende d'amore
CS	október 15.	I finti eredi
V	október 18.	Il tamburro notturno
K	október 20.	Il disertore
CS	október 22.	Le gare generose
V	október 25.	I due castellani burlati
K	október 27.	Il disertore
CS	október 29.	Le vicende d'amore
V	november 1.	I due castellani burlati
K	november 3.	Le vicende d'amore
CS	november 5.	Il tamburro notturno
V	november 8.	I finti eredi
K	november 10.	Il pittore parigino
CS	november 12.	Le gare generose
V	november 15.	Le vicende d'amore
K	november 17.	Martín y Soler: L'arbore di Diana
CS	november 19.	L'arbore di Diana
V	november 22.	L'arbore di Diana
K	november 24.	Il pittore parigino
CS	november 26.	La Circe
V	november 29.	L'arbore di Diana
K	december 1.	I due castellani burlati
CS	december 3.	La Circe
V	december 6.	L'arbore di Diana

1790

SZE	február 17.	L'arbore di Diana
CS	február 18.	L'arbore di Diana
V	február 21.	I finti eredi
K	február 23.	Il pittore parigino
CS	február 25.	La Circe
K	március 2.	L'arbore di Diana
CS	március 4.	Le gare generose
V	március 7.	Il tamburro notturno
K	március 9.	Le vicende d'amore
CS	március 11.	La Circe
V	március 14.	L'amore artigiano
CS	március 18. ??	?
V	március 28.	L'arbore di Diana
K	március 30.	L'arbore di Diana
V	április 4.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 6.	L'amore artigiano

CS	április 8.	Le vicende d'amore
V	április 11.	L'arbore di Diana
K	április 13.	L'amore artigiano
CS	április 15.	Le vicende d'amore
V	április 18.	Le vicende d'amore
K	április 20.	Il pittore parigino
CS	április 22.	L'amore artigiano
V	április 25.	Le vicende d'amore
K	április 27.	Il pittore parigino
CS	április 29.	Le vicende d'amore
V	május 2.	L'amore artigiano
K	május 4.	Il pittore parigino
CS	május 6.	L'amore artigiano
V	május 9.	Paisiello: Il barbiere di Siviglia
K	május 11.	Il barbiere di Siviglia
CS	május 13.	Il barbiere di Siviglia
K	június 1.	Il barbiere di Siviglia
CS	június 3.	L'amore artigiano
V	június 6.	Cimarosa: L'impresario in angustie + Il credulo
K	június 8.	Il barbiere di Siviglia
CS	június 10.	Il pittore parigino
V	június 13.	La Circe
K	június 15.	L'amore artigiano
CS	június 17.	Il barbiere di Siviglia
V	június 20.	Le vicende d'amore
K	június 22.	Il barbiere di Siviglia
CS	június 24.	Il pittore parigino
V	június 27.	Le vicende d'amore
K	július 13.	Paisiello: L'amor contrastato
CS	július 15.	L'amor contrastato
V	július 18.	Il barbiere di Siviglia
K	július 20.	Il pittore parigino
CS	július 22.	L'amor contrastato
V	július 25.	La Circe
K	július 27.	Il barbiere di Siviglia
CS	július 29.	L'amor contrastato
CS	augusztus 19.	[Cimarosa: Giannina e Bernardone?]
V	augusztus 22.	[Giannina e Bernardone?]
K	augusztus 24.	[Giannina e Bernardone?]
CS	augusztus 26.	[Giannina e Bernardone?]
V	augusztus 29.	[Giannina e Bernardone?]
K	augusztus 31.	[Il barbiere di Siviglia?? I finti eredi?? L'amor contrastato??]
CS	szeptember 2.	[Giannina e Bernardone?]
V	szeptember 5.	[Giannina e Bernardone?]

(B) függelék: a dokumentumok jelzetei

1. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 149 15. cs. 1/a–7
2. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 414
3. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 415
4. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 416
5. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 418
6. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 419
7. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 420
8. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 447
9. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 460
10. BC 1778 Auszüge 1tes Quartal N 17
11. BC 1778 Auszüge 2tes Quartal N 32
12. BC 1778 Auszüge 3tes Quartal N 32
13. BC 1778 Auszüge 4tes Quartal N 21
14. BC 1778 Auszüge 1tes Quartal N 16
15. BC 1778 Auszüge 2tes Quartal N 33
16. BC 1778 Auszüge 3tes Quartal N 34
17. BC 1778 Auszüge 4tes Quartal N 20
18. BC 1778 Auszüge 3tes Quartal N 28
19. BC 1778 Auszüge 3tes Quartal N 29
20. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 27
21. BC 1778 Auszüge 3tes Quartal N 36
22. BC 1778 Auszüge 4tes Quartal N 18
23. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 69
24. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 427/21
25. BC 1779 Specifications Aufsatz N 7
26. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/38
27. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/39
28. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/37
29. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 455/13
30. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 455/14
31. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 454
32. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 456
33. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 458
34. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 460
35. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/12
36. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 465
37. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 467
38. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 468
39. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 470
40. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 77
41. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 78
42. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 79
43. BC 1778 Bau Cassa Rechnungen N 80
44. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 47
45. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 16
46. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 23
47. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 12
48. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 52

49. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 53
50. BC 1776 Auszüge 3tes Quartal N 44
51. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 27
52. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 28
53. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 34
54. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 44
55. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 45
56. BC 1781 N 49
57. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 54
58. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 53
59. PR 4687 = Conventionale 1773, 120v
60. GC Handbuch 1776, f 102
61. HM 1776 szeptember, N 272 (1776. szeptember 21.)
62. RR 1009, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 1368
63. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 74
64. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 86
65. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 50
66. BC 1776 Auszüge 1tes Quartal N 6
67. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 49
68. BC 1776 Auszüge 3tes Quartal N 34
69. BC 1776 Auszüge 3tes Quartal N 35
70. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 51
71. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 55
72. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 59
73. NINCS KIOSZTVA
74. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 77
75. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 66
76. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 250
77. BC 1776 Auszüge 3tes Quartal N 20
78. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 236
79. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 239
80. BC 1776 Auszüge 3tes Quartal N 36
81. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 588
82. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 48
83. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 50
84. BC 1776 Auszüge 2tes Quartal N 54
85. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 82
86. NINCS KIOSZTVA
87. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 87
88. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 96
89. BC 1776 Auszüge 4tes Quartal N 63
90. BC 1776 Auszüge 4tes Quartal N 69
91. BC 1776 Auszüge 4tes Quartal N 45
92. BC 1776 Auszüge 4tes Quartal N 38
93. BC 1776 Auszüge 3tes Quartal N 74
94. BC 1776 Auszüge 4tes Quartal N 52
95. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 254
96. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 255
97. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 257
98. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 258

99. BC 1776 Bau Cassa Rechnungen N 260
100. *DK-Kk*, KBS/MA C I, 325; *I-Pl*, ATVa 12/I-III; *H-Bn*, Zeneműtár, Ms. Mus. OE-90
101. RR 1779 N 1226, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. Th. 89
102. BC 1777 Auszüge 1tes Quartal N 17
103. BC 1777 Auszüge 1tes Quartal N 18
104. BC 1777 Auszüge 1tes Quartal N 21
105. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 287
106. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 288
107. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 289
108. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 35
109. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 42
110. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 51
111. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 53
112. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 54
113. BC 1777 Auszüge 3tes Quartal N 31
114. BC 1777 Auszüge 3tes Quartal N 32
115. BC 1777 Auszüge 3tes Quartal N 35
116. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 2
117. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 3
118. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 7
119. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 29
120. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 1/7
121. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 1/2
122. BC 1777 Auszüge 1tes Quartal N 15
123. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 68
124. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 69
125. BC 1777 Auszüge 4tes Quartal N 27
126. BC 1777 Auszüge 2tes Quartal N 63
127. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 472
128. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 501
129. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 303
130. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 306
131. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 310
132. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 312
133. PR 4687 = Conventionale 1773, 4r
134. BC 1777 Bau Cassa Rechnungen N 487
135. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 338
136. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 341
137. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 344
138. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 427/24
139. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 427/25
140. MI F 46 N 91, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3754
141. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/24
142. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 351
143. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 350
144. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/12
145. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/9
146. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/13
147. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/15
148. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/25

149. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 431/29
150. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/53
151. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/52
152. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/50
153. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/51
154. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/47
155. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/48
156. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 433/49
157. SP 1779-80 F 1 N 44
158. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 463
159. BC 1779 Bau Cassa Rechnungen N 464
160. BC 1780 R 107 N A30, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3976
161. BC 1780 N 188 = BC 1780 R 107 N B 30, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3977
162. BC 1780 N 210 = BC 1780 R 107 N C 30, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3978
163. BC 1780 N 235 = BC 1780 R 107 N D 30, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3979
164. BC 1780 N 259 = BC 1780 R 107 N E 30, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3980
165. BC 1780 N 281 = BC 1780 R 107 N F 30, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3981
166. BC 1780 N 307 = BC 1780 R 107 N G 30, jelenleg: OSZK, Zeneműtár, A. M. 3982
167. BC 1781 N 9 = BC 1781 R 77 N 1
168. BC 1780 R 107, sorszám nélkül; a hátoldalon ceruzával, Hárigh írásával: A 30
169. BC 1780 R 107, sorszám nélkül; a hátoldalon ceruzával, Hárigh írásával: C 30
170. BC 1780 R 107, sorszám nélkül; a hátoldalon ceruzával, Hárigh írásával: D 30
171. BC 1780 R 107, sorszám nélkül; a hátoldalon ceruzával, Hárigh írásával: E 30
172. BC 1780 R 107, sorszám nélkül; a hátoldalon ceruzával, Hárigh írásával: G 30
173. BC 1780 R 54 N 14
174. BC 1780 R 54 N 15
175. BC 1780 R 54 N 16
176. BC 1780 R 55 N 18
177. BC 1780 R 107 N L 30
178. BC 1780 R 107 N I 30
179. BC 1780 R 107 N K 30
180. BC 1780 R 57 N 51
181. BC 1780 R 57 N 52
182. BC 1780 R 57 N 53
183. HM 1780 Jul N 539
184. HM 1780 Mai N 349
185. BC 1781 N 26 = BC 1781 R 77 N 3
186. BC 1781 N 34 = BC 1781 R 77 N 4
187. BC 1781 N 105 = BC 1781 R 77 N 10
188. BC 1781 N 173 = BC 1781 R 77 N 12
189. BC 1781 N 203 = BC 1781 R 77 N 14
190. BC 1781 R 77 N 17
191. SP 1781 F 1 N 26
192. SP 1781 F 1 N 34
193. SP 1781 F 2 N 105
194. SP 1781 F 3 N 173
195. SP 1781 F 4 N 203
196. BC 1781 R 77 N 5
197. BC 1781 R 77 N 8
198. BC 1781 R 77 N 9

199. BC 1781 R 77 N 11
200. BC 1781 R 77 N 18
201. BC 1781 R 77 N 16
202. BC 1781 R 77 N 15
203. BC 1782 R 11 N 2
204. BC 1782 R 11 N 3
205. BC 1782 R 11 N 19
206. BC 1782 R 11 N 21
207. BC 1782 R 11 N 22
208. BC 1782 R 11 N 29
209. BC 1782 R 11 N 38
210. BC 1782 R 11 N 43
211. BC 1782 R 11 N 47
212. BC 1782 R 11 N 105
213. BC 1782 R 11 N 132
214. SP 1782 F 2 N 57
215. SP 1782 F 2 N 83
216. SP 1782 F 4 N 123
217. SP 1782 F 4 N 167
218. SP 1782 F 4 N 166
219. SP 1782 F 5 N 199
220. SP 1782 F 5 N 231
221. SP 1782 F 6 N 250
222. SP 1782 F 6 N 260
223. SP 1782 F 6 N 273
224. BC 1782 R 11 N 16
225. BC 1782 R 11 N 17
226. BC 1782 R 11 N 18
227. BC 1782 R 11 N 25
228. BC 1782 R 11 N 26
229. BC 1782 R 11 N 27
230. BC 1782 R 11 N 39
231. BC 1782 R 11 N 42
232. BC 1782 R 11 N 40
233. BC 1782 R 11 N 45
234. BC 1782 R 11 N 76
235. BC 1782 R 11 N 68
236. BC 1782 R 11 N 104
237. BC 1782 R 11 N 103
238. BC 1782 R 11 N 107
239. BC 1782 R 11 N 120
240. BC 1782 R 11 N 119
241. BC 1782 R 11 N 117
242. BC 1783 R 16 1. Qu. N 1
243. BC 1782 N 45
244. BC 1783 N 37 = BC 1783 R 16 2. Qu N 11
245. BC 1783 N 48 = BC 1783 R 16 2. Qu N 17
246. BC 1783 N 74 = A. M. 3974
247. BC 1783 N 80 = A. M. 3975
248. BC 1783 N 104 = A. M. 3973

- 249. BC 1783 N 121 = A. M. 3970
- 250. BC 1783 N 135 = A. M. 3971
- 251. BC 1783 N 157 = A. M. 3972
- 252. BC 1783 N 175 = BC 1783 R 16 4. Qu N 17
- 253. SP 1783 F 1 N 37
- 254. SP 1783 F 1 N 48
- 255. SP 1783 F 2 N 74
- 256. SP 1783 F 2 N 80
- 257. SP 1783 F 2 N 104
- 258. SP 1783 F 3 N 121
- 259. SP 1783 F 3 N 135
- 260. SP 1783 F 3 N 157
- 261. SP 1783 F 3 N 175
- 262. BC 1783 R 16 2. Qu. N 1
- 263. BC 1783 R 16 2. Qu. N 3
- 264. BC 1783 R 16 2. Qu. N 2
- 265. BC 1783 R 16 2. Qu. N 9
- 266. BC 1783 R 16 2. Qu. N 13
- 267. BC 1783 R 16 2. Qu. N 12
- 268. BC 1783 R 16 2. Qu. N 30
- 269. BC 1783 R 16 2. Qu. N 31
- 270. BC 1783 R 16 2. Qu. N 49
- 271. BC 1783 R 16 3. Qu. N 1
- 272. BC 1783 R 16 3. Qu. N 3
- 273. BC 1783 R 16 3. Qu. N 2
- 274. BC 1783 R 16 3. Qu. N 16
- 275. BC 1783 R 16 3. Qu. N 11
- 276. BC 1783 R 16 3. Qu. N 12
- 277. BC 1783 R 16 3. Qu. N 29
- 278. BC 1783 R 16 3. Qu. N 20
- 279. BC 1783 R 16 3. Qu. N 22
- 280. BC 1783 R 16 3. Qu. N 39
- 281. BC 1783 R 16 3. Qu. N 37
- 282. BC 1783 R 16 3. Qu. N 38
- 283. BC 1783 R 16 4. Qu. N 7
- 284. BC 1783 R 16 4. Qu. N 9
- 285. BC 1783 R 16 4. Qu. N 10
- 286. BC 1783 R 16 4. Qu. N 22
- 287. BC 1783 R 16 4. Qu. N 18
- 288. BC 1783 R 16 4. Qu. N 19
- 289. BC 1783 N 78 = A. M. 3969
- 290. BC 1783 N 134 = BC 1783 R 16 4. Qu. N 2
- 291. BC 1783 R 16 4. Qu. N 29
- 292. BC 1784 N 14
- 293. BC 1784 N 39
- 294. BC 1784 N 55
- 295. BC 1784 N 85
- 296. BC 1784 N 108
- 297. BC 1784 N 125
- 298. BC 1784 N 141

- 299. BC 1784 N 164
- 300. BC 1784 N 181
- 301. BC 1784 N 189
- 302. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 14
- 303. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 39
- 304. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 55
- 305. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 85
- 306. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 108
- 307. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 125
- 308. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 141
- 309. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 164
- 310. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 181
- 311. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1784 N 189
- 312. BC 1784 R 5 (1. Qu.) N 14
- 313. BC 1784 R 5 (1. Qu.) N 15
- 314. BC 1784 R 5 (1. Qu.) N 16
- 315. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 19
- 316. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 20
- 317. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 21
- 318. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 31
- 319. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 29
- 320. BC 1784 R 5 (1. Qu.) N 30
- 321. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 34
- 322. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 36
- 323. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 35
- 324. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 42
- 325. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 43
- 326. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 44
- 327. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 49
- 328. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 54
- 329. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 52
- 330. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 75
- 331. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 81
- 332. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 80
- 333. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 105
- 334. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 114
- 335. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 106
- 336. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 124
- 337. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 125
- 338. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 126
- 339. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 139
- 340. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 145
- 341. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 144
- 342. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 147
- 343. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 143
- 344. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 149
- 345. BC 1784 R 5 (2. Qu.) N 24
- 346. BC 1784 R 5 (3. Qu.) N 45
- 347. BC 1784 R 5 (4. Qu.) N 120
- 348. BC 1785 N 49 = BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 22

- 349. BC 1785 N 21
- 350. BC 1785 N 50
- 351. BC 1785 N 65
- 352. BC 1785 N 86
- 353. BC 1785 N 97
- 354. BC 1785 N 125
- 355. BC 1785 N 144
- 356. BC 1786 N 12 = A. M. 3968
- 357. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1785 N 50
- 358. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1785 N 65
- 359. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1785 N 86
- 360. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1785 N 97
- 361. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1785 N 125
- 362. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1785 N 144
- 363. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 5
- 364. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 4
- 365. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 6
- 366. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 15
- 367. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 17
- 368. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 16
- 369. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 26
- 370. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 25
- 371. BC 1785 R 5 (2. Qu.) N 27
- 372. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 37
- 373. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 39
- 374. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 38
- 375. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 52
- 376. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 61
- 377. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 62
- 378. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 90
- 379. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 93
- 380. BC 1785 R 5 (3. Qu.) N 91
- 381. BC 1785 R 5 (4. Qu.) N 104
- 382. BC 1785 R 5 (4. Qu.) N 106
- 383. BC 1785 R 5 (4. Qu.) N 105
- 384. BC 1785 R 5 (4. Qu.) N 119
- 385. BC 1785 R 5 (4. Qu.) N 124
- 386. BC 1785 R 5 (4. Qu.) N 123
- 387. BC 1785 N 67
- 388. BC 1785 N 89
- 389. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1785 N 6
- 390. BC 1786 N 22 = A. M. 4049
- 391. BC 1786 N 42 = A. M. 4050
- 392. BC 1786 N 49 = A. M. 4051
- 393. BC 1786 N 69 = A. M. 4052
- 394. BC 1786 N 73 = A. M. 4053
- 395. BC 1786 N 94 = A. M. 4054
- 396. BC 1786 N 106 = A. M. 4055
- 397. BC 1786 N 117 = A. M. 4056
- 398. BC 1786 N 127 = A. M. 4057

- 399. BC 1786 N 142 = A. M. 4058
- 400. BC 1786 N 157 = A. M. 4059
- 401. BC 1786 R 5 N 15
- 402. BC 1786 R 5 N 18
- 403. BC 1786 R 5 N 16
- 404. BC 1786 R 5 N 48
- 405. BC 1786 R 5 N 50
- 406. BC 1786 R 5 N 49
- 407. BC 1786 R 6 N 31
- 408. BC 1786 R 6 N 33
- 409. BC 1786 R 6 N 32
- 410. BC 1786 R 6 N 41
- 411. BC 1786 R 6 N 43
- 412. BC 1786 R 6 N 47
- 413. BC 1786 R 6 N 51
- 414. BC 1786 R 6 N 50
- 415. BC 1786 R 6 N 52
- 416. BC 1786 R 6 N 64
- 417. BC 1786 R 6 N 65
- 418. BC 1786 R 6 N 66
- 419. BC 1786 R 6 N 76
- 420. BC 1786 R 6 N 71
- 421. BC 1786 R 6 N 75
- 422. BC 1786 R 6 N 88
- 423. BC 1786 R 6 N 87
- 424. BC 1786 R 6 N 90
- 425. BC 1786 R 6 N 98
- 426. BC 1786 R 6 N 100
- 427. BC 1786 R 6 N 99
- 428. BC 1786 R 6 N 107
- 429. BC 1786 R 6 N 109
- 430. BC 1786 R 6 N 106
- 431. BC 1786 N 95
- 432. BC 1787 N 174
- 433. BC 1787 N 189
- 434. BC 1787 N 202
- 435. BC 1787 N 210
- 436. BC 1787 N 221
- 437. BC 1787 N 233
- 438. BC 1787 N 244
- 439. BC 1787 N 262
- 440. BC 1787 N 273
- 441. BC 1787 N 289
- 442. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1787 N 210
- 443. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1787 N 222
- 444. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1787 N 233
- 445. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1787 N 262
- 446. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1787 N 273
- 447. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1787 N 289
- 448. BC 1787 R 4 N 7

- 449. BC 1787 R 4 N 8
- 450. BC 1787 R 4 N 5
- 451. BC 1787 R 4 N 21
- 452. BC 1787 R 4 N 17
- 453. BC 1787 R 4 N 22
- 454. BC 1787 R 4 N 37
- 455. BC 1787 R 4 N 40
- 456. BC 1787 R 4 N 36
- 457. BC 1787 R 4 N 66
- 458. BC 1787 R 4 N 69
- 459. BC 1787 R 4 N 67
- 460. BC 1787 R 4 N 91
- 461. BC 1787 R 4 N 95
- 462. BC 1787 R 4 N 93
- 463. BC 1787 R 4 N 107
- 464. BC 1787 R 4 N 108
- 465. BC 1787 R 4 N 110
- 466. BC 1787 R 4 N 134
- 467. BC 1787 R 4 N 131
- 468. BC 1787 R 5 N 60
- 469. BC 1787 R 4 N 152
- 470. BC 1787 R 4 N 153
- 471. BC 1787 R 4 N 151
- 472. BC 1787 R 4 N 162
- 473. BC 1787 R 4 N 166
- 474. BC 1787 R 4 N 163
- 475. BC 1787 R 4 N 170
- 476. BC 1787 R 4 N 173
- 477. BC 1787 R 4 N 172
- 478. BC 1787 R 5 N 38
- 479. BC 1787 N 214
- 480. BC 1787 N 230
- 481. BC 1787 N 250
- 482. BC 1787 N 261
- 483. BC 1787 R 4 N 120
- 484. BC 1787 R 4 N 97
- 485. BC 1787 R 4 N 94
- 486. BC 1787 R 4 N 124
- 487. BC 1787 R 4 N 116
- 488. BC 1787 R 5 N 69
- 489. BC 1787 R 5 N 67
- 490. BC 1787 R 5 N 87
- 491. BC 1787 R 22 N 76
- 492. BC 1788 N 310
- 493. BC 1788 N 318
- 494. BC 1788 N 328
- 495. BC 1788 N 336
- 496. BC 1788 N 358
- 497. BC 1788 N 371
- 498. BC 1788 N 386

- 499. BC 1788 N 397
- 500. BC 1788 N 405
- 501. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1788 N 310
- 502. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1788 N 318
- 503. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1788 N 328
- 504. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1788 N 336
- 505. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1788 N 358
- 506. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1788 N 371
- 507. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1788 N 397
- 508. BC 1788 BJ 45
- 509. BC 1788 BJ 57
- 510. BC 1788 BJ 41
- 511. BC 1788 BJ 120
- 512. BC 1788 BJ 115
- 513. BC 1788 BJ 110
- 514. BC 1788 BJ 759
- 515. BC 1788 BJ 164
- 516. BC 1788 BJ 204
- 517. BC 1788 BJ 230
- 518. BC 1788 BJ 238
- 519. BC 1788 BJ 233
- 520. BC 1788 BJ 283
- 521. BC 1788 BJ 288
- 522. BC 1788 BJ 290
- 523. BC 1788 BJ 364
- 524. BC 1788 BJ 345
- 525. BC 1788 BJ 343
- 526. BC 1788 BJ 454
- 527. BC 1788 BJ 455
- 528. BC 1788 BJ 675
- 529. BC 1788 BJ 531
- 530. BC 1788 BJ 535
- 531. BC 1788 BJ 728
- 532. BC 1788 BJ 586
- 533. BC 1788 BJ 593
- 534. BC 1788 BJ 671
- 535. BC 1788 BJ 681
- 536. BC 1788 BJ 686
- 537. BC 1788 BJ 705
- 538. BC 1788 BJ 713
- 539. BC 1788 BJ 730
- 540. BC 1788 BJ 717
- 541. BC 1788 BJ 83
- 542. BC 1789 N 417
- 543. BC 1789 N 435
- 544. BC 1789 N 444
- 545. BC 1789 N 453
- 546. BC 1789 N 459
- 547. BC 1789 N 475
- 548. BC 1789 N 481

- 549. BC 1789 N 488
- 550. BC 1789 N 505
- 551. BC 1789 N 521
- 552. BC 1789 N 526
- 553. BC 1789 BJ 78
- 554. BC 1789 BJ 72
- 555. BC 1789 BJ 73
- 556. BC 1789 BJ 127
- 557. BC 1789 BJ 126
- 558. BC 1789 BJ 128
- 559. BC 1789 BJ 187
- 560. BC 1789 BJ 182
- 561. BC 1789 BJ 189
- 562. BC 1789 BJ 252
- 563. BC 1789 BJ 239
- 564. BC 1789 BJ 245
- 565. BC 1789 BJ 317
- 566. BC 1789 BJ 307
- 567. BC 1789 BJ 309
- 568. BC 1789 BJ 455
- 569. BC 1789 BJ 466
- 570. BC 1789 BJ 458
- 571. BC 1789 BJ 524
- 572. BC 1789 BJ 529
- 573. BC 1789 BJ 522
- 574. BC 1789 BJ 599
- 575. BC 1789 BJ 612
- 576. BC 1789 BJ 611
- 577. BC 1789 BJ 685
- 578. BC 1789 BJ 697
- 579. BC 1789 BJ 684
- 580. BC 1789 BJ 720
- 581. BC 1789 BJ 710
- 582. BC 1789 BJ 716
- 583. BC 1790 N 535
- 584. BC 1790 N 543
- 585. BC 1790 N 555
- 586. BC 1790 N 570
- 587. BC 1790 N 577
- 588. BC 1790 N 597
- 589. *MOL*, Esterházy hercegi levéltár, P 115 4. cs. SP 1789/1790 N 597
- 590. BC 1790 R 19 N 3
- 591. BC 1790 R 19 N 2
- 592. BC 1790 R 19 N 4
- 593. BC 1790 R 19 N 13
- 594. BC 1790 R 19 N 12
- 595. BC 1790 R 19 N 16
- 596. BC 1790 R 19 N 19
- 597. BC 1790 R 19 N 18
- 598. BC 1790 R 19 N 21

- 599. BC 1790 R 19 N 26
- 600. BC 1790 R 19 N 25
- 601. BC 1790 R 19 N 27
- 602. BC 1790 R 19 N 36
- 603. BC 1790 R 19 N 34
- 604. BC 1790 R 19 N 35
- 605. BC 1790 R 19 N 40
- 606. BC 1790 R 19 N 41
- 607. BC 1790 R 19 N 42
- 608. SM F 7 N 1
- 609. BC 1790 R 19 N 46
- 610. BC 1790 R 19 N 47
- 611. BC 1790 R 19 N 48
- 612. BC 1790 R 19 N 50
- 613. SM F 7 N 33
- 614. BC 1790 R 19 N 52
- 615. BC 1790 R 19 N 44

(C) függelék: a Hárich János hagyatékában található opera-dokumentumok borítékjain található kronológiai adatok

Az adatokat kommentár nélkül, az eredeti elrendezést megtartva, betűhíven közlöm. A könyvebb kereshetőség érdekében azonban a Hárich által hátrasorolt 1780 előtti operákat kronológikus helyükre raktam, beleértve Sarti (helyesen) 1779-re datált, ám valamilyen okból az 1780-as operák közé sorolt *Le gelosie villanéját*. Az adatokat nem korrigáltam; azonban néhány esetben az olvasatot érintő megjegyzést tettem szögletes zárójelben, „MJ” megjelöléssel. A többi szögletes zárójel Hárichtól származik. A címek előtt álló arab számok az operák betűrend szerinti elrendezésének felelnek meg, szempontunkból nincs jelentőségük.

Piccinni *Il finto cavaliere parigino*, illetve Michl *Il rè alla caccia* című operája bemutatójának sem 1779-ben, sem máskor nincs nyoma, jöllehet Hárich felvette őket a listájára. Mint dolgozatomban kimutatom, Naumann *La villanella incostante*ja is csak a színpadi próbákig jutott el. Egyébként a Hárich által 1779-re vizionált 11 premier önmagában is teljesen irreális.

19. La canterina. (Haydn)

1767. (Pozsony)

83. Lo speciale (Haydn)

1768 ősz

75. Le pescatrici. (Haydn)

1770 ősz (szept. 16.)

58. L'infedeltà delusa. (Haydn)

1773. júl. 26. szept.

1777 (Pozsonyban)

56. L'incontro improvviso. (Haydn)

1775 aug.

1776 jan.

1776/I.

72. Orfeo. (Gluck)

(Raniero de Calzabigi)

1776 márc.

1776/II.42. Il finto pazzo. (Dittersdorf)

1776 ápr. 5.

1778 febr. 1.5 – ápr. 5.

62. L'isola d'amore. (Sacchini)

1776 nyár (júl.)

1777

18. La buona figliuola. (Piccini)

1776 nyarán (júl.²)

1778 márc. 29. – máj. 7.10.14. – okt. 1.22.

85. Lo sposo burlato. (Dittersdorf)

1776 ősz.

1777 okt. 5.16.

7. L'amore artigiano. (Gassmann)

1777 ápr. eleje.

1780. reprise.

70. Il mondo della luna. (Haydn)

1777 aug. 3.

17. Il barone di rocca antica. (Ditters)

1776 szept. 25.28. – okt.2.9. 23. – nov. 10.

1778 márc. 12.22.

46. La Frascatana. (Paisiello.)

1777 máj. jún. 20.

1778. máj. 31. – jún 11.25. – szept. 24.27. – okt. 8.11. – nov. 5.8.

1779. okt.

1777/

23. La contadina di spirito (Paisiello)
(Il matrimonio inaspettato.)
(Il marchese villano.)

1777

1778

1788 ápr. 27. – máj. 6. – jún. 12. – dec. 18.

1789 máj. 24.

10. Arcifanfano (Dittersdorf)

1777 okt. 19.27.30 – nov. 6.13.17.19.20.26.

1778 ápr. 9.23.30. – máj. 24. – jún. 4.14. – júl. 2.

84. La sposa fedele. (Guglielmi)

1778 máj. 3.18.21.28. – jún. 7.18.21. – júl. 5.9. – aug. 27. – szept. 20. – okt. 25.

12. L'astratto. (Piccini)

1778 júl. 12. – aug. 30. – szept. 17. – okt. 29. – nov. 12.15.

66. La locanda. (Gazzaniga)

1778 nov. 22.26. [utóbbi 24-ről javítva – *MJ*] – dec. 1.

33. Le due contesse. (Paisiello)

1779 márc.

96. I visionarii. (Guglielmi)

1779 márc.

91. La vera costanza. (Haydn)

1779 ápr.

1785 ápr. 10.14.24.28. – máj.12.15.22.31. – jún. 9.16.23.30. – júl.14. – aug. 4.14.18. – okt. 27.

1786 márc. 12.28. – máj. 7. – jún. 29.

61. L'isola d'Alcina. (Gazzaniga)

1779 nyár
1786 jún. 18.25.

69. [ceruzával fölötte: 68. – *MJ*] La Matilde ritrovata. (Anfossi.)

1779. nyár.

1780/4. [sic! – *MJ*]

44. Le gelosie villane (Sarti)
(Tommaso Grandi)

1779 aug.
1780 jún. 11.15.18.25. – júl. 16.30. – aug. 3.29. – szept. 12.28. – okt. 10.17.24. –
nov. 5.14.23
1781 márc. 18.22.
1784 júl. 6.8.18. – aug. 1.12.

94. La villanella incostante. (Naumann)
(Le nozze disturbate.)

1779 szept. 23.

8. L'amore soldato. (Felici)

1779 okt.
1780. márc. 9.19. – júl. 2.

64. L'isola disabitata. (Haydn)

1779 dec.
1780 márc. 12.

41. Il finto cavaliere Parigino. (Piccini)

1779.

79. Il rè alla caccia. (Michel)

1779

1780/I.

43. La forza delle donne. (Anfossi)

(Giov. Bertati)

1780. febr. 17.20. 27. – márc. 3. 5. 16. 28. 30. – ápr. 2. 6. 13. 16. 20. 23
máj. 4. 7. 11. 22. 25. 28. – júl. 6. 13. 29. – aug. 6. 10. – szept. 7. 14. 26.
okt. 5. 12. 19.

1780/II.

89. La vendemmia. (Gazzaniga)

(Giov. Bertati)

1780 ápr. 27. 30. júl. 20. – aug. 13. 15. – szept. 17. – okt. 3. – nov. 16. 26.
1781 márc. 11.

1780/III.

81. La scuola de' gelosi (Salieri)

Caterino Mazzola)

1780 júl. 27. – aug. 24.27.30 – szept. 1.10.24. – okt. 8.14.22 – nov. 2.7.19.
1781 ápr. 19. – máj. 1.3.6.8.10.13.22.30. – jún. 7

1780/IV.

39. La finta giardiniera (Anfossi.)

(Raniero de' Calzabigi)

1780 okt. 29.31. – nov. 9.12.21.

1781/I.

36. La fedeltà premiata (Haydn)

1781 febr. 25. – márc. 1.4.6.15.– ápr. 1. – 1782 szept. 29 – okt. 1.3.15.22. – nov.
3.7.24. – dec. 15.
1783 ápr. 6. 29. – máj. 6. – jún. 19. – júl. 3.31. – aug. 21. – szept. 23. – nov. 11.
1784 jún. 29.

1781/II.

60. Isabella e Rodrigo. (Anfossi)
(Giov. Bertati.)

1781 ápr. 8.22.24.26.29.

1781/III.

14. L'avarò deluso. (Paisiello) [Climent [? – *MJ*]: Haydn.] [←Hárich szögl. zárójele – *MJ*]
La discordia fortunata. (Ab. F. B. A. F.)
(G. Bertati.)

1781 máj. 15.17.20.24.27.29. – jún. 1.10.12.14.26.28. – júl. 17.19.22 – aug. 30.

1782 márc. 21. – ápr. 16.25

1781/4.

24. La contadina in corte. (Anfossi) Sacchini

La contadina ingentilita

1769

1781 jún. 19.21.24 – júl. 3.24 – aug. 19.26

1782 máj. 3. – jún. 30. – júl. 7.9.11.26. – aug. 1.8.15.20.27 – szept. 5. 12.

1781/IV.

45. Il Francese bizzarro. (Astaritta)
(Ism.)

1781 júl. 1.8.10.12. – aug. 12.

1781/V.

26. Il convitato di pietra. (Righini)
(Porta N.)

1781 júl. 24.31 – aug. 14. – szept. 2.24

1781/VI.

80. La schiava riconosciuta. (Piccini)
Gli stravaganti (?)

1781 aug. 28.
1782 júl. 23.28.

1782/I.

97. Zemira ed Azor. (Grétry)
(G. M. Marmontel.)

1782 febr. 21.24. – márc. 5.19.24. – ápr. 9.

1782/II.

37. La fiera di Venezia. (Salieri)
(Giov. Gastone Bocherini Lucchese)

1782 febr. 26.28. – márc. 3.14.17. – ápr. 11.21.22.28. – júl. 2.

1782. III.

20. Il cavaliere errante. (Traetta)
(G. Bertati)

1782 márc 7.10.12. – ápr. 2.3.7.18. – júl. 25.

1782. IV.

59. L'innocente fortunata. (Paisiello.)
(Filippo Livigni)

1782 ápr. 14.

1782. V.

60. Lo sposo disperato (Anfossi)
(Giov. Bertati.)

1782 aug. 4.6.11.13.18.25.29. – szept. 1.3.13.19.24. – okt. 20. – nov.10.

1782. VI.

28. Il curioso indiscreto. (Anfossi)
(Giov. Bertati)

1782 szept. 9.11.15.17.22.26. – okt. 17.24. – nov. 5.14.21.

1783 máj. 29. – júl. 10.29. – aug. 26. – okt. 2.

1782. VII.

38. I filosofi immaginari. (Paisiello)
[G. Bertati]

1782 okt. 26.29.31. – nov. 17.19.26. – dec. 3.12.20.

1783 márc. 16.20. – ápr. 3.6.24. – máj. 8.13. – jún. 3.15.26. – júl. 8.24. – aug. 5.14. – szept. 11.25. – okt. 9.26. – nov. 4.

1784. márc. 11. – ápr. 15. – máj. 18.25. – jún. 4.

1782. VIII.

74. Orlando paladino. (Haydn)
(Nunziato Porta)

1782 dec. 6.8.10.17.

1783 márc. 18.20.25.27. – ápr. 22. – máj. 1.5.18. – jún. 10.29. – júl. 17.27. – aug. 17.24. – szept. 4. – okt. 5.16.30. – nov. 18.

1784 márc. 14. – máj. 9. – jún. 3. 20. – szept. 30. – okt. 14. 26.

1783/I

78. Il ratto della sposa. (Guglielmi)
(Gaetano Martinelli)

1783 márc. 10.13.

1783/II

86. La vedova scaltra. (Righini)
(Carlo Goldoni)

1783 márc. 30 – ápr. 1.8.27. – jún. 1.17.24. – júl. 1.15. – aug. 7.28.31. – szept. 16. – okt. 7.28.

1783/III.

65. L'italiana in Londra. (Cimarosa)
(Nunziato Porta?)

1783 máj. 4.11.15.27 – jún. 12.

1787 aug. 5.30. – nov. 18.

1788 febr. 19.26.28. – márc. 6. – ápr. 8.29. – júl. 1.

1783/IV.

51. Giulio Sabino. (Sarti)

(Pietro Giovannini) [kékkel a ceruzás hozzátoldást jelöltem – MJ]

1783 máj. 21.25. – jún. 8.22. – júl. 6.20.26. – aug. 3.12.19. – szept. 7.21.28. – okt. 12.19.23. – nov. 9.16.

1784 márc. 18. – ápr. 4.25. – jún. 1.17. – júl. 4. – aug. 8.

1786. ápr. 27.30. – máj. 25. – jún. 4. – aug. 15. – szept. 10.17. – okt. 12. – dec. 17.

1787 ápr. 8. – jún. 10.

1783/V.44. Fra i due litiganti. (Sarti)

(Goldoni: Le nozze.)

1783 aug. 10. – szept. 2.9.18.30. – okt. 14.21. – nov. 2.6.13.

1784 márc. 4. – ápr. 6.20. – máj. 13. – jún. 8. – aug. 3.23.

1783/VI.35. Il falegname. (Cimarosa)

(Gius. Palomba)

1783 nov. 23.25.27.

1784 márc. 9.

1784/I.11. Armida. (Haydn)

(F. Durandi)

2	3	2				
1784 febr. 26.28. – márc. 2.7.16. – ápr. 11.18. – máj. 2.11.27. – jún. 6. – júl. 11. – aug. 17.26.						
2	3	2	?	1	1	2
szept. 12.14.21.26. – okt. 12.19.31.						
3	3					

1785. máj. 1.3.5.13.26. – jún. 6.21. – júl. 10.19. – szept. 18.25. – okt. 6.9.11.13.16.18.

1786 márc. 30. – máj. 14. – jún. 11.20. – júl. 16. – okt. 8. – nov. 30.

1787 márc. 11. – máj. 22. – jún.19. – júl. 8.15.

1788. márc. 30. – ápr. 24. – jún. 8. – nov. 16.

1784/II.

92. I viaggiatori felici. (Anfossi)

1784 márc. 21.30. – ápr. 1.13.22.29. – máj. 6.30. – jún. 10.15.27. – júl. 13.22. – aug. 5. – szept. 5. – okt. 7.21.24.

1787 márc. 13.15. – ápr. 1.12.22. – máj. 10.17. – jún. 12.26. – aug. 9.16.28. – szept. 6.11.

1788 febr. 21. – ápr. 17. – jún. 5.

1784/III.

6. L'amor costante. (Cimarosa)

1784 ápr. 27. – máj. 4.16.20.23. – jún. 13.22. – júl. 1.20. – aug. 10.

1784/IV.

29. Didone abbandonata. (Sarti)

1784 júl. 26.29. – aug. 15.22 – szept. 7.19.23. – okt. 17.28.

1785 máj. 8.19.24. – jún. 2.19. júl. 12.

1784/V.

95. La villanella rapita. (Bianchi)

1784 aug. 29. – szept. 1.9. – okt. 10. – nov. 21.23.25.28.30. – dec. 2.

1785 aug. 28. – szept. 6.11.13.20.22. – okt. 30.

1786 márc. 7. – ápr. 9. – máj. 9. – jún. 15. – júl. 11.23. – aug. 10.24. – okt. 10. – nov. 14. – dec. 3.

1787 márc. 18. – ápr. 10.17. – máj. 8.24. – jún. 28. – júl. 3.12.17. – aug. 14. – szept. 9.

1784/VI.

63. L'isola di Calipso (Bologna)

1784 nov. 11. – dec. 5.

1785. ápr. 17.19.26. – máj. 10.17.29. – jún. 14.28. – júl. 24. – aug. 9. – szept. 11.

1786. márc. 26. – máj. 18. [? – *MJ*] – aug. 22.27. – szept. 3.19.21.28. – okt. 31.

1787 febr. 23. – ápr. 15. 24. – okt. 9.14.16.21.25. 30 – nov. 15.

1788 máj. 13. – jún. 26. – júl. 3. – nov. 13.

1789. márc. 17. – ápr. 5.16. – szept. 29.

1790 ápr. 4.

1785/II.

71. Montezuma. (Zingarelli)

1785 jún. 5.12.26. – júl. 17. – aug. 2.16

1785/III.

68. [a 8-as szám ceruzával áthúzva és 9-esre jav. – *MJ*] Il matrimonio per inganno.
(Anfossi)

(Giov. Bertati)

1785 júl. 3.5.7.21.31. – aug. 11.30.

1786 máj. 23.28. – jún. 1.8.13.22. – júl. 2.9.20.30. – szept. 7.14.24. – okt. 5.17. – nov. 21. –
dec. 12.

1788 szept. 28. – okt. 2.7. – nov. 25.

1785/IV.

13. Le astuzie di Bettina. (Stabinger)

1785 okt. 2.4.23.25.

1786 márc. 3.21. – ápr. 6. – máj. 30. – jún. 27. – júl. 6. – aug. 3. – nov. 28. – dec. 14.

1785/5.

50. Il geloso in cemento. (Anfossi.)

1778. júl. 26.

1779 aug.

1785. júl. 26. – aug. 7. – szept. 4.8.29. – nov. 1.13.20.22.24.27.

1786 márc. 16. – ápr. 23. – máj. 11. – júl. 18. – aug. 1.17. – okt. 29. – nov. 9.16.23.

1787. márc. 6. – ápr. 19.26. – máj. 6.15.29. – jún. 14. – júl. 19. – aug. 2. – szept. 7.13.27. –
okt. 11.19.24.29. – nov. 1.

1786/I.

4. Alsinda. (Zingarelli)

1786 márc. 1.5.9.14.19.23 – ápr. 11.20. – jún. 6. – júl. 13. – aug. 20. – okt. 22. – nov. 26.

1786/II.

15. La ballerina amante. (Cimarosa)

1786 ápr. 2.4.16.18.25. – máj. 21.

1786/III.

21. Chi dell'altrui si veste presto si spoglia. (Cimarosa)

1786 máj. 2.4.16.

1786/IV.

54. Ifigenia in Tauride. (Traetta)

1786 júl. 4.26.27. – nov. 5. – dec. 7.

1786/V.

1. L'albergatrice vivace. (Caruso)

1786 aug. 6.8.13. – szept. 5.12.26. – okt. 15. – nov. 7.

1786/VI.

57. L'incontro inaspettato. (Righini)

1786 okt. 1.3.19.

1786/VII.

53. Idalide. (Sarti)

1786 okt. 24.26. – nov. 2.12.19. – dec. 21.

1787 márc. 4. – júl. 1.10. – szept. 2.

1786/VIII.

31. I due baroni. (Cimarosa)

1786 dec. 6.10.19.

1787 febr. 22. – márc. 8.

1787/I.

82. Il sordo e l'avaro (Anfossi)

1787 febr. 25.27. – márc. 1. – máj. 13.31.

1787/II.

30. Il disertore. (Bianchi)

1787 ápr. 29. – máj. 1.20.27. – jún. 7.21.

1788 febr. 10.12.14. – márc. 2.13 – ápr. 6.20. – máj. 27. – jún. 15.

1789 márc. 8. – ápr. 12. – máj. 17. – aug. 23.30. – okt. 20.27

1787/III.

77. La Quaquera spiritosa. (Guglielme)

1787 jún. 3.5.17.24. – júl. 5.22.31. – aug. 12.19. – szept. 4.23.

1788 márc. 27. – máj. 11.15. – jún. 17.

1787/IV.

3. Alessandro nell'Indie. (Bianchi)

1787 júl. 25.29. – aug. 7.

1788 febr. 24. – márc. 23. – ápr. 13.22. – máj. 1.8. – jún. 3.29.

1787/V.

47. Le gare generose. (Paisiello.)

1787 szept. 18.20.25. – nov. 4.6.

1788 febr. 17. – márc. 4. – ápr. 1. – máj. 20.29. – jún. 22.24. – szept. 18.23.30. – okt. 5. – nov. 11.20. – dec.2.

1789 márc. 12. – máj. 19. – jún. 2. – szept. 8. – okt. 22. – nov. 12.

1790 márc. 4.

1788/I.

52. Giunio Bruto. (Cimarosa)

1788. febr. 2.6.7.

1788/II.

40. I finti eredi (Sarti)

1788 márc. 9.11.16.18.25. – ápr. 3.15. – máj. 22.25. – jún. 1.10.19. – aug. 26. – okt. 9.12. – nov. 4.

1789 jún. 21. – okt. 15. – nov. 8.

1790 febr. 21.

1788/III.

32. I due castellani burlati. (Fabrizi)

1788 júl. 6.8.10. – szept. 11. – okt. 14. – nov. 18.30. – dec. 16.

1789 ápr. 7.14 – okt. 25. – nov. 1. – dec. 1.

1788/IV.

90. La vendetta di Nino (Prati)

1788 aug. 1.3.17.19.21.24. – szept. 7.21.25. – nov. 9.23. – dec. 14.

1789 márc. 3.15.19.26. – ápr. 2.23. – máj. 26.31. – aug. 18. – szept. 1.6.27. – okt. 6.

1788/V.

73. Orfeo ed Euridice. (Bertoni)

1788 szept. 9.16.

1789 márc. 29.31.

1788/VI.

67. Il marito disperato. (Cimarosa)

1788 okt. 30. – nov. 2.6.27.

1788/VII.

87. Il tamburo notturno. (Paisiello)

1788 dec. 7.11.

1789 márc. 5. – ápr. 19.21. – okt. 18. – nov. 5.

1790 márc. 7.

1789/I.

34. I due supposti conti. (Cimarosa)

1789 febr. 26. – márc. 1.10. – ápr. 28. – máj. 21.28. – okt. 4.

1789/II.

48. Le gelosie fortunate. (Anfossi)

1789 máj. 12.24. – jún. 11.18. – aug. 9.25.27.

1789/III.

76. Il pittore Parigino. (Cimarosa)

1789 jún. 7.9.16.23. – aug. 6. – szept. 3.10.24. – nov. 10.24.

1790 febr. 23. – ápr. 20.27. – máj. 4. – jún. 10.24. – júl. 20.

1789/IV.

22. La circe abbandonata. (

1789 júl. 7. – aug. 2.4.11.13.16.20 – szept. 22. – okt. 1.8. – nov. 26. – dec. 3.

1789/V.

93. Le vicende d'amore. (Guglielmi)

1789 okt. 11.13.29. – nov. 3.15.

1790 márc. 9.18. – ápr. 8.15.18.25.29. – jún. 20.27.

1789/VI.

9. L'arbore di Diana. (Martini)

1789 nov. 17.19.22.29. – dec. 6.

1790 febr. 17.18. – márc. 2.28.30. – ápr. 11.

1790/I.

16. Il barbiere di Seviglia. (Paisiello)
(Gius. Petrosellini)

1790. máj. 9.11.13. – jún. 1.8.17.22. – júl. 18.27.

1790/II.

55. L'impresario in angustie. (Cimarosa)

1790. jún. 6.

1790/III.

27. Il credulo. (Cimarosa)

1790 jún. 6.

1790/IV.

5. L'amor contrastato. (Paisiello)

1790. júl. 13.15.22.29.

(D) függelék: a kávéházi számlákban rejlő információk

A sor jobb szélén a ¶ szimbólum azt jelzi, hogy az adott napon vagy időszakban történt olyan fogyasztás a kávéházban, amelyről az üzemeltető számlát nyújtott be. Szögletes zárójelben az üzemeltető neve.

1779

H	február 1. ??	[L'astratto, esetleg La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	február 25.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
V	február 28.	[La frascatana, esetleg La buona figliuola?]
[Johannes Resch]		
MÁRCIUS		
¶		
K	március 2.	[La sposa fedele vagy Il geloso in cemento, esetleg L'astratto]
SZE	március 3. ?	<i>La locanda – próba</i>
CS	március 4. ?	La locanda (a dátum nem teljesen biztos)
SZO	március 6.	<i>Le due contesse – főpróba</i> (esetleg előadás, más operáé?)
V	március 7.	Paisiello: Le due contesse (vagy bemutató más március eleji időpontban?)
K	március 9.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa Fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	március 11.	[Le due contesse, La locanda, esetleg L'astratto, La sposa Fedele vagy Il geloso in cemento]
V	március 14.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
CS	március 18.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
V	március 21.	[L'astratto, esetleg Le due contesse, La Locanda, La sposa fedele vagy Il geloso in cemento]
ÁPRILIS		
¶		
SZO	április 3.	<i>I visionari – próba</i>
V	április 4.	<i>I visionari – próba</i>
H	április 5.	<i>I visionari – [fő]próba („mittag”)</i>
H	április 5.	Astarita: I visionari
CS	április 8.	[I visionari (valószínűleg)]
V	április 11.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
CS	április 15.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
V	április 18.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
H	április 19.	<i>La vera costanza – próba</i>
CS	április 22.	[I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]
P	április 23.	<i>La vera costanza – próba</i>
SZO	április 24.	<i>La vera costanza – 1. próba</i>
SZO	április 24.	<i>La vera costanza – 2. próba [főpróba]</i>
V	április 25.	Haydn: La vera costanza
CS	április 29.	La vera costanza
MÁJUS		
¶		
SZO	május 1.	<i>La sposa fedele? – próba</i>
V	május 2.	La sposa fedele?
CS	május 6.	La vera costanza

V	május 9.	[La sposa fedele, esetleg I visionari, Le due contesse, La locanda, L'astratto]		
CS	május 13.	La sposa fedele		
V	május 16.	La vera costanza		
SZE	május 19.	<i>Il geloso in cimento – próba</i>		
CS	május 20.	Il geloso in cimento		
V	május 23.	La vera costanza		
CS	május 27.	Il geloso in cimento		
V	május 30.	La vera costanza		
			JÚNIUS	Y
CS	június 3.	La sposa fedele		
V	június 6.	La vera costanza		
CS	június 10.	La vera costanza		
V	június 13.	Il geloso in cimento		
V	június 20.	La sposa fedele		
CS	június 24.	La vera costanza		
P	június 25.	<i>L'isola d'Alcina – próba</i>		
V	június 27.	Il geloso in cimento		
			JÚLIUS	Y
CS	július 1.	<i>L'isola d'Alcina – [fő]próba</i>		
CS	július 1.	Gazzaniga: L'isola d'Alcina		
V	július 4.	L'isola d'Alcina		
CS	július 8.	Le gelosie villane		
V	július 11.	L'isola d'Alcina		
CS	július 15.	Il geloso in cimento		
V	július 18.	L'isola d'Alcina		
CS	július 22.	La vera costanza		
H	július 26.	La sposa fedele		
CS	július 29.	L'isola d'Alcina		
			AUGUSZTUS	Y
V	augusztus 1.	La vera costanza		
CS	augusztus 5.	L'isola d'Alcina		
V	augusztus 8.	La vera costanza		
SZE	augusztus 11.	<i>Metilde ritrovata – [fő]próba</i>		
CS	augusztus 12.	Anfossi: Metilde ritrovata		
V	augusztus 15.	Metilde ritrovata		
CS	augusztus 19.	L'isola d'Alcina		
V	augusztus 22.	La vera costanza		
CS	augusztus 26.	Il geloso in cimento		
V	augusztus 29.	La vera costanza		
			SZEPTEMBER	Y
CS	szeptember 2.	Il geloso in cimento		
V	szeptember 5.	La vera costanza		
K	szeptember 7.	<i>Le gelosie villane – próba</i>		
SZE	szeptember 8.	<i>Le gelosie villane – [fő]próba</i>		
CS	szeptember 9.	Sarti: Le gelosie villane		
V	szeptember 12.	Le gelosie villane		
CS	szeptember 16.	Il geloso in cimento		
V	szeptember 19.	La vera costanza		

{	H	szeptember 20. ?	] Le gelosie villane		
	K	szeptember 21. ???			
CS		szeptember 23.	L'isola d'Alcina		
V		október 3.	La vera costanza		
CS		október 7.	Le gelosie villane		
V		október 10.	Il geloso in cemento		
CS		október 14.	La vera costanza		
V		október 17.	Le gelosie villane		
CS		október 21.	Il geloso in cemento		
SZO		október 23.	[La Frascatana] – próba		
V		október 24.	La Frascatana		
CS		október 28.	La Frascatana		
V		október 31	Le gelosie villane		
SZE		november 3.	Le gelosie villane		
				CS november 4.	Y
V		november 7.	La vera costanza		Y
CS		november 11.	La Frascatana		Y
V		november 14.	La vera costanza		Y
CS		november 18.	[L'amore soldato] – próba		
P		november 19.	[L'amore soldato] – próba		
SZO		november 20.	[L'amore soldato] – [fő]próba		
V		november 21.	Felici: L'amore soldato		<u>Y</u>
CS		november 25.	L'amore soldato		
V		november 28.	L'amore soldato		
CS		december 2.	[L'isola disabitata] – próba		
P		december 3.	[L'isola disabitata] – próba		
SZO		december 4.	[L'isola disabitata] – próba		
V		december 5.	[L'isola disabitata] – [fő]próba		
H		december 6.	Haydn: L'isola disabitata		
CS		december 9.	L'isola disabitata		
V		december 12.	L'amore soldato		
CS		december 16.	L'amore soldato		
V		december 19.	L'amore soldato		
1780					
V		február 13. ???	L'amore soldato		
CS		február 17.	L'amore soldato		Y
V		február 20. ?	[L'amore soldato? Vagy L'isola disabitata?]		Y
P		február 25.	La forza delle donne – próba		
SZO		február 26.	La forza delle donne – [fő]próba		
V		február 27.	Anfossi: La forza delle donne		Y
P		március 3.	La forza delle donne		Y
V		március 5.	La forza delle donne		Y
CS		március 9.	L'amore soldato		Y
V		március 12.	L'isola disabitata		Y
CS		március 16.	La forza delle donne		Y
V		március 19.	L'amore soldato		Y
P		március 24.	Naumann: Le nozze disturbate – próba		

<i>SZO</i>	<i>március 25.</i>	<i>Le nozze disturbate – próba</i>	
<i>K</i>	<i>március 28.</i>	La forza delle donne	Y
<i>CS</i>	<i>március 30.</i>	La forza delle donne	Y
<i>SZO</i>	<i>április 1.</i>	<i>La forza delle donne – próba</i>	Y
<i>V</i>	<i>április 2.</i>	La forza delle donne	
		K április 4.	Y
<i>CS</i>	<i>április 6.</i>	La forza delle donne	Y
		H április 10.	Y
<i>CS</i>	<i>április 13.</i>	La forza delle donne	Y
<i>V</i>	<i>április 16.</i>	La forza delle donne	
		H április 17.	Y
<i>CS</i>	<i>április 20.</i>	La forza delle donne	Y
<i>V</i>	<i>április 23.</i>	La forza delle donne	
		H április 24.	Y
<i>SZE</i>	<i>április 26.</i>	<i>La vendemmia – [fő]próba</i>	
<i>CS</i>	április 27.	Gazzaniga: La vendemmia	Y
<i>V</i>	<i>április 30.</i>	La vendemmia	Y
		[Christoph Jänig]	
		MÁJUS	
		„vor Kinder Opretten”	Y
		SZE május 3.	Y
<i>CS</i>	<i>május 4.</i>	La forza delle donne	Y
<i>V</i>	<i>május 7.</i>	La vendemmia	Y
<i>CS</i>	<i>május 11.</i>	La forza delle donne	Y
<i>SZO</i>	<i>május 13.</i>	<i>L’amore artigiano – próba</i>	
<i>V</i>	<i>május 14.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>CS</i>	<i>május 18.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>SZO</i>	<i>május 20.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>H</i>	<i>május 22.</i>	La forza delle donne	Y
<i>CS</i>	<i>május 25.</i>	La forza delle donne	Y
<i>V</i>	<i>május 28.</i>	La forza delle donne	Y
<i>CS</i>	<i>június 1.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>V</i>	<i>június 4.</i>	L’amore artigiano	Y
		K június 6.	
		„opra von Kindern”	Y
<i>CS</i>	<i>június 8.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>V</i>	<i>június 11.</i>	Le gelosie villane	Y
		K június 13.	
		„opra vor die Kindern”	Y
<i>CS</i>	<i>június 15.</i>	Le gelosie villane	Y
<i>V</i>	<i>június 18.</i>	Le gelosie villane	Y
		K június 20.	Y
<i>CS</i>	<i>június 22.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>V</i>	<i>június 25.</i>	Le gelosie villane	Y
		K június 27.	
		„opra vor die Kindern”	Y
<i>CS</i>	<i>június 29.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>V</i>	<i>július 2.</i>	L’amore soldato	Y
<i>H</i>	<i>július 3.</i>	L’amore artigiano	Y
<i>CS</i>	<i>július 6.</i>	La forza delle donne	Y

V	július 9.	L'amore artigiano	Y
CS	július 13.	La forza delle donne	Y
V	július 16.	Le gelosie villane	Y
CS	július 20.	La vendemmia	Y
V	július 23.	L'amore artigiano	Y
K	július 25.	<i>Le gelosie villane – próba (esetleg előadás???)</i>	Y
CS	július 27.	Salieri: La scola de' gelosi	
SZO	július 29.	La forza delle donne	Y
V	július 30.	Le gelosie villane	Y
K	augusztus 1.	L'amore artigiano	Y
CS	augusztus 3.	Le gelosie villane	Y
V	augusztus 6.	La forza delle donne	Y
CS	augusztus 10.	La forza delle donne	Y
V	augusztus 13.	La vendemmia	Y
K	augusztus 15.	La vendemmia	Y
K	augusztus 22.	L'amore artigiano	Y
CS	augusztus 24.	La scola de' gelosi	Y
V	augusztus 27.	La scola de' gelosi	Y
K	augusztus 29.	Le gelosie villane	Y
SZE	augusztus 30.	La scola de' gelosi	Y
P	szeptember 1.	La scola de' gelosi	Y
		V szeptember 3.	Y
CS	szeptember 7.	La forza delle donne	
V	szeptember 10.	La scola de' gelosi	Y
K	szeptember 12.	Le gelosie villane	Y
CS	szeptember 14.	La forza delle donne	Y
V	szeptember 17.	La vendemmia	Y
K	szeptember 19.	L'amore artigiano	Y
V	szeptember 24.	La scola de' gelosi	Y
K	szeptember 26.	La forza delle donne	Y
CS	szeptember 28.	Le gelosie villane	Y
V	október 1.	L'amore artigiano	Y
		K október 3.	Y
SZE	október 4.	La vendemmia	
CS	október 5.	La forza delle donne	Y
V	október 8.	La scola de' gelosi	Y
K	október 10.	Le gelosie villane	Y
CS	október 12.	La forza delle donne	
SZO	október 14.	La scola de' gelosi	Y
K	október 17.	Le gelosie villane	Y
CS	október 19.	La forza delle donne	Y
V	október 22.	La scola de' gelosi	Y
K	október 24.	Le gelosie villane	Y
SZO	október 28.	<i>[La finta giardiniera] – próba</i>	
V	október 29.	Anfossi: La finta giardiniera	Y
K	október 31.	La finta giardiniera	
CS	november 2.	La scola de' gelosi	Y
V	november 5.	Le gelosie villane	Y
K	november 7.	La scola de' gelosi	Y
CS	november 9.	La finta giardiniera	Y

[P	november 10.]	[La finta giardiniera?] – próba	
[SZO	november 11.]	[La finta giardiniera?] – próba	
V	november 12.	La finta giardiniera	Y
K	november 14.	Le gelosie villane	Y
CS	november 16.	La vendemmia	Y
V	november 19.	La scola de' gelosi	Y
K	november 21.	La finta giardiniera	Y
CS	november 23.	Le gelosie villane	Y
V	november 26.	La vendemmia	Y

1781

			H február 5.	Y
			K február 6.	Y
H	február 19.	[La fedeltà premiata] – próba		
K	február 20.	[La fedeltà premiata] – próba 1		
K	február 20.	[La fedeltà premiata] – próba 2		
SZE	február 21.	[La fedeltà premiata] – próba 1		
SZE	február 21.	[La fedeltà premiata] – próba 2		
CS	február 22.	[La fedeltà premiata] – próba 1		
CS	február 22.	[La fedeltà premiata] – próba 2		
SZO	február 24.	[La fedeltà premiata] – próba 1		
SZO	február 24.	[La fedeltà premiata] – próba 2		
V	február 25.	[La fedeltà premiata] – [fő]próba		
V	február 25.	Haydn: La fedeltà premiata		
H	február 26.	La fedeltà premiata		
K	február 27.	La fedeltà premiata		Y
CS	március 1.	La fedeltà premiata		
V	március 4.	La fedeltà premiata		Y
K	március 6.	La fedeltà premiata		Y
			CS március 8.	Y
V	március 11.	La vendemmia		Y
CS	március 15.	La fedeltà premiata		Y
V	március 18.	Le gelosie villane		Y
K	március 20.	La fedeltà premiata		Y
CS	március 22.	Le gelosie villane		Y
V	március 25.	La fedeltà premiata		Y
K	március 27.	La fedeltà premiata		Y
CS	március 29.	La fedeltà premiata		Y
V	április 1.	La fedeltà premiata		Y
K	április 3.	Isabella, e Rodrigo – próba		
SZE	április 4.	Isabella, e Rodrigo – próba		
CS	április 5.	Isabella, e Rodrigo – próba		
P	április 6.	Isabella, e Rodrigo – [fő]próba		
V	április 8.	Anfossi: Isabella, e Rodrigo		Y
CS	április 19.	La scola de' gelosi		Y
V	április 22.	Isabella, e Rodrigo		Y
K	április 24.	Isabella, e Rodrigo		Y
CS	április 26.	Isabella, e Rodrigo		Y
V	április 29.	Isabella, e Rodrigo		Y

K	május 1.	La scola de' gelosi	
CS	május 3.	La scola de' gelosi	
P	május 4.	<i>L'avaro deluso – próba</i>	
SZO	május 5.	<i>L'avaro deluso – próba</i>	
V	május 6.	La scola de' gelosi	Y
H	május 7.	<i>L'avaro deluso – próba</i>	
K	május 8.	La scola de' gelosi	Y
CS	május 10.	La scola de' gelosi	Y
H	május 14.	La scola de' gelosi	
K	május 15.	Paisiello: L'avaro deluso	Y
CS	május 17.	L'avaro deluso	Y
V	május 20.	L'avaro deluso	Y
K	május 22.	La scola de' gelosi	Y
CS	május 24.	L'avaro deluso	Y
V	május 27.	L'avaro deluso	Y
K	május 29.	L'avaro deluso	Y
SZE	május 30.	La scola de' gelosi	Y
P	júnus 1.	L'avaro deluso	
V	júnus 3.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>	
H	júnus 4.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>	
SZE	júnus 6.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>	
CS	júnus 7.	La scola de' gelosi	
V	júnus 10.	L'avaro deluso	
K	júnus 12.	L'avaro deluso	
CS	júnus 14.	L'avaro deluso	
K	júnus 19.	La contadina in corte <Sacchini>	
CS	júnus 21.	La contadina in corte	
V	júnus 24.	La contadina in corte	
K	júnus 26.	L'avaro deluso	
CS	júnus 28.	L'avaro deluso	
P	júnus 29.	<i>Il francese bizzarro – próba</i>	
SZO	júnus 30.	<i>Il francese bizzarro – [fő]próba</i>	
V	július 1.	Astarita: Il francese bizzarro	Y
K	július 3.	La contadina in corte	Y
V	július 8.	Il francese bizzarro	Y
K	július 10.	Il francese bizzarro	Y
CS	július 12.	Il francese bizzarro	Y
K	július 17.	L'avaro deluso	Y
CS	július 19.	L'avaro deluso	Y
V	július 22.	L'avaro deluso	Y
K	július 24.	La contadina in corte	Y
CS	július 26.	<i>Il convitato di pietra – próba</i>	
P	július 27.	<i>Il convitato di pietra – próba 1</i>	
P	július 27.	<i>Il convitato di pietra – próba 2</i>	
SZO	július 28.	<i>Il convitato di pietra – [fő]próba</i>	
V	július 29.	Righini: Il convitato di pietra	
K	július 31.	Il convitato di pietra	Y
V	augusztus 12.	Il francese bizzarro	Y
K	augusztus 14.	Il convitato di pietra	
V	augusztus 19.	La contadina in corte	Y

K	augusztus 21.	La schiava riconosciuta – próba	Y
SZE	augusztus 22.	La schiava riconosciuta – próba	
CS	augusztus 23.	La schiava riconosciuta – próba	
			P augusztus 24.
V	augusztus 26.	La contadina in corte	Y
K	augusztus 28.	Piccinni: La schiava riconosciuta	Y
CS	augusztus 30.	L'avar deluso	Y
V	szeptember 2.	Il convitato di pietra	Y
H	szeptember 3.	La fedeltà premiata – próba	
K	szeptember 4.	La fedeltà premiata – próba	
K	szeptember 4.	Il convitato di pietra	Y
SZE	szeptember 5.	La fedeltà premiata – próba	
CS	szeptember 6.	La fedeltà premiata – próba	
P	szeptember 7.	La fedeltà premiata – próba	
SZO	szeptember 8.	La fedeltà premiata – próba („Prob ßambt Decorationen”)	
V	szeptember 9.	La fedeltà premiata	Y
K	szeptember 11.	La fedeltà premiata	Y
CS	szeptember 13.	La fedeltà premiata	Y
V	szeptember 16.	La fedeltà premiata	Y
K	szeptember 18.	La fedeltà premiata	Y

1782

SZE	január 30.	Zemira ed Azor – próba	
P	február 1.	Zemira ed Azor – próba	
K	február 5.	Zemira ed Azor – próba	
SZE	február 6.	Zemira ed Azor – próba	
H	február 11.	Zemira ed Azor – próba	
CS	február 14.	La fiera di Venezia – próba	
P	február 15.	La fiera di Venezia – próba	
V	február 17.	Zemira ed Azor – próba	
			SZE február 20.
CS	február 21.	Il cavaliere errante? (esetleg Zemira ed Azor???) – próba	
V	február 24.	Il cavaliere errante? (esetleg Zemira ed Azor???) – próba	Y
H	február 25.	La fiera di Venezia – próba	
K	február 26.	La fiera di Venezia – próba	Y
CS	február 28.	La fiera di Venezia – [fő]próba	Y
V	március 3.	Salieri: La fiera di Venezia	Y
H	március 4.	Il cavaliere errante – próba	
K	március 5.	Grétry: Zemira ed Azor	Y
SZE	március 6.	[Il cavaliere errante] – próba	
CS	március 7.	Il cavaliere errante – próba	Y
V	március 10.	Traetta: Il cavaliere errante	Y
K	március 12.	Il cavaliere errante	Y
CS	március 14.	La fiera di Venezia	Y
V	március 17.	La fiera di Venezia	Y
K	március 19.	Zemira ed Azor (esetleg Il cavaliere errante???)	Y
CS	március 21.	L'avar deluso	Y
V	március 24.	Zemira ed Azor	Y
			H március 25.

K	április 2.	Il cavaliere errante	
SZE	április 3.	Il cavaliere errante	Y
V	április 7.	Il cavaliere errante	Y
K	április 9.	Zemira ed Azor	Y
CS	április 11.	La fiera di Venezia	Y
P	április 12.	<i>L'innocente fortunata – próba</i>	
SZO	április 13.	<i>L'innocente fortunata – [fő]próba</i>	
V	április 14.	Paisiello: L'innocente fortunata	Y
K	április 16. ??	L'avaro deluso	Y
CS	április 18. ??	<i>Il cavaliere errante – (színpadtechnikai?) próba</i>	
CS	április 18.	Il cavaliere errante	Y
V	április 21.	La fiera di Venezia	Y
H	április 22.	La fiera di Venezia	Y
CS	április 25.	L'avaro deluso	Y
V	április 28.	La fiera di Venezia	Y
CS	május 23.	La contadina in corte	
V	június 30.	La contadina in corte	
K	július 2.	La fiera di Venezia	Y
V	július 7.	La contadina in corte	Y
K	július 9.	La contadina in corte	Y
CS	július 11.	La contadina in corte	Y
P	július 12.	<i>La schiava riconosciuta – próba</i>	
[P július 19. ??]			
[SZO július 20. ??]		<i>[La schiava riconosciuta] – próba</i>	
H	július 22.	<i>[La schiava riconosciuta] – próba</i>	
K	július 23.	La schiava riconosciuta	Y
P	július 26.	La contadina in corte	Y
V	július 28.	La schiava riconosciuta	Y
CS	augusztus 1.	La contadina in corte	
P	augusztus 2.	<i>Lo sposo disperato – próba (napközben)</i>	
SZO	augusztus 3.	<i>Lo sposo disperato – próba (napközben)</i>	
V	augusztus 4.	<i>Lo sposo disperato – [fő]próba (napközben)</i>	
V	augusztus 4.	Anfossi: Lo sposo disperato	
K	augusztus 6.	Lo sposo disperato	
CS	augusztus 8.	La contadina in corte	
V	augusztus 11.	Lo sposo disperato	
K	augusztus 13.	Lo sposo disperato	
CS	augusztus 15.	La contadina in corte	
V	augusztus 18.	Lo sposo disperato	
K	augusztus 20.	La contadina in corte	
V	augusztus 25.	Lo sposo disperato	
K	augusztus 27.	La contadina in corte	
CS	augusztus 29.	Lo sposo disperato	
V	szeptember 1.	Lo sposo disperato	Y
K	szeptember 3.	Lo sposo disperato	Y
[SZE szeptember 4. ?]			
[CS szeptember 5. ???]		La contadina in corte	
H	szeptember 9.	Anfossi: Il curioso indiscreto	Y

SZE	szeptember 11.	Il curioso indiscreto	Y
[CS	szeptember 12. ??]	La contadina in corte	[Y
[P]	szeptember 13. ??]		
[CS	szeptember 13. ??]	Lo sposo disperato	[Y
[P]	szeptember 14. ??]		
V	szeptember 15.	Il curioso indiscreto	Y
K	szeptember 17.	Il curioso indiscreto	Y
SZE szeptember 18.			Y
CS	szeptember 19.	Lo sposo disperato	Y
V	szeptember 22.	Il curioso indiscreto	Y
H	szeptember 23.	La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)	
H	szeptember 23.	La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)	
K	szeptember 24.	La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)	
K	szeptember 24.	La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)	
K	szeptember 24.	Lo sposo disperato	Y
SZE	szeptember 25.	La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)	
SZE	szeptember 25.	La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)	
CS	szeptember 26.	La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)	
CS	szeptember 26.	La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)	
CS	szeptember 26.	Il curioso indiscreto	Y
P	szeptember 27.	La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)	
P	szeptember 27.	La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)	
SZO	szeptember 28.	La fedeltà premiata – balettpróba 1 (délelőtti)	
SZO	szeptember 28.	La fedeltà premiata – balettpróba 2 (délutáni)	
V	szeptember 29.	La fedeltà premiata – balettpróba (délelőtti)	
V	szeptember 29.	La fedeltà premiata	Y
[K	október 1. ?]	La fedeltà premiata	Y
[SZE	október 2. ???]		
[CS	október 3. ?]	La fedeltà premiata	Y
[P	október 4. ???]		
K	október 15.	La fedeltà premiata	Y
CS	október 17.	Il curioso indiscreto	Y
V	október 20.	Lo sposo disperato	Y
K	október 22.	La fedeltà premiata	Y
SZE	október 23.	I filosofi immaginari – próba	
CS	október 24.	I filosofi immaginari – próba	
CS	október 24.	Il curioso indiscreto	Y
P	október 25.	I filosofi immaginari – próba	
SZO	október 26.	I filosofi immaginari – [fő]próba	
SZO	október 26.	Paisiello: I filosofi immaginari	Y
K	október 29.	I filosofi immaginari	Y
CS	október 31.	I filosofi immaginari	Y
V	november 3.	La fedeltà premiata	Y
K	november 5.	Il curioso indiscreto	Y
CS	november 7.	La fedeltà premiata	Y
V	november 10.	Lo sposo disperato	Y

K	november 12.	I filosofi immaginari	Y
CS	november 14.	Il curioso indiscreto	Y
K	november 19.	I filosofi immaginari	Y
CS	november 21.	Il curioso indiscreto	Y
P	november 22.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
V	november 24.	La fedeltà premiata	Y
K	november 25.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
K	november 26.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
K	november 26.	I filosofi immaginari	Y
SZE	november 27.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
CS	november 28.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
P	november 29.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
SZO	november 30.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
H	december 2.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
K	december 3.	<i>Orlando paladino – próba 1 (délelőtti)</i>	
K	december 3.	<i>Orlando paladino – próba 2 (délutáni)</i>	
K	december 3.	I filosofi immaginari	
SZE	december 4.	<i>Orlando paladino – próba 1 (délelőtti)</i>	
SZE	december 4.	<i>Orlando paladino – próba 2 (délutáni)</i>	
CS	december 5.	<i>Orlando paladino – főpróba</i>	
P	december 6.	Haydn: Orlando paladino	Y
V	december 8.	Orlando paladino	Y
K	december 10.	Orlando paladino	Y
CS	december 12.	I filosofi immaginari	Y
V	december 15.	La fedeltà premiata	Y
K	december 17.	Orlando paladino	Y
		SZE december 18.	Y
P	december 20.	I filosofi immaginari	

1783

SZO	március 8.	<i>Il ratto della sposa – próba 1</i>	
SZO	március 8.	<i>Il ratto della sposa – próba 2</i>	
V	március 9.	<i>Il ratto della sposa – [fő]próba</i>	
H	március 10.	Guglielmi: Il ratto della sposa	
CS	március 13.	Il ratto della sposa	
P	március 14.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
SZO	március 15.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
V	március 16.	I filosofi immaginari	
H	március 17.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
K	március 18.	Orlando paladino	
CS	március 20.	I filosofi immaginari	
V	március 23.	Orlando paladino	
K	március 25.	Orlando paladino	
SZE	március 26.	<i>La vedova scaltra – próba</i>	
CS	március 27.	Orlando paladino	
P	március 28.	<i>La vedova scaltra – próba</i>	
SZO	március 29.	<i>La vedova scaltra – [fő]próba</i>	
V	március 30.	Righini: La vedova scaltra	
K	április 1.	La vedova scaltra	

CS	április 3.	I filosofi immaginari
V	április 6.	La fedeltà premiata
K	április 8.	La vedova scaltra
CS	április 10.	I filosofi immaginari
K	április 22.	Orlando paladino
CS	április 24.	I filosofi immaginari
V	április 27.	La vedova scaltra
K	április 29.	La fedeltà premiata
SZE	április 30.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
CS	május 1.	Orlando paladino
P	május 2.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>
SZO	május 3.	<i>L'italiana in Londra – [fő]próba</i>
V	május 4.	Cimarosa: L'italiana in Londra
H	május 5.	Orlando paladino
K	május 6.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	május 6.	La fedeltà premiata
CS	május 8.	I filosofi immaginari
V	május 11.	L'italiana in Londra
K	május 13.	I filosofi immaginari
CS	május 15.	L'italiana in Londra
SZO	május 17.	<i>Giulio Sabino – próba 1</i>
SZO	május 17.	<i>Giulio Sabino – próba 2</i>
V	május 18.	<i>Giulio Sabino – próba</i>
V	május 18.	Orlando paladino
H	május 19.	<i>Giulio Sabino – próba</i>
K	május 20.	<i>Giulio Sabino – próba</i>
SZE	május 21.	<i>Giulio Sabino – [fő]próba</i>
SZE	május 21.	Sarti: Giulio Sabino
V	május 25.	Giulio Sabino
K	május 27.	L'italiana in Londra
CS	május 29.	Il curioso indiscreto
V	június 1.	La vedova scaltra
K	június 3.	I filosofi immaginari
V	június 8.	Giulio Sabino
K	június 10.	Orlando paladino
CS	június 12.	L'italiana in Londra
V	június 15.	I filosofi immaginari
K	június 17.	La vedova scaltra
CS	június 19.	La fedeltà premiata
V	június 22.	Giulio Sabino
K	június 24.	La vedova scaltra
CS	június 26.	I filosofi immaginari
V	június 29.	Orlando paladino
K	július 1.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
K	július 1.	La vedova scaltra
SZE	július 2.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>
CS	július 3.	La fedeltà premiata
V	július 6.	Giulio Sabino
K	július 8.	I filosofi immaginari
CS	július 10.	Il curioso indiscreto

K	július 15.	La vedova scaltra	
CS	július 17.	Orlando paladino	
V	július 20.	Giulio Sabino	
CS	július 24.	I filosofi immaginari	
SZO	július 26.	Giulio Sabino	
V	július 27.	Orlando paladino	
K	július 29.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>	
K	július 29.	Il curioso indiscreto	
SZE	július 30.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>	
CS	július 31.	La fedeltà premiata	
V	augusztus 3.	Giulio Sabino	
[Kleinod]			
K	augusztus 5.	I filosofi immaginari	Y
CS	augusztus 7.	La vedova scaltra	Y
SZO	augusztus 9.	<i>Fra i due litiganti il terzo gode – [fő]próba</i>	
V	augusztus 10.	Sarti: Fra i due litiganti il terzo gode	Y
K	augusztus 12.	Giulio Sabino	Y
CS	augusztus 14.	I filosofi immaginari	
V	augusztus 17.	Orlando paladino	
K	augusztus 19.	Giulio Sabino	
CS	augusztus 21.	La fedeltà premiata	
V	augusztus 24.	Orlando paladino	
K	augusztus 26.	Il curioso indiscreto	
CS	augusztus 28.	La vedova scaltra	Y
V	augusztus 31.	La vedova scaltra	Y
K	szeptember 2.	Fra i due litiganti il terzo gode	
CS	szeptember 4.	Orlando paladino	
V	szeptember 7.	Giulio Sabino	
K	szeptember 9.	Fra i due litiganti il terzo gode	
CS	szeptember 11.	I filosofi immaginari	
K	szeptember 16.	La vedova scaltra	Y
CS	szeptember 18.	Fra i due litiganti il terzo gode	
V	szeptember 21.	Giulio Sabino	
H	szeptember 22.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>	
K	szeptember 23.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>	
K	szeptember 23.	La fedeltà premiata	
CS	szeptember 25.	I filosofi immaginari	
V	szeptember 28.	Giulio Sabino	
K	szeptember 30.	Fra i due litiganti il terzo gode	
CS	október 2.	Il curioso indiscreto	
V	október 5.	Orlando paladino	
K	október 7.	La vedova scaltra	Y
CS	október 9.	I filosofi immaginari	
V	október 12.	Giulio Sabino	
K	október 14.	Fra i due litiganti il terzo gode	
CS	október 16.	Orlando paladino	
V	október 19.	Giulio Sabino	
K	október 21.	Fra i due litiganti il terzo gode	
CS	október 23.	Giulio Sabino	
V	október 26.	I filosofi immaginari	

K	október 28.	La vedova scaltra	Y
CS	október 30.	Orlando paladino	
V	november 2.	Fra i due litiganti il terzo gode	
K	november 4.	I filosofi immaginari	
CS	november 6.	Fra i due litiganti il terzo gode	
V	november 9.	Giulio Sabino	
K	november 11.	La fedeltà premiata	
CS	november 13.	Fra i due litiganti il terzo gode	
V	november 16.	Giulio Sabino	
H	november 17.	<i>Il falegname – rehearsal</i>	
K	november 18.	Orlando paladino	
P	november 21.	<i>Il falegname – próba 1</i>	
P	november 21.	<i>Il falegname – próba 2</i>	
SZO	november 22.	<i>Il falegname – próba 1</i>	
SZO	november 22.	<i>Il falegname – próba 2 [főpróba]</i>	
V	november 23.	Cimarosa: Il falegname	
K	november 25.	Il falegname	
CS	november 27.	Il falegname	

1784

SZE	február 18.	Armida – próba	
CS	február 19. ??	Armida – próba	
P	február 20.	Armida – próba	
H	február 23.	Armida – próba	
K	február 24.	Armida – próba	
SZE	február 25.	Armida – főpróba (esetleg már premier???)	
CS	február 26. ?	Haydn: Armida	
P	február 27.	<i>Il falegname – próba</i>	
V	február 29.	Armida	
K	március 2.	Armida	
CS	március 4.	Fra i due litiganti il terzo gode	
V	március 7.	Armida	
K	március 9.	Il falegname	
CS	március 11.	I filosofi immaginari	
SZO	március 13.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
V	március 14.	Orlando paladino	
H	március 15.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>	
K	március 16.	Armida	
SZE	március 17.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>	
CS	március 18.	Giulio Sabino	
P	március 19.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>	
SZO	március 20.	<i>I viaggiatori felici – főpróba</i>	
V	március 21.	Anfossi: I viaggiatori felici	
K	március 30.	I viaggiatori felici	
CS	április 1.	I viaggiatori felici	
V	április 4.	Giulio Sabino	
K	április 6.	Fra i due litiganti il terzo gode	
V	április 11.	Armida	
K	április 13.	I viaggiatori felici	Y

CS	április 15.	I filosofi immaginari	
V	április 18.	Armida	Y
K	április 20.	Fra i due litiganti il terzo gode	
CS	április 22.	<i>L'amor costante – próba</i>	
CS	április 22.	I viaggiatori felici	Y
P	április 23.	<i>L'amor costante – próba</i>	
SZO	április 24.	<i>L'amor costante – próba</i>	
V	április 25.	Giulio Sabino	
H	április 26.	<i>L'amor costante – [fő]próba</i>	
K	április 27.	Cimara: L'amor costante	Y
CS	április 29.	I viaggiatori felici	
V	május 2.	Armida	
K	május 4.	L'amor costante	Y
CS	május 6.	I viaggiatori felici	Y
SZO	május 8.	<i>Orlando paladino – próba</i>	
V	május 9.	Orlando paladino	
K	május 11.	Armida	Y
CS	május 13.	Fra i due litiganti il terzo gode	
V	május 16.	L'amor costante	Y
K	május 18.	I filosofi immaginari	
CS	május 20.	L'amor costante	Y
V	május 23.	L'amor costante	
K	május 25.	I filosofi immaginari	
CS	május 27.	Armida	
SZO	május 29.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>	
V	május 30.	I viaggiatori felici	Y
K	június 1.	Giulio Sabino	
CS	június 3.	Orlando paladino	
V	június 6.	Armida	
K	június 8.	Fra i due litiganti il terzo gode	
CS	június 10.	I viaggiatori felici	Y
V	június 13.	L'amor costante	
		H június 14.	Y
K	június 15.	I viaggiatori felici	
CS	június 17.	Giulio Sabino	
V	június 20.	Orlando paladino	
K	június 22.	L'amor costante	Y
CS	június 24.	I filosofi immaginari	
V	június 27.	I viaggiatori felici	Y
H	június 28.	<i>La fedeltà premiata – próba</i>	
K	június 29.	La fedeltà premiata	
SZE	június 30.	<i>Le gelosie villane – próba</i>	
		JÚLIUS	Y
CS	július 1.	L'amor costante	
SZO	július 3.	<i>Le gelosie villane – próba</i>	
V	július 4.	Giulio Sabino	
H	július 5.	<i>Le gelosie villane – főpróba</i>	
K	július 6.	Le gelosie villane	
CS	július 8.	Le gelosie villane	
V	július 11.	Armida	

K	július 13.	I viaggiatori felici
SZE	július 14. ??	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
CS	július 15.	Fra i due litiganti il terzo gode
P	július 16. ??	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
V	július 18.	Le gelosie villane
K	július 20.	L'amor costante
SZE	július 21.	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
CS	július 22.	I viaggiatori felici
P	július 23.	<i>La Didone abbandonata – próba 1 (délelőtti)</i>
P	július 23.	<i>La Didone abbandonata – próba 2 (délutáni)</i>
SZO	július 24.	<i>La Didone abbandonata – próba</i>
V	július 25.	<i>La Didone abbandonata – főpróba</i>
H	július 26.	Sarti: La Didone abbandonata (1782-es verzió)
K	július 27.	<i>La Didone abbandonata – víváspróba</i>
SZE	július 28.	<i>La Didone abbandonata – víváspróba</i>
CS	július 29.	<i>La Didone abbandonata</i>

AUGUSZTUS

Y

V	augusztus 1.	Le gelosie villane
K	augusztus 3.	Fra i due litiganti il terzo gode
CS	augusztus 5.	I viaggiatori felici
V	augusztus 8.	Giulio Sabino
K	augusztus 10.	L'amor costante
CS	augusztus 12.	Le gelosie villane
V	augusztus 15.	<i>La Didone abbandonata</i>
K	augusztus 17.	Armida
V	augusztus 22.	<i>La Didone abbandonata</i>
H	augusztus 23.	Fra i due litiganti il terzo gode
K	24 augusztus	<i>La villanella rapita – próba</i>
CS	augusztus 26.	Armida
P	augusztus 27.	<i>La villanella rapita – próba 1 (délelőtti)</i>
P	augusztus 27.	<i>La villanella rapita – próba 2 (délutáni)</i>
SZO	augusztus 28.	<i>La villanella rapita – főpróba</i>
V	augusztus 29.	Bianchi: La villanella rapita

SEPTEMBER

Y

SZE	szeptember 1.	<i>La villanella rapita</i>
V	szeptember 5.	I viaggiatori felici
K	szeptember 7.	<i>La Didone abbandonata</i>
CS	szeptember 9.	<i>La villanella rapita</i>
V	szeptember 12.	Armida
K	szeptember 14.	Armida
V	szeptember 19.	<i>La Didone abbandonata</i>
K	szeptember 21.	Armida
CS	szeptember 23.	<i>La Didone abbandonata</i>
V	szeptember 26.	Armida
SZE	szeptember 29.	<i>Orlando paladino – próba</i>
CS	szeptember 30.	Orlando paladino
CS	október 7.	I viaggiatori felici
V	október 10.	<i>La villanella rapita</i>
K	október 12.	Armida
CS	október 14.	Orlando paladino

V	október 17.	La Didone abbandonata
K	október 19.	Armida
CS	október 21.	I viaggiatori felici
V	október 24.	I viaggiatori felici
K	október 26.	Orlando paladino
CS	október 28.	La Didone abbandonata
V	október 31.	Armida
SZO	november 6.	<i>L'isola di Calipso abbandonata – próba</i>
H	november 8.	<i>L'isola di Calipso abbandonata – főpróba</i>
CS	november 11.	Bologna: L'isola di Calipso abbandonata
SZO	november 20.	<i>La villanella rapita – próba? (esetleg előadás???)</i>
V	november 21.	La villanella rapita
K	november 23.	La villanella rapita
CS	november 25.	La villanella rapita
V	november 28.	La villanella rapita
K	november 30.	La villanella rapita
CS	december 2.	La villanella rapita
V	december 5.	L'isola di Calipso abbandonata

1785

SZO	április 2.	<i>I contratempi – próba</i>
V	április 3.	<i>I contratempi – próba</i>
K	április 5.	Sarti: I contratempi
CS	április 7.	I contratempi
P	április 8.	<i>La vera costanza – próba</i>
SZO	április 9.	<i>La vera costanza – próba</i>
V	április 10.	La vera costanza
CS	április 14.	La vera costanza
SZO	április 16.	<i>L'isola di Calipso abbandonata – próba</i>
V	április 17.	L'isola di Calipso abbandonata
K	április 19.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	április 21.	I contratempi
V	április 24.	La vera costanza
K	április 26.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	április 28.	La vera costanza
SZO	április 30.	<i>Armida – próba</i>
V	május 1.	Armida
K	május 3.	Armida
CS	május 5.	Armida
V	május 8.	La Didone abbandonata
K	május 10.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	május 12.	La vera costanza
P	május 13.	Armida
V	május 15.	La vera costanza
K	május 17.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	május 19.	La Didone abbandonata
V	május 22.	La vera costanza
K	május 24.	La Didone abbandonata
CS	május 26.	Armida

V	május 29.	L'isola di Calipso abbandonata
K	május 31.	La vera costanza
SZE	júníus 1.	<i>Motezuma – próba</i>
CS	júníus 2.	La Didone abbandonata
P	júníus 3.	<i>Motezuma – próba</i>
SZO	júníus 4.	<i>Motezuma – főpróba</i>
V	júníus 5.	Zingarelli: Motezuma
H	júníus 6.	Armida
CS	júníus 9.	La vera costanza
V	júníus 12.	Motezuma
K	júníus 14.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	júníus 16.	La vera costanza
V	júníus 19.	La Didone abbandonata
K	júníus 21.	Armida
CS	júníus 23.	La vera costanza
V	júníus 26.	Motezuma
K	júníus 28.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	júníus 30.	La vera costanza

JÚLIUS

Y

P	július 1.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 1</i>
P	július 1.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 2</i>
SZO	július 2.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 1</i>
SZO	július 2.	<i>Il matrimonio per inganno – próba 2 [főpróba]</i>
V	július 3.	Anfossi: Il matrimonio per inganno
K	július 5.	Il matrimonio per inganno
CS	július 7.	Il matrimonio per inganno
V	július 10.	Armida
K	július 12.	La Didone abbandonata
CS	július 14.	La vera costanza
V	július 17.	Motezuma
K	július 19.	Armida
CS	július 21.	Il matrimonio per inganno
SZO	július 23.	<i>Il geloso in cimento – próba</i>
V	július 24.	L'isola di Calipso abbandonata
H	július 25.	<i>Il geloso in cimento – próba 1</i>
H	július 25.	<i>Il geloso in cimento – próba 2</i>
K	július 26.	Il geloso in cimento
V	július 31.	Il matrimonio per inganno

AUGUSZTUS

Y

K	augusztus 2.	Motezuma
CS	augusztus 4.	La vera costanza
V	augusztus 7.	Il geloso in cimento
K	augusztus 9.	L'isola di Calipso abbandonata
CS	augusztus 11.	Il matrimonio per inganno
V	augusztus 14.	La vera costanza
K	augusztus 16.	Motezuma
CS	augusztus 18.	La vera costanza
P	augusztus 19.	<i>La villanella rapita – próba</i>
SZO	augusztus 20.	<i>La villanella rapita – próba</i>
SZO	augusztus 27.	<i>La villanella rapita – főpróba</i>

V	augusztus 28.	La villanella rapita		
K	augusztus 30.	Il matrimonio per inganno		
			SZEPTEMBER	Y
CS	szeptember 1.	L'isola di Calipso abbandonata		
V	szeptember 4.	Il geloso in cemento		
K	szeptember 6. ??	La villanella rapita		
CS	szeptember 8.	Il geloso in cemento		
V	szeptember 11.	La villanella rapita		
K	szeptember 13.	La villanella rapita		
SZO	szeptember 17.	Armida – próba		
V	szeptember 18.	Armida		
K	szeptember 20.	La villanella rapita		
CS	szeptember 22.	La villanella rapita		
V	szeptember 25.	Armida		
H	szeptember 26.	Le astuzie di Bettina – próba		
SZE	szeptember 28.	Le astuzie di Bettina – próba		
CS	szeptember 29.	Il geloso in cemento		
P	szeptember 30.	Le astuzie di Bettina – „főpróba”		
			OKTÓBER	Y
SZO	október 1.	Le astuzie di Bettina – „próba”		
V	október 2.	Stabinger: Le astuzie di Bettina		
K	október 4.	Le astuzie di Bettina		
CS	október 6.	Armida		
V	október 9.	Armida		
K	október 11.	Armida		
CS	október 13.	Armida		
V	október 16.	Armida		
K	október 18.	Armida		
V	október 23.	Le astuzie di Bettina		
K	október 25.	Le astuzie di Bettina		
CS	október 27.	La vera costanza		
V	október 30.	La villanella rapita		
K	november 1.	Il geloso in cemento		Y
V	november 13.	Il geloso in cemento		Y
V	november 20.	Il geloso in cemento		Y
K	november 22.	Il geloso in cemento		Y
CS	november 24.	Il geloso in cemento		Y
V	november 27.	Il geloso in cemento		Y

1786

V	február 26.	Alsinda – próba	
H	február 27.	Alsinda – próba	
K	február 28.	Alsinda – [fő]próba	
SZE	március 1.	Zingarelli: Alsinda	
CS	március 2.	Le astuzie di Bettina – próba	
P	március 3.	Le astuzie di Bettina	
V	március 5.	Alsinda	
K	március 7.	La villanella rapita	
CS	március 9.	Alsinda	

V	március 12.	La vera costanza	
K	március 14.	Alsinda	
CS	március 16.	Il geloso in cemento	Y
V	március 19.	Alsinda	
K	március 21.	Le astuzie di Bettina	Y
CS	március 23.	Alsinda	
V	március 26.	L'isola di Calipso abbandonata	
K	március 28.	La vera costanza	
CS	március 30.	Armida	
SZO	április 1.	<i>La ballerina amante – próba 1</i>	
SZO	április 1.	<i>La ballerina amante – próba 2 [főpróba]</i>	
V	április 2.	Cimarosa: La ballerina amante	Y
K	április 4.	La ballerina amante	Y
CS	április 6.	Le astuzie di Bettina	
V	április 9.	La villanella rapita	Y
K	április 11.	Alsinda	
V	április 16.	La ballerina amante	
K	április 18.	La ballerina amante	Y
CS	április 20.	Alsinda	
V	április 23.	Il geloso in cemento	Y
K	április 25.	La ballerina amante	Y
SZE	április 26.	<i>Giulio Sabino – próba</i>	
CS	április 27.	Giulio Sabino	Y
P	április 28.	<i>Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia – próba</i>	
V	április 30.	Giulio Sabino	
H	május 1.	<i>Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia – [fő]próba</i>	
K	május 2.	Cimarosa: Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia	
CS	május 4.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia	
V	május 7.	La vera costanza	
K	május 9.	La villanella rapita	
CS	május 11.	Il geloso in cemento	Y
V	május 14.	Armida	
K	május 16.	Chi dell'altrui si veste, presto si spoglia	
CS	május 18.	L'isola di Calipso abbandonata	
P	május 19.	<i>Il matrimonio per inganno – próba</i>	
V	május 21.	La ballerina amante	Y
H	május 22.	<i>Il matrimonio per inganno – főpróba</i>	
K	május 23.	Il matrimonio per inganno	
CS	május 25.	Giulio Sabino	
V	május 28.	Il matrimonio per inganno	
K	május 30.	Le astuzie di Bettina	
			JÚNIUS
CS	június 1.	Il matrimonio per inganno	Y
V	június 4.	Giulio Sabino	
K	június 6.	Alsinda	
CS	június 8.	Il matrimonio per inganno	
V	június 11.	Armida	
K	június 13.	Il matrimonio per inganno	
CS	június 15.	La villanella rapita	
P	június 16.	<i>L'isola d'Alcina – próba</i>	

<i>SZO</i>	<i>júníus 17.</i>	<i>L'isola d'Alcina – főpróba</i>	
<i>V</i>	<i>júníus 18.</i>	<i>L'isola d'Alcina</i>	
<i>K</i>	<i>júníus 20.</i>	<i>Armida</i>	
<i>CS</i>	<i>júníus 22.</i>	<i>Il matrimonio per inganno</i>	
<i>V</i>	<i>júníus 25.</i>	<i>L'isola d'Alcina</i>	
<i>H</i>	<i>júníus 26.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
<i>K</i>	<i>júníus 27.</i>	<i>Le astuzie di Bettina</i>	
<i>CS</i>	<i>júníus 29.</i>	<i>La vera costanza</i>	
<i>P</i>	<i>júníus 30.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
<i>SZO</i>	<i>július 1.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
<i>V</i>	<i>július 2.</i>	<i>Il matrimonio per inganno</i>	
<i>H</i>	<i>július 3.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – főpróba</i>	
K	július 4.	Traetta: Ifigenia in Tauride	
<i>CS</i>	<i>július 6.</i>	<i>Le astuzie di Bettina</i>	
<i>V</i>	<i>július 9.</i>	<i>Il matrimonio per inganno</i>	
<i>K</i>	<i>július 11.</i>	<i>La villanella rapita</i>	
<i>CS</i>	<i>július 13.</i>	<i>Alsinda</i>	
[<i>SZO július 15. ???</i>]		<i>Armida</i>	
[<i>V július 16. ?</i>]			<i>Y</i>
<i>K</i>	<i>július 18.</i>	<i>Il geloso in cemento</i>	<i>Y</i>
<i>SZE</i>	<i>július 19.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
<i>CS</i>	<i>július 20.</i>	<i>Il matrimonio per inganno</i>	
<i>P</i>	<i>július 21.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
<i>SZO</i>	<i>július 22.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba 1</i>	
<i>SZO</i>	<i>július 22.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba 2</i>	
<i>V</i>	<i>július 23.</i>	<i>La villanella rapita</i>	<i>Y</i>
<i>H</i>	<i>július 24.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
<i>K</i>	<i>július 25.</i>	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
<i>SZE</i>	<i>július 26.</i>	<i>Ifigenia in Tauride</i>	<i>Y</i>
<i>CS</i>	<i>július 27.</i>	<i>Ifigenia in Tauride</i>	<i>Y</i>
<i>V</i>	<i>július 30.</i>	<i>Il matrimonio per inganno</i>	
<i>K</i>	<i>augusztus 1.</i>	<i>Il geloso in cemento</i>	
<i>SZE</i>	<i>augusztus 2.</i>	<i>L'albergatrice vivace – próba</i>	
<i>CS</i>	<i>augusztus 3.</i>	<i>Le astuzie di Bettina</i>	
<i>P</i>	<i>augusztus 4.</i>	<i>L'albergatrice vivace – próba</i>	
<i>SZO</i>	<i>augusztus 5.</i>	<i>L'albergatrice vivace – [fő]próba</i>	
V	augusztus 6.	Caruso: L'albergatrice vivace	
<i>K</i>	<i>augusztus 8.</i>	<i>L'albergatrice vivace</i>	
<i>CS</i>	<i>augusztus 10.</i>	<i>La villanella rapita</i>	
<i>V</i>	<i>augusztus 13.</i>	<i>L'albergatrice vivace</i>	
<i>K</i>	<i>augusztus 15.</i>	<i>Giulio Sabino</i>	
<i>CS</i>	<i>augusztus 17.</i>	<i>Il geloso in cemento</i>	
<i>V</i>	<i>augusztus 20.</i>	<i>Alsinda</i>	
<i>K</i>	<i>augusztus 22.</i>	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>	
<i>CS</i>	<i>augusztus 24.</i>	<i>La villanella rapita</i>	
<i>V</i>	<i>augusztus 27.</i>	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>	
<i>V</i>	<i>szeptember 3.</i>	<i>L'isola di Calipso abbandonata</i>	
<i>K</i>	<i>szeptember 5.</i>	<i>L'albergatrice vivace</i>	
<i>CS</i>	<i>szeptember 7.</i>	<i>Il matrimonio per inganno</i>	

V	szeptember 10.	Giulio Sabino	
K	szeptember 12.	L'albergatrice vivace	
CS	szeptember 14.	Il matrimonio per inganno	
V	szeptember 17.	Giulio Sabino	
K	szeptember 19.	L'isola di Calipso abbandonata	
CS	szeptember 21.	L'isola di Calipso abbandonata	
V	szeptember 24.	Il matrimonio per inganno	
H	szeptember 25.	<i>L'incontro inaspettato – próba</i>	
K	szeptember 26.	L'albergatrice vivace	
SZE	szeptember 27.	<i>L'incontro inaspettato – próba</i>	
CS	szeptember 28.	L'isola di Calipso abbandonata	
P	szeptember 29.	<i>L'incontro inaspettato – próba</i>	
SZO	szeptember 30.	<i>L'incontro inaspettato – főpróba</i>	
V	október 1.	Righini: L'incontro inaspettato	
K	október 3.	L'incontro inaspettato	
CS	október 5.	Il matrimonio per inganno	
V	október 8.	Armida	
K	október 10.	La villanella rapita	
CS	október 12.	Giulio Sabino	
V	október 15.	L'albergatrice vivace	
K	október 17.	Il matrimonio per inganno	
CS	október 19.	L'incontro inaspettato	
P	október 20.	<i>Idalide – próba</i>	
V	október 22.	Alsinda	
H	október 23.	<i>Idalide – főpróba</i>	
K	október 24.	Sarti: Idalide	
CS	október 26.	Idalide	
V	október 29.	Il geloso in cimento	Y
K	október 31.	L'isola di Calipso abbandonata	
CS	november 2.	Idalide	
P	november 3.	<i>Ifigenia in Tauride – próba</i>	
[SZO november 4. ???]		Ifigenia in Tauride	
V	november 5. ?		Y
K	november 7.	L'albergatrice vivace	
CS	november 9.	Il geloso in cimento	Y
V	november 12.	Idalide	
K	november 14.	La villanella rapita	
CS	november 16.	Il geloso in cimento	Y
V	november 19.	Idalide	
K	november 21.	Il matrimonio per inganno	Y
CS	november 23.	Il geloso in cimento	
V	november 26.	Alsinda	
K	november 28.	Le astuzie di Bettina	
CS	november 30.	Armida	
P	december 1.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – próba</i>	
SZO	december 2.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – próba</i>	
V	december 3.	La villanella rapita	
K	december 5.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – [fő]próba</i>	
SZE	december 6.	Cimarosa: I due baroni di Rocca Azzurra	

1787

		DÁTUM NÉLKÜL „Madam. Delicatti Thee”	Y
V	február 18.	<i>I due baroni di Rocca Azzurra – próba</i>	
K	február 20.	<i>Il sordo e l’avaró – próba</i>	
SZE	február 21.	<i>Il sordo e l’avaró – próba</i>	
CS	február 22.	I due baroni di Rocca Azzurra	
P	február 23.	L’isola di Calipso abbandonata	
SZO	február 24.	<i>Il sordo e l’avaró – próba</i>	
V	február 25.	Anfossi: Il sordo e l’avaró	
K	február 27.	Il sordo e l’avaró	
CS	március 1.	Il sordo e l’avaró	
SZO	március 3.	<i>Idalide – próba</i>	
V	március 4.	Idalide	
K	március 6.	Il geloso in cemento	Y
CS	március 8.	I due baroni di Rocca Azzurra	
V	március 11.	Armida	
H	március 12.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>	
K	március 13.	I viaggiatori felici	Y
CS	március 15.	I viaggiatori felici	Y
[V	március 18. ??	La villanella rapita	
–H	március 19. ??		
		P március 23.	Y
		[Jeannette Travaglia]	
		„I. Viaggiatori felici”	Y
V	április 1.	I viaggiatori felici	
V	április 8.	Giulio Sabino	
K	április 10.	La villanella rapita	
CS	április 12.	I viaggiatori felici	„I. Viaggiatori felici”
V	április 15.	L’isola di Calipso abbandonata	
K	április 17.	La villanella rapita	
CS	április 19.	Il geloso in cemento	„Geloso”
P	április 20.	<i>Il disertore – próba</i>	
V	április 22.	I viaggiatori felici	„I. Viaggiatori”
K	április 24.	L’isola di Calipso abbandonata	
SZE	április 25	<i>Il disertore – próba</i>	
CS	április 26.	Il geloso in cemento	„Geloso”
P	április 27.	<i>Il disertore – próba</i>	
SZO	április 28.	<i>Il disertore – [fő]próba</i>	
V	április 29.	Bianchi: Il disertore	„Zum Ballet”

K	május 1.	Il disertore	
V	május 6.	Il geloso in cemento	„Geloso” Ț
K	május 8.	La villanella rapita	
CS	május 10.	I viaggiatori felici	„Viaggiatori” Ț
P	május 11.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>	
V	május 13.	Il sordo e l’avar	
H	május 14.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>	„Geloso” Ț
K	május 15.	Il geloso in cemento	
SZE	május 16.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>	
CS	május 17.	I viaggiatori felici	„Viag:” Ț
V	május 20.	Il disertore	
K	május 22.	Armida	
SZE	május 23.	<i>La Quaquera spiritosa – próba</i>	
CS	május 24.	La villanella rapita	
V	május 27.	Il disertore	
K	május 29.	Il geloso in cemento	„Geloso” Ț
CS	május 31. ???	?	
SZO	júnus 2.	<i>La Quaquera spiritosa – [fő]próba</i>	
V	júnus 3.	Guglielmi: La Quaquera spiritosa	„Quaquera” Ț
K	júnus 5.	La Quaquera spiritosa	„Quaquera” Ț
CS	júnus 7.	Il disertore	
V	júnus 10.	Giulio Sabino	
K	júnus 12.	I viaggiatori felici	„Viaggiatori” Ț
CS	júnus 14.	Il geloso in cemento	„Geloso” Ț
V	júnus 17.	La Quaquera spiritosa	„Quaquera” Ț
K	júnus 19.	Armida	
CS	júnus 21.	Il disertore	
V	júnus 24.	La Quaquera spiritosa	
K	júnus 26.	I viaggiatori felici	„Viaggiatori” Ț
CS	júnus 28.	La villanella rapita	
P	júnus 29.	<i>Idalide – próba</i>	
V	július 1.	Idalide	
K	július 3.	La villanella rapita	
CS	július 5.	La Quaquera spiritosa	„La Quaquera” Ț
V	július 8.	Armida	
K	július 10.	Idalide	
SZE	július 11.	<i>Alessandro nell’Indie – próba</i>	
CS	július 12.	La villanella rapita	
P	július 13.	<i>Alessandro nell’Indie – próba</i>	
SZO	július 14.	<i>Alessandro nell’Indie – próba</i>	
V	július 15.	Armida	
H	július 16.	<i>Alessandro nell’Indie – próba</i>	
K	július 17.	La villanella rapita	
SZE	július 18.	<i>Alessandro nell’Indie – próba</i>	
CS	július 19.	Il geloso in cemento	„Il Geloso” Ț
P	július 20.	<i>Alessandro nell’Indie – próba</i>	
SZO	július 21.	<i>Alessandro nell’Indie – próba</i>	
V	július 22.	La Quaquera spiritosa	„Quaquera” Ț
K	július 24.	<i>Alessandro nell’Indie – főpróba</i>	
SZE	július 25.	Bianchi: Alessandro nell’Indie	

V	július 29.	Alessandro nell'Indie	
K	július 31.	La Quaquera spiritosa	„Quaquera” Y
SZE	augusztus 1.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>	
CS	augusztus 2.	Il geloso in cemento	Y
P	augusztus 3.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>	
SZO	augusztus 4.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>	
V	augusztus 5.	L'italiana in Londra	Y
K	augusztus 7.	Alessandro nell'Indie	
CS	augusztus 9.	I viaggiatori felici	Y
V	augusztus 12.	La Quaquera spiritosa	Y
K	augusztus 14.	La villanella rapita	
CS	augusztus 16.	I viaggiatori felici	Y
V	augusztus 19.	La Quaquera spiritosa	Y
K	augusztus 28.	I viaggiatori felici	Y
CS	augusztus 30.	L'italiana in Londra	Y
V	szeptember 2.	Idalide	
H	szeptember 3.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>	
K	szeptember 4.	La Quaquera spiritosa	„Quaquera” Y
SZE	szeptember 5.	<i>Le gare generose – próba</i>	
CS	szeptember 6.	I viaggiatori felici	„Viaggiatori” Y
P	szeptember 7.	Il geloso in cemento	„Geloso” Y
SZO	szeptember 8.	<i>Le gare generose – próba</i>	
V	szeptember 9.	La villanella rapita	
H	szeptember 10.	<i>Le gare generose – próba</i>	
K	szeptember 11.	I viaggiatori felici	„Viaggiatori” Y
CS	szeptember 13.	Il geloso in cemento	„Geloso” Y
H	szeptember 17.	<i>Le gare generose – [fő]próba</i>	
K	szeptember 18.	Paisiello: Le gare generose	„Le Gare generose” Y
CS	szeptember 20.	Le gare generose	„Le Gare generose” Y
V	szeptember 23.	La Quaquera spiritosa	„Quaquera” Y
K	szeptember 25.	Le gare generose	„Gare” Y
CS	szeptember 27.	Il geloso in cemento	„Geloso” Y
K október 2.			
„Il Geloso in Cimento”			
H	október 8.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>	
K	október 9.	L'isola di Calipso abbandonata	
CS	október 11.	Il geloso in cemento	
V	október 14.	L'isola di Calipso abbandonata	
„Il Geloso in Cimento”			
[K október 16. ??]		L'isola di Calipso abbandonata	Y
[SZE október 17. ??]			
P	október 19.	Il geloso in cemento	
[V október 21. ??]		L'isola di Calipso abbandonata	
[H október 22. ??]			
[K október 23. ??]		Il geloso in cemento	
[SZE október 24. ??]			

CS	október 25. ??	L'isola di Calipso abbandonata		
P	október 26. ??		„Il Geloso in Cimento”	Y
V	október 28. ??	Il geloso in cemento		
H	október 29. ??			
K	október 30.	L'isola di Calipso abbandonata		
CS	november 1.	Il geloso in cemento	„Il Geloso in Cimento”	Y
P	november 2.	<i>Il disertore – próba</i>		
V	november 4.	Le gare generose	„Calipso”	Y
K	november 6.	Le gare generose	„Geloso in Cimento”	Y
			CS november 8.	
			„Le Gare Generose”	Y
			SZO november 10.	
			„Le Gare Generose”	Y
CS	november 15.	L'isola di Calipso abbandonata		
V	november 18.	L'italiana in Londra	„L'Italiana in Londra”	Y

1788

P	január 25.	<i>Giunio Bruto – próba</i>		
SZO	január 26.	<i>Giunio Bruto – próba</i>		
V	január 27.	<i>Giunio Bruto – próba</i>		
H	január 28.	<i>Il disertore – próba</i>		
K	január 29.	<i>Alessandro nell'Indie – próba</i>		
SZE	január 30.	<i>Giunio Bruto – próba</i>		
			CS január 31.	
			„Giulio Bruto”	Y
SZO	február 2.	Cimarosa: <i>Giunio Bruto</i>		
			K február 5.	
			„Giulio Bru”	Y
SZE	február 6.	Giunio Bruto		
CS	február 7.	Giunio Bruto	„Giulio Bru”	Y
V	február 10.	Il disertore	„La Quaquera”	Y
K	február 12.	Il disertore	„Il disertore”	Y
CS	február 14.	Il disertore	„Il disertore”	Y
P	február 15.	<i>Le gare generose – próba</i>		
V	február 17.	Le gare generose		
H	február 18.	<i>L'italiana in Londra – próba</i>	„Le Gare”	Y
K	február 19.	L'italiana in Londra		
SZE	február 20.	<i>I viaggiatori felici – próba</i>	„L'Italiana”	Y
CS	február 21. ???	[<i>I viaggiatori felici?</i>]		
V	február 24.	Alessandro nell'Indie	„Il disertore”	Y
K	február 26.	L'italiana in Londra		
			SZE február 27.	
			„L'Italiana in Londra”	Y
CS	február 28.	L'italiana in Londra		
SZO	március 1.	<i>I finti eredi – próba</i>	„La Quaquera”	Y
V	március 2.	Il disertore		

H	március 3.	<i>I finti eredi – próba</i>	„Disertore”	Y
K	március 4.	Le gare generose		
SZE	március 5.	<i>I finti eredi – főpróba</i>		
CS	március 6.	L’italiana in Londra	„Viaggiatori”	Y
V	március 9.	Sarti: I finti eredi		
			H március 10.	
			„Le Gare”	Y
K	március 11.	I finti eredi		
			SZE március 12.	
			„Le Gare”	Y
CS	március 13.	Il disertore		
V	március 16.	I finti eredi	„Li finti eredi”	Y
K	március 18.	I finti eredi		
			CS március 20.	
			„Li finti eredi”	Y
			SZO március 22.	
			„Li finti eredi”	Y
V	március 23.	Alessandro nell’Indie		
K	március 25.	I finti eredi		
			SZE március 26.	
			„I Viaggi”	Y
CS	március 27.	La Quaquera spiritosa		
P	március 28.	<i>Armida – próba</i>	„Le Gare”	Y
[SZO	március 29. ???	└ Armida		
[V	március 30. ?		„L’Armida”	Y
K	április 1.	Le gare generose	„Gare generose”	Y
CS	április 3.	I finti eredi	„I finti Eredi”	Y
V	április 6.	Il disertore	„Disertore”	Y
K	április 8.	L’italiana in Londra	„Italiana”	Y
V	április 13.	Alessandro nell’Indie	„Alesandro”	Y
K	április 15.	I finti eredi	„Finti Eredi”	Y
CS	április 17.	I viaggiatori felici	„Viaggiatori”	Y
V	április 20.	Il disertore	„Disertore”	Y
H	április 21.	<i>La contadina di spirito – próba</i>		
K	április 22.	Alessandro nell’Indie	„Alesandro”	Y
CS	április 24.	Armida	„Armida”	Y
P	április 25.	<i>La contadina di spirito – próba 1</i>		
P	április 25.	<i>La contadina di spirito – próba 2</i>		
SZO	április 26.	<i>La contadina di spirito – [fő]próba</i>		
V	április 27.	Paisiello: La contadina di spirito	„Contadina”	Y
V	április 29.	L’italiana in Londra	„Italiana in Londra”	Y
			MÁJUS	
			(operacímek dátumok nélkül)	Y
CS	május 1.	Alessandro nell’Indie		
K	május 6.	La contadina di spirito		
CS	május 8.	Alessandro nell’Indie		
V	május 11. ?	La Quaquera spiritosa		
K	május 13. ??	L’isola di Calipso abbandonata		
CS	május 15.	La Quaquera spiritosa		

<i>H</i>	<i>május 19.</i>	<i>I finti eredi – próba</i>
<i>K</i>	<i>május 20.</i>	Le gare generose
<i>SZE</i>	<i>május 21.</i>	<i>I finti eredi – próba</i>
<i>CS</i>	<i>május 22.</i>	I finti eredi
<i>V</i>	<i>május 25.</i>	I finti eredi
<i>K</i>	<i>május 27.</i>	Il disertore
<i>CS</i>	<i>május 29.</i>	Le gare generose

JÚNIUS

(operacímek dátumok nélkül)

Y

<i>V</i>	június 1.	I finti eredi	
<i>K</i>	június 3.	Alessandro nell'Indie	
<i>CS</i>	június 5.	I viaggiatori felici	
<i>V</i>	június 8.	Armida	
<i>K</i>	június 10.	I finti eredi	
<i>CS</i>	június 12.	La contadina di spirito	
<i>V</i>	június 15.	Il disertore	
<i>K</i>	június 17.	La Quaquera spiritosa	
<i>CS</i>	június 19.	I finti eredi	
<i>P</i>	június 20.	<i>Le gare generose – próba</i>	
<i>SZO</i>	június 21.	<i>Le gare generose – próba</i>	
<i>V</i>	június 22.	Le gare generose	
<i>K</i>	június 24.	Le gare generose	
<i>CS</i>	június 26.	L'isola di Calipso abbandonata	
<i>V</i>	június 29.	Alessandro nell'Indie	
<i>K</i>	július 1.	L'italiana in Londra	
<i>CS</i>	július 3.	L'isola di Calipso abbandonata	
<i>P</i>	július 4.	<i>I due castellani burlati – próba 1</i>	
<i>P</i>	július 4.	<i>I due castellani burlati – próba 2</i>	
<i>SZO</i>	július 5.	<i>I due castellani burlati – főpróba</i>	
V	július 6.	Fabrizi: I due castellani burlati	
<i>K</i>	július 8.	I due castellani burlati	
<i>CS</i>	július 10.	I due castellani burlati	
<i>[?</i>	<i>július ?</i>	<i>La vendetta di Nino – próba</i>	} (vagy aug. 3. és 17. között?)
<i>[?</i>	<i>július ?</i>	<i>La vendetta di Nino – próba</i>	
<i>[?</i>	<i>július ?</i>	<i>La vendetta di Nino – próba</i>	
P	augusztus 1.	Prati: La vendetta di Nino	
<i>V</i>	augusztus 3.	La vendetta di Nino	
<i>V</i>	augusztus 17.	La vendetta di Nino	
<i>K</i>	augusztus 19.	La vendetta di Nino	
<i>CS</i>	augusztus 21. ??	[La vendetta di Nino?]	
<i>V</i>	augusztus 24.	La vendetta di Nino	
<i>K</i>	augusztus 26.	I finti eredi	
<i>SZE</i>	szeptember 3.	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>	
<i>CS</i>	szeptember 4.	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>	
<i>P</i>	szeptember 5.	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>	
<i>SZO</i>	szeptember 6.	<i>Orfeo, ed Euridice – próba</i>	
<i>V</i>	szeptember 7.	La vendetta di Nino	
K	szeptember 9.	Bertoni: Orfeo, ed Euridice	
<i>CS</i>	szeptember 11.	I due castellani burlati	
<i>K</i>	szeptember 16.	Orfeo, ed Euridice	

CS	szeptember 18.	Le gare generose
V	szeptember 21.	La vendetta di Nino
K	szeptember 23.	Le gare generose
CS	szeptember 25.	La vendetta di Nino
V	szeptember 28.	Il matrimonio per inganno
K	szeptember 30.	Le gare generose
CS	október 2.	Il matrimonio per inganno
V	október 5.	Le gare generose
K	október 7.	Il matrimonio per inganno
CS	október 9.	I finti eredi
V	október 12.	I finti eredi
K	október 14.	I due castellani burlati
?	október ?	<i>Il marito disperato – próba</i>
?	október ?	<i>Il marito disperato – próba</i>
?	október ?	<i>Il marito disperato – próba</i>
?	október ?	<i>Il marito disperato – próba</i>
CS	október 30.	Cimarosa: Il marito disperato
V	november 2.	Il marito disperato
K	november 4.	I finti eredi
CS	november 6.	Il marito disperato
V	november 9.	La vendetta di Nino
K	november 11.	Le gare generose
CS	november 13.	L'isola di Calipso abbandonata
SZO	november 15.	<i>Armida – próba</i>
V	november 16.	Armida
K	november 18.	I due castellani burlati
CS	november 20.	Le gare generose
V	november 23.	La vendetta di Nino
K	november 25.	Il matrimonio per inganno
SZE	november 26.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
CS	november 27.	Il marito disperato
P	november 28.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
SZO	november 29.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
V	november 30.	I due castellani burlati
H	december 1.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
K	december 2.	Le gare generose
CS	december 4.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
P	december 5.	<i>Il tamburro notturno – próba</i>
V	december 7.	Paisiello: Il tamburro notturno
CS	december 11.	Il tamburro notturno
V	december 14.	La vendetta di Nino
K	december 16.	I due castellani burlati
SZE	december 17.	<i>Il disertore – próba</i>
CS	december 18.	La contadina di spirito

(E) függelék: DVD-melléklet